STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 06375

GEKLIBENE VERK

David Bergelson

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights
in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain
or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does –
please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

געקליבענע ווערק

פון

דוד בערגעלסאָן

VI

ווילנע—1929

ווילנער פארלאג פון ב. קלעצקין

דוד בערגעלסאָן

וועלט-אויס וועלט-איין

(דערציילונגען)

ווילנע — 1929

ווילנער פאַרלאַג פון ב. קלעצקין

PRINTED IN POLAND

D. Bergelson — „Wełt - ojs Wełt - ajn“.

Drukarnia „Wyd. Wileńskie“ B. Kleckina, Wilno.

אינהאַלט

	זייט
שבט גדליה	7
נאָטע	31
סערלס חלק	43
בלינדקייט	55
שוועסטער	77
אין פּאַנסיאָן פון די דריי שוועסטער	99
די דינאַמישע רגע	113
דער באַריטאָן	125
דער קבֿרן	139
סטאַנציע קאָטליעט	161
אַ ראָמאַן	171
מיט איין נאַכט וויניקער	187
צוויי רוצחים	203
שונאים	213
איבער איין טריט	225
אַן אייביקער קנעכט	237
שכר־טירחה	249
בירגער וואָלי ברענער	265

שבט גדליה

שבט גדליה

אינמיטן גרויע ווייטע סטעפּעס אין אַ פאַרוואָרפענעם טאָל לעבן אַ ריטשקע (מיט טאָפּאָלעס, מיט ווערבעס) איז געלעגן גדליהס היים — אַ פאַרלוירענע נעסט מיט עטלעכע הונדערט יידן, אַ פאַרגעסן לעבן אין הוילן דרויסן.

בוימעלעך אין פעלד אַרום דער היים — פאַראַן, נאָר זייער זעלטן, צעוואָרפענע, איינציקע, קליינע.

אויף אַזאַ בוימעלע קוקן אַ מענטשנס אויגן זייער לאַנג און אַליין — אָנם מענטשן; זיי ווילן טרעפן:

— אַ מענטש, צי ניין?

געווען איז גדליה אַ בעל-עגלה-יונג, ווי זיין טאַטע, ווי זיין גאַנצע משפחה, און גערופן האָט מען אים „שבט גדליה" איבער זיין גבורה און איבער זיין וווקס — פונקט ווי מען האָט גערופן „די שבטים" אַלע זיינע ברידער.

דער סאַמע עלטסטער ברודער:

שבט שמשון —

אַ מענש, וואָס זעט אויס געשוואָלן נישט בלויז אין דער ברייט, נאָר אויך אין דער לענג. געשוואָלן, דאַכט זיך, זענען אויך די הער-טער, וואָס ער רעדט, די פּעטש, וואָס ער פּאַטשט מיט די הענט אום שמחת-תורה, דער שמייכל, וואָס אין זיינע אויגן, און די טובות,

וואָס ער טוט מיט זיין כוח דעם אָדער יענעם פון זיינע שכנים — גלאַט אַזוי, אומזיסטיקע, גוט-האַרציקע און געשוואָלענע טובות.

ווייטער זענען געגאַנגען:

— שבט שמואל

— שבט קיווע

— שבט דוד

— שבט נחום

— שבט בינעם, און צולעצט דער סאַמע יינגסטער — שבט גדליה.

אַלע ריזיקע, געשוואָלענע סיי אין דער ברייט, סיי אין דער לענג, אַלע האָבן זיך געשלאָגן בלויז צווישן זיך (מיט אַ זייטיקן מענטשן האָבן זיי מורא געהאַט אָנצוהויבן, ווייל פון איין פּאַטש קאָן יענעם אַרויס די נשמה), און אַלע, אַז מען האָט זיי גענומען פאַר סאָלדאַטן, האָט מען זיי פאַרשיקט ערגעץ ווייט, ווייט און זיי געהאַלטן דאָרט לענגער, ווי מען האלט געוויינלעכע סאָלדאַטן. אַלע מענטשן האָבן געדינט קנאַפּע פיר יאָר און זיי האָבן איבער עפּעס געדינט נישט ווייניקער פון אַכט און פון זיבן יאָר.

דער וווּנדער:

זייער פאָטער — דער אַלטער אַזיע איז דווקא געווען זייער אַ קלייניטשקער, אַ ביינערדיק-מאָגערער. אין באָד פלעגט ער פריי-טיק זיצן איינער אַליין אין אַ ווינקל און אויסקוקן מיט די אויגן זיין אייגן מאָגער לייב; געדאַכט האָט זיך, אַז ער הערט נישט אויף צו באַוווּנדערן:

— ווו-אַרום האָב איך פון זיך אַרויסגעגעבן אַזעלכע בנים? כאָטש געווען איז ער אויך אַ בעל-עגלה.

דער חילוק צווישן אים און צווישן שבט גדליהן:

דער אַלטער האָט אַלע זיינע יאָרן געלערנט איינעם און דעם זעלבן פּרק משניות — מער האָט ער נישט געקאָנט. פירנדיק זיינע פאַרשוינען איבער די אומענדלעכע סטעפּעס האָט ער דעריבער תמיד אַריינגעקוקט אין אַ קליין אָפּגעפּלעקט משניותל און האָט אונטער-געזונגען:

— היה — אַז איינער איז געווען בגליל — אין גליל, והחזיק — און האָט אַ חזקה געטאָן ביהודה — אין יהודה...

— אָדער ביהודה — אַז איינער איז געווען אין יהודה, והחזיק — און האָט אַ חזקה געטאָן בגליל — אין גליל.

דאָס האָט ער געטאָן צוליב עולם-הבא און צוליב דעם, אַז נאָכן טויט זאָל אים זיין גרינגער צו קאָלערן זיך אונטער דער ערד קיין ארץ-ישראל. און גדליה — אַ יונג פון אַ יאָר צוויי-דריי און צוואַנציק — האָט שוין קוים געקענט „עברי" און האָט געגלויבט, אַז קאָלערן זיך קען בלויז אַ לעבעדיק פערד און נישט קיין טויטער מענטש. חוץ דעם איז גדליהס צייט געווען אַ גאַנץ אַנדערע — אַ צייט אַ שטילע און אַ זויערע. ווי אַן אַלטע מויד, וואָס האָט נישט חתונה און איז פרום, און לעבט יאָרן לאַנג אָן שום אומגליקן און אָן שום גליקן.

פון די פיל שטילע ווינטערס און שטילע זומערס האָט גדליהן תמיד גענודיעט אויף דער נשמה און אים אַרויפגעשלאָגן, ווי אויף צו ברעכן. וואָרים געזונט און וואַקסיק איז ער געווען, אַז ער איז געשנאַ:ען צווישן דערוואַקסענע מענטשן האָט פונדערווייטנס אויסגעזען, ווי אַ באַהעלפער שטייט צווישן יינגלעך, וואָס גייען לייענען ביי אַ קינפעטאָרין קריאת-שמע. און זיינע כוחות האָט ער נישט געהאַט אויף וואָס אויסצונוצן.

די יאָרן זענען געווען לאַנגווייליקע און נאַקעטע, ווי די גרויע סטעפּעס אַרום שטעטל, — סטעפּעס, וואָס זיי מעסטן דעם הימל און דער הימל מעסט זיי.

און גדליהס בעל-עגלישע גלעקער ציילן אויף זיי אין די לאַנגע זומער-טעג די מינוטן, ציילן פּינקטלעך אַ שעה-פערטהאַלבן צום וואָקזאַל, אַ שעה-פערטהאַלבן פון וואָקזאַל, און נאָכדעם, אַז מען קומט פאַרנאַכט אַהיים און מען שפּאַנט אויס, שמעקט פון דעם פאַרגאַנגענעם זומער-טאָג מיט שווייס פון אַ מידן פערד און אויך מיט אַזאַ ריח שמעקט פון דער קומענדיקער נאַכט. מען לייגט זיך שלאָפן. מען שטייט אויף און מען טוט ווידער דאָס זעלבע, וואָס נעכטן.

די היים קען מען פאַרלאָזן אויף אַ וואָך און אויף מער, און זיין זיכער, אַז דאָרט וועט גאָרנישט נישט פּאַסירן.

דאָס שטעטל האָט געדרעמלט אין גרויס אָרעמקייט. און קצבה, האָט זיך געדאַכט, נעמט עס אייביקע — קצבה פונם הימל, און פּלוצים...

פּלוצים האָט זיך אין דער צייט איבערגעקערט אַן אַלט־פאַר־ראָסטעטע רעדעלע, זיך אָנגעהויבן צו דרייען און צו יאָגן. פּלוצים האָט זיך דעם קליינעם אָרעמען שטעטעלע פאַרגלוסט רייך ווערן.

כאָטש אַרום און אַרום אויף דער וועלט איז גאָרנישט געשען... און נישט גלאַט אַזוי פאַרגלוסט — דאָס איז געווען אַ ברענענדי־קער פיבער, אַן אונטערגאַנג, אַ קרענק פון וועלן רייך ווערן. די קרענק האָט אַרומגעכאַפּט פון אַ גאַס ביז אַ געסל, פון אַ הויז ביז אַן אונ־טערשטיבל און ביז אַ פאַרשטופּטן אַלקער, ווו עס וווינט אַ פריש חתונה־געהאַט אָרעם פּאָרפאָלק. און מאָדנע איז דאָך געווען — ווייל פיל האָבן דעמאָלט ווירקלעך פּלוצים אָנגעהויבן רייך צו ווערן.

גדליה האָט צוגעקוקט, ווי כמעט אַלע אין זיין שטעטל יאָגן אַרום איבער דעם געגנט. אַלע פליען, אַלע לעכצן און טרינקען, ווער מער און ווער ווייניקער, פון אָט דעם שטאַרקן, ברויזנדיקן גע־טראַנק. ער האָט דאָך, ווי תמיד, געטריבן אַלע טאָג זיין פערד צו דער באַן, געטריבן מיט גרויס פוילקייט, מיט פאַרדרוס און האָט שטיל, נאָר ביז געשאָלטן:

— אַ בראַנד אין זיי...

— אַ כאָלעריע!..

געמיינט האָט ער די פיל נייע אויפשפּראָצנדיקע גבירים.

אַליין איז ער פון תמיד אָן געווען דער שווערסטער פאַרשוין ביי זיך אין וואָגן, כאָטש געווען איז ער נאָך אַ יונגער בחור. שווער איז ביי אים געווען נישט בלויז דער קערפּער, נאָר אויך דאָס לשון און די געדאַנקען.

פונדעסטוועגן האָט ער, פירנדיק אין וועג פאַרשוינען, תמיד געהאַט אַוועלכע עס איז געדאַנקען ביי זיך אין קאָפּ. די געדאַנקען האָבן זיך דעמאָלט ביי אים געדרייט, סיי ווען זיין פערד איז גע־גאַנגען פּאַמעלעך, סיי ווען זיין פערד איז פויל אונטערגעלאָפן. מערסטנטייל האָט ער געשוויגן. נאָר אַמאָל, ווען די פאַרשוינען האָבן הינטער זיינע פּלייצעס אָנגעהויבן צו דרעמלען, האָט זיך געקאָנט טרעפן, אַז ער זאָל פּלוצלינג אָנהויבן:

— געווען פריער ביי אונז אין טאָל איינער אַ גביר, ישראל נתנס, פון אַלע צייטן אַ גביר און איצט... אַ שטיק אַכצן שוין, אָדער צוואָנציק — צו אַלדי רוחות. אַ? — זיינוויל שוין אויך אַ גביר... געהערט די מעשה מיט זיינוולען?

II

דער ערשטער האָט אין יענעם טאָל ביי דער ריטשקע אויפֿגעהויבן דעם קאָפּ שמעון מייטעס, אָדער שמעון דער קענער. אין איינעם אַ זומער האָט ער פּלוצים אָנגעהויבן צו גליקן, כאָטש ביז יענעם זומער האָט ער זיך מיט גאָרנישט אויסגעצייכנט, אַחוץ דעם, וואָס ער איז געווען אַ קענער און אַחוץ דעם, וואָס פון אים און פון זיינע קינדער האָט זיך שטאַרק געפּילט פונם מויל.

אין דעם זין זענען זיי געווען אַן אויסנאַם. מענטשן האָבן צו זיי נישט געקענט צוגיין נעענטער ווי אויף פיר טריט. מען האָט געזאָגט:

— עס פּילט זיך פון זיי פון פּאַר אַ מייל.

— עס איז אַ שטראָף פון גאָט.

— עס איז אַזאַ משפּחה.

און ווייל אַלע האָבן זיי געהאַט גוטע קעפּ און האָבן געקענט זייער פיל זאַכן, וועלכע אַנדערע האָבן נישט געקענט, האָט מען זיי־ריבער געגלייבט, אַז דער שלעכטער ריח פּילט זיך נישט פון זייערע מיילער, נאָר פון זייערע קעפּ.

„שבט גדליה" האָט דאָס גוט געוווּסט, ווייל תמיד, אויב ער האָט געהאַט צו פירן איינעם פון זיי צו דער באַן, האָבן די איבעריקע פאַרשוינען נישט גאָר גערן זיך געזעצט אויפן וואָגן.

נאָר דאָך קענערס זענען זיי געווען.

שמעון, דער פאָטער זייערער — אַ פעטינקער, אַ גראָבלעכער, אַ רירעוודיקער — איז פון תמיד אָן אַרומגעגאַנגען אויף גאָטס וועלט מיט אַן אַרויסגערוקטן בייכל, מיטן קאָפּ אויף דער זייט, און מיט ווייגנדיקע, גאַווהדיקע טריטעלעך, — כאָטש וואָס מיט אים איז געווען דער יחוס האָט קיינער קיינמאָל נישט געוווּסט.

ער האָט געטראָגן סיי זומער, סיי ווינטער אַ ווייסע וועסט מיט מוטערפּערלנע קנעפּלעך און אַ קורץ סורדוטל, אַביסל אָן אויסגעפּלעקטס, נאָר אַ שוואַרצס. ער האָט באַקומען זייער פרי אַ גרויען קאָפּ און אויך מיטן גרויקייט, האָט זיך געדאַכט, איז ער שטאָלץ, ווי מיט אַ שטיקל יחוס.

אַלע שבת איינדערפרי האָט ער פּאַרשפּעטיקט צום דאַוונען, ווי אומישנע. כאָטש קיין באַזונדערע אַרבעט האָט ער דאָן, ווי יעדער ייד, ביי זיך אינדערהיים נישט געהאַט. נאָר ווייל ער איז אין אַ געוויסער מאָס געווען אַ געשמראָפּטער — פאַר זיין גוטן קאָפּ האָט ער באַצאָלט מיטן שלעכטן ריח, וואָס פילט זיך פון זיין מויל, — האָט ער אַמווייניקסטן געוואָלט כאָטש מיט עפּעס זיך אויסטיילן — זאָל זיין מיט דעם, וואָס ער און זיינע קינדער קומען דאַוונען, ווען מען האַלט שוין ביי „קדושה", און דאָס שניידט יעדערן די אויגן און אַלע קוקן זיך דאָן אום.

גדלנים זענען ביי זיך אויך געווען זיינע קינדער. אויך זיי זענען יונג געוואָרן גרוי, און ווייל זיי זענען אַלע געווען קענערס, זענען זיי תמיד געזעסן אינדערהיים און האָבן זיך מיט עפּעס באַשעפטיקט — זיי האָבן גערעכנט, געמאָלט און געשניצט. זיי האָבן געמאַכט פון ראָזשינקעס זייער גוטן ווין. פונם ווין האָט שמעון געצויגן זיין פרנסה; פונדאַנען האָט זיך גענומען זיין רייכקייט. אָנגעהויבן האָט זיך עס מיט אַ פריץ פון דער געגנט, וואָס האָט זיך אָפּגעשטעלט אויסטרינקען ביי שמעונען אַ פלאַש ווין.

געקלונגען האָט נאָכדעם די מעשה אַזוי:

דער פריץ, אַ יונגער, זייער אַ צעטראָגענער. ביי שמעונען אין שטוב איז ער נישט איינגעזעסן קיין רגע אויף אָן אָרט. ער האָט זיך אַרומגעדרייט אַרום טיש מיט דער גלאָז אין האַנט. און ווי ער האָט זיך אַזוי אַרומגעדרייט, האָט ער דערזען:

אַנטקעגן, אין אַ גלעזערנעם שאַפקעלע, שטייט אַ קליינער מאָדעל, אַ צוויי-גאָרנדיק הייפל אויסגעפּיילט פון האָלץ, צי פון קאַרטאָן, און אָפּגעפאַרבט ווי אַ רויט, ציכטיק און זינגעדיק מויערל. פענצטער האָט עס פרייליכע, ווי פרייליכע חנעוודיקע אויגן. טירן און אַריינגאַנגען — באַדעקט מיט קונציקע טאָקערייען און שניצערייען;

גאַניקעס הויכע, גלעזערנע און דאָך ווייכע; טרעפּ, וואָס זענען באַ־דעקט, ווי מיט אַן אומזיכטבאַרן כּישוף, און עס קומט אויס ווי זיי בעטן: „קומט אַריין!". און אינגאַנצן זעט אויס דאָס מויערל, ווי אַ ניגון, ווי אַ פרייִלעכער יום־טובֿ, וואָס מען האָט אים פאַרשלאָסן אינעם גלעזערנעם שראַנקל, און דער יום־טובֿ ציט זיך דאָ־ט אייביק, אייביק.

דער פּריץ האָט פאַרגעסן אָן דער גלאָז וויין, ער האָט געפרעגט:

— ווער האָט דאָס מויערל געמאַכט?

שמעון האָט געענטפערט:

— איך און מיינע קינדער; איך האָב פאַרטראַכט, מיינע קינדער האָבן אויסגערעכנט און אויסגעפירט.

דער פּריץ האָט געזאָגט:

— איך האָב דאָ אין געגנט אַ מאַיאָנטעק. איך האָב מיר אָנגעהויבן צו בויען דאָרט אַ הויז, נאָר איך האָב אויפגעהערט, ווייל אַלע היגע בוי־מייסטערס זענען גרויסע קאַליקעס. זיי וואָלטן מיר אויסגעבויט אַ שטאַל, נישט קיין הויז. און אַזאַ הויף, ווי אָט דער קליינער מאָדעל, וואָלט איך זייער געוואָלט האָבן.

שמעון האָט געזאָגט:

— איך און מיינע קינדער קענען דאָס אויסבויען.

דער פּריץ האָט געפרעגט:

— וויפל דאַרף עס קאָסטן?

שמעון האָט געענטפערט:

— עס לאָזט זיך באַרעכענען.

און פּרייזן האָט שמעון ליב געהאַט צו שטעלן הויכע. ער האָט ליב געהאַט גוט צו פאַרדינען אַפילו ביי זיין ווייַן.

דער סוף איז געווען:

שמעון האָט אויסגעבויט דעם פּריץ פּונקט אַזאַ הויף, ווי דער מאָדעל ביי אים אין גלעזערנעם שראַנקל.

און נאָכדעם האָט ער ביי צוויי אַנדערע פּריצים אויסגעבויט צוויי אַנדערע גרויסע הויפן.

און נאָכדעם האָט מען אים אין צוקער־פאַבריק אָפּגעגעבן אויפצושטעלן אַלע גרויסע געמויערטע קאָרפּוסן.

און נאָכדעם האָט ער זיך אונטערגענומען ערגעץ אין אַ שטאָט אויסצובויען די קאַזאַרמעס, די שטאָט־באָד און דעם שטאָט־טעאַטער.

און נאָכדעם האָט ער זיך אונטערגענומען אויסצובויען אין געגנט אַלע גרויסע מילן.

און פון יעדן מאָל בויען איז ער געוואָרן פעסטער, רייכער, זיכערער. און גרויסע לייט, אַז זיי האָבן גערעדט מיט אים, האָבן זיי נאָך אַלץ געהאַלטן אַ טיכעלע מיט פּאַרפומען ביי דער נאָז, נאָר רעדן מיט אים האָבן זיי געמוזט. מען האָט געשמועסט:

— גאָט האָט באַצאָלט שמעונען. ער האָט אים באַצאָלט פאַרן ריח, וואָס פילט זיך פון זיין מויל.

III

ווען שמעון זאָל געווען זיין גלאַט אַזוי אַן אויפגעקומענער גביר, אָן אַ שלעכטן ריח, וואָלט אפשר זיין גליק נישט געווען אַזוי שטאַרק זיך געוואָרפן אין די אויגן.

און ווען זיין מזל זאָל נישט געווען אַזוי שנעל אויפבליען, וואָלט קיינעם אין אָרעמען טאָל נישט געווען איינגעפאַלן מקנא צו זיין, און די גלוסטיקייט רייך צו ווערן וואָלט דאָרטן אַזוי שטאַרק נישט געברענט.

נאָר שמעון האָט ווי געזאָגט נקמה פאַר זיינע פריערדיקע אָרעמע יאָרן. און די נקמה האָט ער גענומען דווקא דאָ, צווישן די איינוווינער פון טאָל, וועלכע האָבן זיין פריערדיקע אָרעמקייט געדענקט.

ער האָט זיך נישט אַריבערגעצויגן אין קיין גרויסע שטאָט.

ער האָט זיך אין טאָל אויסגעבויט אַ רייך הויז און האָט דאָ מיט אַ באַזונדער פאַרגעניגן געריסן ביי די באַקאַנטע קבצנים די אויגן, כאָטש זיינע געשעפטן האָבן שוין אָנגעשפּאַרט אין די ווייטע, ווייטע געגנטן.

אויף יעדן שבת האָט ער געמוזט קומען צוריק אַהיים.

ווייל בלויז אַ האַלבן פאַרגעניגן האָט שמעון געהאַט פון דעם, וואָס ער ווערט אין די ווייטע געגנטן רייך; די צווייטע העלפט פון

זיין פאַרגעניגן איז געווען צו זען, וויאַזוי בײַ די איינוווינער פון טאָל פּלאַצט די גאַל.

דעריבער איז ער אַלע פּרייטיק פאַרנאַכט מיט אַזאַ גיריקייט אויף זיין רייכן שפּאַן געלאָפן אַהיים.

מען האָט געזאָגט:

— אַ קנאַפּע האַלבע מייל אונטערן טאָל הייסט ער דעם פורמאַן זיך אָפּשטעלן. ער קוקט אויפן זייגער און וואַרט אויס, כּדי ער זאָל אַרייניאָגן אין טאָל אַריין פּונקט איין רגע נאָך ליכט־בענטשן.

דערצו נאָך איז אים דאַן אויסגעקומען דורכצופאָרן פּונקט פאַרבײַ דער שול, ווו עס ברענען שוין די שבתדיקע לאָמפּן, ווו מען האַלט שוין אין אָנהויב דאַווענען און ווו אַלע קענען אים זען דורך די פענצטער.

און ווי נאָר מען האָט אים דערזען דורך די פענצטער, אַזוי באַלד האָבן אַלע דערפילט, אַז דער שבת איז עפּעס ווי נישט זייערער, ער איז עפּעס ווי אַ פאַרשטערטער, — כאָטש מיט וואָס ער איז אַ פאַרשטערטער, האָט קיינער אויף קלאָר נישט געוווּסט.

געפילט האָט דאָס בלויז בײַ יעדערן דער קערפּער. פון די מאכלים האָט מען שוין קיין הנאה נישט געהאַט. אַ גאַנצן שבת האָט יעדן עפּעס ווי געבויערט אין האַרצן. און פּלוצים האָט זיך צו יענער צייט באַוויזן אין טאָל אַ צווייטער גביר — דאָס איז געווען יאַנקל, איצע־יואל דעם מלמדס עלטערער זון. אויך אים האָט אָפּגעגליקט, אויך ער איז פּלוצים געוואָרן, ווי „ער", אַן אַנדערער.

יאַנקל:

אַ לאַנגער, אַ דאַרער, ווי אַלע קינדער בײַ איצע־יואל דעם מלמד. קיין באָרד האָט ער כּמעט ווי נישט געהאַט, זיין לענגלעך פּנים איז תּמיד געווען רויטלעך, גלייך ווי ער וואָלט נאָר־וואָס איינגענומען אַ ביטערן פּראָשעק.

גערעדט האָט ער זייער שטיל, ווייל איצע־יואל דער מלמד איז אַליין געווען אַ טויבער און אַלע קינדער זענען בײַ אים געווען טויבע און שטאַרקער פון אַלע איז בײַ אים געווען טויב יאַנקל.

געהאַנדלט האָט ער מיט פלאַקס; פון פלאַקס איז ער רייך געוואָרן, כאָטש ער אַליין האָט נישט געוווּסט וויאַרום און וויאַזוי.

— די ערשטע דריי טויזנט רובל געדענק איך נאָך און דאָס איבעריקע קומט שוין במילא, דאָס איבעריקע קומט שוין, ווי אין אַ טשאַד, ווי אין אַ חלום.

אַזוי האָט דערציילט יאַנקל און דערביי איז אים זיין לענגלעך פּנים געווען אַביסל פאַרקרימט, גלייך ער האָט נאָר־וואָס איינגענומען אַ ביטערן פּראָשעק.

— דער עיקר — האָט ער געזאָגט — זענען די ערשטע דריי טויזנט.

פון מויל צו מויל איז אַרומגעגאַנגען:

— ווו נעמט מען „די ערשטע דריי טויזנט"?

— ער האָט שוין „די ערשטע דריי טויזנט".

— ער וועט אינגיכן האָבן „די ערשטע דריי טויזנט".

אין טאָל האָט מען אָנגעהויבן האַוועון, פויזען, אַרומצויאָגן איבער דער געגנט; מען איז געקראָכן פון דער הויט; מען האָט געמאַכט שותפות אַכט־צען מענטשן, כּדי צו האָבן אינאיינעם „די ערשטע דריי טויזנט" און נאָכדעם זיך צוריק צעטיילט. מ׳האָט געהאַנדלט גאַנצע קאָמפּאַניעס, געווען צווערשט שטאַרק שלום און באַלד נאָכדעם זיך שטאַרק צעקריגט. מען האָט זיך פאַרלאָזט, זיך געלאָדן.

עס זענען אַזוי אַוועק צוויי־דריי פּאַרהאַזועטע, שיכּורע יאָרן, יאָרן פון גערעטעניש און פון אומגערעטעניש.

אַז מען האָט זיך נאָכדעם אַרומגעקוקט, האָט מען דערזען:

אייניקע האָט זיך דאָך איינגעגעבן אַריינצוכאַפּן „די ערשטע דריי טויזנט". כּמעט יעדערער פון זיי ווערט רייך. און מאָדנע: כּמעט יעדערער פון זיי האָט אַ וועלכן עס איז חסרון... זאָל זיין אַ קליינעם, אַבי אַ חסרון.

מען האָט געשמועסט:

— זע נאָר, עס איז דאָך טאַקע אַ טשעקאַווע זאַך.

די גאַנצע מעשה מיט די חסרונות איז געווען אַביסל אויפגעבלאָזן. גבירים אין טאָל זענען געוואָרן אַ גרעסערע צאָל, און ווער פון זיי עס האָט קיין חסרון נישט געהאַט, ביי יענעם האָט

מען אַ חיסרון אויסגעזוכט. דאָך האָבן די שטענדיקע רייד שטאַרק געווירקט און דאָס שטענדיקע זוכן חסרונות האָט געבראַכט דערצו, אַז יענע, וועלכע האָבן קיין חסרונות נישט געהאַט, האָבן זיך דער־פילט ווי פאַרטיילט און האָבן ביסלעכווייז אויפגעהערט צו גלויבן, אַז זייער מזל זאָל נאָך ווען נישט איז אויפבליען.

איבערהויפּט האָט אין דעם אויפגעהערט צו גלויבן „שבט גדליה“. ווייל וואָס, וואָס, נאָר אַז ער איז אַ מענטש מיט אַ חיסרון האָט שוין אויף אים קיינער בשום אופן זאָגן נישט געקאָנט.

ער איז, ווי פריער, געווען דער שווערסטער פּאַרשוין ביי זיך אין וואָגן, און האָט, ווי פריער, געהאַט שווערע געדאַנקען ביי זיך אין קאָפּ; די געדאַנקען האָבן זיך געדרייט סיי ווען זיין פערד איז געגאַנגען פּאַמעלעך, סיי ווען זיין פערד איז פויל אונטערגעלאָפן, און אַליין האָט ער אַלץ געהאַט פּאַרדרוס אויף די נייע גבירים; ער האָט שטיל און בייז געשאָלטן:

— אַ בראַנד אויף זיי.

— אַ כאָלעריע.

IV

אין טאָל האָבן זיך געבויט הייזער.

אין טאָל — אַ גביר נאָך אַ גביר.

און יעדער גביר בויט זיך איבער זיין שטוב לויט זיין נייעם גבירישן געשמאַק. וואַרפט פונאַנדער די ווענט, מאַכט גרעסער די פענצטער, קלאַפּט אַרויף אַ נייעם דאַך. נעמט אַריין נייעם פּלאַץ, און די ווייבער פון די גבירים גיבן דאַרט אַכטונג אויף דער אַרבעט — מאָדנע ווייבער, זיי קלינגען מיט די שטוב־שליסלעך און קאָמאַנדע־ווען — האַלבע מאַנסבילן.

אַלע שבת בייטאָג האָט „שבט גדליה“ אַרומגעשפּאַצירט אַרום אָט די הייזער, געשפּאַנט פּאַמעלעך מיט אַרונטערגעלייגטע הענט און האָט ביינזלעך מיט אומצופרידנקייט געקוקט, ווי עס בויט זיך.

ער איז פון תמיד געווען איינער אַליין. געקומען איז דאָס אים פון זיין אומגעווייַנלעכער גרייס און פון זיין אומגעווייַנלעכער

ברייט — וואָס פאַר אַ חברים האָט ער געקענט האָבן, אַז תמיד, ווען ער רעדט צו זיין גלייכן, קומט אויס ווי אַ דערוואַקסענער רעדט צו אַ קליינעם חדר־יינגל; ער פילט זיך דאַן נאַריש. זיין גרויסער פּנים זעט דאַן אויס מאָדנע, גלייך אָט, אָט וועט ער געבן אַ שמייכל. אויך איצט האָט ער איינער אַליין געטראָגן אין זיך זיין פּאַרדרוס.

צוריק־גערעדט, וואָס האָט ער צו די נייע גבירישע הייזער.

נאָר פון דער אַנדערער זייט: וואָס האָט ער, „שבט גדליה", פון זיי געהאַט.

פאַרקערט, וואָס מער אַ גביר אין שטאָט אַלץ וויניקער פּאָ־רעכצן פאַר אים מיט זיין פערד.

אַ גביר האָט ליב צו פאָרן גיך, איינער אַליין, ווען ער וויל און וווהין ער וויל.

אַזוי איז מיט די קענערס, אַזוי איז מיט מיכל פּיאַטקע, מיט יאַנקל איצי־יואַלס, מיט ישראל מנשהס און מיט אַלע אַנדערע — אַלע האָבן זיך פאַרזאָרגט מיט אייגענע פערד, גדליה זעט זיי מער קיינמאָל נישט ביי זיך אויפן וואָגן.

אָפטמאָל איז ער געפאָרן ליידיק צום וואָקזאַל.

זיינע בעל־עגלישע גלעקער האָבן אומזיסט אָפּגעקלונגען פערט־האַלבן שעה אויף די סטעפּעס, אומזיסט אויסגעציילט דעם לאַנגן זו־מער־טאָג זיינע מינוטן.

פון אַזאַ אומזיסטיק פאָרעכץ ציט אָן אויפהער ביי דער נשמה, גלייך דעם גאַנצן וועג וואָלט מיטגעפאָרן זייער אַ שלעכטע בייזע הייב און וואָלט עסן.

נאָר פיל ערגער פילט זיך גדליה, אויב אים קומט אויס פונם וואָקזאַל צו פאָרן ליידיק אַהיים.

אַלע צוגן זענען שוין דורכגעלאָפן. אויפן וואָקזאַל איז שטיל, ווי אַרום אַ שלאָפנדיקן גאַסטהויז און קיין פאַרשוויננען זענען נישטאָ.

גדליה שטייט דאַן לעבן זיין וואָגן און קייעט אַ שטרוי.

ער טראַכט מיט ווייטאָג:

— ווי אויף צו־להכעיס.

ער װאַרט נאָך אַלץ, טאָמער װעט אַ פֿאַרשױן קומען, כאָטש פֿונװאַנען זאָל ער קומען?

אים איז ביטער.

קײענדיק די שטרױ, געדענקט ער די נײַע גבירים פֿון טאָל.

פֿילן פֿילט ער, אַז אים איז מען װי אַרומגעגאַנגען, מען האָט אים װי פֿאַרטײַלט, און פֿאַר װאָס עפּעס אים?.. דװקא אים — דעם גרױסן...

עס טרעפֿט:

ער פֿאָרט לײדיק צוריק, אײנער אַלײן אַ שװערער אין זײַן פּוסטן װאָגן.

און פֿונהינטן יאָגט אים איבער אַ פֿרײלעכע פֿור פֿון אַ נײַעם גביר, אַ גרינגע און פֿרישע.

די פֿור לאָזט אים איבער װײַט הינטער זיך און גדליה פֿאָרט דאַן װי עמעצן אויף צופֿיקעניש נאָך מער פּאַמעלעך.

אין האַרצן גליט אַ קױל און ער שעלט בײז און שטיל, װי פֿאַר זיך:

— אַ בראַנד אין זײ...

— אַ כאָלעריע...

װען אָט די נײַע גבירים װאָלטן געהעט נישט קײן אױפֿגעקומענע, נישט קײן „נגיקלעך”, װאָלט אפֿשר דער פֿאַרדרוס נישט געװען אַזױ גרױס.

גדליה פֿילט, אַז ער װאָלט פֿון צען פֿון זײ אויף אײנמאָל געקענט מאַכן אַ לעמעשקע — אַז זײ אַלע זענען רײַך און ער, גדליה...

ער האָט געפּרוּװט אַ האַנדל טון, אַ בײַט געבן זײַן פֿערד אויף אַ צװײטן, דעם צװײטן אויף אַ דריטן. בײַ אײן „בײַט” האָט ער צוגעצאָלט, בײַם צװײטן „בײַט” האָט מען אים צוגעצאָלט, בײַם דריטן „בײַט” האָט ער װידער יענעם צוגעצאָלט.

נאָר אױסגעלאָזט האָט זיך, אַז זײַנע אָפּגעשפּאָרטע פֿאַר רובל האָט ער צוגעלײגט, אַלײן איז ער קױם געבליבן צוריק בײַם ערשטן

פערד, און פון דער זייט האָט מען זיך איבער אים געוווּנדערט:

— נו, וואָס, גדליה? עס איז אַז אָך און וויי, אַז מען האָט נישט קיין חיסרון.

דערצו נאָך האָט זיך געטראָפן די מעשה מיט זיינוול — אויך ער האָט אָנגעהויבן רייך צו ווערן.

אַ מאָדנע מעשה:

געווען איז זיינוול אַ יונגער בחור, אויך אַ בעל־עגלה, ווי גדליה, נאָר נישט אַליין אַ בעל־עגלה, אַ שמייסער ביי אַ בעל־עגלה.

געפאָרן איז ער, ווי גדליה, אַלע טאָג צו דער באַן, געשטאַנען דאָרט אינאיינעם מיט אים און געוואַרט אויף פּאַרשוינען. געווען איז ער דער איינציקער מיט וועמען „שבט גדליה" האָט ביים וואָקזאַל פון מאָל צו מאָל געכאַפּט אַ בעל־עגלישן שמועס.

כאָטש אויך דאַן האָט זיך גדליה געפילט ווי נאַריש און זיין פּנים האָט ווי געוואָלט שמייכלען, זיינוול — אַ יאַדערדיקער, רירעווּ־דיקער און פעסטער בחור, און גדליה האָט דאָך צו אים אַ געפיל ווי צו אַ דין, איידל שטעקעלע, וואָס ברעכט זיך.

איינמאָל, ווען זיינוול האָט געוואָלט כּלומרשט זיך ראַנגלען, האָט זיך גדליה איינגעבויגן און האָט זיך אַ לאָז געטון צו אים מיט איינגעבויגענע עלנבויגנס:

— קום נאָר אַהער, דו ליאַלקע, דו.

און אַז ער האָט זיינוולען דעמאָלט אַריינגעכאַפּט די הענט און אים צוגעקוועטשט צו דער ברוסט, האָבן ביי זיינוולען זיך געוואָרפן די הענט און די פיס, ווי ביי אַ קליין הינטל, וואָס קאָן זיך נישט בייסן.

נעמט זיינוול אין מיטן זומער און וואַרפט אַוועק—אויס בעל־עגלה.

— זאָלן אים, זאָגט ער, מיין באַלעבאָס, צעלובן די ווערים, איך האָב פון אים אַ קרענק.

אַליין פאַרדינט ער זיך אויפן חודש און אַרבעט אין פעלד לעבן אַ רייכער פּערמע ביי אַ נייער דרעש־מאַשין, וואָס פאַררויכערט אינמיטן די סטעפּעס דעם זומערדיקן הימל.

זיינוול ווערט פאַרברענט פון זון און אַרבעט ביי דער מאַשין פון זון־אויפגאַנג ביז זון־ונטערגאַנג.

— סע גוט, דערציילט ער גדליהן, ווי איך בין אַ ייד, סע גוט.

נאָר אין איינעם אַ שטאַרק הייסן זומערדיקן בייטאָג ברענגט מען אים צו פירן אין טאָל אַריין אויף אַ פור. זיינוול ליגט אַ פאַר־חלשטער.

ביי דער מאַשין האָט אים אָפּגעריסן אַ האַנט.

אָבער ווי אָפּגעריסן, — די גאַנצע לינקע האַנט ביזן אַקסל.

זיינוול איז איין זאַך, די אָפּגעריסענע האַנט — אַ צווייטע זאַך, — מער קערן זיי זיך נישט אָן אייבער מיט דעם אַנדערן.

נאָר זיינוול איז אַ יונג אַ פרייַלעכער; ער וועט זיך נישט זעצן זאָרגן. ער איז גיך געזונט געוואָרן און פאַר זיין אָפּגעריסענע האַנט האָט ער ביי עמעצן אויסגעלאָדן גאַנצע דריי טויזנט רובל — די „ערשטע דריי טויזנט".

איצט גליקט ער, ווי אַלע נייע גבירים, וואָס אין טאָל.

ער איז אַ שותף מיט מיכל פּיאַטקע און קויפט אָפּ אין מאַרק אַ קלייט נאָך אַ קלייט. זיי האָבן ביידע אַ בשותּפותדיקע פערד־און־וועגעלע און יאָגן ארום איבער דער געגנט. מיכל פּיאַטקע שפּאַנט מלמדיש דאָס פערד. זיינוול העלפט אים מיט איין האַנט, ווייל דער לינקער אַרבל איז ביי אים אַ ליידיקער, גלאַט אַזוי אַן אַרבל, וואָס באָמבלט זיך.

אַליין אָבער איז ער געוואָרן נאָך יאָדערדיקער, רירעוודיקער. ער שטייט אויף די פיס פיל פעסטער ווי פריער. ער איז שטענדיק אָנגעטון ווי אַ חתן און זאָגט וועגן דעם ליידיקן אַרבל זיינעם:

— איז וואָס אַרט עס מיך?.. אנו לאָמיך וועלן דאָס שענסטע מיידל...

גדליהן האָט ער איינמאָל געטראָפן ביי דער באַן.

גדליה איז געשטאַנען אייבער אַליין לעבן זיין פור; ער האָט אַרויסגעקוקט אויף פּאַרשוינען.

— איז וואָס, — האָט זיינוול צו אים אַ ווונק געטאָן מיט איין אייגל — דרייסט נאָך אַלץ מיטן בייטשל?

גדליה האָט זיך נישט אומגעקוקט.

— איך דריי, — האָט ער פויל אריינגערוקט אַ האַנט טיף אין וואָגן אונטער דער שטרוי — אַ ברירה האָב איך.

זיינוול האָט זיך געגעבן אַ קיילעכדיקן דריי, ער האָט פריילעך אַ פּאַך געגעבן מיט זיין ליידיקן אַרבל.

— אָן אַ חיסרון גייט דאָס נישט, דו, יאָלד איינער... וואָס קוקסטו אַזוי אויף מיר ?...

און ער האָט גענומען פון אים אָפּלאַכן, בילן אויף אים, ווי אַ קליין הינטל אויף אַ גרויסן :

— גראָבער קאָפּ ! וואָס קומט דיר אָרויס, וואָס דו ביסט גרויס, ווי אַ שקאַפע ?

און נאָכדעם האָט ער גענומען צושטיין צו אים אָפּט, כמעט אַלע מאָל ווען ער האָט אים אין שטאָט באַגעגנט.

— דו, שבט גדליה, דו, נבלה, דו... מען נעמט און מען לייגט אַנידער ביי דער באַן אַ האַנט אָדער אַ פוס... וואָס-זשע ? זיי וועלן דיר דאָרט נישט באַצאָלן, וועלן זיי דיר נישט ?.. זיי זענען קאַרג רייך, זענען זיי ?.. עדות קריגט מען, זאָג איך דיר, עדות קריגט מען, ווי איך — פאַר צוויי פינף-און-צוואַנציקער.

אָדער :

— דו, גרויסע שקאַפע, דו... ווען מען האַקט דיך אונטער ביז די קניען, בלייבסטו דאָך נאָך אַלץ צוויי מאָל גרעסער, ווי מיכל פּיאַטקע.

דערביי האָט ער געהיט „שבט גדליהס" הענט, געקוקט ווי זיי רייבן זיך אָן די קלובעס, ווי אויף פּעטש צו געבן, און איז אַלע רגע אָפּגעשפּרונגען אָן אַ זייט.

— איך האָב אָט-אָט-דאָ... — האָט ער זיך געקלאַפּט מיט דער געבליבענער האַנט איבערן טאַש, וווּ עס ליגט זיין געלט-בייטל — אַ-שטייגער, וויפל, טראָגט דיר דיין קאָפּ, האָב איך אָט-אָ-דאָ ?

איז אָט איבער אָט דעם זיינוולען...

V

ביי „שבט גדליה" האָט די קויל אין האַרצן געגליט שטאַרקער. פון טאָג צו טאָג איז זיין שנאה צו די נייע גבירים געוואַקסן. פאַר די אויגן האָט אָן אויפהער אַרומגעשוועבט זיינוולס ליידיקער אַרבל.

דער אַרבל האָט זיך געבאָמבלט, געבאָמבלט, און ערגעץ טיף אין האַרצן איז שוין דאַן דער באַשלוס געווען אַ פּאַרטיקער, אַ פעסטער.

— און, מילא, כאַפּט עס אַ שוואַרץ יאָר — ווייניקער מיט אַ שטיקל פוס.

איצט האָט ער שוין נישט געוווסט אויף וועמען די קויל ביי אים אין האַרצן גליט: — אויף די נייע גבירים, אויף זיינוולס ליידיקן אַרבל, צי אויף זיך אַליין, אויף זיין אייגענער געוואַלטיקער וווקס און געוואַלטיקער ברייט.

איצט האָט ער געלעבט ווי אין טשאַד און אַ געפיל איז ביי אים אָפט געווען אַזאַ, גלייך מען האָט אים שטאַרק פאַרשטאָפּט די אויערן מיט וואַטע און ער קוקט בלויז מיט די אויגן. ער זעט אַלצדינג, וואָס אַרום טוט זיך, נאָר הערן הערט ער נישט קיין מינ-דעסטן קלאַנג.

צום ערשטן מאָל האָט אים אַזאַ געפיל באַהערשט אין איינעם אַ פרייטיק.

דורכגייענדיק אין מאַרק צווישן די ווייבער און צווישן די פורן, האָט ער דערזען אשר דעם פישער, פון דעם ווייטלעכן דאָרף — אַ פעסטער און רירעוודיקער יידל, אַ פאַרשמאַלצעוועטער, ווי אַלע אַנ-דערע מאַרק-יידן, נאָר דער רעכטער פוס איז ביי אים אונטערגע-האַקט — צום רעכטן פוס, אַביסל העכער פון דער קני, איז ביי אים מיט פאַסעקלעך און מיט רימענדלעך צוגעשפּילעט אַ הילצערנער קוליע, אַ גראָבער, ווי אַ פוס אָן אַ טריט.

„שבט גדליה" איז דאָרט אַ ווײַלע געשטאַנען, ווי אַ פאַרטשאַ-דעטער און האָט געקוקט, ווי ער גייט גרינג, אָט דער אשר, ווי אַלע מענטשן, ביי יעדן טריט טוט ער זיך בלויז ברייש אַ וויג אין ביידע זייטן.

גדליהן האָט דאַן עמעצער גערופן, נאָר ביי אים זענען די אויערן געווען ווי פאַרשטאָפּט. ער האָט בלויז געזען, ווי מען מאַכט צו אים מיט די הענט, נאָר הערן האָט ער נישט געהערט קיין מינ-דעסטן קלאַנג.

פון דענסטמאָל האָט ער זיך אָנגעהויבן צוצוקוקן צו קאַליקעס.

ער האָט זיך תּמיד אָפּגעשטעלט לעבן זיי און האָט זיי באַטראַכט גלאַט אַזוי אָן שום געדאַנקען ביי זיך אין קאָפּ.

זיי האָבן אים צו זיך געצויגן.

זיי האָבן אים ערגעץ וווהין ווי געוואָלט פאַרנאַרן...

און נאָכדעם האָט זיך אים זייער אָפּט אָנגעהויבן חלומען, אַז ער האָט אים שוין, דעם חיסרון...

כּמעט אַלע נאַכט אין סאַמע טיפסטן שלאָף, איז צו אים אָט דער חלום געקומען, און געווען איז פאַר אים אי שרעקלעך, אי פול מיט טרייסט...

אין דער נאַכט, אין דער פינצטער, אין סאַמע טיפסטן שלאָף האָט ער פּלוצים, ווי אין א שרעק, געקאָנט זיצן בלייבן, זיך אַ שאָקל געבן מיט אַ דרעמלדיקן מוח, מיט אַ קלאַפּנדיק האַרץ און אויף גיך, אויף גיך אָנהויבן צו שאַרן אַרום זיין קערפּער מיטביידע הענט, טאַפּן, נישטערן און אים זוכן, זוכן אָט דעם חיסרון...

נאָר אַביסל שפּעטער איז ער שוין ווידער מיט דעם געדאַנק וועגן „אים" שווער געשלאָפן און אין שלאָף געבענקט נאָך „אים", געוואַרט אויף „אים" אין איינער און דער זעלבער צייט אי מיט שרעק, אי מיט פרייד.

אַליין איז ער שוין צו יענער צייט גאַנצע טעג געווען פאַרטומלט. אַז מען האָט צו אים גערעדט, האָט ער געענטפערט פאַרטויבט.

ער איז צו דער באַן נאָך אַלץ געפאָרן.

און פאַרשוינען זעגען פון מאָל צו מאָל געוואָרן ווייניקער און ווייניקער.

געווען איז דאָס אין אָנהויב אָסיען, אַ טאָג אַ טונקעלער, אַ טאָג אָן זון, אַ וואָלקנדיקער, נאָר זייער אַ שטילער, אַ שווערלעכער, ווי אָנגעגאָסן מיט בליי.

גאַנץ פרי האָט אַ ווינטל אָפּגעשטעלט דעם ביינאַכטיקן דריבנעם רעגן.

נאָר קילער איז דאָך נישט געוואָרן, ליכטיקער — אויך נישט.

דער קלײנער װינט איז פֿאַרשװוּנדן און דער טאָג איז גע־בליבן אַ פֿאַרטױבטער, אַ נישט פֿילנדיקער, װי אַ פֿאַרטערפֿטע לײב — אַ טאָג, װאָס שלינגט אײַן אין זיך קלאַנגען און גיט זײ מער צוריק נישט אַרױס.

גדליה איז געקומען צו דער באַן לײדיק, אײנער אַלײן מיט זײַן פֿור.

ער האָט איבערגעװאַרט אײן צוג, אַ צװײטן, אַ דריטן, קײן פֿאַרשװינען, װי אױף צו־להכעיס, איז נישט געװען.

קײן צוגן האָבן שױן אױך מער קומען נישט געדאַרפֿט.

גדליה איז באַך אַלץ געשטאַנען און האָט געװאַרט.

לינקס, װײַט פֿון װאָקזאַל, האָט ערגעץ געקלאַפּט אַ דרעש־מאַשין.

דאָס דרעשן האָט דערגרײכט אַהער כװאַליעסװײז און האָט דערמאָנט אָן אױפֿהער אָן זײַנװאָלס לײדיקן אַרבל.

רעכטס מיט די רעלסן, װאָס ציען זיך אַװעק פֿאַרבײַ דער ראַמפּע, האָט מען אָנגעלאָדן װאַגאָנעס, אָנגעלאָדן זײער שװער און אײַנציקװײז.

גדליה האָט זיך אײַנגעהערט, װי מען שטופּט אָפּ פֿון דער ראַמפּע אַ שװער אָנגעלאָדענעם װאַגאָן.

אָט קומט אונטער אײנער פֿון די רעזערװו־לאָקאָמאָטיװן.

ער טוט דעם װאַגאָן אַ שטױס.

דער װאַגאָן קאָלערט זיך שטיל, ער גליטשט זיך אַװעק אױף די רעלסן.

עס דױערט אַזױ אַ היפּשע װײַלע.

עס דערהערט זיך אַ קלאַפּ, אַ שטילער קלאַנג פֿון בופֿאָרן — דאָס שטױסט זיך אָן דער װאַגאָן אין די װײַטע אָנגעלאָדענע װאַגאָנעס.

אָנשטאָט אַװעקצופֿאָרן אַהײם איז גדליה אַרױפֿגעקראָכן צו זיך אױפֿן װאָגן, זיך אױסגעצױגן מיטן פּנים אַראָפּ און האָט אַרײַנגערוקט דעם קאָפּ אין דער שטרױ.

ער האָט באַלד אָנגעהױבן צו שלאָפֿן.

נאָר דער שלאָף איז געװען אַ מאָדנער, אַ פֿאַרטױבטער.

עס איז געװען זײער שטיל.

און ווידער האָט פון ערגעץ ווייט כוואַליעסווייז דערגרייכט דאָס דרעשן פון דער מאַשין.

ווידער האָט דער לאָקאָמאָטיוו אָפּגעשטויסן פון דער ראַמפּע שווער־אָנגעלאָדענע וואַגאָנעס.

אין די אויערן האָט זיך ווי אָן אויפהער געהערט:

אַ קלאַפּ.

אַ טויבער שטויס פון בופערן.

אַ שטילער קלאַנג.

גדליה האָט זיך אויפגעכאַפּט און דערזען, אַז דער טאָג איז נאָך טונקעלער, ווי פריער.

די לופט איז נאָך טויבער.

די שטילקייט — גרעסער.

עס ווערט נאַכט.

ער איז אַראָפּגעקראָכן פונם וואָגן און האָט שטיל זיך גענומען גנבענען פונאונטן, אַרום און אַרום דער ראַמפּע.

איצט איז ער שוין ווידער געווען, ווי אין טשאַד. זיין געפיל איז געווען אזא, גלייך מען האָט אים די אויערן שטאַרק פאַרשטופּט מיט וואַטע, און ער קוקט בלויז מיט די אויגן. זען זעט ער, נאָר הערן הערט ער נישט קיין מינדסטן קלאַנג.

ער האָט דערגרייכט צו די אנגעלאָדענע אָפּגעטיילטע וואַגאָנעס, וואָס וואַרטן ווייט פון דער ראַמפּע אויף נייע, און האָט גלייך געפונען אַן אָרט צווישן צוויי אָפּגעשטאַנענע וואַגאָנעס.

אַרום איז קיינער נישט געווען.

ער האָט זיך אַנידערגעלייגט לעבן די רעלסן מיטן פּנים אַראָפּ און האָט צווישן די צוויי אָפּגעשטאַנענע וואַגאָנעס אַריינגעלייגט זיין פוס. איצט האָט ער אָט פון דער זייט וווּ עס געפינט זיך די ראַמפּע דערהערט אַ שטויס פונם לאָקאָמאָטיוו. ער האָט זיך צוגעדריקט מיט דער ברוסט שטייפער צו דער ערד און האָט שטאַרק, שטאַרק פאַרמאַכט די אויגן.

אויף מאָרגן, ווען ער איז אין גרויסע ווייטיקן און אין גרויס היץ געלעגן ביי זיך אין דער היים, האָט ער געפּילט:

עמעצער וועקט אים אַלע ווײַלע, ווי פון חלשות.

אַלע ווײַלע האָט ער זיך אויפגעכאַפּט, דערזען, ווי עס דרייען זיך אַרום אים מענטשן, געפינטלט אַקעגן זיי מיט די אויגן, נאָר קיינעם פון זיי נישט דערקאָנט.

אָקאָרשט ביינאַכט, ווען ער האָט ביינייס געעפנט די אויגן, האָט ער ווי אין חלום דערקאָנט דעם ליידיקן אַרבל, וואָס באָמבלט זיך אַקעגן בעט אין דער לופט — זיינוולס ליידיקער אַרבל.

אויף דעם ווונק פון זיינוולס אַ פריילעכן אייגל האָט ער דערקאָנט.

זיינוול האָט זיך צו אים אָנגעבויגן איבערן בעט און האָט אים הויך אַריינגעשריגן אין אויער:

— מזל-טוב, „שבת גדליה״! מזל-טוב מיט „די ערשטע דריי־טויזנט״!

באָטע

נאָטע

אַ פּולער, נישט קיין בלאָנדער און נישט קיין רויטער, נאָר עפּעס אַ „צווישן״; נישט קיין בחור און נישט קיין יונגערמאַן, נאָר עפּעס אַ „מיטעלער״. אַ ברייטער פּנים מיט באַקן, וואָס שטייען אָפּ, ווי פון צוויי אונטערגעלייגטע וועלישע ניס, אַפּאָר עזותלעכע וואָנצעס, אַ געשוירן בערדל אַ „קמץ״ — דאָס איז ער: נאָטע קאַץ; ער איז אַ קאַט אויף ווייבער. קיינער ווייסט נישט מיט וואָס פאַר אַ כּוח ער „נעמט״ זיי און וואָס פאַר אַ חיסרון האָט ער, וואָס אין צוויי-דריי וואָכן נאָך דער חתונה אַנטלויפן זיי פון אים און וואַרפן אים צו זייער מיידלישקייט, זייער נדן און אָפּטמאָל אויך זייערע קליידער. נאָטע קאַץ געפינט זיך דעריבער שטענדיק אינם צושטאַנד פון אַ חתן — זיין קעפּעלע האַלט זיך תמיד אין איין פאַרנייגן, גלייך ווי ער איז אַ באַלעבאָס פון זייער אַן אָנשטענדיקן רעסטאָראַן, און אַלע מענטשן, וואָס ער באַגעגנט, זענען זיינע געסט; זיינע אויגן קוקן אויף יעדעס מיידל „סאַרווערישע״-ליב, ווי זיי וואָלטן זי באַוואונדערן:

— זעט נאָר! זעט נאָר!.. קיין עין-הרע נישט.

ווייל עס איז נישט אויסגעשלאָסן, אז יעדעס מיידל זאָל נאָך אַמאָל זיין זיינע אַ כּלה. נאָטע קאַץ גייט דעריבער שטענדיק אָנגעטון ווי אַ חתן. ער טראָגט טונקל-גרינלעכע „וויזיטקעס״, וואָס פאַרקנעפּלען זיך בלויז אויף איין קנעפּל, און עפּעס אַ פאַרהוילענע האַנט האַלט דאָס קנעפּל אין איין אָפּשפּילען, ווייל זיינע אייגענע הענט האַלטן עס תמיד אין איין קוצקן צושפּיליען. דערביי האַלט

ער זיך תמיד אין איין נייגן פאַר יענע מענטשן, וועמען עס קומט פון אים געלט, און אין איין מודה זיין:

— נו יאָ, אַ חוב איז אַ חוב, מענטש איינער.

— אַ וועקסעלע איז אַ וועקסעלע.

ער האָט וויזיט-קאַרטלעך, אויף וועלכע עס איז אָפּגעדרוקט מיט שיינע פאַרדרייטע אותיות:

נאָטאַן קאַץ — קעניגסבערגער קאָמיסיאָנער.

נאָר די דאָזיקע קאַרטלעך זענען נאָך ביי אים געבליבן פון זיינע ערשטע צוויי חתונות. צו זיין ערשטער חתונה האָט מיט אים נאָך אַ שידוך געטון זיין פאָטער; און נישט אַזוי זיין פאָטער האָט דאַן מיט אים זיין שידוך געטון, ווי זיין פאָטערס שטיבל — אַ שטיבל מיט אַ נידעריקן שטרויענעם דאַך, וואָס האָט נישט קיין פאַרענדיקטע טיר צו דער הויפּט-גאַס און איז דאָך וויִיט נישט גלייך צו אַנדערע אָרעמע שטיבלעך, ווייל עס האָט זיך נאָך אַמאָליקע יאָרן אַריינגעגנבעט צווישן אַ גאַנצע רייע שטאָלצע גבירישע הייזער און זיך דאָרט צווישן זיי געריבן, זיך צו זיי געצויגן, געצויגן, נאָר אויסציען זיך נישט געקאָנט און געבליבן אויף אייביק האַלב-נגידיש, האַלב-קבצניש; אַ שטרויענער דאַך און גרויסע ווייס-געפאַרבטע פענצטער; אַ זייטיקער אַריינגאַנג און אַ גלעקל ביי דער טיר; ני-דעריקע הילצערנע באַלקנס און רייניע געפאַרבטע פאָדלאָגעלעך.

נאָטעס פאָטער, אַז ער האָט געלעבט, האָט ער זיך אַליין אויך „געריבן" צווישן גבירים, פּונקט ווי זיין שטיבל האָט זיך „גע-ריבן" צווישן זייערע הייזער, און אַז ער האָט אַראָפּגעבראַכט צו זיך נאָטעס ערשטן פאַרמעגלעכן מחותן, האָט ער אים דאָ געוויזן נישט אַזוי זיין אייגן שטיבל, ווי די אַרומיקע גבירישע הייזער.

— מחותן, — האָט ער צו אים געזאָגט — קומט אַביסל אין גאַס שפּאַצירן.

ער האָט דאָרט דעם מחותן אויסדערציילט זייער פיל וועגן יעדן גביר באַזונדער, וויפל גרויסע קאַפּיטאַלן יעדער פון זיי פאַר-מאָגט און אין וועלכע גרויסע מסחרים זייערע קאַפּיטאַלן ליגן, אַזוי אַז דער פרעמדער פאַרמעגלעכער ייד איז ממש געווען אַנטציקט, גלייך ער טוט אַ שידוך מיט דער גאַנצער גבירישער גאַס. נאָר

נאָטע האָט אין דער פרעמדער שטאָט אָפּגעלעבט מיט זיין ווייב נישט מער ווי אַפּאָר חדשים. ער האָט זיך מיט איר געגט און באַלד חתונה געהאַט מיט אַ צווייטער, וועלכע האָט פון איר זייט צו־ליב אים זיך געגט מיט איר מאַן; די צווייטע האָט ער אַוועקגע־וואָרפן נאָך איידער ער איז אַנטלאָפן קיין קעניגסבערג מיט אַ דריי־טער, אַ יונג מיידל, וואָס האָט אָנגעקערט דער ערשטער אַ געשוויס־טערקינד, און פון דענסטמאָל אָן זענען ביי אים פאַרבליבן די וויז־זיט־קאַרטן:

נאַטאַן קאַץ — קעניגסבערגער קאָמיסיאָנער.

דאָס איז געווען שוין לאַנג, נאָך צוריק מיט אַ יאָר צוועלף אָדער מער, נאָר אויף נאָטען איז דאָס געווען כמעט נישט צו דער־קענען, ווי עס איז נישט צו דערקענען אויף אַ חתן, אַז ער האָט אָפּגעלאָזט דעם שידוך. אַז ער האָט זיך אומגעקערט צוריק אַהער אין שטאָט, האָט שוין דאָ מער נישט געלעבט נישט זיין מוטער, נישט זיין פאָטער, און זייער שטיבל איז געווען באַזעצט פון גאַנצע צוויי אָרעמע, פיל־קינדערדיקע משפחות — אָרעמע שכנים, וואָס פאַסן גאָרנישט צו דער אַרומיקער גבירישער גאַס און שרייען זייער הויך, אַז אויף זיין פאָטער האָבן זיי חובות — זיי האָבן וועקסלען. און נישט אַזוי די שכנים אַליין שרייען הויך, ווי זייערע ווייבער — שרייענדיקע ווייבער. יעדערע פון זיי האַלט אַ ברודיק זויג־קינד אויף די הענט; ביי יעדערער שרייט איר קינד, און יעדערע, אַז זי רעדט, מוז זי איר קינד איבערשרייען. נאָטע האָט מיט די דאָזיקע שכנים איינגעטענהט זייער לייטיש און דער עיקר שטיל, מען זאָל נישט דערהערן אין גאַס:

— נו יאָ, חובות איז חובות.

— אַ וועקסעלע איז אַ וועקסעלע.

און אַרויסגעזעצט האָט ער זיי פון זיין געירשנטן שטיבל מאָדנע שטיל, ווי אַ לייטישער באַלעבאָס פון אַ רעסטאָראַן זעצט אַרויס אַפּאָר נישט אָנשטענדיקע געסט.

פון דענסטמאָל אָן איז נאָטע דאָ פאַרבליבן אַ תּושב, אַן איינגעזעסענער, ווי אַלע איינגעזעסענע, נאָר דאָך אַן אַנדערער, ווי אַלע — אַ יונגערמאַן, וואָס באַוווּנדערט די אַרומיקע איינוווינער

אַלעמאָל מיט א נײַ ווײַב. ווי אַ יונגע נגידישע שנור באַוואונדערט מיט אירע חתונה-קליידער. אין שטאָט האָט מען דעריבער אויפגעהערט זיינע ווײַבער צו רופן ביי די נעמען. מען האָט אויף זיי געזאָגט:

— די דריטע באַטעכע, די פערטע באָטעכע א.א.וו.

געווען איז צווישן זיי איינע א בלאָנדע, אַ געפּאַקטע, מיט גאָלדענע הויך־פּארקעמטע האָר, מיט אַ הויכער ברוסט. זי פּלעגט שטיין מערסטנטייל אין דרויסן לעבן די פענצטער, האַלטן די הענט „פּאָדבאָקאָם", און דער עיקר איז ביי איר דאָ געווען צו פּאַרפירן באַקאַנטשאַפט מיט די פרויען פון די אַרומיקע גבירישע הייזער. אַלעמאָל, ווען אַ מאַנסביל האָט איר פאַר עפּעס־וואָס געזאָגט אַ דאַנק, האָט זי געענטפערט מיט יצר־הרעדיקע אייגעלעך:

— אַ דאַנק פאַר אַ דאַנק.

געווען איז איינע זייער אַ הויכע, אַ טונקעלע, מיט זייער אַ פלײשיק פּנים, מיט זייער אַ ברייטער פלײשיקער נאָז און מיט גרוילעכע זייער פארשלאָפענע אויגן. זי האָט געהאַט אין זיך עפּעס שקאַפּעדיקס און פוילס, און געווען איז זי זייער ענלעך צו דער שיקסע, וועלכע האָט געדינט ביי די בלאַושטיינס אינם נאָענטן רייכן הויז און וועלכע האָט דאָרט איינמאָל ביי די בלאַושטיינס אין קיך זיך געסמט מיט קאַרבאָל. נאָר יענע, די שיקסע, האָט זיך ווייניקער געפּוצט.

געווען איז איינע אַ דאַרע, אַ שוואַרצע, מיט אַ שמאָל געזיכט, מיט אויסגעעבּרענטע גריבער אונטער די אויגן, מיט אַ גלייכן שרונט צווישן די גלאַט־צוגעקעמטע גלאַנציקע האָר, מיט לאַנגע אויערינגלעך, ווי ביי אַ ציגײַנערין.

געווען זענען צווישן נאָטע קאַצס ווייבער נאָך און נאָך. און אַלע זענען זיי דורכגעגאַנגען פאַר דער שטאָט ווי רעטענישן, גלייך זיי זענען טעכטער פון עפּעס אַ מערקווירדיקן אומבאַקאַנטן לאַנד, און בלויז נאָטע קאַץ ווייסט דעם וועג אין יענעם לאַנד אַריין. אַז ער דאַרף איבעראַנייס חתונה-האָבן, פאָרט ער אַהין אַוועק און „נעמט" דאָרט אַ ווייב, פּונקט אַזוי גרינג, ווי גרינג מען רייסט אָפּ אַ פרוכט

אין אַ יאָר פון גערעטעניש אין אַ גאָרטן, ווסן אַלע אויב זענען שוין צייטיק; ער ברענגט זי פון דאָרטן אַהער אין שטאָט, און ביי אים אין שטיבל ווערט דאַן אויף צוויי־דריי וואָכן ווידער לעבעדיק.

אין פרייע, ליידיקע וואָכן — אין וואָכן, וואָס צווישן איין ווייב און אַ צווייטער — רוט נאָטע קאַץ מיט אַ פאַלקאָמענער רו, ווי עס רוען פעלדער אין אָסיען. ווי אַ מענטש רוט אום שבת. מערסטנטייל שלאָפט ער. און אַז ער אַליין שלאָפט ניט, שלאָפן דאָך אַלע זיינע גלידער; ער גענעצט און מאַכט אַזעלכע באַוועגונגען, וואָס קאָסטן נישט קיין סך כּוח — ער שטאָפט זיך אָפּ אויף אַ גאַנצן ווינטער פּאַפּיראָסן.

ביי אים אין שטיבל איז שטיל, ציכטיק־ריין און אַנדערש, ווי אין אַלע אַרומיקע שטיבער. אין שטאָט איז אַלץ נאָך נישטאָ קיין טעלעפאָן, נאָר ביי נאָטע קאַץ אויפן עק פון שרייבטיש געפינט זיך דאָך אַ טעלעפאָן־אַפּאַראַט און צווישן די פילע זאַכן, וואָס מאַכן וויכטיק דעם שרייבטיש פון אַ באַשעפטיקטן מאַן, ליגן דאָרט לעבן אַפּאַראַט זייער סאָלידע צוויי האַנטביכער — האַנטביכער פון קעניגסבערגער טעלעפאָן, קעניגסבערגער אַדרעסן און קעניגסבערגער אַנאָנסן. אין שטאָט רעדט מען אָקאָרשט מכּוח דעם, אַז עס איז מעגלעך, אַז מען זאָל איינפירן עלעקטרישע באַלייכטונג, נאָר ביי נאָטע קאַץ איבערן שרייבטיש הענגען שוין פון לאַנג קיילעכדיקע עלעקטרישע לעמפּלעך, אין שטיבל צו נאָטע קאַץ קומט וואָכן לאַנג נישט אַריין קיין מענטש, נאָר צו די ווענט אין ביידע זייטן לעבן זיין שרייבטיש זענען דאָך צוגעקלעבט צוויי צעטלען, וואָס וואָרענען זייער שטרענג — איין צעטל מיט רוסישע ווערטער:

— „ווּרעמיאַ — דענגי” (צייט איז געלט).

דאָס צווייטע מיט העברעישע ווערטער:

— „אַז דו גייסט אַריין צו אַ באַשעפטיקטן מאַן, ענדיק וואָס דו דאַרפסט און גיי דיר אַוועק!”.

אין שטאָט פירט נאָטע קאַץ כּמעט מיט קיינעם נישט קיין באַקאַנטשאַפט. פּאַר פיינע, אָנגעזעענע לייט פאַרנייגט ער זיך בלויז.

אויב ער באַגעגנט זיי, און שמייכלט דערביי זייער פריינטלעך, ווי אַ לייטישער באַלעבאָס פון אַן אָנשטענדיקן רעסטאָראַן שמייכלט צו זיינע קונדן. רעדן אָבער רעדט ער זייער זעלטן, גלייך ווי ער היט אָפּ זיינע קרעפטן צוליב זיין הויפּט-אַרבעט, צוליב די ווייבער, וואָס ער ברענגט אַראָפּ פון דער פרעמד. דאָך איז איינמאָל אַ ויס אַ גאַנץ טשעקאַווע געשיכטע צווישן אים און צווישן זייליק מאַגידסאָן — אַ יונגנמאַן מיט אַ ווייכער און זייער געדיכטער באָרד, וואָס איז לעגער, ווי ביי אַלע יונגעלייט אין זיינע יאָרן; אַ יונגערמאַן, וואָס האָט אונטער זיין קליינער היטל-קראָם געהאַט נישט בלויז אַן איי-גענע קירזשנעריי, נאָר ער איז דאָרט מיט דער צייט אַליין אויך געוואָרן אַ קירזשנער: גענייט היטלען, ווי אַ קירזשנער, גערעדט מיט אַ שווערן גראָבן לשון פון אַ קירזשנער און באַקומען שוואַרצע הענט און אַ שווערן קאָפּ, ווי אַ קירזשנער. זייליק האָט דאַן אויף נאָטע קאַץ „אריינדערלאַנגט״, און אין געריכט האָט זיך ארויסגעוויזן, אַז די פרייזן אויף אַלע היטלען האָט ביי אים אין קראָם געדענקט בלויז זיין ווייב הינדל, און אַז הינדל איז געשטאָרבן, איז ער גע-בליבן אָן איר, ווי אָן אַ זיכרון און אָן לשון. געלאָזט האָט זי אים סך-הכל מיט איין מיידעלע פון אַ יאָר עלף און מיט אַ גוטער פּרנסה, נאָר די שידוכים, וואָס מען האָט אים באַלד אָנגעהויבן צו רעדן, האָבן זיך עפּעס ווי נישט געקלעבט.

און נישט ער, זייליק מאַגידסאָן, איז אין דעם געווען שולדיק, ווי זיי, די מיידלעך און ווייבלעך, וואָס מען האָט אים גערעדט. עפּעס, אַז זיי האָבן נאָר אויף אים אַ קוק געגעבן, איז ווי אַ פּגירה אויף זיי... ווי אַ כאָלעריע אויף זיי... נו יאָ... און „דאָס דאָזיקע אָ״ האָט ער, זייליק מאַגידסאָן, באַדאַרפט האָבן נישט אַזוי צוליב זיי, ווי צוליב באַלעבאַטישקייט. נו יאָ... איז ער איינמאָל אום שבת נאָכן שלאָף געגאַנגען אויף דער הויפּט-גאַס. צוזאַמען מיט זיין מיידעלע איז ער געגאַנגען, און ווי ער גייט זיך אַזוי פּאַמעלעך, דערזעט ער, נאָטע קאַץ שטייט אין דרויסן לעבן זיין שטיבל און קוקט אויף אים און שמייכלט, כאָטש אַליין האָט ער זיך צוריק מיט אַ פּאָר וואָכן געגעט.

— הער נאָר, דו בריה דו, — האָט ער דאָרט געזאָגט נאָטען —

וואָס שמייכלסטו? דו זאָג מיר בעסער אויס... דעם שכל זאָג מיר בעסער אויס...

געזאָגט האָט ער עס צו נאָטען גלאַט, אַזוי. נאָר נאָטע אָבער האָט אים דענסטמאָל אַריינגערופן צו זיך אין שטיבל און האָט אים דערציילט, אַז „עס איז נישט אַזוי גרינג... און אַז מען דאַרף דאָס קענען... מען דאַרף עס קענען"... דערנאָך האָט נאָטע זייער צָפּט אָנגעהויבן אַריינצוקומען צו אים אין היטל־קראָם, ווו ער, זייליק, האָט אים, נאָטען, „געגעבן דערויף געלט", און בעת ער האָט אים די געלט געגעבן, האָט ער נאָך אפילו צו אים, נאָטען, געזאָגט: „איז וואַרט־זשע, איז ווי וועט עס זיין?"

אויפן געריכט האָבן טאַקע דער עיקר געשפּילט אַ ראָלע אָט די ווערטער:

— „איז וואַרט־זשע, איז ווי וועט עס זיין?"

ווייל אַזוי זאָגט מען שטענדיק צו אַ שותּף, בעת מען לייגט אַריין געלט אין אַ שותּפות. נאָר נאָטע האָט געטענהט, אַז געלט האָט ער טאַקע ביי זייליקן אין היטל־קראָם גענומען. און ער זאָגט זיך דערפון נישט אָפּ, ווייל:

— אַ חוב איז אַ חוב.

— אַ וועקסעלע איז אַ וועקסעלע.

נאָר די געלט האָט אים זייליק פּשוט געליען און וועגן „אויס־זאָגן אַ סוד", אָדער „אויסלערנען דעם שכל" איז צווישן זיי קיין שום רייד נישט געווען.

דעם געריכט האָט מען צונישט געמאַכט. פון אים איז גאָרנישט אַרויס, אויב מען זאָל נישט רעכענען דאָס, וואָס אין דרויסן האָט נאָכדעם זיך זייליק פּלוצים צוגעכאַפּט צו נאָטען, אים פּלוצים אַריינ־גענומען אין די אָרעמס, ווי ער וואָלט אים וועלן צודריקן צו דער ברוסט. די גאַנצע גאַס האָט קאַלטבלוטיק צוגעקוקט, ווי נאָטע איז אַרויס פון זייליקס הענט אַ צעקנייטשטער, אָן אַ היטל, מיט אַן אָפּ־געריסענעם קראַגן, וואָס וואַלגערט זיך אין איין עק טראָטואַר און מיט אַ צוטראָטענעם קראַוואַט, וואָס וואַלגערט זיך אין צווייטן עק.

אויף צו־להכעיס דער גאַנצער שטאָט איז ער באַלד פאַרשווונדן אויף אַ וואָך זעקס און האָט זיך אומגעקערט צוריק מיט אַ נייער

נאָטעכע. איצטיקס מאָל האָט ער, שונאים אויף צו־להכעיס, אַראָפּ־געבראַכט פון ערגעץ אַ געוויקסיקע און זייער אַ שלאַנקע מיידל, אַ יונגע, מיט צוויי פעסטע צעפּ, וואָס פאַלן איר אין ביידע זייטן אויף די ברוסטן. און אַז מען האָט זי דערזען בלויז פון אונטן אין די פּלייצעס, האָט מען גלייך באַקומען מאָדנע אומרויקע פאַרגעפילן און מען האָט גלייך פאַרגעסן אָן אַלע מיידלעך, וואָס זענען חוץ איר פאַראַן אין שטאָט, גלייך אַלע זענען זיי בלויז נאָכגעמאַכטע, פאַלשע.

מען האָט וועגן איר געזאָגט:

— דווקא אַ פאַריקמאַכערס אַ טאָכטער, האַ?

— זעט נאָר, וואָס ביי אַ פאַריקמאַכער קען זיך אַמאָל פאַר־וואַלגערן.

זי האָט געהאַט עטלעכע געציילטע זומער־שפּרינקעלעך אויפן טונקעלן פּנים, האַרט אונטער גרוי־באַברעמטע טונקל־בלויע אויגן. איר נאָז איז געווען עטוואָס איינגעפאַלן און אַביסל לאַנג. נאָר ווען נישט אָט די נאָז... אין שטאָט האָט מען געזאָגט:

— הערסט אַ מעשה — ווען נישט אָט די נאָז, וואָלט דאָך גאָרנישט געווען.

און מען האָט איר גלייך אַ נאָמען געגעבן: „דער יצר־הרע". און נישט אַזוי איר אַליין, ווי איר נאָז. דאָס גאַנצע לעבן אין שטאָט האָט אָנגעהויבן צו פליסן פיל אויפגערעגטער און שנעלער, מען האָט געשפּילט פיל שנעלער ווי תמיד אין קאָרטן, מען האָט שפּילנדיק אין קאָרטן גערעדט וועגן נאָטע קאַץ:

— זאָל ער אויף ראש־השנה און יום־כיפור אָוועקפאָרן צו אַלדי שוואַרצע יאָר מיטן „יצר-הרע".

נאָר נאָטע קאַץ האָט, ווי אויף צופיקעניש דער שטאָט, זייער אָפּט אַרומגעשפּאַצירט מיט איר אין גאַס. אַלע מאָל ווען ער האָט זיך מיט איר באַוויזן, איז מען געלאָפן צו אָפענע טיר און פענצטער קוקן, און אַ שטימונג איז דאַן ביי אַלע געווען גלייך אין שטאָט איז ערב אַ חתן-מאָל. און דער אויער האָט ווי פון זיך געוואַרט, אַז עס זאָל שוין וואָס גיכער אַ קלאַפּ טאָן די פּויק, עס זאָלן אַ שפּיל געבן קלעזמער.

בלויז איין זייליק מאַגידסאָן, דער באַוואקסענער מיט דער ווייַ־

כער געדיכטער באָרד, וואָס איז לענגער ווי ביי אַלע יונגעלייט פון זיינע יאָרן, האָט זיך נאָך אַלץ אומגעדרייט אַ דערהרגעטער און מיט אַזאַ מאָדנעם אומצופרידנהייט־געפיל, גלייך אויפן געריכט מיט נאָטע קאַץ האָט ער געזאָלט אויסלאָדן כאָטש אַ טייל פון אָט דער מויד, נאָר דער געריכט איז געווען אַ שלעכטער און האָט צוגעפסקנט נאָטען... שטייענדיק אויף די טרעפלעך פון זיין היטל־קראָם, האָט ער מיט האַרצווייטיק צוגעקוקט, ווי נאָטע שפּאַצירט אַרום מיט דער נייער מויד. דער קאָפּ איז אים געווען, ווי פאַרטשאַדעט. ער האָט, ווי פריער, נישט געדענקט קיין איין פּרייז פון די היטלען, וואָס געפינען זיך ביי אים אין קראָם, און האָט נישט פאַרשטאַנען, וואָס אַרום אים קומט פאָר:

— סך־הכּל איין קינד... אַ גוטע פּרנסה, און אַז זיי טוען נאָר אַ קוק אויף מיר איז עפּעס, ווי אַ פּגירה אויף זיי... עפּעס, ווי אַ כאָלעריע אויף זיי...

סערלס חלק

סערלס חלק

אַז סערל די שוואַרצע פּאַרקנייטשט אירע קורצזיכטיקע אויגן,
ווי צו „שמע ישראל" און קראַצט זיך שטאַרק אין איר שוואַרצן, צי-
גענעם פּאַריק, הייסט דאָס נישט, אַז שלעכט גייען אירע געשעפטן
אין קלייטל, וואָס זי האָט אין עק גרויסער שטאָט לעבן די זומער-
ווױנונגען; עס הייסט אויך נישט, אַז זי האָט גרויס צער, וואָס זי
איז שוין אַלט עטלעכע און דרייסיק יאָר און האָט קיין קינדער
נישט. אַז סערל קראַצט זיך מיט ביטערקייט פון אונטן אין פּאַריק,
הייסט עס, אַז זי טראַכט וועגן מאַן אירן — דעם רויטן שלומקען,
וועלכער געפינט זיך אין אַמעריקע; זי וויל וויסן:

— וואָס וועט הייִנטיקס יאָר זיין מיט אים, האַ?... וואָס
וועט זיין?

שלומקע האָט אַ צווייטע ווייב אין אַמעריקע — אַזוי שרייבן
סערלען אירעביידע געשוועסטער-קינדער: איינע פון באָסטאָן, אַ
צווייטע פון ניו-יאָרק. און אפשר האָט ער דאָרט עטלעכע ווייבער.
דער רוח ווייסט אים!... נאָר איינע האָט ער ליב און האָט מיט איר
קינדער — אַזוי האָבן סערלען געשריבן אירע ביידע געשוועסטער-
קינדער פון אַמעריקע. און נאָך האָבן איר ביידע געשוועסטער-קינדער
געשריבן:

— „הער-זשע, סערל: הייַנטיקן זומער וועט ער מן-הסתם ווי-
דער צו דיר קומען, זאָלסטו אים נישט לאָזן אויף דער שוועל. דו
הערסט, סערל? ער זאָל ביי דיר עפּענען מיט דעם קאָפּ די טיר

אַז נישט ביסטו נישט ווערט, וואָס די ערד טראָגט דיך, דו הערסט, סערל ז".

פונקט דאָס זעלבע זאָגן סערלעןביידע רייכע דאַמעס — מאַ־דאַם גינע שמוליעוועטש און מאַדאַם זינע לעווענסאָן, וועלכע האָבן, אויף צופיקעניש איר מאַן, דעם שאַרלאַטאַן, אויסגעהאָלפן סערלען, ווי אַן „אייגענער שוועסטער". ביידע מאַדאַמען האָבן אין שטאָט זייערע אייגענע מאַסיווע פּילשטאָקיקע הייזער, און דאָ אויף דער זו־מער־וווינונג האָבן זיי זייערע אייגענע שיינע ווילליעס. ביידע האָבן זיך באַקאַנט מיט סערלען נאָך צוריק מיט אַ יאָר פיר, ווען איר שלומקע האָט זי נאָר־וואָס געהאַט אַוועקגעוואָרפן. ביידע האָבן אין איי־נעם אַ זומער־טאָג זי דערזען ביי זיך אין די גערטנער, צווישן די קלומבעס, וואס זענען פאַרגאָסן מיט זון און באַפּוצט מיט בלומען. אויף די שטעגעלעך, וואָס זענען ווי לכּבוד יום־טוב באַדעקט מיט געלע, פרישע, ים־שטיינדעלעך, איז געשטאַנען אַן איינגעהויקערטע ווייבל מיט אַ לענגלעך פּנים פון אַ פויגל, מיט אַ שווערן שוואַרצן פּאַריק אויפן קאָפּ און מיט אַ לאַנגער נאָז — אַן אויסגעדרייטע נאָז, ווי אַ לאַנג געבויגן דראָטל. זי האָט געפינטלט מיט אירע קליינע זייער קורצזיכטיקע אויגן. זי האָט געהאַלטן אַ קליין קוישל אויף דער האַנט און האָט געפרעגט:

— טיי... אפשר דאַרפן די מאַדאַמען טיי?

דאָס איז געווען סערל, אָדער ווי די מאַדאַמען האָבן זי נאָכ־דעם גערופן: „די וויסטע, אומגליקלעכע סערל", כּדי דער מאַן אירער, „דער הולטאַי", זאָל דאָרט אין אַמעריקע האָבן אַ געפּלאַצטע גאַל, האָבן די מאַדאַמען דאָ לעבן די זומער־וווינונגען אָפּגעדונגען פון סערלס וועגן אַ קלייטל; זיי האָבן איר אויסגעבאָרגט געלט; זיי האָבן געגעבן פאַר איר וועקסלען; זיי האָבן געזען, אַז סערלס קלייטל זאָל זיין געפּאַקט מיט פרישער סחורה און אַז סערל זאָל האָבן פיל קונים. ביי סערלען האָט זיך אָנגעהויבן אַ שטאַרקע שפע. דער קלאַנג וועגן איר אויפגעבליט מזל האָט זיך פאַרטראָגן קיין אַמעריקע, און דער רויטער שלומקע האָט אָנגעהויבן נאָך איר צו בענקען. ער האָט איר אָנגעהויבן צו שרייבן בריוו, אַז אַמעריקע האָט אים אויסגעבראַכט פון זיינע כּוחות — ער וויל קומען; ער האָט

נישט אויף הוצאות. מערסטנטייל זענען פון שלומקען אָנגעקומען אַזעלכע בריוו אָנהויב פרילינג, ווען ביי סערלען אין קלייטל הייבט זיך אָן די שפּע.

אַלע מאָל, ווען שלומקע האָט צו סערלען אַזוי געשריבן, האָט זי גענומען זיין בריוו און איז אַוועק מיט אים צו די צוויי מאַדאַ-מען קליאַנטשען און בעטן, בעטן פאַר שלומקען:

— איך בעט אייך, מאַדאַמעטשקע... זייט אים מוחל, זאָל ער קומען...

נאָר די מאַדאַמען זענען זייער רייכע און פאַרעקשנטע מאַדאַ-מען, און אַז סערל קומט צו זיי אויף דער קיך מיט שלומקעס בריוו, צינדן זיי זיך אָן ווי די שוועבעלעך. זיי ווערן מאָדנע בייז און בי-טער, און ווילן סערלס געבעט אפילו נישט הערן.

— וואָס?!.. — בייזערן זיי זיך אויף סערלען, — קומען וויל ער?!... ווער?! אָט דער שאַלטיק!.. ניין, בשום אופן נישט. ניין און ניין און ניין...

איבערהויפּט ווערט דאַן זייער שטאַרק אויפגעבראַכט די מאדאם גינע שמוליעוויטש. זי האָט זייער אַ ברייטן מויל און אַז זי רעדט שלענגלען זיך אירע בלאָע ליפּן, ווי אַן אַנטלויפנדיקער וואָרעם. יידיש רעדט זי מאָדנע, ווי אַ האַלבע ליטוואַטשקע, זי איז אַליין ערגעץ פון יענער זייט דניעפּער.

— איך האָב אייך פיינט, — זאָגט זי צו סערלען — איר זייט מיר מיאוס, ווי אַ שפּין... גייט אַהיים, זאָג איך צו אייך. איר האָט אינמיטן טאָג פאַרשלאָסן אייער קלייטל. איר פאַרטרייבט פון זיך קונים. גייט אין קלייטל אריין, זאָג איך צו אייך.

זי האָט אַ מאַן אַ דאָקטאָר, די דאָזיקע מאַדאם שמולעוויטש — אַ באַרימטער דאָקטאָר און באַרימטער פּאַרשוין. ער איז נאָך יונג: ער טראָגט אַ שוואַרצע פראַנצויזישע באָרד און האָט אַן אייגענעם קליניק אין סאַמע צענטער פון שטאָט. איבערהויפּט איז ער שיין דאָרט אין קליניק, ווען ער דרייט זיך אַרום אין זיין ווייסן דאָק-טאָרשן כאַלאַט. דער מאַדאַם שמוליעוויטש איז ער נישט איבעריק געטריי; אין די זומערדיקע חדשים זעט מען אים זעלטן אין דער

היים, כאָטש זיין גאַנצע רייכקייט נעמט זיך פון דעם גרויסן נדן, וואָס די מאַדאַם שמוליעוויטש האָט אים אַריינגעבראַכט.

אַז די מאַדאַם שמוליעוויטש גייט אַוועק פון קיך, בלייבט דאָרט סערל נאָך שטיין. זי זיפצט פון טיפן האַרצן און איר פנים זעט דאַן אויס זייער אומגליקלעך; זי הערט, ווי די דינסטן רעדן אויפן דאָקטאָר שמוליעוויטש און לאַכן פון זייער מאַדאַם:

— דער דאָקטאָר שמוליעוויטש, — זאָגן זיי צו סערלען — איז אויך נישט קיין נאַר. אַנטווייגען לאָזט ער זיך נישט...

— ער האַלט אויס ביי זיך אין קליניק אַ שטיקלעך פינף פעלדשערקעס.

— ליאַלקעס — איינע אין איינע.

— איצט האָט ער שוין דאָרט אַ נייע.

— אַ פוילישע, זאָגט מען — אַ צאַצקע.

— ער קומט דעריבער נישט נעכטיקן.

די קעכין שטעלט זיך אָפּ אַנטקעגן סערלען מיט נאַסע, רויטע עלנבויגנס, ווי אויף צו פּאַטשן זיך, און זאָגט צו איר:

— איך בעט אייך... די מאַדאַם ווייסט דען נישט? אַנו, פרעגט נאָר ביי איר...

סערל גייט פון דאָרט אַוועק קליאַנטשען און בעטן צו דער מאַדאַם לעווענסאָן; זי היט זיך זייער, זי זאָל זיך דאָרט נישט באַגעגענען מיט דער מאַדאַם לעווענסאָנס מאַן — ער איז אַן אָפּגעקראָכענער און געגאָלטער, ווי אַן אַלטער אויסגעדאַרטער קסיאָנדז; ער דרייט זיך אַרום ביי זיך אין דער היים אין אַ לאַנגן הויז-כאַלאַט און תמיד, אַז ער דערזעט דאָרט סערלען, קוקט ער אויף איר ווי מיט שרעק. ער פרעגט ביי איר, ווער איז זי און דורך וואַנען איז זי צו אים אין ווילע אַריין.

— דורך דעם אונטער-טירל, — פרעגט ער — האַ? איי, איי, איי... ווידער איז דאָס אונטער-טירל אָפן?.. איי, איי, איי...

די מאַדאַם לעווענסאָן האָט פון אים געבראָטענע צרות, פון דעם דאָזיקן מאַן אירן. תמיד, אַז ער איז פאַראַן אין דער היים, זענען ביי איר די אויגן פאַרוויינט און די נאָז איז רויטלעך, ווי אָנגעשוואָלן.

און אַז זי קומט אַרויס צו סערלען אויף דער קיך, האַלט זי זיך מיט ביידע הענט פאַר די שלייפן.

— פרעגט נישט ביי מיר, — בעט זי זיך ביי סערלען און איז גרייט אין יעדער רגע זיך פונאַנדערצוכליפען — גייט אייך צו דער מאַדאַם שמוליעוויטש. טוט ווי עס הייסט אייך מאַדאַם שמו־ליעוויטש.

דעמאָלט גייט סערל אַוועק צו זיך אין קליישל און פילט, אַז זי איז מער אומגליקלעך פון אַלע אומגליקלעכע. פון גרויס פאַר־לוירנקייט קראַצט זי זיך זייער שטאַרק פון אונטן אין איר שוואַרצן פאַריק און ווייסט נישט, פאַרוואָס לאָזן ביידע מאַדאַמען אויס זייער ביטער האַרץ נאָר צו איר שלומקען; פאַרוואָס איז איר שלומקע מחויב אָפּצוקומען פאַר ביידע מאַדאַמענס מאַנען? איר איז שטאַרק ביטער אויפן האַרצן; זי איז גרייט צו וויינען און איר רחמנות צו שלומקען שטייגט פון רגע צו רגע.

אין אָוונט, ווען זי שליסט איר קליישל, זעצט זי זיך אַוועק ביים קליינעם לעמפּל אין איינציקן צווייטן צימערל, וווּ צווישן פיל ליידיקע און פולע קעסטלעך שטייט איר בעט. זי קוקט זיך איין מיט קורצזיכטיקע אויגן אין דעם אָרעמען בייגעלע פּאַפּיר, וואָס שמעקט מיט הערינג, ווי אַלע זאַכן ביי איר אין קלייט, און שרייבט בגנבה צו איר שלומקען אַ בריוו:

„צו מיין ליבן און טייערן מאַן שלומקען און א. וו.
אַ דאַנק גאָט פאַר מיין געזונט און א. וו. אַזוי ווי דו שרייבסט,
אַז ווילסט קומען אַהיים, שיק איך דיר אויף הוצאות און א. וו...‟

אָנהייב זומער, ווען אויף דער זומער־וווינונג אַרום די ווי״עס גרינען און בליען די רויזן און די אַקאַציע־ביימער, קומט שלומקע צופאָרן פון אַמעריקע. ער איז אָנגעטאָן אין זייער ברייטע הויזן, ברייטערע, ווי עס טראָגן דאָ אַלע אַנדערע מאַנסבילן. ער איז אַ מיטל־וווּקסיקער און האָט אַ יונגן פליך אויפן קליינעם רויטן קאָפּ— אַ קאָפּ, וועלכער איז קלענער, ווי די קעפּ ביי אַלע אַנדערע מאַנס־בילן. ער איז זייער שמאָל אין די אַקסלען און אונטער די פאַכוועס.

ברייט ווערט זיין קערפער אָקאָרשט אַרום די לענדען — דאָרט הויבט זיך אָן זיין גבורה. די פיס זענען שוין ביי אים מאָדנע גראָבע און פעסטע — זיין גאַנצער כּוח ליגט אין די פיס. ער טראָגט גראָבע רויטע וואָנצעס, און די באָרד מיט די באַקן זענען ביי אים תּמיד אָפּגעשוירן מיט מאַשינקע נומער 0. אונטער די גראָבע וואָנצעס באַהאַלט זיך אויס אַ ברייטער מויל און קיין קין, דאַכט זיך, האָט ער נישט — זיין קין איז ווי אָפּגעהאַקט מיט מאַשינקע נומער 0. רעדן רעדט ער ווייניק. זיין מויל איז פאַרמאַכט. ער אָטעמט מיט אַ שווערן גלייכמעסיקן אָטעם דורך דער נאָז, און אַז אין שטוב איז שטיל, דאַכט זיך דעריבער, אַז ער רעדט מיט עמיצן אויף צו-להכעיס — ער איז ברוגז

די ערשטע צוויי וואָכן שלאָפט ער. ער ליגט אין צווייטן קליינעם צימערל אונטער סערלס שווערע וואַטאָווע קאָלדערעס. ער איז איינגעדעקט זייער גוט, ווי אויף צו שוויצן. ער רעדט נישט; ער קרעכצט אונטער פון ווילטאָג און אויף זיינע שטעקשיך זאָגט ער „מעשטעס", ווי מען זאָגט אויף שטעקשיך אינם קליינעם שטעטל פונ-וואַנען ער שטאַמט:

— סערל, ווו זענען מיינע מעשטעס? האַ? סערל.

סערל גייט דענסטמאָל אַרום אים אויף די שפּיץ פינגער, ווי אַרום אַ קראַנקן. אויף איר פּנים רוט אַ צופרידנקייט, זי שעמט זיך צו קוקן אירע קונים אין די אויגן אַריין, ווי אַן אַלמנה, וואָס האָט חתונה געהאַט מיט אַן אַלמן, און דער אלמן, האָט זיך אַרויסגעוויזן, איז נאָך גאָר קיין אלמן נישט — ער איז גאָר נאָך אַ יונגערמאַנ-טשיק. ווען שלומקען רעדט זי מיט קיינעם נישט און באַהאַלט אים אויס. איבערהויפּט באַהאַלט זי אים אויס, ווען צו איר אין קלייטל קומט אַריין די מאַדאַם לעווענסאָן אָדער די מאַדאַם שמוליעוויטש. נאָר די מאַדאַם שמוליעוויטש ווייסט שוין סיי-ווי-סיי, אַז שלומקע איז געקומען — אירע דינסטן האָבן איר שוין די נייעס אָפּגעטראָגן. זי שאָקלט אויף סערלען מיטן קאָפּ, ווי אויף אַ נאַריש מיידעלע, וואָס לאָזט זיך פאַרפירן; זי זאָגט צו איר:

— אוי, סערל, סערל... ווען וועט איר שוין באַקומען אַביסל שכל, האַ? סערל.

און אַז די מאַדאַם שמוליעוויטש גייט אַוועק, קומט אַרויס מיט אַ פאַרשלאָפן פּנים פון צווייטן קליינעם צימערל שלומקע, ער לאָזט אַרויס אַ לאַנגן אויסגעצויגענעם גענעץ, ער טוט אַ דריי מיט די אַקסלען, ווי אויף אַ קראַץ זיך צו געבן, דערנאָך טוט ער נאָך אַמאָל אַ גענעץ און זאָגט מיט אַ זיס פוילקייט צו סערלען:

— סערל, ווו זענען מיינע מעשטעס, האַ? סערל.

די אַנדערע צוויי וואָכן דערפילט זיך שלומקע פיל היימישער און בעסער; ער הוסט אין פויסט אַריין אַלע מאָל, ווען די מאַדאַם שמוליעוויטש גייט פונוויטנס דורך, און אַליין הויבט ער אָן צו באַטראַכטן סערלס באַלעבאַטישקייט, ווי זיין אייגענע ירושה, וואָס ער וואָלט ברענגען פון זיין טאַטן. ער ריכטעט איין נייע פּאָלעצעס דאָרט, ווו פּאָלעצעס פעלן; ער סאָרטעוועט איבער די סחורות אַזוי, אַז דאָס קלייטל הויבט אָן אויסצוזען מער סאָליד און מער אָנגעשטאָפּט. און אַז מאַדאַם שמוליעוויטש, אָדער מאַדאַם לעווענסאָן טרעפן אים דאָרט אַמאָל ביי אָט דער אַרבעט; און מאַדאַם שמוליעוויטש זאָגט צו אים:

— נו, שלומקע, זאָגט דעם אמת, איז דען אַזוי נישט בעסער, — קוקט ער דאַן נישט צו איר און ענטפערט מיט טאָלק, ווי אַ קלוגעטשקער:

— יעס, יעס, מאַדאַמעטשקע. בעסער צו בעסער איז נישט גלייך.

און אַז עמעצער פון זיי פרעגט דאָרט ביי אים, אַרומקוקנדיק זיך צי סערל איז אין קלייטל נישטאָ:

— איז עס אמת, שלומקע? איר האָט ווירקלעך נאָך אַ ווייב אין אַמעריקע?

שליסט שלומקע צו איין אייגל און ענטפערט ווידער, ווי אַ קלוגעטשקער:

— ווער עס פאַרגינט נישט, מאַדאַמעטשקע, יענער זאָל אַליין נישט האָבן.

די דריטע צוויי וואָכן:

שלומקע לאָזט אָפּ סחורה פון סערלס קלייטל, ווי פון זיינעם אַן אייגענעם און גייט אָנגעטאָן ביז צוועלף אין אָוונט אין די „מעשטעס" — ער לייזט געלט, ער לייזט געלט.

די פערטע ווי וואָכן:

שלומקע לאָזט נישט צו סערלען צו דער קאַסע. ער ציילט אַלע אָוונט דעם פדיון און לאָזט אים מער נישט אַרויס פון דער האַנט. דאָס קלייטל ווערט פוסטער פון טאָג צו טאָג.

די פינפטע צוויי וואָכן:

שלומקע שלאָפט שוין ווידער אין צווייטן צימערל. נאָר אַז ער שלאָפט נישט, וויל קיינער אין קלייטל נישט אַריינגיין — דינסטן אויף די זומער-וווינונגען קלאָגן זיך דענסטמאָל פאַר זייערע באַלע-באָסטעס, אַז זיי קאָנען נישט אַריינגיין צו סערלען אין קלייטל אַריין — שלומקע „וויאַזשעט" זיך.

די זעקסטע צוויי וואָכן:

שלומקע שלאָגט סערלען, ווייל זי מאָנט ביי אים דעם פדיון, וואָס ער האָט אַראָפּגעלאָזט צו זיך אין טאַש. מערסטנטייל שלאָגט ער זי גאַנץ פריי אויפן ניכטערן האַרצן, און פאַר דעם קלייטל שטייען דענסטמאָל אַלע באַלעבאָסטעס, קעכינס און דינסטן, וואָס לאָזן זיך מיט די קוישעלעך אין מאַרק אַריין. אַלע זענען אויף סערלס זייט: נאָר אַלע זענען אויף איר אין כעס. אַלע זאָגן:

— אַ מצווה, האָט זי אים צו זיך נישט געזאָלט אַריינלאָזן.

די זיבעטע צוויי וואָכן:

דאָס קלייטל איז פוסט. די פּאָלעצעס זענען לעער און ווייגען. שלומקע וויל פאַרקויפן סערלס וואַטאָווע קאָלדערעס און אירע איבער-בעטן, ער ברענגט קונים פון שטאָט, נאָר סערל גיסט טרערן און בעט ביי די קונים, זיי זאָלן נישט קויפן — דאָס זענען די לעצטע צוויי וואָכן: שלומקע פּאָרט אַוועק צוריק קיין אַמעריקע.

איבעראַיאָר זומער, אין אָנהייב פרילינג, וועט ווידער אָנקומען פון אים צו סערלען אַ בריוו, אַז ער בענקט אַהיים; אַמעריקע האָט שוין אָפּגענומען ביי אים אַלע כוחות און ער וויל שוין קומען אויף שטענדיק, אויף שטענדיק, נאָר ער האָט נישט אויף הוצאות.

סערל וועט דאַן עטלעכע טעג אויסבאַהאַלטן זיין בריוו, ווי מען באַהאַלט אויס גנבישע זאַכן און וועט ענדלעך אַוועקגיין מיט דעם בריוו קליאַנטשען און בעטן צו דער מאַדאַם לעווענסאָן. די מאַ-דאַם לעווענסאָן וועט זי אָפּשיקן צו דער מאַדאַם שמוליעוויטש. סערל

װעט שטײן בײ דער מאַדאַם שמוליעװיטש אין קיך און די מאַדאַם װעט אױף איר שרײען:

— איך האָב אײך פײנט, סערל... איר זײט מיר מיאוס, װי אַ שפּין... איר הערט, צי נײן? גײט אַהײם, זאָג איך צו אײך, איר האָט אין מיטן פֿרימאָרגן אױפגעהאָנגען אַ שלעסל און טרײבט אָפּ פֿון זיך קונים. גײט אין קלײטל אַרײן, זאָג איך צו אײך...

בלינדקייט

בלינדקייט

דורך די פענצטער אין מיין נייער דריי־צימער־וווינונג אין בערלין באַמערק איך זייער אָפּט, ווי הין און צוריק אויפן טראָטואַר דרייט זיך אַרום שעהן לאַנג איינער אַן אויסגעפּוצטער בלינדער יונגערמאַן מיט זיין הונט, וואָס פירט אים.

דער אויסגעפּוצטער יונגערמאַן בלייבט אַלע ווײַלע שטיין, די לעכער פון זיינע בלינדע אויסגעשטאָכענע אויגן זענען געווענדט צו די פענצטער, דורך וועלכע איך קוק אַרויס.

זיין הונט — אַ פּעטלעכער, אַ האָריקער, מיט אַ רויטן צלם אויפן האַלז־באַנד — לאָזט דענסטמאָל אַראָפּ זיין קאָפּ זייער נידע־ריק צו די שטיינער פון טראָטואַר און וואַרט מיט געטריישאַפט, מיט מאָדנע איבערגעגעבענעם געדולד, ביז דער באַלעבאָס מיט זיין בלינד־קייט וועט זיך זאַט אין די פענצטער „אָנקוקן".

אין איינעם אַן עק פון שרייבטיש האָב איך געפונען אויסגע־קריצט די רוסישע אותיות:

„סאָניאַ".

דאָס זענען געווען זייער קליינע פּיצעלעך אותיעלעך.

אין אַ ליידיקן שופלאָד פון איינעם אַ שראַנק (אַ שופלאָד, וואָס עפנט זיך זייער שווער און קרום) האָב איך געפונען נאָך גאָר אַ ניי העפט באַשריבן זייער געדיכט אין רוסיש מיט אַ ציכטיקן האַנטשריפט פון אַ פרוי.

פונם אינהאַלט איז מיר געוואָרן קלאָר:

די פרוי, וואָס האָט דאָס העפט געשריבן, האָט געהאַט געוויסע

באַציִונגען מיטן אויסגעפּוצטן בלינדן יונגנמאַן, וואָס דרייט זיך אָפּט אַרום פאַר די פענצטער אויפן טראָטואַר.

נאָך איז מיר געוואָרן קלאָר:

די פרוי איז אַלט געווען אַ יאָר אַכט-ניין און דרייסיק, זי שטאַמט פון אַ יידיש שטעטל, זי האָט שלעכט אָפּגעשניטן...

פון דעם שמועס, וואָס איך האָב פאַרפירט מיטן שווייצאַר ביי דער פאַראַד-טיר, האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז ער, דער שווייצאַר, איז אַ נייער. ער ווייסט נאָר, אַז די וווינונג איידער איך האָב זיך אין איר אַריינגעקליבן איז געשטאַנען מער ווי צוויי חדשים פוסט — דאָס זעט ער פון די הויז-ביכער.

פון די זעלבע הויז-ביכער איז צו זען, אַז די לעצטע איינ-וווינער דאָ אין וווינונג זענען פאַר מיר געווען: אינזשיניער ד״ר גרייער פון רוסלאַנד און זיין פרוי — ד״ר סאָני גרייער.

דער אינזשיניער גרייער איז צוריק מיט דריטהאַלבן חדשים פון דער וווינונג אויסגעוויזן. אויף דער פראַגע: „וווהין ז״ איז אין בוך צוגעשריבן:

„אומבאַשטימט״.

וואָס אנבעלאַנגט זיין פרוי סאָני גרייער, איז זי לויט דעם שווייצארס רייד עפּעס ווי גאָר אינגאַנצן נישט אויסגעוויזן. דאָך ווען ער הויבט אָן צו זוכן צווישן די פארשידענע פאַפּירן אין זיין קליי-נעם ביכער-שראנק, געפינט ער אַ קוויטל, פונוואַנען עס איז צו זען, אַז דער אַנאַטאָמישער מוזיי האָט באַקומען דעם קערפּער פון פרוי דאָקטאָר סאָני גרייער דעם און דעם חודש, דעם און דעם טאָג.

נאָכדעם ווי איך האָב דאָס העפט מיט גרויס שפּאַנונג איבער-געלייענט, האָב איך אָנגעהויבן צו זוכן אין בערלין צווישן די עמיגראַנטן איינעם אַן אינזשיניער גרייער. איך האָב איבערגע-געבן פיל באַקאַנטע, אַז, אויב זיי וועלן ערגעץ-ווו באַגעגענען אַן אינזשיניער מיט אַזאַ נאָמען, זאָלן זיי אים זאָגן, אַז איך האָב אים אומצוקערן אַ זאַך, וואָס וועט אים געוויס זיין טייער.

קיינער האָט זיך נישט געמאָלדן.

איגם העפט איז דאָס יאָר נישט אָנגעגעבן.

דאָס העפט הויבט זיך אָן מיט די ווערטער:
„דעם 6טן אַפּריל...״

„אַ געמיש פון פרישער קילקייט און פון וואַרימען פרילינגס־אָטעם. אַ שיין פון זון, וואָס האָט באַזונדערע וועגן אויף אַריינצו־דרינגען אין האַרץ — דאָס איז אַלץ — דאָס איז מיר געבליבן אויף אייביק צוזאַמען מיט יענעם פרימאָרגן.

אין יענעם פרימאָרגן האָב איך צום ערשטן מאָל דערפילט, אַז מיין יוגנט איז אַוועק און טאַקע ווייל איך האָב דאָס דערפילט, האָט מיר פּלוצים זיך אָנגעהויבן אויסצודאַכטן, אַז איך בין מיטאַמאָל געוואָרן צוריק יונג... שטאַרק יונג.

אַ געמיש פון פרישער קילקייט און פון וואַרימען פרילינגס־אָטעם.

איך געדענק עס קלאָר און אויף אייביק.

אָט אַזוי איז דאָס געווען:

איך בין אין דער פרי צוגעגאַנגען צום אָפענעם פענצטער און האָב דערזען די העלע בלויקייט פונם ריינעם ערב־פּסחדיק־אויסגע־וואַשענעם הימל.

ער האָט געצויגן מיין בליק ווייט, ווייט איבער דער ריזיקער שטאָט און האָט מיר פּלוצים, זייער פּלוצים דערמאָנט די העלע בלוי־קייט פון מיינע אייגענע אויגן, ווען איך בין אַלט געווען אַ יאָר צוואָנציק, צוויי און צוואָנציק.

דער לעבעדיקער גערויש אין די אַרומיקע נאָענטע און ווייטע גאַסן האָט מיר אין פאַרלויף פון איינעם אַן אויגנבליק זיך פאָרגע־שטעלט, ווי אַמאָל דער פאַרפּסחדיקער גערויש ביי מיר אין שטעטל: מען באַקט מצות און עס שמעקט גאַנצע וואָכן מיט צוגעברענט טייג, מיט געשייערטע כּלים און מיט שטויב פון אויסגעקלאַפּטע שטולן.

דער געשריי פון אַ פאַרבייגייענדיקער דינסטמיידל צו אַן אַוועק־געלאָפן קינד האָט דערגרייכט צו מיר, ווי דער פאַרשטעלטער, אומקלאָרער געשריי פון מיין אַמאָליקן האַלב־פאַרגעסענעם היימישן נאָמען.

— חנה!... חנה...

אָט אַזוי איז דאָס געווען.

איך בין געבליבן שטיין, ווי צוגעשמידט ביים אָפענעם פענצטער.

דערנאָך האָט זיך מיר פּלוצים פאַרוואָלט, אַז אין מיין וווינונג דאָ אין בערלין זאָל אַחוץ דער דינסט זיך געפינען איינע אָדער צוויי געדונגענע פרויען, און אַלע דריי צוזאַמען מיט מיר, דער באַלעבאָסטע, זאָלן אין פאַרטוכער מיט פאַרבונדענע קעפּ אָפּרוקן שראַנקען, זייפן די ווענט, אָפּשטויבן די באַלקנס, און אַז שטויב אויף אַרויסצוקערן זאָל אין אַלע דריי צימערן זיין וואָס מער, וואָס מער... וואָס מער...

דער דאָזיקער פאַרלאַנג האָט אין מיר נאָכדעם אָנגעהויבן צו וואַקסן פון טאָג צו טאָג, ווי אַ פאַרבאָרגענע גלוסטעניש, וועלכע עס איז זייער אַ שאָד צו באַפרידיקן באַלד און עס איז דעריבער בעסער אָפּצולייגן עס אויף שפּעטער, אויף שפּעטער...

און ווידער איז צו מיר געקומען דאָס געפיל, אַז מיין יוגנט איז אַוועק, און טאַקע ווייל איך האָב עס אַזוי שטאַרק דערפילט, האָט מיר פּלוצים אָנגעהויבן צו דאַכטן, אַז איך בין מיטאַמאָל געוואָרן צוריק יונג... שטאַרק יונג...”

„איך האָב אָנגעהויבן צו שלאָפן שפּעט אויפן טאָג. איך האָב אָנגעהויבן צו זיין צופרידן, וואָס ווען איך כאַפּ זיך אויף, איז מיין מאַן שוין אין צווייטן בעט נישטאָ. און וואָס פריער איידער עס וועט נאַכט ווערן, וועט ער צוריק פון זיינע געשעפטן אַהיים נישט קומען.

איך האָב ליב באַקומען צו בלייבן איינע אַליין אין דער וווינונג, אַפילו אָן דער דינסט, זיך הילן אין שאַל, באַטראַכטן אין אַלע שפּיגלען גאָר נאָענט אַרום מויל די צוויי רויטע צייכנס, וואָס וועלן אָט-אָט ווערן קנייטשן, אָרער שמעקן דעם גערוך פון מיין אייגענעם לייב און זיך וווּנדערן, וואָס עס שמעקט יונג... יונג... איך האָב אַ געהויבן אַרומצושפּאַצירן איינע אַליין אויף זייטיקע אומבאַקאַנטע אונטערגעסלעך, אַרומשפּאַצירן מיט פּאַמעלעכע טריט און מיט אַן אומקלאָרער וואַרטעניש, ווי דאָס טוען בכלל זייערע יונגע, געהיים-פאַרליבטע פאַרלעך, און מיר אַליין איז געווען מאָדנע, וואָס פון

אַלע שיינע מאַנסבילן, וואָס איך האָב אין מיין לעבן געקאָנט און געזען, איז ביי מיר אין מוח פאַרבליבן נישט מער, ווי דער אָנדענק וועגן איינעם, דער אָנדענק וועגן דעם יונגן דייטש, וואָס לאָזט איינער אַליין אָפּ סחורה אין דער נאָענטער דראָגעריי, ווו איך קויף איין. איינמאָל ביינאַכט האָט ער מיר זיך געחלומט — אַ געוויקסיקער, אַ יונגער, אַ שטאַלטנער אין זיין לאַנגן, בלאַנק-ווייסן כאַלאַט, אין וועלכן ער שטייט גאַנצע שעהן געדולדיק לעבן זיין קאַסעשראַנקל. נאָך אָט דעם פוסטן חלום האָב איך זיך אַ גאַנצן טאָג געפילט אַביסל שלעפעריק, ווי אין אַ לייכטן טשאַד. איך בין געלעגן ביי זיך אינדערהיים אויפן שעזאַלאָן און מיר האָט זיך ווי פון זיך געטראַכט, אַז עס וואָלט געווען גוט צו וווינען מיט אָט דעם יונגן דייטש ערגעץ-ווו אינם קליינעם האַלב-פויערשן הויז, וואָס אין אָנהייב וואַלד לעבן מיין שטעטל, וווינען דאָרט נישט מער, ווי זאַלבעצווייט. און אינדרויסן זאָל זיין אַ זומערדיקער בייטאָג, און אינעווייניק אין שטיבל זאָלן די פאָרהענגלעך אינמיטן בייטאָג זיין אַראָפּגעלאָזט... אומבאַדינגט אַראָפּגעלאָזט... דאָס אַלץ איז געווען, ווי אַ לאַנגער, לייכטער טשאַד, אין וועלכן דאָס האַרץ איז אָן אויפהער זייער לייכט באַשעפּמיקט, און עס ווילט זיך אָן אויפהער דרעמלען. נאָר מיט אַ פּאָר טעג שפּעטער, ווען איך בין גראָד אַריינגעקומען אין יענער דראָגעריי עפּעס איינקויפן, האָב איך דערזען, אַז דער יונגער דייטש אין לאַנגן, בלאַנק-ווייסן כאַלאַט איז פיל שענער, איידער מיר האָט זיך די גאַנצע צייט אויסגעוויזן. ער קוקט מיר גלייך אין די אויגן בעת ער דערציילט מיר וועגן ניי-דערפונדענע קאָסמעטישע מיטלען, וואָס אַ יונגע פרוי מוז איצט ביי זיך האָבן. איך קוק גלייך אין זיינע אויגן בעת איך הער אים אויס און שטעל אַריין אַ האַלב-וויציק וואָרט, און אונזערע אויגן פירן דערווייל צווישן זיך אַ צווייטן שמועס — אַ גאַנץ אומאָפּהענגיקן פון יענעם שמועס, וועלכן עס פירן צווישן זיך אונזערע מיילער. מיינע אויגן זאָגן צו אים:

— אַ זעלטן פּנים ביי דיר... דו ווייסט גאָרנישט, וויפל אין מיר איז נאָך אויסבאַהאַלטן ליבע, וואַרימקייט און ליידנשאַפט פאַר אַ יונגנמאַן מיט אַזאַ פּנים, ווי דיינער...

זײַנע אויגן ענטפֿערן מיר דערויף:

— געוויס... געוויס... דו מיינסט איך ווייס עס נישט? איך האַלט שטענדיק פֿון אַזעלכע פּרויען, ווי דו, ווי פֿון שטאַרקן אויסגעשטאַנענעם ווײַן... יונגע מיידלעך זענען בלויז צעשטרייט, ווי דער ווינט אינדרויסן... זיי זענען בלויז שיכּור פֿון דעם, וואָס זיי אַליין זענען יונג.

דאָך טרעפֿט: אַז אונזערע מײַלער און אונזערע אויגן הייבן פּלוצים אָן צו רעדן וועגן איינער און דער זעלבער זאַך. ער זאָגט צו מיר:

— אין פּאָר קינדער... פּאָר קליינע קינדער האָב איך פֿאַרצויגן אָט וואָס — גאָר, גאָר אַ זעלטנהייט.

דערויף ענטפֿער איך אים מיט אַ שמייכל:

— קינדער האָב איך נישט... אַך ניין... נאָך דאָס פֿעלט מיר.

איך קוק דערבײַ גלײַך אין זײַנע אויגן און זע, אַז אויך זיי שמייכלען, מיר דאַכט זיך, אַז ער האָט געכאַפּט דעם באַזונדערן זין פֿון די ווערטער: „נאָך דאָס פֿעלט מיר”. איך בין צופֿרידן, גלײַך ווי מער דאַרף איך נישט. איך נעם אויף גיך מײַנע אײַנגעקויפֿטע קלייניקייטן און גיי אַוועק מיט אַזאַ געפֿיל, גלײַך איך בין נאָך אינדערהיים, אין יענעם שטעטל, ווו מען באַקט מצות און עס שמעקט גאַנצע וואָכן מיט צוגעבערענטן טייג, מיט געשייערטע כּלים און שטויב פֿון אויסגעקלאַפּטע שטולן, ווי גלײַך איך אַליין בין נאָך אַלט אַ יאָר צוויי און צוואַנציק און הייס נאָך מיט יענעם נאָמען:

— חנה!.. חנה!..

איך גיי אַהיים און מיך ציט צוריק צום טאָפּלטן שמועס, וואָס איך פֿיר אין דראָגערײַ מיט די אויגן און מיטן מויל. דערנאָך האָט מיט מיר איינמאָל טאַקע דאָרט אין דראָגערײַ פּאַסירט זייער נישט קיין וויכטיקע זאַך — אַ קלייניקייט. געווען איז דאָס פֿאַרנאַכט, ווען איך האָב זיך, לענגער ווי אַלעמאָל, אין דראָגערײַ פֿאַרהאַלטן. דער יונגער שיינער דײַטש האָט, ווײַזט אויס, די גאַנצע צײַט אין זינען געהאַט עפּעס איינעם אַ מענטשן, וואָס געפֿינט זיך פֿון יענער זײַט פֿאָרהאַנג אין צווייטן צימער, און דעריבער האָט ער גערעדט מיט מיר נישט מער, ווי מיטן מויל — זײַנע אויגן זענען ווי שטום גע-

וואָרן. פון יענער זייט פּאָרהאַנג האָט זיך ענדלעך אַריינגעשטעקט אַ קאָפּ פון אַ בלאָנדער, זייער שיינער און יונגער מיידל — איינע פון יענע געוויקסיקע, יונגע און שיינע מיידלעך, וואָס ווען מען באַגעגנט זיי אין גאַס, דאַכט זיך, אַז די גרויסע שטאָט לאָזט זיי אַרויס אין זייער אַ קליינער צאָל, לויט אַ באַזונדער באַשטעלונג און לויט דער לעצטער מאָדע פון עפּעס אַ באַזונדערער און געהיימער פאַבריק.

— אַדאָלף. — האָט דאָס מיידל גערופן.

דער יונגער דייטש איז געשווינד אַוועק צו איר אונטערן פּאָרהאַנג. עס האָט זיך פון דאָרט דערהערט פריער אַ שעפּטשעריי און דערנאָך אַ דערשטיקטער געלעכטער פון צוויי יונגע מענטשן, וואָס פירן צווישן זיך איינעם און דעם זעלבן שמועס סיי מיטן מויל, סיי מיט די אויגן, און דער דאָזיקער דערוואָרגענער געלעכטער מיטן שעפּטשעריי זענען געווען באַליידיקנדיק און אַנגסטלעך ביז דערוואָרגן צו ווערן, ביז דער לעצטער רויטער בושה...

דער גאַנצער עפּיזאָד איז געווען אַ זייטיקער, נישט קיין וויכטיקער, נאָר דער געלעכטער פון יענער זייט פּאָרהאַנג אין דראָגעריי— ער האָט זיך געדענקט... אַז איך בין נאָכדעם געקומען אַהיים, האָט אונטער דער ברוסט, פון אַרום האַרצן, נאָך אַלץ עפּעס געשטראָמט און געשטראָמט אַרויף צום האַלז צו, און עס האָט זיך געוואָלט אָן אויפהער רייסן אויף זיך אַלץ, וואָס איך טראָג, רייסן און אַנטפּלעקן די ברוסט... אין יענעם פאַרנאַכט בין איך צעכראַסטעט מיט נאַקעטע ברוסטן געלעגן אויף איינעם פון די שעזלאָנגען מיטן פּנים אַראָפּ. און נאָכדעם, אַז מיין גאַנצער קערפּער האָט זיך שוין קאָנוולסיוו געטרייסלט פון טיפן היסטערישן כליפּען, האָב איך מיט אַ באַזונדער ביז איצט נאָך נישט באַקאַנטער הנאה זיך איינגעהערט אין מיינע אייגענע וויינענדיקע היכצן, און האָב געפּרעסן דעם געניוס פון די ביי-צוקומענדיקע שטראָמען, וואָס זעצן פון מיר מיט געוויין, ווי פון אַ קוואַל. דער שעזלאָנג אונטער מיר האָט געסקריפּעט, דער קערפּער האָט אין ציטערניש זיך געטרייסלט, און אַליין האָב איך געוואָלט, אַז מיין כליפּעריי זאָל זיין נאָך טיפער, שטאַרקער, ווי גלייך אָט דער גרויסער געוויין, מיט וועלכן איך באַגלייט אַרויס מיין אַוועקגעגאַנגענע יוגנט, איז אַן און פאַר זיך אַ שטיק בייע,

נישט דורכגעלעבטע יוגנט... ווי גלייך מיט אָט דעם געוויין וואָלט מען נאָך אויך געקאָנט אַ שטיק צייט לעבן און זיין באַפרידיקט.
פון נאָך יענעם געוויין האָבן זיך ביי מיר אייגנטלעך אָנגעהויבן די ליידן — שטילע, נאָר נאָגנדיקע און טיפע, שוין מיט דעם אַליין, וואָס זיי זענען „קליינלעכע", זיי קענען אַרויסרופן געלעכטער און חוזק. מען קאָן זיי פאַר קיינעם נישט אַרויסברענגען אויסן מויל, פונקט ווי דער פאַל אין דראַגעריי, און דעריבער דאַרף מען קיינעם לעבן זיך נישט האָבן — דעריבער ווילט זיך זיין אַליין אין דער גאַנצער וווינונג, איינע אַליין אין דער גאַנצער אומגעהויער-גרויסער רודערנדיקער שטאָט.
פון דעמאָלט אָן האָב איך באַמערקט, אַז מיין געזיכט און מיינע אויגן האָבן אָנגעהויבן תּמיד אויסצוזען אַביסל פאַרוויינט, ווי אַ זוניק וועטער באַלד נאָך אַ רעגן. כאָטש געוויינט האָב איך דאַן צום לעצטן מאָל. אין מיינע אויגן האָט זיך באַזעצט עפּעס נייס, און מער באַליידיקנדיק ווי אַלץ איז געווען דאָס, וואָס קיינער באַמערקט דאָס נישט, אַפילו מיין אייגענער מאַן... פאַרדריסלעכער ווי אַלץ איז געווען, וואָס מיין מאַן איז צו יעדן אָוונטברויט פאַראַן דאָ נאָענט לעבן מיר, אַ מאָדנע נאָענטער און אַ מאָדנע ווייטער, ווי אַ קוואַרטיראַנט, וואָס וואָלט זיך גאָרנישט אָנגעקערט מיט מיר. איך האָב באַמערקט: תּמיד, ווען ער הייסט מיך צורוקן צו זיך עפּעס אַ מאכל, טוט ער עס מיט אַזאַ באַוועגונג, ווי גלייך ער וואָלט מיר ווען זאָגן:
— אַ קלייניקייט?... שוין אַכצן יאָר חתונה געהאַט... עס קומט מיר... עס קומט מיר..."

„איז אָט: פון דענסטמאָל אָן...
גאַנץ פרי האָט מיך איינמאָל דער מאַן געוועקט פון שלאָף:
— סאָני?
— סאָני!
— וואָס שרייסטו אַזוי פון שלאָף?
— סאָני!...

איך האָב זיך נישט געוואָלט אויפכאַפּן פון שלאָף און האָב נישט געוואָלט אויפהערן צו שרייען. מיינע פאַרשלאָפענע אויגן האָבן זיך אָן עפן געגעבן זייער שמאָל, כדי צו באַווייזן זייער אויפגעוואַכטקייט, און האָבן מיט אומצופרידנקייט דערזען פאַר זיך דעם מאַן, ווי ער שטייט פאַר מ״ר אין נאַכט-העמד מיט זיין אויסגעקיילעכדיקטן און פעט-ווערנדיקן פינף-און-פערציק-יעריקן בויך, דער בויך, אויף וועלכן מיין בליק איז געפאַלן, האָט זיך מיר אין ערשטן פאַרשלאָפענעם אויגנבליק, געדאַכט, ווי עפּעס זייער אַן אומגעלומפּערטע, איבעריקע און עקלהאַפטע זאַך — מיר האָט זיך שטאַרק געוואָלט, אַז דער מאַן זאָל אַ נעם טאָן דעם בויך מיט זיינע ביידע שטאַרקע הענט און מיט זיין גאַנצער קראַפט אים אַ שליידער טאָן ערגעץ אָן אַ זייט. אָקאָרשט נאָכדעם האָב איך פאַרשלאָפענערהייט אַ קוק געגעבן אויף זיין פּנים — אַ פּנים פון אַן אינזשיניער, וואָס איז דאָ, אין דער עמיגראַציע, איבערגעגאַנגען צו מעקלעריי, און אַלץ, וואָס אין זיין פּנים איז צו זען: זיינע גראָבע, גראָ-ווערנדיקע וואָנצעס, די ביטעלעך אונטער די אויגן און די נאָכגעהאָנגענע, געגאָלטע, און פליישיק-פעטלעכע באַקן — אַלץ האָט דערמאָנט אָן געדולדיקער געפאַלנקייט, וועגן וועלכער עס איז נישט כדאי צו רעדן, ווייל רעדן הייסט זיך מאַכן נאָך שווערער. קוקנדיק אויף אים, האָב איך זיך דערמאַנט, אַז אַפילו ווען איך זאָל אויף אייביק פאַרגעסן די „צוויי-דריי יאָר״, וואָס איך פאַרלייקן, וועט דאָך אויסקומען, אַז איך בין יינגער פון אים סך-הכל מיט אַ יאָר פינף-זעקס. איך בין אים געווען אַ גוטער-פריינט, נאָר, ווען איך האָב צוריק פאַרמאַכט די אויגן, האָב איך דאָך, כמעט מיט איבערגעגעבנקייט צו אים, אַ טראַכט געגעבן:

— אַך, ווען ער פאָרט כאָטש ערגעץ אַוועק אויף אַ טאָג אַכט-צען...

דערנאָך בין איך נאָך אַ ווייַלע אין האַלבן דרימל געלעגן אין בעט און האָב געדענקט, אַז פון דעם, וואָס מיר האָט זיך אַזוי שטאַרק געגלוסט ראַמען און פוצן די צימערן, איז גאָרנישט נישט אַרויס — די דינסט האָט געפוצט, איך אַליין האָב געפוצט, געקומען אַ פרעמדע, געדונגענע פרוי און געהאָלפן פוצן, נאָר פאַרנאַכט, ווען אין אַלע צימערן

איז שוין געווען ריין און קיל, און די דינסט מיט דער פרעמדער פרוי זענען אוועק, האָט די פריערדיקע בענקשאַפט נאָך מיט מער שטאַרקייט אָנגעהויבן צו פרעסן דאָס האַרץ, און געטראַכט האָט זיך אָן אויפהער וועגן יענע יונגעלייט, וועלכע זענען אַמאָל געווען אין מיר פאַרליבט, געטראַכט וועגן יעדערן באַזונדער און וועגן אַלע צו־זאַמען — וועגן דעם, וואָס אַלע זענען זיי שוין געוויס אַלט, אַלט...

און דערנאָך, ווען דער מאַן איז שוין צו זיינע געשעפטן גע־האַט אַוועקגעגאַנגען, בין איך נאָך אַלץ אַ ווײַלע געלעגן און האָב געטראַכט, אַז אויך פון דעם, וואָס איך האָב אַ פּאָר וואָכן כּסדר געשלעפּט מיין מאַן אין פאַרשידענע קלובן, איז אויך גאָרנישט נישט אַרויס — איך האָב דאָרט נאָר נאַריש געשמייכלט צו פאַרשידענע גוט־באַקאַנטע און ווייניק־באַקאַנטע יונגעלייט, מיט וועלכע איך האָב מיט נאַקעטע הענט און מיט נאַקעטע אַקסלען געטאַנצט, איך האָב געהאַלטן אין איין שמייכלען, ווי גלייך מיט די יונג־מיידלשע, אַביסל אויסגעלאַסענע באַוועגונגען מאַך איך עמעצן נאָך. און תמיד האָב איך נישט געוווּסט, מיט וואָס זאָל איך דעם יונגנמאַן, מיט וועמען איך טאַנץ, געבן אָנצוהערן וועגן מיין אינעווייניקסטן, נישט אויסגע־לעבטן, ברען. און איינמאָל ווען איך האָב איינעם נאָך אַ יונגן בחור געזאָגט ביים טאַנצן, אַז איך האָב נאָך קיינמאָל נישט געפילט אין זיך אַזוי שטאַרק „די פרוי", ווי איך פיל זי איצט, איז יענער רויט געוואָרן און האָט אַ קוק געגעבן אויף מיר מיט אַזעלכע צעשראָ־קענע אויסגעגלעצטע אויגן, ווי גלייך ער, דער יונגער בחור, האָט אומגערן געזאָגט אַ נאַרישקייט און ער בעט מיך, איך זאָל וועגן דעם קיינעם נישט דערציילן... אָבער עס האָט דאָך געקאָנט טרעפן אויך אַנדערש, עס האָט דאָך געקאָנט מעגלעך זיין, אַז יענער רויט־געוואָרענער בחור זאָל דעמאָלט מיטאַמאָל געווען דערפילן, פאַרשטיין, אַז יונגע מיידלעך זענען בלויז שיכּור פון דעם, וואָס זיי אַליין זענען יונג..."

„איצט איז אַ לויטערער און זוניקער פרימאָרגן, איצט איז אַזאַ טאָג, ווען אַלץ ווערט פלוצים מעגלעך, ווען אַלץ קאָן געשען...

ווען איך בין אַרום עלף אַזייגער אינדערפרי, אַן אויסגע־פּוצטע אַרויסגעגאַנגען אינדרויסן, איז דער טאָג נאָך אַלץ געווען אַזעלכער, אין וועלכן אַלץ קען געשען. דער בלויער, לייכט-פּאַר־שפּרייטער הימל האָט געקוקט אַראָפּ, ווי נישט קיין היגער, ווי אַן אַנטליענער ערגעץ אין אַן אַנדער זייט גליקלעך לאַנד. די גאַסן, די באַלעבטע באַלקאָנען, די דורכגייער און דורכפאָרער — אַלע האָבן אויסגעזען, ווי גלייך פריער מיט אַ שעה זענען זיי נאָך אויף דער וועלט נישט געווען און האָבן נאָך נישט געלעבט. און אויך איך אַליין האָב זיך אַזוי דערפילט — ווי גלייך איך בין פּלוצלינג אַראָפּ־געשטעלט געוואָרן אויף דער ערד אַן אויסגעוואַקסענע, אַ נייע, מיט מיין אינעווייניקסטן, נישט אויסגעלעבטן, ליידנשאַפטלעכן ברען, און אַלץ איז מיר דערלויבט.

איך בין געבליבן שטיין ביים ראָג אויף דער זון. הין און צוריק גייען פאַרביי פיל יינגערע און עלטערע מאַנסבילן; מיך אַרט נישט, וואָס אייניקע פון זיי קוקן אויף מיר אַביסל פרעך, ווי מען קוקט אויף וויל־געפעלענע גאַסן-פרויען. פאַרקערט, ערגעץ טיף אין זיך בין איך ווי צופרידן. איך געדענק אָט די בליקן: בייגעריקע, האַלב-פרעכע, פרעכע. נאָר איין בליק איז אויף אַזויפיל פרעך, אַז איך ווער רויט.

איך טו פון בושה אַ שמייכל און גיי אַוועק ווייטער מיין וועג. איך גיי, ווי אַלע פרימאָרגן צום נאָענטן זייער גרויסן גאָרטן. דאָרט איז דער פרימאָרגן תמיד אַ יום־טובדיקער. עס דאַכט זיך, אַז ער־געץ־ווו קעגנאיבער דעם גרויסן גאָרטן שפּילט מוזיק. אַהין שטראָ־מען נישט אומזיסט דורכן גאָרטן אַזוי פיל מענטשן — דאָרט איז פאַר יעדערן צוגעגרייט זיין גליק. דאָרט האָט זיך אויך אָנגעהויבן מיין לעצטער אומגליק. אָדער אפשר... גליק... דאָ איז גוט... אַהער אין גאָרטן וועל איך גיין אַלע טאָג... אַלע טאָג..."

„איך האָב זיך דאָרט אין גאָרטן באַקאַנט מיט איינעם אַן עלעגאַנט-געקליידעטן יונגנמאַן... ער איז אַ בלינדער אויףביידע אויגן... מיר איז דאָס אַלצאיינס. צוליב וואָס טויגן אונז ביידע אויגן ?..

ער זעט נישט, אַז מיין יוגנט איז אויסערלעך אַוועק און איך וויל נישט זען, אַז ער איז בלינד.

ער הייסט אָטטאָ, [illegible] מילער.

ער איז בלינד געוואָרן אין דער מלחמה אין די לעצטע געשלעגן. עס איז שוין זיבן יאָר. ער איז דאַן אַלט געווען איין־און־צוואַנציק. ער איז געווען אַ סטודענט, אַ יוריסט פון צווייטן קורס און האָט גלייך באַקומען דעם טיטל פון אָפיציר. אין דעם יאָר, ווען ער איז בלינד געוואָרן, איז געשטאָרבן זיין פאָטער. קיין שוועסטער און קיין ברידער האָט ער נישט. ער וווינט מיט זיין מוטער אין איר אייגענער וווינונג. ער איז אָנגעטאָן מיט דער מאָדע. זיין הוט, זיין קראַגן, זיין קראַוואַט מיט די שיינע פארבן און אפילו זיין זיידן טיכעלע אין אויבערשטן טאַש — אַלץ איז צוגעקליבן און צוגעפּאַסט. מיך רירט מער ווי אַלץ דאָס זיידענע טיכעלע אין זיין אויבערשטן טאַש. זיין מוטער גלעט אים אויס זיין זיידן טיכעלע אַלע טאָג, איידער ער גייט אַרויס מיט זיין הונט אויפן שפּאַציר. נאָר זיין מוטער טאָר נישט וויסן, אַז מיר זענען באַקאַנט... ביז אין אַ געוויסער צייט טאָר זי וועגן דעם נישט וויסן, אַזוי האָב איך אויסגענומען מיט אָטטאָן...

נו, און איך, וויפל בין איך אַלט?

פאַר אָטטאָן בין איך אַלט דריי־און־צוואַנציק... מיר טוט באַנק, פאַרוואָס האָב איך אים דענסטמאָל ביי אונזער ערשטער באַקאַנטשאַפט נישט געזאָגט:

— איין־און־צוואַנציק...

פאַר אָטטאָן בין איך אַ קורסיסטין פון צווייטן קורס. איך שטודיר פילאָלאָגיע. איך בין דאָ אין בערלין צוזאַמען מיט מיינעם אַ ברודער, אַן אויסלענדישן פּראָפעסאָר. איך בין נאָך אין קיינעם, ביז מיין באַקאַנטשאַפט מיט אים, אָטטאָן, נישט געווען פאַרליבט. מיר שטערט נישט דאָס, וואָס ער איז בלינד, אַז ער טוט אָן זיינע בלאָע פענסנע, באַמערקט עס קיינער נישט... פאַרקערט, מיך רירט עס. עס רופט אַרויס אין מיר צו אים אַלץ מערער און מערער צערטלעכקייט...

אָטטאָ האַלט מיינע פינגער אין איין האַנט און מיט דער

ווייטער הויבט ער איר אָן צו גלעטן. איך פיל, ווי ער טוט אַ ציטער און צוזאַמען מיט זיין קערפּער טוט אויך אַ ציטער זיין שטימע בעת ער פרעגט:

— דו וועסט קומען?.. מאָרגן... דאָ אין גאָרטן?.. אויף דער זעלבער באַנק? וואָס שווייגסטו?..

— ניין, אַטאַ, איך שווייג נישט... געוויס, געוויס...

אַטאַ ווייסט נישט, אַז ער איז מיט מיר זיכער... ווּהין דען זאָל איך קומען, אויב נישט צו אים אין גאָרטן, אויף אַט דער באַנק?.."

„אַטאַס פינגער זענען לאַנגע, פעסטע און צייטנווייז נערוועזע. ער דריקט זיי פעסט צו מיין האַנט, ער שאַרט מיט זיי שטייף פון מיין אַקסל ביז צו די נעגל, ער פינגלט מיט זיינע בלינד-אויסגע-שטאָכענע אויגן אַקעגן הימל און באַרימט זיך, אַז ער ווייסט פיל, פיל זאַכן וועגן מיר — ער ווייסט, צום ביישפּיל, זייער קלאָר די פאַרב פון מיינע אויגן.

איך פרעג:

— וועלכע פאַרב, אַטאַ?

אַטאַ ענטפערט, נישט טראַכטנדיק קיין רגע.

— בלאָ.

אפשר ענטפערט ער אַזוי, ווייל ער ווייסט, אַז בלאָ איז דער הימל, אַקעגן וועלכן זיינע בלינדע אויגן פינטלען. נאָר אַטאַ ווייסט נאָך אַנדערע זאַכן.

— דיין שטימע, — זאָגט ער, — איז פאַרוויינט... זאָג דעם אמת: דו האָסט געוויינט אינדערהיים?..

— ניין, אַטאַ, גאָרנישט... גאָרנישט... קליינע אומאַנגענעמלעכ-קייטן... איך... איך און מיין ברודער האָבן באַקומען אַ שלעכטן בריוו פונדערהיים... פון אונזערע אייגענע... איך האָב דיר נישט געוואָלט דערציילן, ווייל סיי-ווי סיי... פאַרוואָס זאָלסטו ליידן יסורים פאַר אַזעלכע מענטשן, וועלכע דו האָסט קיינמאָל נישט געזען... און קענ-סטו זיי נישט?...

אָטטאָ בלייבט שטיל און פינטלט אַ ווײַלע אַקעגן מײַן פּנים מיט זײַנע בלינד־אויסגעשטאָכענע אויגן — אַ סימן, אַז ער איז פאַר־טראַכט און איז מיט מיר מסכּים: ווירקלעך, פאַרוואָס איז אָטטאָ מחויב צו ליידן פאַר מענטשן, אויב ער איז געבענטשט מיט בלינדע אויגן און זעט זיי נישט? אָטטאָ איז פּריווילעגירט, ער איז בלינד.. אויב אַזוי, איז גוט. מיר זיצן לאַנג, לאַנג אויף דער באַנק און רעדן וועגן דעם, ווי אַזוי מיר זענען גליקלעך מיט אונזער „יוגנט”.

— אַנדערע יונגע מענטשן, אָטטאָ, ווייסן נישט פון אָט דעם גרויסן גליק, וואָס מיר... זיי געניסן נישט פון זייער יוגנט פאַמעלעך, אײַנטראַכטנדיק זיך אין איר, ווי פאַמעלעך מ'טרינקט אַלטן אויסגעשטאַנענעם ווײַן, זיי זענען אַרײַנגעטאָן בלויז אין זויפן, זויפן זייער גליק... זיי זענען שיכּור...

איך האָב שיער נישט געזאָגט:

— זיי זענען בלינד...

דערנאָך בין איך פאַרנאַכט געגאַנגען צוריק צו זיך אַהיים און האָב זיי געזעען אויף יעדן שריט און טריט, אָט די שיכּורע, בלינ־דע... איך בין געווען צווישן זיי איינע אַ ניכטערע, אַ זעענדיקע און פּלוצלינג האָב איך, גייענדיק אַזוי, אין טונקלעניש פון פאַרנאַכט דערפילט דאָס גליק פון זייער בלינדקייט... איך האָב זיי אַלעמען געזעען, דאַן ווען קיינער פון זיי האָט נישט באמערקט, אַז איך גע־פין זיך צווישן זיי — איך בין געווען גרייט מוחל צו זיין יעדן ערשטן פון זיי די דאָזיקע פּריווילעגיע...

נעכטן האָט אָטטאָ געוואַרט אויף מיר דעם גאַנצן טאָג אין גאָרטן אויף דער באַנק לענגער ווי אַלע מאָל. דערפאַר האָט ער מיך נאָכדעם שפּעט פאַרהאַלטן. עס איז שוין געווען שטאָק פינצטער און ער האָט מיך נאָך אַלץ פון זיך נישט אָפּגעלאָזט. ער האָט מיך געקושט אין די אויגן — אין דעם, וואָס ער אַליין האָט נישט.. איך האָב געוואָלט זעען ווי אַזוי ער טוט עס. ווען ער האָט מיך געקושט אין איין אויג, האָב איך פאַמעלעך אויף האַלב אויפגעמאַכט

דאָס צווייטע אויג און האָב געקוקט, ווי זיינע ליפּן טרעפן גלייך, זיי זוכן נישט... זיי פּרעסן זיך צו...

ער האָט מיר דערציילט, אַז מערער ווי אַלץ פאַרשאַפט אים ליידן דער טאָג, ווען ער איז בלינד געוואָרן, ווייל יענער טאָג איז ביי אים פאַרבליבן אין זיכּרון אויף אייביק, אויף אייביק... די גאַנצע פריערדיקע צייט איז ביי אים אין פאַרלויף פון די בלינדע זיבן יאָר שוין כּמעט אינגאַנצן אויסגעלאָשן געוואָרן און זיך צוזאַמענגעגאָסן מיט זיין איצטיקער בלינדקייט, און נאָר יענער לעצטער טאָג לאָזט אים נישט רוען, ווי עפּעס אַן אומגעוויינלעכע ליכטיקייט, איי־דער די זון גייט אונטער. ער קומט צו אים אָפט אין חלום, יענער לעצטער טאָג מיט זיין העלער ליכטיקייט, ווי אַ קינד. ער האָט מיך ווי געבעטן:

— פאַרטרייב אים פון מיר... באַשיץ מיך פון יענעם לעצטן העלן טאָג... מעק אים אויס פון מיין זיכּרון...

איך האָב אים געפרעגט:

— דו ליידסט דערפון שטאַרק, אַטטאַ?

ער האָט מיר געענטפערט:

— שרעקלעך... ווי פון דעם שווערסטן קאָשמאַר...

ער איז געבליבן שטיל. ער האָט אַקעגן מיין פּנים עטלעכע מאָל אַ פינטל געטאָן מיט זיינע בלינד־אויסגעשטאָכענע אויגן — אַ סימן, אַז ער האָט זיך פאַרטראַכט.

— ווען נישט יענער העלער טאָג, — האָט ער געזאָגט — וואָלט איך געווען גליקלעך.

„ווען נישט יענער העלער טאָג"...

אַטטאַ האָט געפרעגט:

— זאָג דעם אמת: דו טראַכסט וועגן עפּעס?

איך האָב זיך מיטאַמאָל ווי אויפגעכאַפּט:

— אַך ניין, גאָרנישט... ווי האָסטו געזאָגט, אַטטאַ? — „ווען נישט יענער העלער טאָג?"

אַטטאַ האָט אויפגעציטערט:

— וואָס איז מיט דיר? זאָג דעם אמת...

דערנאָך האָב איך צוגעפירט אַטטאָן ביז צום אויסגאַנג פון

גאָרטן. איך האָב אים מער נישט געהאַט וואָס צו זאָגן. מיר האָבן זיך געזעגנט שטיל.ביידע זענען מיר אין יענעם אָוונט אַקעגן דער פּריש־אויפגעגאַנגענער לבנה געווען צוויי, וואָס ווערן קאָשמאַרלעך געדריקט דורך דער געדעכעניש פון זייער אַ ווייטן העלן טאָג; ביי־דע זענען מיר געווען עפּעס מאָדנע צוויי אויסגעמאַטערטע „זעענדי־קע", וואָס דאַרפן האָבן אַ דריטן — אַן „אמתן בלינדן", וועלכער זאָל זיי פירן...

איך האָב געטראַכט:

— זיי געזונט, אָטטאָ, מער וועלן מיר זיך נישט זעען...

איך בין נאָך אַ ווײַלע געשטאַנען און האָב געקוקט, ווי ער דערווייטערט זיך מיטן פוסטן טראָטואַר — ער מיט זיין הונט, וואָס פירט אים, און מיט זיין לעצטן נישט פאַרגעסענעם, העלן טאָג...

און נאָכדעם האָב איך ביי זיך אינדערהיים ביז זייער שפּעט אין אָוונט נישט געקאָנט אַנטשלאָפן ווערן און האָב אַלץ געטראַכט וועגן דעם:

— „ווען נישט יענער העלער טאָג"... ביי אָטטאָן איז דאָס אַ קאָשמאַר בלויז פון איין העלן טאָג, און מיך דריקט דער קאָשמאַר פון מיין גאַנצער העלער יוגנט. אַלץ איינס... ביידע וועלן מיר שוין „איינגאַנצן בלינד" נישט ווערן... צייט צו מאַכן צו אָט דעם קאָש־מאַר אַן ענדע"...

„ביינאַכט האָט זייער לאַנג געוווסט מיין מאַן.

איך בין געלעגן אין בעט, אין דער פינצטער און האָב זיך איינגעהערט. אין אים האָט געהוסט די עלטער, נאָר ער האָט מיט קיין איין צייכן נישט אַרויסגעוויזן קיין פּראָטעסט, ווי גלייך זיין הוסטן וואָלט אַן און פאַר זיך געווען אַן „עבודה" פון לעבן; ווי גלייך ער וואָלט עס טאָן מיט דער זעלבער בלינדקייט, מיט וועלכער יונגע זענען יונג...

אַלע ווײַלע האָט זיין קערפּער אין נאָענטן בעט איבעראַנייס אויפגעציטערט אַ האַלב־דערוואָרגענער פון טרוקענע הוסטנדיקע ספּאַזמעס, וואָס פאַרגייען זיך אויף לאַנג, אויף לאַנג, און ענדיקן זיך

מיט אַ פֿאַרריסן קוויטשיקל אין דער נאַכט אַריין... און אַליין איז ער דערביי ווי געשלאָפֿן און האָט עס נישט געפֿילט. און נאָר איך בין אין דער פֿינצטער געווען אַ וואַכנדיקע, אַ זעענדיקע... אין דער פֿינצ־טער פֿון מיטן נאַכט האָב איך זיך איינגעהערט, ווי זיין הוסט איז אַן אוראַלטער און אַן אייביקער: דער הוסט פֿאַר אַלע מענטשן, וואָס זענען שוין פֿאַר אים און וועלן נאָך אים ווערן אַלט...

איך האָב געטראַכט:

— צוליבֿ וואָס טויג דאָ אין מיטן דער נאַכט איך — אַ וואַכנ־דיקע, אַ הערנדיקע, אַ צוזעענדיקע?...

און נאָכדעם בין איך שוין מערער ביז טאָג נישט געשלאָפֿן און האָב אַלץ געדענקט, אַז עס איז שוין פֿאַר מיר גענוג:

— גענוג צו זיין אַ זעענדיקע. צייט צו מאַכן אַן ענדע..."

„שוין אַ טאָג פֿיר, אַז איך בין נישט געגאַנגען צו אָטטאָן אין גאָרטן. איך בין נישט געגאַנגען, סתם, איך האָב געוווּסט, אַז ער וואַרט אויף מיר אַלע פֿיר טעג דאָרט אויף דער באַנק און בין נישט געקומען. נאָר היינט בין איך געגאַנגען נישט צוליבֿ אים, נאָר צוליבֿ זיך, צוליבֿ אַ קוק געבן אויף אים פֿונוויטנס, צוליבֿ געזעגענען זיך מיט אים אויף אייביק מיט זיין בלינדקייט און מיט זיין זעענדיקייט. דערנאָך האָב איך זיך דערמאָנט, אַז ער איז בלינד, ער זעט נישט... איך בין צוגעגאַנגען צו אים גאָר נאָענט.

ער איז, וואַרטנדיק אויף מיר, געזעסן אויף דער באַנק, אויף דער זון, און אונטער זיינע פֿיס אונטער דער באַנק איז געלעגן זיין הונט, געהאַלטן דעם קאָפּ אויף די פֿאָדערשטע לאַפּעס און האָט מיט פֿאַרזשמורעט־האַלבֿ־אָפֿענע אויגן געדרימלט — דער הונט האָט מיך געזעען און אָטטאָ נישט... זיין רעכטע האַנט איז געווען אויסגעצויגן אויפֿן אָנשפּאַר פֿון באַנק. לעבן אים, אויף דער ערד האָט זיך גע־וואַלגערט זיין האַנט־שטעקל, ווי פֿאַרגעסן, און פֿון זיין אויבערשטן טאַש האָט אַרויסגעשטעקט זיין זיידן טיכעלע — דאָס זיידענע טיכע־לע, וואָס האָט מיך ביי אונזער ערשטער באַקאַנטשאַפֿט אַזוי שטאַרק

גערירט... איצט האָב איך אין די קנייטשן פון דעם צופיל אַרויסגע־רוקטן זיידענעם טיכעלע דערפילט די גאַנצע אויפרעגונג פון זיין וואַרטן. ער האָט ווי געפילט, אַז מען דרייט זיך אַרום אים. איינמאָל, ווען קוקנדיק צו אים, בין איך דורכגעגאַנגען גאָר נאָענט, האָט ער מיט זיין גאַנצן קערפער אַ ציטער געטאָן. ער האָט אָנגעשטעלט די אויערן און האָט גענומען פינטלען קעגן מיר געשווינד מיט די בלינד־אויסגעשטאָכענע אויגן...

און איך בין דאָן געשטאַנען מיט אַ פאַרכאַפּטן אָטעם און מיט קינאה צום אים, דעם בלינדן, און צו אַלע בלינד־יונגע, וואָס פילן, אַז עמעצער דרייט זיך אַרום זיי. בלויז איך בין צווישן זיי אַ זעענ־דיקע, וואָס פילט, אַז זי איז איינע, אַז קיינער דרייט זיך אַרום אייך...

— זיי געזונט, אָטטאָ!

— זייט געזונט אַלע יונג־בלינדע, איר, וואָס פילט, אַז עמע־צער דרייט זיך אַרום אייך..."

מיט אַ פּאָר וואָכן שפּעטער האָט מען איינמאָל בייטאָג צו מיר אָנגעקלונגען אין טיר. צו מיר אין וווינונג איז מיט שווערע טריט און שטויביקע שיך אַריינגעקומען אַ געוויקסיקער און פולער מענטש פון אַ יאָר עטלעכע און פערציק. ער האָט געהאַט בייטעלעך אונטער די אויגן, גראָבע גראָ־געוואָרענע וואָנצעס און געגאָלטע פליישיק־פּעט־לעכע באַקן. ער האָט זיך פאָרגעשטעלט מיט זייער אַ נידעריקער, ווי לאַנג נישט געלופטערטער שטימע:

— אינזשיניער דאָקטאָר גרייער.

ער האָט אויסגעזען, ווי אַ מענטש, וואָס קומט אָן פון זייער אַ וויטן שטויביקן וועג. ווען איך האָב אים באַוויזן דאָס העפט, האָט ער עס אָן עפּן געגעבן שטייענדיקערהייט. ער האָט עס אַ בלעטער גע־געבן, אַ לייען געטאָן מיט פאַרמאַכטע אויגן, אָטעמענדיק שווער דורך דער נאָז. דערנאָך האָט ער אויף מיר אַ קוק געגעבן ברוגזלעך מיט די ביי־טעלעך, וואָס אונטער זיינע אויגן, און האָט מיר דאָס העפט צוריק אומגעקערט.

— ניין, — האָט ער געזאָגט, — עס איז נישט מיינס.

און נישט זאָגנדיק קיין גוטן טאָג, האָט ער זיך גלייך געלאָזט אַוועקגיין.

איך האָב אים אָן לשון אַרויסגעבאַגלייט. איך האָב געקוקט, ווי ער גייט אַראָפּ פון די טרעפּ, און האָב געטראַכט:

— פאַרוואָס זאָגט ער זיך אָפּ פון זיין פרויס העפט? פון וואָס טוט ער דאָס: פון בלינדקייט, אָדער פון זעענדיקייט?

שוועסטער

שוועסטער

I

פאַליע ראַטנער האָט פון גאַנץ פרי אָן געזוכט אַ בוך, וואָס איז איר ביז גאָר נויטיק צו אירע לעצטע עקזאַמענס אין מעדיצינישן פאַקולטעט.

פאַליע ראַטנער האָט זיך געגרייט צו אירע לעצטע עקזאַמענס מיט עקשנות, מיט גרויס אימפעט און מיט אַלע פאַרטשאַדעטע ליידנשאַפטן פון איר גאַנצן אַכט און צוואַנציק־יעריקן מיידלשן לעבן. פאַליע ראַטנער האָט איצט, צו די עקזאַמענס, געמוזט טראָגן ביי זיך אין קאָפּ אַלע לימודים, וואָס זי האָט אין פאַרלויף פון איר גאַנצן לעבן אין זיך אַריינגעשטופּט, און חוץ דעם האָט זי נאָך באַדאַרפט געדענקען, אַז אינדרויסן איז זוניק־בלוי און לויטער און מחייה, און אַז ערגעץ־ווו אין דער גרויסער שטאָט קעגנאיבער די אָפענע פענצ־טער, דרייט זיך אָן אויפהער עפּעס אַ מאָדנע אומזיכטבאַר שפּיל־קעסטל און שפּילט טאָג ווי נאַכט דעם לעצטן האַרציקן ניגון פון פרילינג...

פאָליעס קאָפּ גאַנץ פרי, ווען זי נעמט זיך לערנען:

אַ לויטערער קאָפּ, אַ ריינער, ווי אַ בלאַנק־ווייסער בויגן פּאַ־פּיר — אַלץ, וואָס מען וועט אויף אים אָנצייכענען, וועט, דאַכט זיך, בלייבן קלאָר אויף אייביק, אויף אייביק.

פאָליעס קאָפּ פאַרנאַכט, נאָך אַ לאַנגן טאָג לערנען:

אַן איבערגערויעטער קאָפּ, ווי אַ שופלאָד פאַר אַ רייזע ביי

אַ צעטראָגענער באַלעבאָסטע — גאַנצע קאַפּיטלען פון פאַרשידענע אויסגעחזרטע ביכער וואַלגערן זיך אין אים, ווי אין אַ פלאָנטער-דיקן געמיש — פונקט יענער קאַפּיטל, וועלכן מען דאַרף נויטיק, קומט ווי אויף צו-להכעיס נישט צו דער האַנט. און דאָ איז איר נאָך פאַרשוווּנדן אָט דאָס נויטיקע בוך — אַ גראָבע בוך, וואָס באַ-האַנדלט אַלערליי מענערשע און ווייבלעכע געשלעכט-קרענק. פאָליען קאָן בשום אופן נישט איינפאַלן, ווער האָט דאָס בוך געקאָנט פון איר צימער אַוועקשלעפּן, און מער ווי אַלץ איז זי אויסער זיך, וואָס זוכנדיק דאָס בוך, פאַרלירט זי דערווייל די בעסטע גאַנץ-פריענדיקע פּאָר שעה — די שעהן פון פינף ביז זיבן, ווען אַלע אין אייגענעם הויז שלאָפן — אַלץ, וואָס מען רוקט דענסטמאָל אַריין אין קאָפּ, בלייבט אויף אייביק, ווי אַ פעסט-אַריינגעשלאָגענער טשוואָק.

פון צעטראָגנקייט האָט זי שוין אַפילו פאַרגעסן אָנם גרויסן מיטלייד, וואָס זי פילט צו איר פאָטער, זינט איר מוטער איז גע-שטאָרבן און זינט די פאַרדינסטן האָבן אים אָנגעהויבן צו גיין שווער... זייער שווער. זי איז שוין עטלעכע מאָל געווען ביי אים אין פינצטערן שלאָפצימער. זי האָט שוין אויך אין קיך געפרוווט אַ וועק טאָן די שווער-שלאָפנדיקע דינסט. איצט איז זי שוין טיף אַריינ-געטאָן אין איר צעטראָגענער זוכעניש. זי טרעט אַריין אויף די שפּיץ-פינגער אין ביינאַכטיק-טונקעלן קינדער-צימער און בלייבט שטיין ביי דער טיר מיט אַזאַ פאַרצווייפלט געפיל, ווי גלייך זי האָט דאָ שוין פיל מאָל געזוכט און נישט געפונען. דאָ, אין קינדער-צימער, זענען די פענצטער פאַרהאָנגען מיט טונקעלע שטאָרן. ער-געץ הויך אין ווינקל זשומעט אַ פליג, וועלכע זי, פאָליע, האָט מיט איר אַריינקומען אויפגעוועקט. אין דער לופט שמעקט מיט אַ געמיש פון שלאָפנדיקן קינדערשן אָטעם און פון גיאַצינט-בלימלעך. די גיאַ-צינט בלימלעך וועלקן אויפן צוגעפוצטן טישל און אינם גרעסטן פון די דריי קינדערשע בעטן שלאָפט מיט פונאַנדערגעשאָטענע רויטלעך-שוואַרצע לאָקן איר שוועסטער, די פערצניאָריקע גימנאַזיסטקע, מורע — זי שלאָפט מיט סימנים פון אַ גליקלעכן צו-להכעיסדיקן שמייכל אַרום שיינעם עזותדיקן מויל. אירע פולע פרישע באַקן זענען פאַררויטלט, ווי צעבליט פון יונגער ליידנשאַפטלעכער היץ, און אויף

אַ בלאַסן אָרט, וואָס לעבן דער לינקער באַק, אַביסל נידעריקער פון מויל, בליט אַ הייס און פאַרשפּיצט פרישטשיקל — אַ פרישטשיקל וואָס האָט עפּעס אויך זייער פיל וועגן יונגער היציקער ליידנשאַפט צו זאָגן...

און אָט — לאָזט זיך אויס, אַז פאָליען האָט נישט אומזיסט אַהין געשלעפּט: דעם פאַרשווונדענעם בוך געפינט זי ענדלעך טאַקע דאָרט אין קינדער-צימער. דאָס בוך ליגט זייער טיף פאַררוקט אונטער דער פערצניעריקער מורעס בעט און איז אָפן אויפן סאַמע געפערלעכסטן אָרט — דאָרט, ווו עס ווערן געגעבן פאָטאָגראַפיעס פון פאַרשידענע ווענערישע קרענק...

פאָליע מוז זיך אויסציִען מיטן בויך אויף דער פּאָדלאָגע, כדי אַרויסצושלעפּן פון אונטערן בעט דאָט בוך. דאָס גאַנצע בלוט — דאָס בלוט, וואָס עס איז גלייכער מען זאָל עס צורוי לאָזן, בעת מען גרייט זיך צו עקזאַמענס — גיסט זיך איר אַריין אין פּנים. דערנאָך בלייבט זי שטיין מיטן אָפענעם בוך אין די הענט פאַר מורעס בעט און קוקט איבער עפּעס מער ווי אויף אַלץ אויף דעם בליענדיקן פרישטשיקל, וואָס אויפן בלאַסן אָרט לעבן מורעס מויל... דער ערשטער געדאַנק, וואָס איר קומט דאַן אַרויף אויפן זינען, איז, ווי ביי אַלע סטודענטקעס, וואָס לערנען מעדיצין, אַ שרעקלעכער און שווידערלעכער געדאַנק: איר שוועסטער, דאַכט זיך איר — די פערצניעריקע גימנאַזיסטקע מורע — איז קראַנק מיט אַ שרעקלעכער ווענערישער קרענק און האָט מורא אין דער היים אויסצוזאָגן... זי וויל אַליין פון די מעדיציניִשע ביכער זיך דערוויסן, מיט וואָס דאָס שמעקט...

— וואָס טוט מען?

איר דאַכט זיך, אַז מען דאַרף געשווינד לויפן אין שלאָפצימער אויפוועקן דעם פאָטער, מען מוז מאַכן אַזוי, אַז דאָס גאַנצע הויז זאָל באַלד פול ווערן מיט טומל, מיט געשרייען... נאָר, אַז זי קערט זיך אום מיטן געפונענעם בוך צו זיך אין קליינעם צימערל, ווירקן דאָרט אויף איר באַלד די בילדער אויף די ווענט, די אַרומיקע רויקייט פון די ביכער און פון די שפּילערייען, וואָס אויף ביידע טישלעך, געבן איר ווי צו פילן, אַז עס איז פשוט אַ משוגעת אָנצו-

הויבן צו טראַכטן פּלוצים פון דער העלער הויט מיט אַזעלכע שוואַרצע שרעקלעכע געדאַנקען... אַ משוגעת... אַ משוגעת... נאָר אָט וואָס:

— אָט די פּערצניאַריקע „זניקל" — מורע... זי איז נייגע־ריק מער ווי פערציק טויזנט רוחות — אומעטום מוז זי אַריינשטעקן איר נאָז...

זי, די עלטערע שוועסטער, איז פּשוט קיין מענטש נישט, וואָס זי לאָזט ביי זיך אין צימער אַזעלכע ביכער אויבנאויף און פאַר־שליסט זיי נישט, כדי די נייגעריקע נאַשערין — מורע זאָל נישט קאָנען כאַפּן אין זיי אַ קוק. איצט איז שוין פאַרפאַלן... מורע ווייסט שוין אין אַלגעמיינע שטריכן אַלץ, וואָס אין אָט דעם בוך איז גע־שריבן און האָט שוין מיט גרויס נייגעריקייט באַטראַכט יעדער פון אָט די ביי געלייגטע „העסלעכע" פאָטאָגראַפיעס...

— פע!.. ווי העסלעך...

פּאָליע מוז דאָ אין געדאַנק צוגעבן אָט דעם „פע! ווי העס־לעך", ווייל אפילו פאַר איר, דער אַכט און צוואַנציק־יעריקער, איז אויך געזונטער, זי זאָל איצט, אין דער צייט פון אירע עקזאַמענס, וואָס וויניקער אויף אָט די פאָטאָגראַפיעס קוקן... האַלב ליגנדיק אויף דער קאַנאַפּע הויבט זי אָן צו מישן דאָס בוך, כדי אַריינצו־קוועטשן אין מוח אַריין דעם אינהאַלט פון פאַרשידענע ווי כטיקע קאַ־פּיטלען, און פּלוצים, שוין כמעט אינגאַנצן רויק, געפינט זי צווישן די פונדאַמענטאַלישע זייטן אַ היפּש פּירעקיק צעטל, געשריבן מיט זייער גרויסע אומגעוויינלעכע בוכשטאַבן פון אַ פעסטער מענערשער האַנטשריפט. אין צעטל שטייט:

„מורע!.. מורע, דו ליב פאַרמוטשעט הינטל, שוין דריי

טאָג, אַז איך האָב דיך נישט געזעען. איך ווער פאַרברענט. איך וואַרט אויף דיר אַלע פאַרנאַכט אין פּאַרק פון „ספּאָרט־קלוב" (רעכטס, לעבן אָרקעסטער אויף דער ערשטער באַנק). מאָרגן וועל איך ווידער וואַרטן. אויב דו וועסט נישט קומען, וועל איך, פאַרשטייט מען, אין וואַסער זיך נישט וואַרפן, נאָר משוגעתן וועל איך אָפּטאָן אַ היפּש ביסל. איך באַשווער דיך דו זאָלסט קומען, און דו מוזט פאָלגן. פאַרגעס נישט: איך בין דאָך אַלט פּונקט צוויי מאָל אַזוי פיל, וויפל דו"...

לייענענדיק דאָס צעטל, דערפֿילט פּאָליע, ווי עס הויבט בײַ איר אָן שטאַרק צו קלאַפּן אין האַרץ. זי ווערט בלאַס, גלײַך ווי עס האָט עפּעס זייער אַ נאָענט שייכות צו איר און צו יענעם אומזיכטבאַרן שפּילקעסטל, וואָס שפּילט ערגעץ גאַנצע טעג דעם האַרציקן ניגון פֿון פֿרילינג... פֿון אָנהויב געדענקט זי נאָר, אַז דער פּאַרק פֿון „ספּאָרטקלוב" איז אַ גרויסער, אַ געדיכטער, אַז דאָרט שפּילט אַלע פֿאַרנאַכט אַ גרויסער אָרקעסטער, אַז אַרום־און־אַרום זענען פֿאַראַן פֿיל טונקעלע אַלעען און אַז אויף צו קומען אַהין מוז מען זיך אַריבערשיפֿן איבערן טײַך אין אַ קליינעם דאַמפּערל, וואָס איז באַהאָנגען מיט פֿיל קליינע פֿענדלעך און מיט פֿאַפּירענע רויטע, גרינע און בלאָע לאַמטערנדלעך. דערנאָך דערמאָנט זי זיך, אַז אויף מורעס אויבערשטער נאַשער־ליפּ שפּראָצן יונגע, קוים מערקזאַמע ווײַבערשע וואָנצעלעך, און אַז איר פּיסקל זעט דערײַבער ווירקלעך אויס פּאַרמורזשעט, ווי בײַ איר, פּאָליען, אַליין, ווי בײַ אַלע קינדער פֿון ווײַבערשן געשלעכט, וואָס אין דער פֿאַמיליע ראַטנער. אין האַרצן טוט אַ נאָג אַ בענקשאַפֿט צו אָט דער אייגענער מיידלשער פּאַרמורזשעטקייט און צום האַרציקן פֿרילינג־ניגון פֿונעם אומזיכטבאַרן שפּילקעסטל. די פֿאָרשטייענדיקע טעג פֿון לערנען הויבן זיך אָן מיט אַמאָל אָן אויסצודאַכטן לאַנג און שווער... ביז גאָר שווער. כּדי וואָס גיכער פּטור צו ווערן פֿון אָט דעם געפֿיל, טוט זי ווידער אַ טראַכט, אַז מען דאַרף אויפֿוועקן דעם פֿאָטער, מען דאַרף אויפֿהויבן אַ גוואַלט... באַלד אָבער דערמאָנט זי זיך, אַז זי געהערט צו דער משפּחה ראַטנערס — אַ שטילע, אינטעליגענטישע משפּחה — בײַ זיי אין הויז האָט מען קיינמאָל אויף קיינעם נישט געשריגן, אפֿילו נישט אויף דער דינסט. אָנשטאָט צו וויינען אָדער צו שרייען האָט מען שטענדיק געווירקט איינער אויפֿן אַנדערן מיט שטילן און לאָגישן אינטעליגענטישן אײַנטענהן. מ'רעדט תּמיד איינער צום אַנדערן מיט עפּעס גאַנץ באַזונדערע סאַמעטענע טענער, און תּמיד, בײַ יעדן מאָל, וואָס אַ קינד, צום בײַשפּיל, קערט איבער אויפֿן ווייסן טישטוך אַ טינטער, האָט מען עפּעס אַזעלכע שמייכלדיקע, ממש גליקלעכע פּנימער, ווי גלײַך מען וויל זאָגן:

— נו, נו... נישט קיין אומגליק, נישט קיין אומגליק, נאָר פֿונ=

דעסטוועגן... אַ צווייט מאָל דאַרף מען אַזעלכע זאַכן נישט טאָן...

דערצו נאָך פאַרבייט זי, פאַליע, די לעצטע פאַר יאָר מורען די מוטער. אין געגעבענעם פאַל דאַרף מען האַנדלען זייער פאָרזיכטיק און מיט שכל, מען טאָר זיך נישט כאַפּן... טראַכטן, אַז די פערצניעריקע מורע איז אָנגעשטעקט מיט אַ מיאוסער קרענק, איז נישט נאָר אַ נאַרישקייט, נאָר פּשוט מערדעריש. מורע איז אַ ליב, לעבנסלוסטיק און קלוג קינד:

— מורע איז אַ דורכגעטריבענע — אַזוי זאָגן אַלע.

עס איז מער נישט, וואָס מורע לערנט אין גימנאַזיע אין פינפטן קלאַס, און צווישן גימנאַזיסטקעס פון איר עלטער זענען נישט קיין פאַרליבטע גאַרנישטאָ; אַ גימנאַזיסטקע, אַז זי איז נישט פאַרליבט, שעמט זי זיך צו באַווייזן פאַר אירע חברטעס איר נאָז...

פאַליע איז צופרידן, וואָס זי הויבט אָן ביי אָט די געדאַנקען צו שמייכלען, און וואָס זי קומט אַריין אין יענער שטימונג, אין וועלכער אַלע ביי זיי אין הויז געפינען זיך, בעת עמעצער פון די קינדער קערט אויס אויפן ווייסן טישטוך אַ טינטער... זי נעמט אויסשטודירן פונם גראָבן בוך פאַרשידענע קאַפּיטלען מיט אַזאַ צושטאַנד, ווי גלייך זי ווייסט שוין געוויס, אַז שפּעטער, ווען מורע וועט אויפשטיין, וועט זי צו איר זאָגן:

— נו, נו... עס איז אָן סכּנות... ווייבען איז נישטאָ וואָס, נאָר מען דאַרף אַזעלכע זאַכן נישט טאָן...

האָט זיך אָבער איצט, נאָכן איבערגעלייענטן צעטל, זייער שווער געלערנט, די וויכטיקע קאַפּיטלען פון גראָבן בוך זענען, ווי טשוועקעס מיט אָפּגעהאַקטע שפּיצן — וויפל מען קלאַפּט זיי נישט אַריין אין מידן מוח, פאַלן זיי אַרויס צוריק און ווילן זיך דאָרט נישט האַלטן. אָנשטאָט די פאַרלערנטע פראַזן, וואָס הענגען נאָך אויף די ליפּן, חזרן זיך אין מוח אָן אויפהער די ווערטער:

— „מורע, דו ליב פאַרמורזשעט הינטל”...

— „איך ווער פאַרבּרענט”...

— „איך בין דאָך אַלט פּונקט צוויי מאָל אַזוי פיל, וויפל דו”...

פאַליע טראַכט:

— אַ פּשוטער חשבון: צוויי מאָל אַזוי פיל וויפֿל מורע, הייסט עס... פּונקט אַכט־און־צוואָנציק.

דער חשבון „אַכט־און־צוואָנציק" וויל בשום אופן נישט שטימען מיט אַ צווייטן חשבון וועגן עפּעס אַן אומנאָרמאַלער טעמפּעראַטור. וואָס אין בוך. דערבײַ נאָך געדענקט זיך אָן אַ יפּ־הער, אַז אין קינדערשן צימער שלאָפֿט מורע מיט פֿונאַנדערגעשאָטענע לאָקן, מיט יונג־צעבליטער ליידנשאַפֿטלעכער היץ אויפֿן פּנים, און אַז אויפֿן בלאַסן אָרט, וואָס נידעריקער פֿון מויל, געפֿינט זיך אַ פֿאַרשפּיצט און היציק ליבע־פֿרישטשיקל... מורע, הייסט עס, איז פֿאַרליבט אין אַ מאַנסביל פֿון אַכט־און־צוואָנציק יאָר...

— אַ פֿיינע מעשה...

— מער פֿעלט דאָ אין הויז קיינעם גאָרנישט...

פֿאָליע וויל פֿאַרטרייבן פֿון קאָפּ אַלע זייטיקע זאַכן און געדענקען נאָר איין זאַך:

— פֿלייסיק לערנען...

שטערן שטערט איר שוין איצט נישט מער, חי אָט וואָס:

— ווער קאָן עס זײַן?... אַ שווינדלער, אַ הולטיי, אַן אויסוווּרף... קיין לייטישער וועט דאָך נישט אײַנליבן אין זיך אַ פֿערצניעריק קינד מיט אַזעלכע פֿרעכע בריוועלעך און מיט „איך ווער פֿאַרברענט"... דאָס טוט אַ שאַרלאַטאַן, אַ זשוליק... און אפשר איז ער אויף אַן אמת אין מורען פֿאַרליבט... אפשר איז ער אַ לייטישער... סיי־ווי־סיי: מורע איז אַ פֿאַרפֿאַלענע...

פֿאָליע שפּאַנט אַרום מיט אויפֿגערעגטע טריט און מיט פֿאַרדרוס מיט זיך אַליין: זי איז שוין צוויי מאָל געווען ביים שפּיגל און האָט זיך שוין צוויי מאָל איבערגעצייגט, אַז צוליב די קליינע ווײַבערשע וואָנצעלעך זעט אויס איר מויל אַביסל פֿאַרמורזשעט, ווי ביי מורען, און נאָר די אויגן זענען אַנדערע... אומעטיקע אויגן... פֿון אַן אַנדער שניט... אַ מאָדנע זאַך: וועגן אָט דער פֿאַרמורזשעטקייט איז קיינעם נישט אײַנגעפֿאַלן אויסער „יענעם", דעם אַכט־און־צוואָנציק יעריקן, וואָס שרייבט מורען פֿרעכע בריוולעך.

פֿאָליע טראַכט:

— מען מוז אָננעמען מיטלען... דער עיקר איז — נישט מאַכן

קיין טומל... מורע קען זיך דערשרעקן און מיינען, אַז זי איז שוין אַ פאַרפאַלענע...

דער פרימאָרגן איז שוין סיי־ווי־סיי אַ געפּטרטער. מען מוז וואַרטן ביז מורע וועט אויפשטיין. פאַליע איז מיד. זי שפּאַרט זיך דערווייל צו אויף דער קאַנאַפּע. זי הויבט אָן צו דרעמלען.

איצט איז שוין אַרום עלף אַזייגער אינדערפרי. דער פּאַ־טער האָט שוין לאַנג אָפּגעפּרישטיקט און איז שוין אַוועק פון שטוב, די דינסט — אויך. די אויפגעשטאַנענע קינדער שפּילן. דורך די אָפענע פענצטער הערט זיך דער האַרציקער פריילינג־ניגון פונם אומזיכטבאַרן אייביק־וואַכנדיקן שפּילקעסטל. מורע איז שוין אויך אויפגעשטאַנען. פאַליע כאַפּט זיך אויף מיטן אָנדענק וועגן דעם, וואָס עפּעס איינער אַ מאַנסביל ווערט פאַרברענט פון דעם, וואָס ער איז אַלט אַכט־און־צוואָנציק יאָר... אינם ערשטן אויגנבליק דאַכט זיך איר, אַז דאָס אַלץ האָט עפּעס זייער אַ נאָענט שייכות צו איר. זי הערט זיך איין: די אויפגעשטאַנענע מורע זינגט מיט אַ קול פון אַ מיידל, וואָס וועט זיין זייער אַ שיינע און וועט קיין שטימע נישט האָבן, נאָר אין איר זינגען פילט זיך דאָך, אַז זי איז אומגעהויער גליקלעך — זי איז פאַרליבט... פאַליע דערפילט, אַז דאָס, וואָס איי־נער אַ מאַנסביל ווערט פאַרברענט פון דעם, וואָס ער איז אַלט אַכט־און־צוואָנציק יאָר, האָט באַשטימט, באַשטימט אַ שייכות צו מורען, צו איר זינגען... זי בויגט אַרויס דעם קאָפּ דורך דער טיר פון איר צימערל און שרייט אויס מיט אַ קול פון אַן עלטערער שוועסטער, וואָס קאָן אייגנצייטיק דינען פאַרן קול פון אַ מוטער:

— קינדער! שיקט מיר אַריין מורען!

II

פריש־אָפּגעוואַשן מיט אַ פריש־פאַרפודערטע פרישטשיקל שטייט מורע ביי פאַליען אין צימער. פאַליע זיצט ביים טישל מיט זייער אַן ערנסט פּנים און מיט אַזאַ מינע, ווי גלייך פריער, איידער מורע איז צו איר אַריינגעקומען, האָט זי שוין דאָ אין צימער אָפּגעפּראַ־וועט און אָפּגעזאָגט מוסר מינדעסטנס אַזעלכע צען „זניקלעך", ווי־

מורע. זי הייבט אָן פּעדאַגאָגיש, זייער שטיל, אויסמיידנדיק מורעס בליקן; זי קלאַפּט זיך מיט אַ בלייַשטיפט איבער די נעגל:

— הער זיך איין, מורע: מיינעם אַ מעדיצינישן בוך, וועלכן דו דאַרפסט נישט לייענען, האָב איך געפונען ביי דיר אונטערן בעט... דאָס איז העסלעך. דאָס איז דער רוח ווייסט וואָס... איך האָב דיר וויפל מאָל געזאָגט, אַז צווישן מיינע ביכער, דאָ אין צימער, זענען פאַראַן אַזעלכע, וואָס אַפילו איך, אַ מיידל פון אַכט-און-צוואַנציק יאָר, וואָלט נישט געטאָרט לייענען, ווען איך זאָל נישט שטודירן מעדיצין און וואָלט זיי נישט מוזן לערנען צו די לעצטע עקזאַמענס. איך וויל וויסן, וויאַרום קומט אָט דאָס בוך צו דיר אונטערן בעט?.. קוק מיר גלייך אין די אויגן, מורע...

נאָר מורע ווערט פּלוצים בלאַס, ווי דאָס בלאַס-געפּודערטע אָרט אַרום איר פּרישטשיקל. אַנשטאָט צו קוקן צו דער שוועסטער, קוקט זי מיט דער גאַנצער גרויס פון אירע ברייט-געעפנטע אויגן צום אָפּענעם גראָבן בוך, וואָס אויפן טישל. זי איז אויסער זיך:

— דו האָסט געפונען דאָס בוך?! — פרעגט זי.

אויפגעבראַכט, מיטביידע אויסגעצויגענע הענט וויל זי אַ כאַפּ געבן דעם בוך פונם טיש. פּאָליע פאַרצוימט איר מיט אַן אויסגעצויגענער האַנט דעם וועג צום טיש. דערביי דערעסט איר פּלוצים די גאַנצע געשיכטע. ווי גלייך זי און איר פערצניעריקע שוועסטער מאַכן נאָך עפּעס אַ שטיק, וואָס מען האָט שוין טויזנטער מאָל געשפּילט אין טעאַטער.

— וואַרט — זאָגט זי אומישנע גאַנץ קאַלט, אַביסל פאַרשלאָפן, — איך האָב אין בוך געפונען אַ צעטל... עמעצער, עפּעס אַ מאַן פון אַכט-און-צוואַנציק יאָר, שרייבט דיר דו זאָלסט קומען צו אים היינט פאַרנאַכט אין פּאַרק פון ספּאָרטקלוב...

מורע האָט אין ערשטן אויגנבליק ווי נישט געגלויבט:

— וואָס?.. דו האָסט געלייענט דעם בריוו?.. אַ שווייַנעריי...

וויז גלייך אַהער דעם בריוו, וויז אַהער, זאָגט מען צו דיר.

פּאָליע דערפילט: איצט איז פּונקט די צייט צו טאָן יענעם שמייכל, וועלכן מען טוט דאָ אין הויז, בעת עמעצער קערט איבער אויפן ווייסן טישטוך אַ טינטער.

— מורע?! — זאָגט זי, — ווי איז דיר קיין בזיון נישט?.. מיט וואָס פאַר אַ טאָן רעדסטו מיט מיר?

זי זעט: דער שמייכל, וואָס שפּילט דערביי אַרום איר מויל און אַרום די ליפּן, ווירקט ווירקלעך פיל מער איידער עס וואָלט געקאָנט ווירקן אַלערליי געשרייען און סטראַשונקעס. פּאָליע איז זופרידן. אין אַ ווײַלע אַרום ליגט מורע אויף דער קאַנאַפּע אַ באַזיגטע, איר פּנים ברענט, פון די אויגן גיסן זיך אָן אַ שיעור טרערן. איר ברוסט כליפּעט אין גרויס נאָגעניש, ווי אויף אַן אומגעהויער גרויסן, פּאַרפּאַלענעם אומגליק. נאָענט לעבן איר, מיט אַרונטערגעלייגטע הענט און מיט אַן אויסזען פון אַ מענטשן, וועמען עס האָט זיך איינגעגעבן אָפּצוטאָן זייער לייכט אַ שווער שטיקל אַרבעט, שטייט פּאָליע. איר קול קלינגט שוין מילדער, נאָר איר מויל הערט נאָך אַלץ נישט אויף צו שיטן שטראָף־רייד:

— אַך, דו, זניקל, פּאַסקודנע, עקלהאַפּטיק מיידעלע! דו דערלויבסט דיר עס זיך צו טאָן אַזעלכע זאַכן און טוסט אפילו נישט קיין טראַכט, וואָס פון דיר קען אויסוואַקסן... מיר איז אַלץ איינס. כאָטש גען און דערטרינק זיך מיט אים צוזאַמען, מיט אָט דעם שאַרלאַטאַן, וואָס וואַגט צו שרייבן פערצניעריקע קינדער אַזעלכע בריוועלעך...

— יאָ, יאָ, — באַגיסט זיך מורע מיט טרערן און כליפּעט אַרויס מיט גרויס נאָגעניש, — איך בין אַ פּאַרפאַלענע... אַ פּאַרפאַלענע... גלויב מיר... איך האָב קיין שום מיאוסע זאַך נישט געטאָן, נאָר איך בין פּאַרפאַלן... אויף אייביק, אויף אייביק פּאַרפאַלן...

— פּאַרפאַלן! — פּאָליע מאַכט זיך פּלומרשט, אַז זי פּאַרשטייט נישט, — פּאַרוואָס? — דו זאָגסט דאָך אַליין, אַז קיין שום מיאוסע זאַך האָסטו נישט געטאָן...

— ניין... נישט דאָס, נישט דאָס, — ווערט כליפּענדיק שיער נישט צעגאַנגען פון געוויין מורע, — טראַכט נישט וועגן מיר אַזעלכע שלעכטע זאַכן...

און אַרויפפאַלנדיק צו פּאָליען אויף דער ברוסט, שיסט זי פּלוצים אויס נאָך מיט אַ פיל גרעסערן געוויין:

— איך האָב אים ליב!..

— אַך, אַזוי גאָר ?!..

פאָליע קוקט אַרויף צום באַלקן. ווי גלייך זי וואָלט זוכן אַן עצה — זי דערפילט פּלוצים, אַז עס איז געקומען די צייט געבן מורען צו פילן, אַז זי, פאָליע, טוט איצט דעם צווייטן שמייכל:

— אויב אַזוי, מורעטשקע... אויב אַזוי, לאָמיר דערציילן דעם פּאַפּאַ... אפשר וועט ער אייך חתונה מאַכן... „ער" איז דאָך סך־הכּל אַלט צוויי מאָל אַזויפיל ווי דו: „ער" — אַכט־און־צוואָנציק, און דו — פערצן...

— הער אויף, פאָליע... דו האָסט קיין האַרץ נישט... דו מאַכסט פון מיר חוזק.

פאָליע אָטעמט פריי אָפּ. אַלץ גייט ווי אויף פוטער, און די הויפּטזאַך — אַלץ קומט אַרויס ביז גאָר פּעדאַגאָגיש — מורע אַליין איז געקומען צום אויספיר, אַז זי האָט אָפּגעטאָן אַ זאַך פון חוזק און האָט זיך אַליין געמאַכט צו לייטיש געלעכטער. איצט בלייבט נישט מער, ווי דער צווייטער צד — זיך נעמען צו אָט דעם אַכט־און־צוואָנציק־יעריקן שאַרלאַטאַן און זשוליק, און זען אויף אים ווירקן, ער זאָל ערגעץ וווהין פאַרשווינדן, ער זאָל אויפהערן צו שרייבן פערצניעריקע קינדער פרעכע בריוו און זיי באַשטעלן ראַנדעוווען אין די טונקעלע אַלעען פון „ספּאָרטקלוב".

— ווער איז ער?

— אַ קינסטלער, — וויינט מורע — אַ מאָלער. ער איז נישט קיין היגער...

— גוט. ווי קומט ער אַהער?

— מען האָט אים אַרויסגערופן אַהער אין שטאָט צוליב זיין בילדער־אויסשטעלונג אין היגן מוזיי... מע האָט געשריבן וועגן אים אין אַלע צייטונגען... אַזוי גוט... אַזוי גוט.

פאָליע שפּאַנט אַרום זייער באַשעפטיקט איבערן צימער; דער גאַנצער פּלאַן פון „אַרבעט" איז שוין ביי איר גרייט: מורע בלייבט, פאַרשטייט מען, היינט פאַרנאַכט אינדערהיים — דאָס איז נומער איינס; ביי איר, פאָליען, איז שוין היינט דער גאַנצער לערן־טאָג סיי־ווי־סיי פאַרפאַלן — דאָס איז נומער צוויי; אָנשטאָט מורען וועט היינט אין פּאַרק פון „ספּאָרטקלוב" זיך אַריבערשיפן איבער דעם

טייך זי, די עלטערע שוועסטער, און וועט דאָרט אויף דער באַנק, וואָס רעכטס לעבן אָרקעסטער אויסלאָזן צו יענעם אויסוואורף, דעם מאָלער, אַלץ, וואָס ביי איר אויפן האַרץ... עס וועט נעמען אַ סוף. מאָרגן וועט זי, פּאָליע, ווידער לערנען אַ גאַנצן טאָג פלייסיק, פלייסיק און וועט מער נישט געדענקען, אַז איר מויל זעט אויס ווי פאַרמורזשעט... נו, און מורע... זי איז אויף אַלץ מסכים, זי וויינט מיט אַ מאָדנעם האַרץ-רייסנדיקן ברוסטיקן געוויין, ווי אַ דערוואַקסענע... גוט אַזוי... מורע איז נישט די ערשטע און נישט די לעצטע... יעדער פערצניעריק קינד מוז טיף פון האַרצן באַוויינען דעס זעלבע, וואָס איצט באַוויינט מורע...

III

עס איז אַרום זיבן אַזייגער פאַרנאַכט. כדי נישט צו באַגעגענען זיך אויפן וועג מיט באַקאַנטע, שיפט זיך די עלטערע שוועסטער אַריבער איבערן טייך אויף אַ שיפל גאַנץ אַליין. זי איז אָנגעטאָן אין אַ פאַראַיאָריקן שמאָלן אַנצוג און אין אַ זומערדיק-ווייסן קאַסטאָרענעם הוט — אַן אַנצוג, וועלכן מען טוט אָן, ווי אַן אָפּקומעניש, בעת מען מוז אין די צייטן פון עקזאַמענס דורכגיין די גאַס. אַ געפיל איז ביי איר אַזאַ, גלייך ווי זי גייט איצט אויף אַ ראַנדעווו, אויף וועלכן קיין מיידל אין דער וועלט איז נאָך ביז איר נישט געגאַנגען — אַ ראַנדעווו, וועלכן מען מוז דורכמאַכן פונקט, ווי מען מוז דורכמאַכן די עקזאַמענס. יעדנפאַלס ליגט דער קאָפּ ערגעץ אַנדערש און מען ווייסט אַליין נישט, צי מען האָט פון דעם הנאה, צי ביין. פון אונטן, פונם שטאָטישן ברעג, פון וועלכן זי פאָרט אָפּ, שווימען איר נאָך די שטאָטישע פאַרנאַכטיקע שאָטנס. אויף די בערג ברענען דאָרט פאַר זון-אונטערגאַנג די שפּיצן פון די קלויסטערס; עס דאַכט זיך, אַז אַרום און אויפן טייך דערשפּילט שוין אויף גיך די נאַכט צי דאָס אומזיכטבאַרע קעסטל דעם לעצטן האַרציקן ניגון פון פרילינג; ער איז שוין מיד, מיד אָט דער ניגון און גיסט זיך צונויף מיט די מוזיק-כוואַליעס פון דעם אָרקעסטער, וואָס אַקעגן אין גרויסן פאַרק פון „ספּאָרטקלוב”. אַרויסקריכנדיק

פונם שיפל און אַוועקשטעלנדיק דעם ערשטן פוס אויפן גרינעם גראָז פון פאַרק, קוקט זי זיך אַרום צעשטרייט און דערמאַנט זיך, אַז זי האָט אַ גאַנצן טאָג נישט געלערנט. איר דאַכט זיך איבער עפּעס, אַז זי האָט שוין פאַרשפּעטיקט. דער אָרקעסטער, זעט אויס, שפּילט שוין פון לאַנג. באַלד קוקט זי זיך אַרום: מענטשן אין פאַרק דרייען זיך אַרום זייער ווייניק, און די ערשטע באַנק רעכטס לעבן אָרקעסטער איז נאָך ליידיק. איצט האָט זי חרטה, וואָס זי איז געקומען אַזוי פרי. כּדי נישט צו וואַרפן זיך קיינעם אין די אויגן, זעצט זי זיך צו נישט ווייט פונם בופעט ביי איינעם פון די טישלעך. זי הייסט עפּעס דערלאַנגען. זיצנדיק אַזוי ביים טישל, פאַרגעסט זי זיך אָן אַלץ, אָן אַלץ. זי דערפילט אין זיך אַ מאָדנע רויקייט, ווי גלייך זי וואָלט אַראָפּגעקומען אַהער אויף אַ קוראָרט, ווו קיינער קען זי נישט. מיד פון נאָך דעם חודש לאַנגן לערנען, דערפילט זי מיטאַמאָל דעם אַרומיקן פרילינג; די פרישע גרינקייט פון די בוימער איז עפּעס אַן אַנדערע, אַ נייע. די פאַרשידנפאַרביקייט פון די בלומען אין די קלומבעס, די ריינקייט פון די געפלאַסטערטע שטיינדעלעך אונטער די פיס און פון די ווייסע טישטוכער אויף די אַרומיקע קליינע טיש־לעך — דאָס אַלץ האָט זי, דאַכט זיך, נאָך קיינמאָל אין לעבן נישט געזען. עס ווילט זיך אַזוי זיצן לאַנג, לאַנג, אָפּרוען אָן שום באַוועגונגען. עס איז שוין אָפּילו אַ שאָד, וואָס רעכטס אויף דער ערשטער באַנק לעבן אָרקעסטער האָט זיך באַוויזן אַן אומבאַקאַנטער יונגערמאַן — נישט גאָר קיין געוויקסיקער, אַ קרעפּטיקער, אַ שוואַרצהנעוודיקער. ווינע לאַנגע טינט־שוואַרצע האָר זעען זיך אַרויס פון אונטערן ברייטן הוט, זיין מאַנטל איז אויף גיך אַריבערגעוואָרפן איבער זיין רעכטן אַקסל און אַליין איז ער פול מיט מאָדנע צופרידענע, קאָמיש־פריי־לעכע באַוועגונגען, וואָס זאָגן אָן, אַז אַ מענטש איז ער זייער אַ גוטמוטיקער, אַ צוגעלאָזענער און בכלל... אַ צופרידענער... פונוויטנס דאַכט זיך, אַז זיינע שוואַרצע ברעמען זענען ביי אים צוזאַמענגע־וואַקסן, ווי פון איין שטיק. דער ערשטער געדאַנק, מיט וועלכן עס טוט זיך ווי פון זיך וועגן אים אַ טראַכט, איז, אַז ער איז אַ שיי־נער... עפּעס אַ מער נייער, איידער אַנדערע. איצט געדענקט זי שוין ווידער, אַז איר אייגן מויל זעט אויס אַביסל פאַרמורזשעט... דער־

נאָך דערמאַנט זי זיך פּלוצים זייער שנעל, אַז דאָס איז אַוודאי „ער" — יענער, אין וועמען מורע איז פאַרליבט. זי טוט אַ שמייכל, ווי מען טוט דאָס ביי זיי אין הויז, ווען עמעצער קערט איבער אַ טינטער:

— זי האָט געשמאַק — אָט די „זניקל", מורע...

דאָס שמייכל האַקט זי איבער אינמיטן. ער קלעבט זיך נישט מיט דער לאַגע, אין וועלכער זי, די עלטערע שוועסטער, געפינט זיך...

נאָכדעם געדענקט זי, אַז זי איז צו אים צוגעגאַנגען זייער נישט זיכער, ווי פאַרבייגייענדיק. ער איז געווען מוראדיק פאַרוווּנדערט, ווען ער האָט דערהערט, אַז זי איז מורעס עלטערע שוועסטער. דערנאָך האָט ער פון גוטמוטיקייט זיך מוראדיק דערפרייט. די דאָזיקע פרייד זיינע האָט זי פאַרטומלט און האָט מיטאַמאָל ווי אָפּגענומען ביי איר דאָס לשון.

ער האָט פון אירע ערשטע פאָר ווערטער פאַרשטאַנען צוליב וואָס זי איז געקומען. ער האָט געשיינט צו זיין פיזיש זייער אַ קרעפטיקער, און אויך דאָס, וואָס ער האָט אַלץ אַזוי געשווינד פאַרשטאַנען, האָט זיך געדאַכט, נעמט זיך נישט פון זיין שכל, נאָר פון זיין פיזישער קראַפט.

— ריכטיק, ריכטיק, — האָט ער זיך געוווּנדערט אויף זיך אַליין, — איר זייט אינגאַנצן גערעכט.

דערנאָך האָט ער פּלוצים זיך שטאַרק פאַרלוירן און זיך שטאַרק פאַרטראַכט, אַזוי, אַז זייטיקע דורכגייער האָבן שוין אַפילו אָנגעהויבן אויף אים און אויף איר צו קוקן.

— קומט, — האָט זי דאַן צו אים געזאָגט, — מיר וועלן אַביסל גיין.

— יאָ, טאַקע, — האָט ער זיך ווי אויפגעכאַפּט, — קומט.

נאָר פון דעם, וואָס זיי גיבן זיך ביידע אַ שלעפּ איבער די די אַלעען און זעצן זיך דאָרט צו אויף אַן אַנדער באַנק, קומט ווידער גאָרנישט נישט אַרויס. מען דאַרף אָנהויבן רעדן צו אים פיל מער שטרענג, אים אויסזידלען, נאָר איר שטערט דאָס, וואָס לויט זיינע אַלע באַוועגונגען, לויט זיין גאַנצן אויסזען מאַכט ער אַן איינדרוק פון עפּעס אַ מאָדנע גוטהאַרציקן. עס דאַכט זיך שוין אַפילו,

אַז די גאַנצע געשיכטע מיט מורען האָט ער פאַרדרייט בלויז פון צעטראָגנקייט... זי קוקט אויף אים שטרענג, נאָר ער באַמערקט דאָס נישט.

פּלוצים הויבט ער אָן צו רעדן זייער פיל וועגן זיך, וועגן דעם, וואָס ער, דער יונגער מאָלער, איז נישט לאַנג אָפּגעזעסן ביי אַכצן חדשים פאַרשפּאַרט אויף אַ בוידעם און האָט געמאָלן דאָרט זיינע בילדער — אָט די, וואָס זענען איצט אויסגעשטעלט דאָ אין שטאָט־מוזיי. זי פאַרשטייט, צי ניין? אַלע זיינע חברים, אויך מאָלער האָבן גערעדט, גערעדט, זיך געטראַכט טאָג ווי נאַכט וועגן פאַרשידענע ריכטונגען אין דער מאָלעריי, און ער האָט זיך געטראַכט: „רעדט, רעדט... איך וועל דערווייל אַרבעטן". פאָליע פאַרשטייט כמעט נישט קיין וואָרט. זי איז גרייט בטלען צו אים חלומות, נאָר ער רעדט פאַר פייער און פאַר וואַסער: — אדרבא, ער פרעגט ביי איר, מורעס שוועסטער: אַסך קומט אַרויס פון רעדן? ער איז אַ מאָלער, וואָס האָט ליב מענטשן... ער מאָלט מענטשן, נאָר מענטשן...

פאָליע האָט זיך שוין אָנגענומען מיט כוחות און איז גרייט אָנצוהויבן, נאָר ער האָט שוין באַוויזן איבערצוכאַפּן דעם אָטעם און רעדט שוין ווידער וועגן דעם, וואָס אים געפעלן מענטשן:

אָט קוקט ער איצט איר, מורעס שוועסטער, אין די אויגן, און זי געפעלט אים פונקט, ווי אים איז געפעלן מורע דענסטמאָל, אין דעם ערשטן טאָג, ווען ער האָט זי צוזאַמען מיט נאָך אַנדערע גימנאַזיסטקעס דערזען דאָרט אין מוזיי אַרומגיין און אויסקוקן זיינע אויסגעשטעלטע בילדער. ער געפינט, אַז אירע, מורעס שוועסטערס, אויגן זענען פונקט אַזוי ווי מורעס, נאָר אַביסעלע מער פאַרזאָרגט, און ער, אַז ער זעט פאַרזאָרגטע אויגן, איז ער גרייט זיי אָפּגעבן די נשמה אינגאַנצן... אינגאַנצן, אַזוי, אַז אים זאָל גאָרנישט נישט בלייבן. דענסטמאָל, ווען ער האָט דערזען מורען צום ערשטן מאָל, איז אויך אַזוי געווען; דענסטמאָל איז געשען אַזוי, אַז מורע איז צו אים אויף דער אויסשטעלונג צוגעגאַנגען און האָט אים געבעטן, ער זאָל איר געבן צו פאַרשטיין דעם אינהאַלט פון איינעם אַ בילד. ער האָט דאָס געטאָן מיט גרויס פאַרגעניגן, מיט גליק, וואָס אַזאַ אומבאַקאַנטע יונגע מורע מיט אַזעלכע אויגן איז פאַראינטערעסירט

מיט איינעם פון יענע בילדער, וועלכע ער האָט געמאָלט, בעת ע
איז אָפּגעזעסן אַכצן חדשים פאַרשפאַרט אויף אַ בוידעם. עס איז גע-
שען אַזוי, אַז מורעס אַלע חברטעס-גימנאַזיסטקעס האָבן שוין גע-
וואָלט פון דער אויסשטעלונג אַוועקגיין, און מורע איז נאָך אַלץ גע-
שטאַנען מיטן פנים צו יענעם בילד. ער האָט פון דער זייט געהערט,
ווי מורע ענטפערט זיי: „לאָזט מיך צורו, גייט אייך אַליין, איך
וועל נאָך דאָ בלייבן". דערנאָך האָט מען שוין די אויסשטעלונג אָנ-
געהויבן שליסן. עס איז אויסגעקומען אַזוי, אַז ער מיט מורען זע-
נען אַרויסגעגאַנגען די לעצטע און האָבן זיך אין גאַס, ווי צופעליק,
געהאַלטן צוזאַמען. עס איז געווען גראָד אין יענעם טאָג, ווען אין
די צייטונגען האָט מען וועגן אים זייער גוט געשריבן און ער האָט
פאַרקויפט זייער פיל בילדער. ער האָט דערציילט מורען, ווי
אַזוי ער איז ביז אַכצן חדשים אָפּגעזעסן פאַרשפאַרט אויף דעם
בוידעם. מורע האָט דערויף געזאָגט: „איך וואָלט עס נישט
געקענט", דערנאָך האָט זי אַ טראַכט געטאָן און האָט צוגע-
געבן: „און אפשר וואָלט איך עס יאָ געקענט". נאָר אים האָט
גערירט דווקא דאָס, וואָס זי האָט אינמיטן אַ טראַכט געטאָן,
ווען זי זאָל אינמיטן נישט געווען אַ טראַכט טאָן, וואָלט
אפשר גאָרנישט געווען געשען... ער איז דענסטמאָל געווען גרייט
זיך פונאַנדערצוויינען דערפאַר, וואָס זי האָט אַ טראַכט געטאָן...
און אפשר איז ער געווען גרייט זיך פונאַנדערצוויינען דערפאַר,
וואָס מורע האָט פונקט אַזאַ טייער פנים, ווי זי האָט, און נישט קיין
אַנדער פנים... דאָס איז שוין אפשר דערפאַר, וואָס ער איז אַ מאָ-
לער... ער געדענקט נישט אויף געוויס, דאַכט זיך, אַז ער האָט
דענסטמאָל אָנגעזאָגט מורען זייער פיל קאָמפּלימענטן. נאָר דאָס גע-
דענקט ער: ער איז דענסטמאָל געווען גרייט איר אָפּצוגעבן אַלץ,
וואָס ער האָט פון די אַכצן פאַרשפאַרטע חדשים, וואָס ער איז אָפּ-
געזעסן אויפן בוידעם, און אויך אַלץ, וואָס ער קאָן האָבן פון אַלע
חדשים, וועלכע ער וועט נאָך שפּעטער אָפּזיצן פאַרשפאַרט. און אָט...
פון דענסטמאָל אָן האָט זיך עס אָנגעהויבן... ער האָט מורען שטאַרק
ליב באַקומען. זי אים — אויך. ער האָט פאַרגעסן סיי וויפל מורע
איז אַלט, סיי וויפל ער אַליין איז אַלט. אמת, מורע איז אַלט סך-

הכּל פּערצן יאָר, איז וואָס?.. ווער ווייסט דען נישט, אַז אַזעלכע קינדער, ווי מורע, דערוואַכן תּמיד יונג. אין עמעצן מוזן זיי זיך פאַרליבן, איז וואָס איז דאָ דער אומגליק, וואָס ער... ער איז געווען דער ערשטער?.. זי, מורעס עלטערע שוועסטער, פאָדערט פון אים ער זאָל איצט וואָס גיכער פון זייער שטאָט פאַרשווינדן?.. גוט, ער איז גרייט דאָס צו טאָן... מיט פאַרגעניגן... ער פילט אַליין, אַז ער דאַרף עס טאָן... נאָר אָט... זי, מורעס עלטערע שוועסטער, קוקט אויף אים די גאַנצע צייט מיט אַזאַ אומעט אין די אויגן... מיט אַזאַ אומעט...

די גאַנצע צייט, וואָס ער שיט אָט דעם מבול פון ווערטער, הערט ער נישט אויף אַלץ נעענטער און נעענטער זיך צו איר צוצורוקן אויף דער באַנק, וווּ זיי זיצן. ער פילט, דאַכט זיך, אַליין נישט, ווי אינמיטן ריידן נעמט ער זי אָן אַלע ווײַלע פאַר אַן אַנדערע האַנט. ער הויבט אָן צערטלעך צו גלעטן אירע אַ האַנט. אַרום און אַרום אין די זייטיקע אַלעען איז שוין אָוונטיק-טונקל. דער הינטנגעבליבענער אָרקעסטער האָט שוין עטלעכע מאָל אויפגעהערט צו שפּילן און עטלעכע מאָל שוין נאָך אַמאָל אָנגעהויבן, און ער רעדט נאָך אַלץ. ער כאַפּט אַלע ווײַלע איבער דעם אָטעם און רעדט ווידער שוין מיד, זייער מיד. עס דאַכט זיך: ער וועט קיינמאָל נישט אויפהערן.

און פּלוצים, ווי אומגעריכט פאַר זיך אַליין, טוט ער זי געשווינד אַ כאַפּ אַרײַן אין זײַנע געזונטע, קרעפּטיקע אָרעמס און פאַלט צו מיטן מויל שטייף, שטייף צו אירע ליפּן. דאָס אַלץ קומט פאַר אַזוי מאָדנע געשווינד, אַז זי האָט קיין צייט נישט אַ טראַכט צו געבן, צי זי דאַרף זיך ווערן אָדער ניין. פון דער אומגעריכטער פּלוצימדיקייט, מיט וועלכער זי דערפילט זיך אין זײַנע שטאַרקע אָרעמס, מוז זי נאָר פאַרוואַרפן אַרונטער איר קאָפּ און צושליסן ד אויגן; זי ווייסט נישט, צי זי וויל, אַז דער צושטאַנד, אין וועלכן זי געפינט זיך, זאָל זיך ציען וואָס לענגער, אָדער ער זאָל זיך וואָס גיכער ענדיקן. איר איז נאָר ביז גאָר אײַנגענעמען, וואָס ערגעץ ווייט פון דער באַנק און פון דער טונקעלער אַלעע, אויף וועלכער זי געפינט זיך, פאַרגייט זיך זייער שטיל און נאָגנדיק דער אָרקעסטער,

און דערמאָנט זייער שטאַרק אָן דעם אומזיכטבאַרן שפּילקעסטל, וואָס שפּייט די גאַנצע צייט אָן אויפהער דעם לעצטן האַרציקן ניגון פון פרילינג...

עס איז שוין שפּעט אײַנאָוונט, ווען די עלטערע שוועסטער קערט זיך צוריק אַהיים. אין גאַנצן הויז שלאָפט מען שוין, און נאָר אין איר קליינעם צימערל לייכט זיך נאָך. מיט פונאַנדערגעוואָרפענע לאָקן און מיט אַ בליענדיקן פרישטשיקל אויפן פאַררויטלטן, שטאַרק פאַרוויינטן פּנים שלאָפט אויף דער קאַנאַפּע אין וואַרטעניש מורע.

די עלטערע שוועסטער טרעט אַהין אַריין אויף די שפּיץ-פינגער, כדי מורען נישט אויפצוּוועקן. נאָר מורע כאַפּט זיך אויף זייער פּלוצים און בלייבט זיצן אויף דער קאַנאַפּע מיט גרויסע געעפנטע אויגן, וואָס זענען ווי אין שרעק געווענדט צו פאָליען.

— דו האָסט אים געזען?.. — פרעגט זי זייער געשווינד, ווי מיט האַרץ-קלאַפּעניש — נו, וואָס?

פאָליע קוקט נישט צו איר און הויבט אָן אַראָפּציען פון זיך דאָס קאָפּטל, זי ענטפערט קאַלט:

— גאָרנישט. ער פאָרט אַוועק... גיי שלאָפן, מורע.

מורע רירט זיך נישט פון אָרט. זי זיצט אויף דער קאַנאַפּע און קוקט מיט גרויסע אויסגעגלאָצטע אויגן צום לאָמפּ. זי זיצט אַזוי לאַנג. פאָליע האָט זיך שוין אויסגעטאָן. נישט אויסרעדנדיק מער קיין וואָרט, האָט זי זיך געלייגט אין בעט.

— ווען פאָרט ער אַוועק? אַ?.. פאָליע.

פאָליע הויבט אָן צו ווערן אויפגערעגט.

— היינט... מאָרגן... אַלצאיינס. כ'האָב דיר געזאָגט: גיי שלאָפן, מורע.

מורע דערשרעקט זיך פּלוצים פאַר אָט די ווערטער.

— פאָליטשקע, טייערע... — בעט זיך זיך, — ווייסטו וואָס? איך וועל היינט שלאָפן דאָ בײַ דיר...

פאָליע שווייגט.

— דערלויב מיר, טייערינקע.

פּאָליע:

— נו, גוט. נאָר מאַך עס גיכער. פאַרלעש דעם לאָמפּ.

איצט איז שוין שפּעט ביינאַכט. מורען איז די קליינע קאַנאַפּע קורץ. זי האָט זיך אויסגעבעט אויף דער ערד. זי שלאָפט נישט. עס איז שטיל.

— דו ווייסט, פּאָליע? „ער" איז אַ מאָדנער... עפּעס אַזאַ האַרציקער...

אַ פּויזע. פּאָליע שווייגט.

— דו ווייסט, פּאָליע? ביז אים האָט עס קיינער נישט באַמערקט... אָט דאָס, וואָס מיין מויל זעט אויס, ווי פאַרמורזשעט. ביי דיר אויך, פּאָליע... דיין מויל זעט אויך אַזוי אויס.

— שלאָף, שלאָף, — ענטפערט בייז פּאָליע.

ווידער אַ פּויזע.

— דו ווייסט, פּאָליע?... אַזעלכן, ווי „ער", באַגעגנט מען נאָר איינמאָל... איינמאָל אין לעבן...

פּאָליע ווערט פּלוצים אויסער זיך:

— וועסט נישט אַנטשוויגן ווערן, דו...

זי הויבט פּלוצים אָן צו זידלען מורען מיט אַזעלכע שאַרפע ווערטער, מיט וועלכע מען האָט דאָ אין הויז נאָך קיינעם נישט געזידלט. זי דערשרעקט זיך אַליין פאַר אָט די ווערטער. מורע וויינט, פריער — שטיל און דערנאָך אַלץ זאַפטיקער און זאַפטיקער. פּאָליע מוז אַראָפּקריכן פון בעט און זי איבערבעטן. זי נעמט זי אַרום און קושט זי אַזוי שטאַרק, ווי זי האָט נאָך קיינמאָל נישט געקושט. זייערע נאַקעטע הענט פלעכטן זיך צונויף. דערנאָך לייגט זיך פּאָליע צוריק אין בעט און הויבט איבער עפּעס אַליין אויך אָן צו וויינען, פריער — שטיל, דערנאָך אַלץ זאַפטיקער און זאַפטיקער. אינדרויסן הויבט שוין אָן צו טאָגן. לעבן פּאָליען אויפן בעט זיצט מורע און מוסרט זי פּמעט מיט יענע זעלבע ווערטער, מיט וועלכע מורען האָט אינדערפרי געמוסרט פּאָליע.

— אַך דו, — מוסרט זי פּאָליען, — קליין, נאַריש מיידעלע!... אַך, דו...

אין פּאַנסיאָן פון די דריי שוועסטער

אין פּאַנסיאָן פון די דריי שוועסטער

די טיר פון פּאַנסיאָן — אַז מען קלינגט אין איר אָן — עפנט אַ דינסטמיידל, אַ שיינע, אַ צוגעפּוצט־העפּלעכע, אַן אויסגעפּראַוועטע לויט אַלע אינעווייניקסטע מנהגים און געוווינהייטן פונם פּאַנסיאָן. זי טוט אַ קוק אויפן אַריינגעקומענעם מיט אַזעלכע אויגן, וואָס זעען אין אים עפּעס מער, ווי עס זעען פיל אַנדערע אויגן. זי ציט אַראָפּ פון אים דעם פּאַלטאָ מיט אַזעלכע באַוועגונגען, וואָס גיבן אים צו פילן, אַז ער האָט ענדלעך זיך דערשלאָגן צו אַ געמיטלעכער היים — ער איז צוגעשווומען צו אַ ברעג; זי ענטפערט מיט אַזאַ קול, וואָס איז, אויסער אַלע פראַגן, אויסן צו ענטפערן נאָך אויף איין פראַגע — אַ פראַגע, וועלכע מען זאָגט מיט קיין ווערטער נישט אַרויס. פיס דערפילן אונטער זיך טעפּיכער און הייבן גלייך אָן צו גיין אויף זיי ווייך, ווי אַלע פּרוזשינעס. אַרום און אַרום, פון די ווענט, וואָס אין זייטיקן וואַרים־מעבלירטן אָפענעם צימער, קוקן אַראָפּ פּאָטאָגראַפיעס און בילדער פון פרויען מיט פאַרדבקטע פּנימער, מיט פאַרוואָרפענע קעפּ און מיט פאַרנעפּלט־ליידנשאַפטלעכע אויגן. עס געדענקט זיך פונם האַלב־טונקעלן קאָרידאָר איינס אַזאַ בילד, אַ צופיל נאַקעטס, מען דערפילט זיך גלייך אָן אי מיטן שטאַט, אי מאָדנע ווייט און אָפּגעזונדערט, פון אַלע אירע מיליאָנען מענטשן; מען טוט גלייך וועגן פּאַנסיאָן אַ טראַכט:

— אַן אָנשטענדיקער, געוויס.

— נאָר פון דער אַנדערער זייט...

איצט הויבט אָן צו ווערן פאַרשטענדלעך, פאַרוואָס דער פּאַנ=

סיאָן האָט פון אַלע בערלינער גאַסן זיך צוגעזוכט דווקא אָט די גאַס, ווו אַרום און אַרום איז נישט גאָר רוישיק און נישט גאָר שטיל. ער איז אַליין אויך עפּעס אַזעלכער — ער לערנט יעדן מענטשן, וואָס קומט אין אים אַריין:

— זיי נישט גאָר רוישיק און נישט גאָר שטיל.

אַלץ, וואָס מען זעט אַרום זיך, רופט אייגנצייטיק אַרויס אין עפּעס אַ חשד אין אַ ספק, אַז אפשר האָט מען דעם גאַנצן פּאַנסיאָן אַזוי איינגעאָרדנט, ער זאָל אַרויסרופן עפּעס אַ חשד און אַז באַלד נאָך אים זאָל קומען דער געדאַנק, אַז אפשר האָט מען אַ טעות.

צו אַ נייעם פּאַנסיאָנער קומט אין אויפנאַם-צימער אַריין די עלטערע פון די דריי שיינע שוועסטער, ליובע — אַ ברוינע, אַ וווּק-סיקע, אַ שטאַלטנע. זי איז שענער און יינגער פון איר בילד, וואָס הענגט דאָ אויף דער וואַנט. זי איז בלאַסלעך און צופיל געפּודערט. זי טוט אַ קוק אויפן פרעמדן גאַסט מיט אַזאַ בליק, ווי גלייך זי וויל באַשליסן, צי ער וועט איר פּאַסטן נישט בלויז פאַר אַ פּאַנסיאָנער, נאָר, אויב עס וועט אויסקומען — אויך פאַר אַ נאָענטן פריינט, פאַר אַ מענטש, וואָס איז פעיק צו לעבן פרייער, ווי מען לעבט אויף דער גאַנצער וועלט... עס גייט דעריבער דורך אַ קורצע פּויזע איי-דער זי הויבט אָן מיט אים צו רעדן. זי מאַכט צו די אויגן און זאָגט אים אָפּ מאָנאָטאָניש און אויף גיך דעם טייערן מקח, וואָס ער דאַרף דאָ צאָלן פאַר אַ צימער מיט פּאַנסיאָן, זי ענדיקט מיט אַ שמייכל, ווי גלייך ער און זי ווייסן שוין ביידע, אַז נישט אין מקח האַנדלט זיך דאָ — ס'איז בלויז אַזאַ מנהג אָנצוהויבן אויף אַזאַ אופן די קאַנטשאַפט און אָקאָרשט דערנאָך דערלאַנגט זי אים מיט אַ צווייטן שמייכל די האַנט און בעט אים זיצן. זי אָרדנט זיך מיט אים איין אין איינעם פון די געמיטלעכסטע צימער-ווינקלען, נאָר זי האָט באַלד חרטה און גייט מיט אים איבער אין אַ צווייטן ווינקל — נאָך אַ מער געמיטלעכן. זי קלינגט אָן און הייסט דערלאַנגען כיבוד — טאַקע אַהער אין ווינקל אויפן צוגערוקטן נידעריקן טישל. זי זאָגט צו אים:

— וואַרט, וואַרט, איך וועל אַליין טרעפן, וואָס איר האָט ליב— טיי צי קאַווע.

אין יענער רגע באַשליסט מען גלייך צו צאָלן דאָ דעם גרויסן מקח פאַר פּאַנסיאָן. מען מעג זיין פון קליינערהייט אָן געוווינט צו טרינקען אַי טיי אַי קאַווע, נאָר אַז זי קוקט אַ רגע שמייכלדיק גלייך אין די אויגן און טוט פּלוצלינג אַ טרעף:

— קאַווע!

דערפילט מען מיט אַלע חושים, אַז עס איז חירקלעך אַזוי — דאָס ליבסטע איז קאַווע, מען חידושט זיך שוין דערביי אויף זיך אַליין, וואָס מען איז אַלע יאָרן געווען אַ נאַר און געטרונקען טיי. אויפן האַרצן ווערט דאַן מאָדנע פריילעך. מען פאַרגעסט, צי די איי־גענע רעסורסן טראָגן אויף צו צאָלן דאָ דעם גרויסן מקח צי ניין; מען פאַרגעסט וויפל מען איז אַלט. עס קומט אַריין די צווייטע יונ־גע שוועסטער סימע — אַ בלאָנדע, מיט קורצע, כמעט יינגליש־אָפּגע־שוירענע האָר. זי איז אַ היפּוך פון דער עלטערער, דער ברויינער. איר גאַנצער פּנים איז, ווי זי אַליין, חנעוודיק לענגלעך. זי קאָן שמייכלען בלויז מיט איינעם אַ קנייטשעלע, וואָס אויף איר נאָז, און דאָס דאָזיקע שמייכלדיקע קנייטשעלע דערנענטערט זיך צום נייעם פּאַנסיאָנער נאָך איידער זי אַליין דערנענט זיך. זי גיט אים די האַנט און קוקט דערביי איינצייטיק אויף אים און אויף דער עלטע־רער שוועסטער, קוקט מיט אַזאַ צופרידן, פריילעכן נאַשער־בליק, ווי גלייך זי האָט פריער געוווסט, אַז זיי ביידע, דער נייער פּאַנסיאָ־נער און די שוועסטער, וועלן זיך דאָ אין צימער איינער דעם אַנ־דערן געפעלן — ווי גלייך זי איז זיי דערוויף מקנא... דער פּאַנסיאָ־נער הויבט דעריבער גלייך אָן צו פילן צו אָט דער סימע אַזעלכע געפילן, ווי גלייך זי קער זיך מיט אים אָן זייער נאָענטע קרובים פון כלהס צד. מען הויבט נישט ווילנדיק אָן צו טראַכטן, ווער פון זיי איז שענער — די עלטערע צי די יינגערע. דערביי פילט מען אַן אומבאַשטימטע חרטה, ווי גלייך מען האָט זיך צוגעאײַלט, מען האָט צו־פרי אויסגעקליבן די עלטערע. נאָר לאַנג צו טראַכטן וועגן דעם האָט מען קיין צייט נישט... עס הערט זיך די גאַנצע צייט אַ שטיל פאַרדבקהט קלאַוויר־שפּילן פון אַ נאָענטן צימער. עס דער־טראָגן זיך טענער, וואָס שטאַרבן צייטנווייז אָפּ פון גרויס געפיל, פון אויסגייענדיקן האַרצווייטיק־טענער, ווי פון אַן „אל־מלא", וואָס שחלן

און מונטערן זיך אַליין אויף מיט נייע האָפֿענונגען, מיט נייע פֿראַגן: טאָמער, אפֿשר... דער כּיבֿוד אויפֿן קליינעם טישל פֿאַרגרעסערט זיך ביז ליקער, ביז פֿרוכטן מיט מעטאַלענע קנאַקניסלעך. עס וואַלגערן זיך דורכאויס אויף די טעלערלעך שאָלעכצער פֿון מאַראַנצן און פֿון מאַנדלקערן. עס איז חול-המועדיק, יום-טובדיק. דענסטמאָל ווערן די קלאַוויר-טענער אינגאַנצן פֿאַרשטאָרבן. עס דערנענטערט זיך אַהער די דריטע שוועסטער — אַ יונגע, אַ בויגיקע מיט אַ קערפּער פֿון אַ מיידל, וואָס חלשט מען זאָל פֿון איר מאַכן אַ טענצערין. זי בלייבט שטיין אין טיר מיט פֿאַרוואָרפֿענע הענט אויפֿן קאָפּ און מיט אַזאַ אויסזען, גלייך זי וויל זיך אויסציען, נאָר זי ווייסט אויף פֿריער, אַז וויפֿל זי וועט זיך נישט ציען — וועט דאָס איר זיין קאַרג. זי איז ווי אַ געמיש פֿון ביידע עלטערע שוועסטער — זי איז נישט ברוין און נישט בלאָנד. פֿון אירע אויגן קוקן אַרויס אין דער זעלבער צייט די פֿאַרנעפּלטע ליידנשאַפֿט פֿון ליובען און די פֿריילעכע רייצעוודיקייט פֿון סימען.

— יוליאַ!? — זאָגן צו איר ביידע עלטערע שוועסטער מיט אַמאָל און שטעלן מיטאַמאָל אָן אויף איר ביידע פֿאַרוווּנדערטע די אויגן, ווי אויף אַ ליבלינג, — פֿאַרוואָס גייסטו נישט צו נענטער, יוליאַ?!...

דענסטמאָל הויבן אָן אויף דעם פּענסיאָנערס אויגן, ווי פֿון זיך, זיך אָנצושטעלן אויף יוליען זייער פֿאַרוווּנדערט, ווי אויף אַ ליבלינג. טראַכטנדיק וועגן פֿון אַלע דריי איז שענער, דערפֿילט ער ביינייס אַן אומבאַשטימטע חרטה, פֿאַרוואָס ער האָט זיך צוגעאיילט מיט דעם, וואָס אים זענען שטאַרק געפֿעלן די עלטערע צוויי — יעדנפֿאַלס האָט אים דאָך קיינער נישט אין האַלז און נאָקן — ער האָט נאָך צייט צו באַשליסן. איצט דערפֿילן ביידע שוועסטער, אַז ס'איז שוין צייט אָפּצופֿירן דעם נייעם פּאַנסיאָנער אין זיין צימער. סיי-ווי-סיי איז ער שוין פֿאַרמשאַדעט, ווי אין אַן ערשטן זוניק-שטראַלנדיקן טאָג אין פֿרילינג. יעדער צימער, וואָס מען וועט אים דאָ באַווייזן, וועט אים גלייך געפֿעלן. סיי-ווי-סיי וועט ער איבערשלאָפֿן אַ גליקלעך-אויפֿגערעגטע נאַכט, פֿול מיט פּלאָנטער וועגן אַלע דריי שוועסטער צוזאַמען און וועגן יע ערער באַזונדער, פֿול מיט געפֿילן וועגן דעם, וואָס

קיינער האַקט אים נישט האַלז און נאַקן; ער וועט דאָך דאָ אין פּאַנסיאָן נאָך פאַרבלייבן אויף אַ לאַנגער צייט. ער וועט אויף באַשליסן נאָך האָבן פיל צייט.

די עלטערע פון די דריי שוועסטער — ליובע און סימע — מאַכן דעם איינדרוק: האַלבע אלמנות — האַלבע עגונות. צוריק מיט עטלעכע יאָר האָבן זיי אויפן וועג פון רוסלאַנד פאַרלוירן זייערע מאַנען ערגעץ־ווו אין ריגע און אין ביאַליסטאָק. נאָר קיין חרטה דערויף, זעט זיך, האָבן זיי נישט.

די בריוו, וואָס זיי האָבן פונדאַנען צו די מאַנען געשריבן, זענען פון אָנהייב געווען זייער לאַנגע, בענקענדיקע, שפּעטער — קורצע, לעבלעכע, נאָך שפּעטער — נישט מער ווי קאַרטלעך, פאַרביקע, זייער האַרטע, מיט לאַנדשאַפטן; דערפאַר אָבער — מיט האַרציקע, זייער האַרציקע גרוסן.

נאָר קאַרטלעך מיט לאַנדשאַפטן און מיט האַרציקע — זייער האַרציקע — גרוסן האָבן זיי אויך געשריבן צו פאַרשידענע יונגעלייט — געוועזענע פּאַנסיאָנערן, קומענדיקע פּאַנסיאָנערן. די „קאַרטלעך מיט לאַנדשאַפטן", וואָס זיי שרייבן צו פרעמדע יונגעלייט, האָבן זיך אַזוי לאַנג געמישט מיט די „קאַרטלעך מיט לאַנדשאַפטן", וואָס זיי שרייבן צו די מאַנען, ביז עס האָבן זיך אויך אויסגעמישט די געפילן, מיט וועלכע זיי ווערן געשריבן. די מאַנען האָבן געוואָלט קומען. די שוועסטער האָבן דאַן ביידע בשותפות איבעראַנייס אָנגעהויבן שרייבן יעדן איינעם פון זיי לאַנגע בריוו און זיי געבן צו פאַרשטיין, אַז דאָס בעסטע איז זיי זאָלן זיך נישט רירן פונם אָרט און זיצן דאָרט, ווו זיי זיצן, פילנדיק דערביי, אַז ווי נאָר די מאַנען קומען, אַזוי באַלד ווערט זייער פּאַנסיאָן אַ געוויינלעך־וואָכעדיקער, ווי אַלע אַנדערע — עס וואָלטן גלייך אויפהערן צו וואַקסן די קאָנטעס, וואָס זיי האָבן אויף זייערע ביידע נעמען אין צוויי בענק. די מאַנען האָבן זיך דאַן ביידע ביז גאָר באַליידיקט און האָבן אויפגעהערטצו שרייבן, אַז די האַלבע אלמנות — האַלבע עגונות זענען צולעצט אויף אייביק געבליבן נישט זיי, די שוועסטער, נאָר די מאַנען, וואָס זיי האָבן

פאַרלוירן אויפן וועג פון רוסלאַנד, ערגעץ־וווּ אין ריגע צי אין ביאַליסטאָק.

דאָך איז איינמאָל גאַנצפרי, ווען דער גאַנצער פּאַנסיאָן איז נאָך געשלאָפן, געשען אַ גרויסער איבערשרעק מיט ביידע שוועסטער. אין דער פאַראַד־טיר האָט מען דאַן געקלונגען זייער חוצפּהדיק, ווי עס קלינגט אַ באַלעבאָס. די דינסט, וואָס האָט די פאַראַד־טיר געעפנט, האָט זיך ווי אָנגעגומען מיט אימפּעט פון יענעם, וואָס האָט אין טיר געקלונגען — זי איז אַריין צו די שוועסטער אין די פינצטערע שלאָפצימערן און האָט געפּלאַפּלט וועגן איינעם, וואָס איז נאָר־וואָס געקומען פון ביאַליסטאָק — גלייך פונם באַן מיט די זאַכן איז ער אַהערגעקומען...

— גלייך פון דער באַן?.. מיט די זאַכן?..

די שוועסטער זענען דאַן אין איינע העמדער אַראָפּ פון די בעטן און געקלאַפּט האָט ביי זיי אַ צאָן אָן אַ צאָן. נאָר אַרויסגעוויזן האָט זיך, אַז עס איז אַ ווילד־פרעמדער ביאַליסטאָקער יונגערמאַן — ער האָט נאָר געבראַכט אַ גרוס, האָט ער נאָר געבראַכט; ער האָט גאָר באַדאַרפט פרעגן אַן עצה, „האָט ער נאָר באַדאַרפט", ווייל ער איז דאָ אַ פרעמדער און קען דאָ קיינעם נישט...

די שוועסטער האָבן דאַן באַלד דעם יונגנמאַן ערגעץ־וווּהין אָפּגעשיקט — זיך קוים פון אים אָפּגעקלעבט און אַליין זיך צוריק אויסגעטאָן, זיך צוריק אין די נאַכט־העמדער געלייגט אין די בעטן, נאָר נישט געקאָנט מער איינשלאָפן ווערן, געוואַלגערט אויפן ניכטערן האַרץ פּאַפּיראָסן און געשפּיגן קלעק:

— ספּו, צו אַלדי שוואַרצע רוחות!

— אַן אידיאָט קאָן!

— נאַדיר אַ ביאַליסטאָקער יונגערמאַן.

זיי זענען נאָכדעם אַ גאַנצן טאָג געווען בלאַס, זיך געפילט אָפּגעשוואַכט, ווי מענטשן, וואָס נויטיקן זיך אין אָפּרו אויף אַ קורצע צייט. נאָר דער פּאַקט, וואָס דער איבערשרעק איז געווען נישט מער, ווי אַ פאַלשער, אַ פּוסטער, האָט זיי איבער עפּעס ווי אויף אייביק איבערגעצייגט, אַז אַנדערש האָט נישט געקאָנט זיין און אַז איצט מעגן זיי שוין געוויס זיין זיכער: קיין איינער פון זייערע מאַנען װעט שוין געוויס קיינמאָל צו זיי נישט קומען.

ספּעציעל צוליב איינעם אַ רייכן פּאַנסיאָנער האָבן זיי דאַן אויסגעשריבן פֿונדערהיים די דריטע שוועסטער — אָט די יוליאַ, וואָס איז ייִנגער און שענער פֿון זיי ביידן און קוקט אָן די וועלט מיט אויגן פֿון „ליידנשאַפֿטלעכן אומעט אָן אַ ברעג", און האָט אַ קערפּער, וואָס „רייסט אויף זיך מיט אומזיכטבאַרע הענט די קליידער", און באַוועגט זיך מיט בענקשאַפֿט מען זאָל פֿון איר מאַכן אַ טענצערין, און שפּילט קלאַוויר מיט פֿאַרחלשטע „אַל מלאַדיקע" טענער.

— טאַרטאַקאָווער — הייסט ער דער פּאַנסיאָנער, צוליב וועמען מען האָט יוליען פֿונדערהיים אויסגעשריבן.

ער וווינט אין דריי צימערן און צאָלט איינער אַליין אַ פֿיל גרעסערן מקח איידער עס צאָלן דאָ דריי רייכע פּאַנסיאָנערן. ער האָט געליימטע פֿיס. די טירן פֿון זיינע דריי רייך=מעבלירטע צימערן זענען דעריבער שטענדיק ברייט=געעפֿנט פֿון איינעם אין צווייטן, די פּאָדלאָגעס זענען דאָרט דורכאויס אויסגעדעקט מיט זייער ווייכע טעפּיכער און אַליין, אויב ער דאַרף, פֿאָרט ער דאָרט אַרום אין אַ וועגעלע — אַ וויגשטול. ביים ערשטן אויגנבליק דאַכט זיך: אַ שיינער קאַווקאַזער טאָטער אָדער אַ פּערס. ער טראָגט נאָך דערצו שטענדיק אַ קליין שוואַרץ היטעלע, אַ יאַרמאָלקעלע, ער היילט זיך דאָ ביי פּראָפֿעסאָרן, וואָס זאָגן אים, אַז ער איז נישט הילפֿלאָז, אַז דער=עיקר איז פֿאַר אים — זיך קיינמאָל פֿון גאָרנישט זיך אויפֿרעגן; דער=עיקר — אַבסאָלוטע רו. די שוועסטער האָבן דאָ אין די צימערן געשאַפֿן אַרום אים אַזאַ שטימונג, גלייך ווי צו האָבן געליימטע פֿיס איז אַ באַזונדער פֿאַרגעניגן, צו וועלכן נישט אַלע מענטשן זענען זוכה. אין זייער שטילן גיין אַרום אים איז פֿאַראַן אַ באַזונדער האַרציקער ריטם, ווי אין מוזיק. יוליאַ שפּילט אים דאָ קלאַוויר און לייענט פֿאַר אים עטלעכע שעה אין טאָג שטילע ביכער, לייענט מיט גרויס בענקשאַפֿט אין איר שטימע, דענסטמאָל, ווען ער זיצט אין זיין לייכט=באַוועגלעכן שטול מיט צוגעשלאָסענע אויגן און מיט פֿאַרדעקטע פֿיס. אירע סאַמעטענע טענער באַרויקן אים, אַפּנים, פֿיל מער איידער דער אינהאַלט פֿון די ביכער, וואָס זי לייענט. פֿון צייט צו צייט טוט ער פֿאַמעלעך אָן עפֿן די שוואַרצע פּערסיש=שלעפֿעריקע אויגן און טוט אַ קוק, ווי זי גלייבט אויס די ווייכע פֿלעדן אויף

זיינע פּיס, און דענסטמאָל דאַכט זיך, אַז אַלץ איז שוין פון לאַנג באַשטימט און באַשלאָסן — אַז ער וועט געזונט ווערן, וועט ער מיט יוליען חתונה האָבן. עס גלויבט זיך דעריבער, אַז צו אים קער שוין פון לאַנג אַלץ, וואָס יוליאַ פאַרמאָגט. אפילו דער רייכער פּעלץ, וואָס זי טראָגט בעת זי גייט אין גאַס, און אַז יוליאַ אַליין איז מאָדנע אָרים — יוליאַ פאַרמאָגט גאָרנישט.

נאָר פאַראַן אַנדערע פּאַנסיאָנערן, וואָס טראַכטן וועגן דעם אַלעם גאָר אַנדערש.

פאַראַן דאָ אין איינעם פון די גרעסטע רייכסטע צימערן דער שטענדיקער פּאַנסיאָנער, וואָס הייסט פונדערהיים משה לעווענבערג און וואָס צוליב ווילקלאַנג רופט מען אים דאָ קורץ:

— הער מאָזעס.

ער איז אַ מאָדנער שוואַרץ-באַבערדלטער און שוואַרץ-געוואַנטענער גביר, וואָס שניידט קופּאָנעס און עסט אייביק מיט גרויס מבינות מאַראַנצן — פאַרשידענע: מעסינער, יפוער און אַלערליי סאָרטן איטאַליענישע מאַראַנצן. פון אים אַליין, פון זיינע שוואַרץ-געוואַנטענע קליידער און פון אַלץ, וואָס ביי אים אין רייך-מעבלירטן צימער איז פאַראַן, שמעקט דעריבער תמיד מיט מאַראַנצן-שאָלעכץ. ער טראָגט זיין פּענסנע אויף אַ ברייט שנירל, וואָס איז פּונקט אַזוי שוואַרץ, ווי זיין באָרד. און פון אלע זיינע באַוועגונגען איז צו דערקענען, אַז אין דער אַלטער רוסישער היים, ווו ער האָט אויף אייביק פאַרלאָזט זיין פאַמיליע, איז ער געווען אַ פרומער.

ער איז דער ערשטער פּאַנסיאָנער, וואָס האָט זיך ביי די שוועסטער באַזעצט און האָט געוויס רעכט צו עפּענען אָפּט זיין טיר מיט אַ שמאָל שפּעלטעלע אין קאָרידאָר אַריין, שטיין דאָרט מיט אַ נישט-דערעסענעם מאַראַנץ אין האַנט און קוועלנדיק צוקוקן זיך צו אַלץ, וואָס ביי די שוועסטער אין פּאַנסיאָן טוט זיך.

צו אים אין גרויסן צימער קומט אָפּט אַריין זיין שכן דר. ברעמען — דער פּאַנסיאָנער פון לינקס — אַ פליכיק-בלאָנדער און אַ זייער הויכער דאָקטאָר פון עקאָנאָמישער וויסנשאַפט, וואָס האָט שיער, שיער געזאָלט ווערן פּראָפעסאָר, נאָר געבליבן נישט מער ווי אַ דירעקטאָר אין נישט קיין גרויסער באַנק און פּטרט זיין גאַנצן באַגרענעצטן געהאַלט

אויף צעצאָלן זיך דאָ מיט די שוועסטער יעדן חודש פאַרן יקרות־דיקן פענסיאָנאַט. דאָס וואָס ביים הויכן פליכיק־בלאָנדן דאָקטאָר ברעמען איז די נאָז שטענדיק פאַרקאַטערט, קומט, דאַכט זיך, שוין אויך גאָר פונדאַנען — בלויז פון דעם, וואָס נאָכדעם, ווי ער צע־צאָלט זיך מיט די שוועסטער פאַרן פענסיאָנאַט, בלייבט אים נישט פון זיין חודש־געהאַלט קיין איינציקער גראָשן.

הער מאָזעס לאַכט צו אים ביי זיך אין צימער מיט אַ דריבנע און קוויטשנדיקן גומען־געלעכטערל און מאַכט חוזק פון אַלע פאַנ־סיאָנערן, וואָס, אַז זיי פאַלן אַהער אַריין, מיינען זיי — זיי האָבן פאַפאַדעט גלייך אין גן־עדן... מחמדס גן־עדן!..

ער שיילט אָן עפּל מיט אַזאַ יום־טובדיקער באַגייסטערונג, ווי גלייך ער וויל אים צוטראָגן גאַנצערהייט אַ געליבטער, נאָר אַז דער עפּל איז שוין איינגאַנצן אָפּגעשיילט, שניידט ער פון אים שטיקלעך און לייגט זיי מיט דער זעלבער יום־טובדיקער באַגייסטערונג זיך אַליין אין אייגענעם מויל אַריין:

— עך על אייך זאָגן, — לאַכט ער דערביי מיט זיין קוויטשנ־דיקן גומען־געלעכטערל, — עס איז גאָר אַ טעות אין גאַנצן חשבון.

ער רעדט זייער פאַמעלעך, ווייל ער איז אַ מענטש, וואָס שניידט קופּאָנעס און האָט צייט.

— עס איז גאָר אַ טעות אין גאַנצן השבון... נעבעכיקע טעג. לאָמיך אַזוי געזונט זיין, ווי איך ווייס, וואָס איך רעד. ווייסט איר, וואָס איך וועל אייך זאָגן? — קיינער האָט דאָ נישט פון די שוועס־טער גאָרנישט... הערט מיך אויס, וואָס עך וועל אייך זאָגן: עך האַלט, אַז ס'איז גאָר די גאַנצע מעשה אַ ליגן... אַ סברה, אַז די שוועס־טער זענען גאָר קיין שוועסטער נישט. כע—כע—כע!.. לאָמיך אַזוי גע־זונט זיין, ווי ס'איז דאָ עפּעס נישט גלאַט. ס'איז אומיסטן צונויפגע־שטעלט אויף צו פאַרדרייען דאָ דעם עולם די קעפּ. עך בין דער ערשטער פאַנסיאָנער בין עך און קוק דאָ די גאַנצע צייט מיט אויגן. עך בין אַ מבין אויף אַ טשאַד, בין עך... כע—כע—כע. וואָס אַרט אייך? איך, אַז איך זאָג, ווייס עך, וואָס עך זאָג... כע—כע—כע! דאָס גע־שעפט איז אומיסטן געבויט אַזוי ציקאַווע, כדי איר זאָלט מיינען, אַז עך האָב עפּעס פון די שוועסטער... און איך, פאַרקערט, זאָל מיינען, אַז איר האָט עפּעס

פון די שוועסטער... איר פאַרשטייט, וואָס דאָ טוט זיך? עס איז פּשוט גנבים... מען שניידט פּשוט פון די קעשענעס... כע—כע—כע!.. אָט דאָ, ווו איר ווינט איצט, האָט פריער געוווינט איינער, אַ רייכער גרעק — בעת איך בין אַהער אָנגעקומען, האָט ער דאָ געוווינט — פלעגן די שוועסטער איינאָוונט אַריינקומען צו אים אין צימער און אויסאַר־בעטן דאָרט אַזעלכע שטיק, אַז איך פלעג אַראָפּשפּרינגען פונם בעט, פלעג איך אַראָפּשפּרינגען. איך פלעג שטיין אין איין העמד און זיך איינהערן, ווי עס געדויערט לאַנג — גאַנצע שעהן געדויערט עס. און ערשט נאָכדעם בין איך געוווירן געוואָרן, אַז דער גרעק איז גאָר אין יענע אָוונטן נישט געווען אינדערהיים. כע—כע—כע... ער איז גאָר ערגעץ אַוועקגעפאָרן אויף אַ גאַנצער וואָך, איז ער אַוועקגעפאָרן... שאַט, איכל אייך דערציילן אַן אנדערע מעשה, וועל איך אייך דערציילן. איר האָט געזען דעם נייעם פּאַנסיאָנער? — אָט דעם יונגן, דעם ליפּשיצן — אַ סטודענט איז ער פון רומעניע. איז ער שוין פאַרליבט אין די שוועסטער — אין אַלע דריי... כע—כע—כע... איר האָט געזען, ווי ער גייט אַרום אַ פאַרטשאַדעטער? זיינע רייכע עלטערן שיקן אים אַהער געגנוג געלט, נאָר אויף צע־צאָלן זיך אַלע וואָך פאַרן פּאַנסיאָן קלעקט אים נישט. שיקט ער אַלע מאָל טעלעגראַמעס אַהיים, אַז אויב מען וועט אים נישט שיקן קיין געלט, וועט ער זיך נעמען דאָס לעבן...

דער לאַנגער, פליכיק־בלאָנדער דאָקטאָר ברעמען קוקט פאַר־טראַכט, ווי יום-טובדיק באַגייסטערט. הער מאָזעס לייגט די אָפּגע־שיילטע שטיקלעך עפּל צו זיך אין אייגענעם מויל אַריין. ער שמאָ־דעט פאַרטראַכט מיט דער פאַרקאַטערטער נאָז און עס דאַכט זיך, אַז ער מאַכט דעם חשבון פון אַלע זיינע געהאַלט־געלטער, וואָס זענען ביז היינטיקן טאָג אומזיסט צו די שוועסטער אַריינגעפאַלן. בייביידן זענען די אויערן ביז גאָר פאַרשפּיצט, אַלע רגע ווערט מען שטיל און מען הערט זיך צו צו יעדן מינדסטן שאָרך, וואָס דערגרייכט אַהער פון די אַרומיקע צימערן.

— איר פאַרשטייט, צי ניין — קוקט זיך הער מאָזעס איין זייער פלייסיק אינם נייעם מאַראַנץ, וואָס ער נעמט אין די הענט אַריין, — וואָס זאָל איך אייך דאָ זאָגן? עס איז אַרום און אַרום

אַוועקגעשטעלט ממזריש... דריי שוועסטער — פינף פּאַנסיאָנערן — גיי חייס: ווער, וואָס... ווער מיט וועמען. כע—כע—כע!... גיי דערגיי צן עק, אַז מען איז אין קוצעניו-מוצעניו מיט יעדערן באַזונדער און מיט אַלע אינאיינעם... און דאָ דער יקרות!.. עפּעס אַ קלייניקייט אָט דער יקרות!.. איידער וואָס-ווען, דערווייל ליגסטו דאָ אַוועק די עט-לעכע פּירער. און ווייסט איר, וואָס איך וועל אייך זאָגן? — איך האָב גאָר אַן אַנדערן חשד...

הער מאָזעס גייט פריער צו צו דער טיר און הערט זיך איין. דערנאָך קערט ער זיך אום צום אויפגעשטאַנענעם דאָקטאָר ברעמען. היינטיקן אָוונט האָט ער אים צו דערציילן אַ נייס. ער הויבט זיך אויף אויף די שפּיץ-פינגער און שעפּטשעט דעם דאָקטאָר ברעמען גלייך אין אויער אַריין:

— איך האַלט עס ביי געוויר ווערן: ס'איז גאָר אַ סברה, אַז די שוועסטער האַלטן די מאַנען טאַקע דאָ אין בערלין, נאָר אויס-באַהאַלטן. איר פאַרשטייט, צי ניין?

— זיי ליגן אונז דאָ שלאָפן און אַליין גייען זיי אַוועק נעכ-טיקן צו די מאַנען...

איצט איז שוין שפּעט. ביידע פּאַנסיאָנערן צעשיידן זיך און לייגן זיך שלאָפן זייער אומעטיק, נאָר מיט דער פאַרבאַהאַלטענער האָפענונג, אַז אפשר... דאָך... אפשר האָט מען אַ טעות, ביידע מאַכן דעם חשבון, וויפל איבעריקע געלטער דער פּאַנסיאָן האָט זיי ביז היינטיקן טאָג אָפּגעקאָסט און ביידע טראַכטן ווער פריער, ווער שפּעטער:

— און דאָ דער יקרות!.. עפּעס אַ קלייניקייט, אָט דער יקרות?!..

די דינאַמישע רגע

די דינאַמישע רגע

פון זיינע פריילעכע אויגן — גרויסע, כמעט מיידלשע — האָט אַרויסגעקוקט גליק און פאַרווונדערונג — פאַרוואונדערונג, וואָס פון אַזויפיל מענטשן, פון אַ גאַנצער וועלט מיט מענטשן איז ער אויסדערוויילט געוואָרן צו זיין יענער גרויסער גליקלעכער קינסטלער, אין וועמענס באַרופנקייט עס קאָנען נישט לייקענען סיי טאַלאַנטן, סיי טאַלאַנטלאָזיקייטן.

בלויז ער (און פאַרוואָס עפּעס דווקא ער?).

ער מיט די בילדער, וואָס ער האָט געמאָלן ביזן ניין־און־צוואַנציקסטן יאָר פון זיין לעבן, ווערן דורך אַלע מאָלער פון זיין צייט אַוועקגעשטעלט אויסער די גרענעצן פון יאָ פאַרגעניגן אָדער נישט פאַרגעניגן.

ער — און פאַרוואָס עפּעס דווקא ער? — אַזאַ לייכטער, אַזאַ גליקלעכער, אַזאַ שטיפער פון דער נאַטור; אַ שטיפער אין זיינע לייכטע, רירעוודיקע באַוועגונגען און אין אַלע אייגנאַרטיקע שטריכן, מיט וועלכע ער באַמאָלט און באַפּוצט זיינע לייוונטן.

צוליב שטיפן האָט ער פון קליינערהייט אָן געצייכנט זיינע קינדערשע קאַריקאַטורן — יענע, וואָס זענען מיט דער צייט פאַרוואַנדלט געוואָרן אינם אמת פונם לעבן און האָבן פאַרוואַנדלט דאָס לעבן אין אַ קאַריקאַטור פון זייער אמת; צוליב שטיפן האָט ער נאָכדעם אויף גרעסערע און גאָר גרויסע לייוונטן זיך אַריינגעפּלאָנטערט אין זיינע אייגענע פאָרמען, וואָס מאַכן בטל פיל אָנגענומענע,

פעסטגעשטעלטע געזעצן אין דער מאָלעריי פון אַלערליי שולן — בלויז צוליב גליקלעכער לייכטזיניקייט, צוליב וועלן זען, ווי אַזוי וועלן אויסקוקן די פאַרהעלטעניש צווישן מענטשן און זאַכן, אויב זיי וועלן אַלע ווערן אַזעלכע שטיפער ווי ער און וועלן זיך אַלע איבערקערן מיטן קאָפּ אַראָפּ און מיט די פיס אַרויף.

צוליב שטיפן האָט ער זיך אַריינגעפּלאָנטערט אין דער געשיכטע פון קונסט און האָט דערוויזן, אַז אין דער מאָלעריי איז, פּונקט ווי אין לעבן, נישטאָ קיין שום שטאַנדהאַפטיקע פאַרהעלטענישן צווישן זאַכן און מענטשן, און אַז ווי נאָר דו רירסט זיי פון אָרט, אַזוי באַלד שאַפן זיי צווישן זיך די דינאַמישע רגע פון נייע פאַרהעלטענישן.

צוליב שטיפן איז ער פאַר יונגע קינסטלער פון דער גאַנצער וועלט געוואָרן דער רבי פון אָט דער מאָלערישער, פון אַלעם געאַכטעטער „דינאַמישער רגע".

און צולעצט:

ער — אַ קינד פון דעם געוועזענעם צאַרישן תחום...

צוליב שטיפן האָט ער נאָך פּאַריז און נאָך לאָנדאָן זיך אַריינגעפּלאָנטערט מיט זיין חתונה־האָבן צוריק צו זיך אַהיים, אין אַ שטאָט, וואָס איז נאָענט צו יענעם שטעטל, וווּ ער איז געבוירן; זיך אַריינגעפּלאָנטערט אינם גרויסן, ווייסן הויז פון דער פאַמיליע טאַמאַרקין, וווּ אַלע רופן אים ביי זיין אַמאָליקן היימישן נאָמען:

— פּינעק.

זיך אַריינגעפּלאָנטערט פאַר אַ יונגן, שיינעם און ביז גאָר ליבן מאַן צו אָט דעם ווּוקסיקן טונקל־בלאָנדן און זייער געראָטענער מיידל, וואָס טראָגט אַ מענערשן נאָמען — העלענטשיק און דריקט אים מענעריש צו איר ברוסט — קרעפּטיקער ווי אַלע פרויען קאָנען דריקן, ווייל זי איז מיט איר כאַראַקטער שטאַרקער — זי, העלענטשיק... נישט געקוקט אויף איר צאַרטער, טיפער ליבע, געוווּנט זי אים דאָך צו טראַכטן, אַז פון זייער חתונה־געהאַט פּאָרל איז זי — דער מאַן, און ער — דאָס ווייב, — געוווּנט אים צו דערצו אָן שום ווערטער, נאָר דאָך מיט פאַרהוילענער אומגעוויינלעכער קראַפט,

אַזוי, אַז ער איז שוין אין דעם פֿון אייביק און אויף אייביק איבער־צייגט און גלויבט מיט אַלע חושים:

זאָל צו אים וועלן צוטרעטן עפּעס שלעכטס, זאָל עס אַפֿילו זיין דער טויט, העלענטשיק וועט אים דאַן פֿאַרשטעלן מיט איר ברוסט, מיט איר קערפּער וועט זי פֿאַרצוימען די שוועל; זי וועט פֿונאַנדערנעמען ביידע הענט, ווי פֿליגל, און וועט זאָגן מיט איר באַזונדער ברוסטיקער, טיפֿער שטימע:

— צו אים? — איך לאָז נישט!

צוליב אַ שטיף־מאַן האָט ער זיך אַהער אַריינגעפּלאָנטערט, צו־ליב דעם ווילן אויך דאָ איבערצוקערן אַלץ מיטן קאָפּ אַראָפּ און מיט די פֿיס אַרויף, און דערווייזן, אַז אָנשטאָט צו חתונה האָבן מיט אַ גרויסער זינגערין אָדער מיט אַ וועלט־באַרימטער אַקטריסע קאָן מען פּשוט אַראָפּפֿאָרן צו זיך אַהיים און פּשוט, ווי מען וואָלט גאָר קיין קינסטלער נישט געווען, חתונה האָבן מיט העלענטשיקן.

פֿון זיינע פֿריילעכע אויגן — גרויסע, כּמעט מיידלשע — האָט אַרויסגעקוקט גליק און פֿאַרוווּנדערונג, וואָס ער האָט אויך דאָ גוט גע־טאָן. העלענטשיק! זי איז וווּיל און טייער. העלענטשיק געהערט טיף אין זיך צו די ריזן־מענטשן, כאָטש אויסערלעך איז זי אַ יונגע, שטאַלטנע און זייער שיינע זעקס־און־צוואַנציק־יעריקע פֿרוי, פֿאַר וועלכע מאַנסבילן ווערן די כּפּרה. העלענטשיק זויגט אויס פֿון אים מיט איר טריישאַפט זיין גאַנצע מענערישע קראַפֿט און מאַכט אים אומעכטיק, ווייל זי האָט מוסקולן אין איר ליבע...

שלעכט איז נאָר, וואָס העלענטשיקס משפּחה, די טאַמאַרקינס, ווייסן נישט פֿון קיין חכמות. דו שטיפּסט מיט זיי און זיי מיינען עס אויף אַן אמת. זיי באַשטייען פֿון פֿיל שוואָגערס און שוועגערינס, וואָס זענען צווישן זיך געקניפּט און געבונדן, און האַלטן אונ־טער איינער דעם צווייטן אין אַלע גוטע און שלעכטע צייטן. זיי האַלטן זיך פֿעסט איינער איינם אַנדערן און אַז זיי נעמען אַריין צו זיך איינעם פֿאַר אַן איידים, ווילן זיי נישט וויסן, צי ערגעץ־ווּ אויף דער גרויסער וועלט איז ער יאָ באַרימט אָדער נישט באַרימט — עס גייט זיי ווייניק אָן, וואָס פֿון אַלע וועלט־שטעט שיקט מען אים צו צייטונגען און זשורנאַלן, ווּ מען שרייבט וועגן אים. דער־עיקר

איז דאַן, וואָס ער איז זייערער אַן אייִדים און זאָל ער נישט מייִ-
נען, אַז ער וועט צונעמען ביי זיי העלענטשיקן — דאָס בעסטע, וואָס
זיי פאַרמאָגן, און אַן עק — פּטור. זיי, די טאַמאַרקינס, זענען אָט
ווי אַזוי זיך נוהג אפילו אין די ערגסטע צייטן: אַז זיי מאַכן חתונה
אַ קינד, גיבן זיי עס נישט אָפּ אין דער פרעמד, נאָר פאַרקערט,
זיי נעמען אַריין צו זיך יענעם, וואָס האָט מיט זייער קינד חתונה
געהאַט און פאַרגרעסערן מיט אים זייער משפּחה. איבערהויפּט נאָך
אין געגעבענעם פאַל, ווען ער, דער קינסטלער, האָט ביי זיך אויס-
געקליבן נישט מער און נישט ווייניקער, ווי העלענטשיקן — אויב
העלענטשיק איז אויף דער צייט און דאַרף האָבן אַ קינד, סאָ זאָל
ער זיך מטריח זיין און קומען מיט איר פון די גרויסע שטעט
אַהער, אַהיים, ווייל אין ערגעץ וועט זי נישט האָבן אַזאַ קימפּעט,
ווי דאָ, אין גרויסן, ווייסן הויז. אַזוי האָט באַשלאָסן די עלטסטע פון דער
משפּחה טאַמאַרקין — די מאַנסבילש-גרויסע און מאַנסבילש-קלוגע
מומע חוה, יענע, וואָס האָט אים און העלענטשיקן צו דער חתונה
געוווּנטשן:

— איר זאָלט דערלעבן אויפצושטעלן אַ דור, וואָס זאָל נישט
פאַרשעמען די משפּחה.

אַזוי האָבן נאָכדעם באַשלאָסן אַלע שוואָגערס און מומעס, וואָס
האַלטן אונטער איינער דעם צווייטן אין אַלע גוטע און שלעכטע
צייטן; אַזוי האָט ענדלעך באַשלאָסן ער אַליין — ער מיט די גרוי-
סע, כמעט מיידלשע אויגן, וואָס אויסער פרייד קוקט נאָך פון זיי
אַרויס גליק און פאַרוווּנדערונג — אַזוי האָט ער באַשלאָסן, ווייל עס
איז ביז גאָר שטיפעריש-לייכטזיניק און טשיקאַווע — עס איז מיטן
קאָפּ אַראָפּ און מיט די פיס אַרויף.

דאָס אָרט, ווו צווישן דער אויבערשטער ליפּ און צווישן דער
נאָז מיט די ענערגישע לעפלעך — דאָרט ווו ביי מאַנסבילן וואַקסן
וואָנצעס — איז ביי העלענטשיקן פונם טראָגן טאָג נאָך טאָג געוואָרן
אַלץ מער אויסגעפלעקט און געל. אַזעלכע פלעקן האָבן זיך אויך
באַזעצט אונטער אירע בלוי-בלויע אויגן, באַזונדערע אויגן מיט לאַנ-

גע, טונקעלע וויעס; זייער בליק ווירקט אויף אַ מאַנסביל נישט ווײ־ניקער, ווי ווען זי, די שײנע און שטאַלטנע, זאָל זיך אויסטאָן פאַר אים נאַקעט. זייער בליק באַהאַלט זיך דעריבער אויס פון אַ מאַנס־בילשן קוק.

וואָס טיפער זי איז אַרײַן אין טראָגן, אַלץ טיפער איז גע־וואָרן איר שטימע. ברוסטיק, כּמעט ווי אַ באַס, האָט אָנגעהויבן צו קלינגען איר קול, בעת זי רופט אים ביי זיין אַמאָליקן היימישן נאָמען:

— פינעק!

און אַלע מאָל, ווען זי האָט אים מיט דעם נאָמען אַ רוף גע־געבן, האָט ער זיך איבעראַנייס געפילט, ווי אַ פאַרלוירן קינד, וואָס נויטיקט זיך, אַז זי, די מוטער, זאָל אים נעמען אויף די הענט. וואָס טיפער זי איז אַרײַן אין טראָגן, אַלץ מער האָט ער, דער שטי־פעריש־לייכטזיניקער, באַמערקט אין זיך דעם געמיש פון דרך־ארץ און מורא פאַר איר, דער ערנסטער. זיינע גרויסע, כּמעט מיידלשע אויגן, האָבן דאָן דאָן לאַנג געקענט פאַרגליווערט ווערן מיט אַ בליק, וואָס איז געווענדט צו איר — אַ בליק פון וווּנדער, וואָס גייט איבער אין שרעק. און דעמאָלט איז זי געווען אי העלענטשיק, די שיינע טראָגנדיקע פרוי, אי פיל, פיל מער — אַ מוטערלעכע קווינט־עסענץ פון אַלע פרויען, וואָס פון דער ערשטער חוהן און ביז צו היינטיקן טאָג — זי מיט דער געליקייט פון טראָגן אויף דער איבערשטער ליפּ אונטער די אויגן — זי, וואָס טראָגט אין זיך דעם סוד און דעם ערנסט פון מענטשלעכער עקזיסטענץ — זי, וואָס דאַרף געבוירן דער וועלט אַ נייעם מענטש... נאָר מיט אים רעדט זי נישט דערפון, ווי מען רעדט נישט וועגן גאָר ערנסטע זאַכן מיט אַ קינד. צו אים רעדט זי וועגן פּשוטע זאַכן מיט אַ ברוסטיקער שטי־מע, וואָס קלינגט כּמעט ווי אַ באַס:

— פינעק, טרינק, עס ווערט קאַלט דיין טיי.

ער האָט אין יענער צייט באַמערקט: העלענטשיק לאַכט כּמעט קיינמאָל נישט און אַז זי טוט אַמאָל אַ שמייכל, טוט זי עס מאָדנע, ווי עס לאַכט אַ פאַרבאָרגענער הייליקער, וואָס וויל נישט, אַז דורך זיין נישט־לאַכן זאָל מען אויף אים זיין הייליקייט דערקענען.

געוווּינט האָט ער ־־אָן מיט העלענטשיקן אויף אַ זומער-וווינונג נישט ווייט פון יענער שטאָט, ווו עס געפינט זיך דאָס גרויסע, ווייסע הויז. אַ יונג ווײַבל איז דאָרט געווען פול מיט אָן אַ שיעור קלעפּיקע ווידער-קולות — מיט פיל מער ווידער-קולות איידער די גאַנצע וועלט איז פול מיט קלאַנגען. זיינע שכנים פון רעכטס אין פון לינקס אינעם הויז, וואָס ביים אַריינגאַנג אין יענעם וועלדל, זענען געווען: אַ לייטישער קריסט, אַ דאָקטאָר, וואָס האָט אומלייטישע קינדער, און אַן אומלייטישער ייד, אַ קרעמער, וואָס האָט לייטישע קינדער. און ווייל יעדער פון די שכנים האָט ביים באַגעגענען געפירט מיט אים איינעם און דעם זעלבן שמועס: דער דאָקטאָר וועגן זיינע אומלייטישע קינדער און דער קרעמער וועגן זיינע לייטישע, האָט ער, הערנדיק זיי, פאַרוווּנדערט געשוויגן, טראַכטנדיק דערביי וועגן דעם קינד, וואָס עס טראָגט העלענטשיק:

— עס קאָן אויך זיין לייטיש אָדער אומלייטיש.

נאָר העלענטשיק, האָט זיך געדאַכט, טראַכט נישט וועגן גאָרנישט. איר איז געווען אַלצאיינס, וואָס וועט זיין דאָס קינד, וואָס זי טראָגט, גלייך, ווי זי ווייסט אַ סוד, אַז „לייטיש אָדער אומלייטיש" איז נישט מער ווי אַ באַגריף פאַר שפּילנדיקע קינדער און אַז דער עיקר איז דער תּוך — דער פאַקט, וואָס זי געבוירט...

— אַ מענטש... זאָל ער זיין ווער ער וועט זיין...

אַזוי האָבן אָן לשון געזאָגט די אומגעעונדערטע האַלב-קיילעכדיקע באַוועגונגען פון העלענטשיקס צעוואַקסענעם קערפּער.

— אַ מענטש... זאָל ער זיין ווער ער וועט זיין...

אַזוי האָבן אָן לשון געזאָגט די שטומע בליקן פון דער מאַנס-בילש-גרויסער מומע חוה און פון אַלע אַנדערע מומעס, וואָס קומען אַהער אַראָפּ אומיסטנע אויף אַ קוק צו טאָן און נישט געבן קיין גוט-אויג — אַ קוק צו טאָן אויף דעם וויכטיק-גרויסן נאָמענלאָזן „שותּפות" — אַ קוק טאָן מיט גרויס ערנסט און מיט פיל מער אויגן, ווי מען פאַרמאָגט אַליין, מיט אויגן פון דער גאַנצער וועלט, און דערביי רעדן זייער נישט ערנסט וועגן קלייניקייטן:

— הערסטו, העלענטשיק, אינעם גרויסן פּאַק מיט פינעקס בילדער, וואָס מען האָט נישט לאַנג צוגעשיקט פון פּאַריז, האָט זיך,

ווייזט אויס, אונטער די ראָגאָזשעס זאַנאַדעט אַ מויז — מען הערט דאָרט תמיד ווי עס קראַצט.

דעמאָלט האָט אויך ער ווי אָנגעהויבן צו דערפילן, אַז זיין הויפּט-באַרוף באַשטייט אין דעם, וואָס ער איז ביי העלענטשיקן אַ מאַן, ביי דער משפחה טאַמאַרקין אַן איידים, און אַז אין פאַרגלייך מיט אָט דעם באַגריף זענען אַלע אַנדערע זאַכן, ווי צום ביישפּיל אַריינפירן נייע געזעצן אין מאָלעריי, האָבן פיל נאָכפאָלגער צווישן יונגע קינסטלער פון גאָר דער וועלט, זענען ווירקלעך נישט מער, ווי שטיפערייען-קלייניקייטן, וואָס קאָנען עמעצן אָנגיין פּונקט אַזוי ווייניק ווי די מויז, וואָס האָט זיך זאַנאַדעט אין די ראָגאָזשעס און קראַצט דאָרט זיינע בילדער.

— פּינעק, — האָט צו אים, ווי צו אַ קליין קינד, אַלע פּרימאָרגן מיט אַן אַלץ טיפער און טיפער ברוסטן-שטימע געזאָגט זי, די ביז גאָר ערנסטע העלענטשיק, — אָט האָסטו אַ לאַקן, דו וועסט זיך גיין באָדן.

און דעמאָלט האָט מען זי נישט געקענט נישט פאָלגן — אויף אַזוי פיל איז זי, וואָס דאַרף געבוירן, געווען וויכטיקער און ערנסטער פון אים, דעם ווייבעריש-שוואַכן און שטיפעריש-לייכטזיניקן.

די טעג זענען דאַן אויך געווען אַזעלכע, ווי ער — זוניק-שטראַלנדיק, דרומדיק-זומערדיקע, נאָר ווייבעריש-שוואַכע און שטיפעריש-לייכטזיניקע אין פאַרגלייך מיטן ערנסט פון איר, העלענטשיק — די טעג זענען דאַן ווי יאָ געווען און נישט געווען.

זוניק-שטראַלנדיקע האָבן זיי, די טעג, ווי קינדער, געשפּילט אין „קלאַסן" און ווי געשפּרונגען אויף איין פיסל — פּוסטע שטיפער אין פאַרגלייך מיט דעם ערנסטן וואַקסן פון העלענטשיקס בויך; זיי האָבן געיום-טובט מיט איינעם און דעם זעלבן זון-אויפגאַנג און זון-פאַרגאַנג, געפּוסט-און-געפאַסטעוועט, ווי די צווישטשערנדיקע פייגעלעך אין בלויען רוים. און מענטשן? — יאָ, עפּעס מענטשן פון די אַרומיקע דערפלעך האָבן אין פאַרגלייך מיט העלענטשיקן געטאָן אַזאַ לייכטזיניק-שטיפערישע אַרבעט, ווי צום ביישפּיל: וואַלגערן בוימער אין ווייטן עק פון וועלדל און אויסלייגן דאָרט קלאַפטער פון פרישצעהאַקטן האָלץ...

ערגעץ דאָרט, אין גרויסן ווייסן הויז, וואָס אין אָנהויב שטאָט, האָט שוין דאָן אויף העלענטשיקן געוואָרט אַ פּיל מאָל געלופּטערט צימער, אַ ליידיקס, מיט בלויז איין טישל און מיט בלויז איין בעט — געוואָרט אַזוי, אַזוי ווי גלייך דאָס צוגעגרייטע בעט האָבן דאָרט פון העלענשטיקס וועגן אוועקגעשטעלט אַלע מענטשן פון גאָר דער וועלט, נאָר העלענטשיק האָט וועגן דעם קיינמאָל נישט גערעדט. פּינעקס גרויסע, כמעט מיידלשע אויגן האָבן דעריבער געקוקט אויף העלענטשיקן מיט וואונדער און מיט שרעק. אַלע פרימאָרגן האָט ער זיך אויפגעכאַפּט מיט אַ געפּיל, אַז עס פעלט שוין ווידער אַ שטיקל צו אים, דעם פּינעקן פון נעכטן און פון איין-נעכטן. און נאָכדעם איז איינמאָל געקומען אַ פרימאָרגן, ווען פון אים, דעם נעכטיקן און פאַר-פאַר-נעכטיקן פּינעקן, איז שוין גאָרנישט נישט געבליבן — ער איז געווען „גאָרנישט", ער איז געווען אויס שעמעוודיק, ווי גלייך דאָס טוט זי און נישט זי, האָט אים דאָן העלענטשיק מיטן גרויען זו-מערדיקן שאַריען שטיל געוועקט פון שלאָף:

— פּינעקן!.. שטיי נאָר אויף... עס האָט זיך, דאַכט זיך, אָנגע-הויבן, פּינעק...

זי האָט געזאָגט „דאַכט זיך", כאָטש זי האָט עס גיכער ווי אַלץ שוין געוווסט קלאָר.

— וואָס?!

פּינעק האָט זיך איינצייטיק אי אויפגעכאַפּט אי אויפגעזעצט און האָט דערזען: העלענטשיק שמייכלט, ווי אַ פאַרבאָרגענער היילי-קער, וואָס וויל נישט, אַז אין זיין נישט-שמייכלען זאָל מען אויף אים זיין הייליקייט דערקענען. ער איז, ווי אַ מענטש, וואָס געדענקט זיך לחלוטין נישט פון נעכטן און פון פאַר-נעכטן, אַרויס אינדרויסן, דערזען אין גרויען שאַריען, אַז דער טאָג וועט ווידער זיין אַ טאָג פון זומערדיקן פוסט-און-פּאַס און האָט מער נישט געוואָלט אויף אים קוקן. ער האָט זיך באַלד אַ יאָג געגעבן ערגעץ אין אַ זייט צום נאָ-ענטסטן דערפל, אָפּגעלאָפן געשווינד אַהין אַ וויאָרסט פיר, נאָר נישט געוווסט אַז ער לויפט, און נישט געפילט צי ער איז מיד, און מיט גליק, מיט גרויסן, גרויסן בעל-עגלה מיט אַ רעסאָרנדיק-וויכן בייע-

טאָן. ער האָט נישט געדענקט, צי דאָס אַלץ האָט עפּעס געדויערט, ווייל אין יעדער רגע איז ער איבעראַנייס געבוירן געוואָרן אַ שפּאָגל־נייער, אויף וועמען די צייט מיט איר פונאַנדערטיילן זיך אויף שעהן און אויף רגעס האָט מער קיין שליטה נישט און קאָן שוין דעריבער צו זיין באַגרייפן נישט דערגרייכן. ער האָט נישט געדענקט ווען עס איז געשען, נאָר געשען איז דאָס פּאָרט — ער האָט געפירט העלענטשיקן אין שטאָט.

ער מיט העלענטשיקן זענען געזעסן איבער וויגנדיקן פייעטאָן, און לינקס פון דעם ברייטן וועג, פון יענער זייט אַ הויכן באַרג, האָט די רויטקייט פון דער אויפגייענדיקער זון געזאָגט אָן לשון, נאָר פול מיט געפיל פון אַן איבערגעגעבענער קרובה:

— אַ גוט יום־טוב!

— אַ גוט יום־טוב העלענטשיקן!

— אַ גוט יום־טוב דער וועלט!

פרישגעבוירן, אָן זינד האָט זיך געשפּרייט די ערד. טוי־באַפּייכט, ווי נאָר־וואָס באַשאַפן האָט זי געקוקט פון אַרומיקן האָריזאָנט. ווי אַ מאָך פון קינדהייט איז אויף אירע וועגן געלעגן דער שטויב. ווי מיט מאָך פון קינדהייט איז אין אַ זייט פון וועג געווען באַדעקט די אַלטע פויערטע, וואָס טראָגט די ערשטע איר זאַך אין שטאָט. ווי צום ערשטן מאָל אין דער געשיכטע פון דער וועלט האָט אַרויסקריכנדיק פון דרעמל געהעלט דער פריער פרימאָרגן.

— איצט געוויס. — האָט געזאָגט העלענטשיק.

און איר שמייכל איז דערביי געווען אַ קרומער, אַ שמייכל פון ווייטיק און גליק.

— עס האָט זיך אָנגעהויבן.

— אַ גוט יום־טוב. — האָט דערויף שוין מיט פיל מער שיינענדיקן זילבער געענטפערט די אַרויסקריכנדיקע זון.

— אַ גוט יום־טוב העלענטשיקן.

— אַ גוט יום־טוב דער וועלט.

און פּלוצלינג איז דאַן ער, זיצנדיק דאָ אין פייעטאָן לעבן

העלענטשיקן, געוואָרן צוריק דער קינסטלער וואָס געווען, און נאָך מער ווי געווען — איצטיקס מאָל — אַ קינסטלער, אָן שום שטיפּע־רישער לייכטזיניקייט — ער האָט דערפילט די דינאַמישע רגע פון „מיטן קאָפּ אַרויף און מיט די פיס אַראָפּ“ — די „דינאַמישע רגע“ פון מענטשלעכן געבורט.

דער באַריטאָן

דער באַריטאָן

I

דער באַרימטער באַריטאָן און זינגער פון יידישע פאָלקס־לידער איז איצטיקס מאָל אַרויסגעפאָרן אויף אַ טור נישט אַזוי צוליב פאַרדינסטן, ווי צוליב אַנדערע מער וויכטיקע סיבות: אים איז געווען אָנגעזאָלצן אויפן האַרצן דערפון וואָס ער ווערט אַלט — שוין אַריבער עטלעכע און פערציק.

ווי גלאַטיק און צאַפּלדיק ער — דער זשוואַווע מיט די קלוגע שוואַרצע אייגעלעך און מיטן ענערגישן, לײַדנשאַפטלעך־אַרויסגערוקטן אונטערמויל — זעט נישט אויס, רוקט זיך דאָך אָן אויף אים עפּעס אַזוינס, וואָס זיין נאָמען איז צום באַדויערן אַזוי פּשוט:

— „עלטער"...

עס פאַרגנבעט זיך מיט זויערקייט אויב נישט אין די קנייטשן, וואָס אַרום זיינע אויגן, איז יעדנפאַלס אין פאַרשידענע שלעפעריקע טענער פון זיין פראַכטפולער, מען קאָן זאָגן, וועלט־באַרימטער שטימע.

אים האָט זיך געדאַכט: עס איז גענוג ער זאָל זיך דורכלופטערן, אַ זינג טאָן פאַר אַ גרויסן עולם, און אָט די אַלע זויערלעכע געפילן וועלן גלייך אַוועק ווי מיטן ווינט.

נאָר אַרומפאָרנדיק איצט מיט קאָנצערטן איבער איינעם פון די קליינע לענדער, וואָס האָבן פאַר דער מלחמה געהערט צו רוסלאַנד, האָט ער נאָך דערצו אָנגעהויבן צו באַמערקן, אַז דער עולם ווייזט אַרויס צו אים פיל ווייניקער אינטערעס, ווי צוריק מיט עטלעכע יאָר. דער איינדרוק איז אַזאַ:

— „גיב דעם עולם עפּעס בייערס, ייִנגערס"...

די טעאַטערס, ווו ער טרעט אַרויס, זענען פול, אָבער ווייט נישט אַזוי געפּאַקט, ווי אַמאָל. עס פעלט דער סאַמע עיקר — דער „קאָפּ־אויף־קאָפּ". ווי אַמאָל קומען אין האָטעל אים אָפּגעבן כּבוד פאַרשידענע זינגענדיקע און נישט־זינגענדיקע יונגעלייט און מיידלעך, נאָר אויך זיי זענען צו אים געלאָפן פוילבלעך, עס פעלט אין זיי דער געוועזענער חסידישער ברען מיט דער געוועזענער דאַנקבאַרקייט דערפאַר, וואָס ער, אַ מענטש מיט אַ פעננאָמענאַלער שטימע, האָט אין דער יוגנט פאַרלאָזט דעם פרעמדן טעאַטער און איז אַוועק צו יידי־שע פאָלקס־לידער. זיי טראָגן אין הארצן די קעלט פון אַרומיקן קוי־טיקן אָסיען און זענען ביז גאָר ניכטער, באַלעבאַטיש־געזעצט... אים האָט פאַרדראָסן:

— פאַרוואָס זענען זיי אַזעלכע סטאַטעטשנע... אויסגעגעבענע?..

ער האָט דעריבער גערעדט צו זיי מיט אַ טאָן פון אויפגעע־רייצטקייט און גרינגשעצונג, פילנדיק דערביי אַ באַדערפעניש סיי צו איראָניזירן איבער זיי, סיי אַ ביס צו געבן:

— איך פאָר אַרום און געפין נישט די יידישע יוגנט — די יוגנט פון גליקלעכן „הוליע־קבצן"... אַלע זענען עפּעס געוואָרן ווי פאַרמעגלעך, כאָטש די עקאָנאָמישע לאַגע אין אַלגעמיין איז דאָ זיי־ער אַ שלעכטע... אַ ?.. איר פרעגט ביי מיר, ווי אַזוי מען רופט אייך ?.. פאַרוואָס בין איך עפּעס מחויב דאָס צו געדענקען פון צו־ריק מיט זיבן יאָר ?.. וווינענדיק אין איטאַליע האָב איך געקענט דריי טוזנט איטאַליענישע ווערטער, נאָר אַרויספאָרנדיק פון דער אי־טאַליענישער גרענעץ, האָב איך אָט די ווערטער אַרויסגעוואָרפן פון קאָפּ — זייער פּלאַץ אין זכּרון האָב איך באַדאַרפט אויף עפּעס בילכערס...

דאָס אַלץ, האָט זיך אים געדאַכט, איז קאַרג. צו אַ פּאָר יונ־געלייט האָט ער געזאָגט זייער גראָב:

— איר זאָלט האָבן אַ כּלל: די סאַמע קליינלעכסטע כּבוד־זו־כער זענען יענע, וואָס קלעפּן אַרום „גרויסע מענטשן

די יונגעלייט האָבן אין פאַרלוירנקייט געשטשערעט די ציין, געשמייכלט צי פון טעמפּקייט, צי פון ווייטיק, און אין אים איז גע־

וואָקסן דער פּאַרדרוס. פּאַרוואָס די, וואָס קומען אים כּבוד אָפּגעבן, זענען אַזעלכע קליינינטשקע — זיי באַליידיקן זיך אפילו נישט...

מער פון אַלץ האָט אָבער באַליידיקט איינער אַ פּאַקט:

די גאַנצע צייט, וואָס ער האָט געהאַט זיינע קאָנצערטן אין די צוויי גרויסע שטעט פון אָט דער קליינער מדינה, האָט אים אָן אויפהער באָמבאַרדירט מיט בריוו און מיט טעלעגראַמעס איינס אַ קליין שטעטעלע, וואָס וואַלגערט זיך איצט אין הערבסט צווישן גרויסע בלאָטעס ביי דער גרענעץ.

— אַ פּאַרדריפּעט שטעטעלע, — האָט ער געקנייטשט מיט די אַקסלען, — וואָס האָט זיך עס אָנגעקלעפּט?!

פּאַרמאָגט האָט עס סך-הכּל ביי דריי אָדער פיר טויזנט איינוווינער, דאָך איז דאָס אַרויס פון די כּלים און האָט „פּאַר יעדער פּרייז" — אַזוי האָט עס געשריבן אין די בריוו און אין די טעלעגראַמעס — געוואָלט „האָבן די זכיה" צו הערן ביי זיך אינדערהיים דעם באַרימטן זינגער און באַריטאָן.

אין די טעלעגראַמעס און אין די בריוו האָט זיך געפילט אַן עזות פון אַ שטעטעלע, וואָס ליגט ערגעץ אין „עק" אַרומגערינגלט מיט בלאָטעס און מיט פּוסטקייט. נאָר אין אָט דעם עזות איז געליגן אַ טיפע באַליידיקונג פּאַר אים, דעם גערימטן — פריער מיט עטלעכע יאָר וואָלט אַזאַ שטעטעלע אַפילו נישט געוואַגט צו האָבן אַזאַ תאווה. יעדער נייע טעלעגראַמע האָט ווי געגעבן צו פילן, אַז ער איז אַן אָפּגעקומענער חתן-בחור און אַז מען רעדט אים עפּעס זייער אַ נידעריקן שידוך...

נאָר פון דער אַנדערער זייט:

די העזה פון שטעטעלע האָט אים געדינט, ווי אַ באַראָמעטער, אַז דער אינטערעס צו אים איז געפאַלן, ווי ער פּאַלט בכלל צו אָפּגענוצטע באַרימטקייטן — פריער פלעגן זיך איבער זיינע קאָנצערטן שלאָגן גרויסע שטעט, און איצט קאָנען שוין זעטן מיט אים זייער נייגעריקייט בלויז קליינע פּאַרוואָרפענע שטעטלעך.

ווי אַזוי האָט ער באַדאַרפט אויפן שטעטעלעס עזות ענטפערן?

— מאַכן אַ שוויג, נישט ענטפערן גאָרנישט...

נאָר פון דער אַנדערער זייט... פאַרקערט:

די גרויסע באַרימקייט טוט פּלוצלינג אַ שפּיי אויף דעם דריטן קאָנצערט, וואָס זי האָט נאָך דאָ אין דער גרויסער שטאָט צו לייענען. זיין אַנטרעפּעניאָר פּראָטעסטירט, צעקריגט ער זיך מיט אים. עס ווערט אַ סקאַנדאַל אין שטאָט, אַ סקאַנדאַל אין דער פּרעסע, נאָר ער הערט נישט קיינעם און פּאָרט אַוועק, מעשה קונדס, געבן אַ קאָנצערט אין אַ קליין שטעטל...

צוליב וועלן אַ שפּיי טאָן אויף דעם, וואָס פעלט דער אַמאָליקער ברעגנענדיקער „קאָפּ־אויף־קאָפּ", האָט גענומען אויף זיך „אָפּרעכטן גלות" ער — דער באַרימטער באַריטאָן מיטן לײַדנשאַפטלעך אַרויסגערוקטן אונטערמויל. ער איז געפאָרן מיט שלעכט־איינגעריכטעטע פּראָווינציעל־טרייסלדיקע באַנען, אין פאַרלויף פון אַ נאַכט זיך איבערגעזעצט אַמאָל דריי פון איין שלעפּ־צוגעלע אין צווייטן, ביז ענדלעך... אין אַ גאָס־רעגנדיקער בייטאָגעדיקער שעה האָט ער אין ברודיקער וויסטעניש דערגרייכט צום פאַרבלאָטיקט־הילצערנעם וואָקזאַל פון חריפות־עזותדיקן שטעטעלע. ביים ערשטן בליק, וואָס ער האָט אויף דעם געטאָן, האָט אים באַהערשט איין איינציקער ביז גאָר שטאַרקער פאַרלאַנג:

— אַנטלויפן צוריק... וואָס גיכער זיך אויסדרייען און אַנטלויפן.

II

אין אַלכסונדיקן גאָס־רעגן, וואָס ביי דער וואָקזאַל־טיר, האָבן שווינדלדיק אונטערגעטענצלט די יונגעלייט אין די רעגן־בורקעס, וואָס זענען אַרויסגעפאָרן אים באַגעגענען. זיי האָבן אַלע געהאַט עפּעס מאָדנע קרומע פּנימער; זיי האָבן געקוקט אַזוי שעמעוודיק, ווי גלייך זיי ווייסן, אַז עמעצער מאַכט פון זיי לצנות און האָבן איבער עפּעס נישט אויפגעהערט צו שרייען:

— מאָרטכע!

— מאָרטכע!..

דער, וועמען זיי האָבן גערופן „מאָרטכע", איז געווען דאַרער און קלענער פון זיי אַלע און איז אינגאַנצן פאַרלוירן געגאַנגען אין דער גרויס פון זיין גרויסער געליגענער רעגן־בורקע. ער האָט זיך

געוואָרפֿן פֿון איין זייט אין דער אַנדערער; געלאָפֿן מיט זיין בלאָנד־געלן פּנימל פֿונם בינטל פּאַרערער צום גאַסט און פֿונם גאַסט צו אַן עלטערער בכּבֿודיקער דאַמע — אַ גראָע מיט יונגע אויגן אונטערן יונגן הוט — וואָס שטייט איינזאַמיק־שטאַלטנע אין מיטן בינטל־פּאַרערער אונטער איר רעגנשירם — דער איינציקער רעגנשירם דאָ אין שלאַקס־רעגן, וואָס אויף דער גאַנצער פּלאַטפֿאָרם.

— וואַרט, וואַרט, — האָט ער געשריגן — לאָזט מיך אָקאָרשט צו צום גאַסט!

— אָט דאָס זייט איר?... איר אַליין? — האָט ער פֿרייליך פֿון אַלע זייטן באַקוקט דעם גאַסט, — וויי, וויי, ווי איר האָט עס אָנגעזשומעט אַ וועלט!.. מיר דאָ האָבן אויך געוואָלט אויף אייך אַ קוק טאָן... איר פֿאַרשטייט צי ניין? יצר־הרע... אַלע האָבן געוואָלט פֿאָרן אין דער גרויסער שטאָט אַריין אייך הערן... מיר האָבן דאָ ליב פֿאָלקס־לידער... האָבן מיר זיך מישבֿ געווען: פֿאַר דעם געלט, וואָס אונז וועט קאָסטן פֿאָרן, קאָנען מיר דאָך אייך אַראָפּברענגען צו אונז... און נישט אַלע קאָנען דאָך פֿאָרן, אָט צום ביישפּיל איך... איך בין אַ פֿאַרנעמענער אויף אַ שטעלע... אַ בוכהאַלטער... אַ גוטע שטעלע, אָבער דאָך — אויף אַ שטעלע...

— ווער איז די דאַמע? — האָט די באַרימקייט, ווי טויב צו אָט דעם גאַנצן פּלאָדעריי, נישט אויפֿגעהערט קוקן צום מיטן פֿונם רעדל פּאַרערער — אָט די גרויע דאַמע, וואָס אונטערן שירם?

— די דאַמע? — האָט הייס זיך אַ כאַפּ געטאָן קראַצן אין נאַקן דער רירעוודיקער, וואָס הייסט מאָרטכע, — אָט דאָס איז זי דאָך... זי האָט די גאַנצע צייט נישט גערוט, געטאָן אין טויט אַריין, מען זאָל אייך אַהער למען־השם אַראָפּברענגען... זי איז די רייכסטע דאַמע ביי אונז אין שטאָט... וואָס איז מיט איר אַזוינס געשען, ווייסן מיר נישט, נאָר זי האָט איינגעלייגט וועלטן... אַפּנים אַ חסידה אייערע, זי האָט זיך איינגעשפּאַרט שטאָל און אייזן, אַז איינשטיין זאָלט איר ביי איר. נאָר ביי איר, איז ווייסט איר גאָר וואָס? — דאָס קליינע געל־בלאָנדע פּנימל האָט צוגעמאַכט איין אייגל, און דענסטמאָל האָט זיך אַרויסגעוויזן. אַז עס איז ווייט נישט קיין נאַר — ווייסט איר גאָר וואָס?.. אַז איר וועט פֿאַרפֿאָרן אין אונזעריקן אַ

האָטעל, וועלן דאָך אייך געוויס בייסן די וואַנצן, איז דעריבער פּאַלגט מיך און לאָזט זיך נישט בעטן. וואָס האַרט אייך, איר וועט הנאה האָבן.

איצט האָט מען אין רעגן פאַרכאַפּט פלעצער אויף די צוגע־גרייטע בעל־עגלישע פירן, זיך פריילעך אויסגעזעצט און פריילעך אַוועקגעשמיסן צום היבשן שטעטל, וואָס טוקט זיך ווייט, ווייט אין אַ בלאָטיקן טאָל. קיינעם איז אפילו נישט איינגעפאַלן אויפצוזעצן אים און די עלטערע בכבודיקע פרוי אויף איין פור. קיינעם איז אפילו נישט איינגעפאַלן זיי צוצופירן איינעם צום אַנדערן און זיי באַקענען.

דאָס הויז ביי דער בכבודיקער גרויער פרוי — אַן הרחבה־דיקס, אַ פאַרמעגלעכס, כּמעט אַ רייכס.

וואַשנדיק זיך אין איינעם פון די געמיטלעכע צימערן ביי אַ ברייטן וואַש־קאַסטן, האָט דער באַריטאָן געפּרוווט מיט לייכטע הוס־טעלעך די שטימע און געפילט, אַז מיט דעם, וואָס ער איז אַמאָל אַוועק פון טעאַטער צו פאָלקס-לידער, האָט ער ווירקלעך אָפּגעטאָן אַ גוטע זאַך... אַ פיינע זאַך, וואָרים אָט זעט ער דאָך: אַ שטעטעלע רוישט זיך... צי מען בלייבט אויף אייביק ביי דער שטימע, צי ניין, נאָר אַ מענטש בלייבט מען דאָך... און דאָס שטעטעלע אַליין — אַ טייער שטעטעלע... פון קיין שלעכטן טאָג זאָל עס נישט וויסן! אָט קוקט ער דורכן פענצטער און זעט:

— ווי עס רוישט זיך אַביסל!.. ממש, ווי אַ חתונה, און אַלץ צוליב אים, דעם גאַסט — ער איז דאָך אַליין אויך פון אַ שטעטל.

אין עס-צימער האָבן געוואַרט יונגעלייט און מיידלעך — זינגענ־דיקע און נישט קיין זינגענדיקע. אַ פאַנפעוודיקער בחור — זייער אַ געזונטער מיט קרומע אויגן — האָט געוואָלט ביי אים אַן עצה: וווּ־הין זאָל ער גיין — אין דראַמע צי אין אָפּערע? ווייל אין דראַמע האָט ער שוין געשפּילט, ווי אַ ליבהאָבער, נאָר ער האָט אַ שטימע און האָט געהערט: עס וועט איינגיכן ווערן אַ יידישע אָפּערע. דער בחור האָט שטאַרק גענודיעט און האָט נישט אויפגעהערט צו פּאַנפּען:

— איז ווי מיינט איר?... גיט אַן עצה, אדרבא...

דעם באַריטאָן האָט פון אָט דעם בחור אָנגעהויבן צוריק ווערן אָנגעזאַלצן אויפן האַרצן און עס איז פּלוצלינג ווידער אַרויף דער געדאַנק, אַז ער ווערט אַלט — שוין אַריבער פערציק... ער איז דעם בחור גלייך געוואָרן אַ דם-שונא, נאָר באַלד זענען אַלע זיך שנעל פונאַנדערגעגאַנגען, ווייל מען האָט דערלאַנגט עסן מיטאָג.

ביים געגרייטן טיש זענען געבליבן נישט מער, ווי צוויי: די באַלעבאָסטע — אויבנאָן, און ער — ביי דער זייט. ער האָט גערוקט אין זיך מיט גרויס אַפּעטיט די געשמאַק-געפּרעגלטע מאכלים — עפּעס ווי פּסחדיקע מאכלים. ער האָט כמעט געפרעסן, פאַרטרונקענדיק פון מאָל צו מאָל מיטן אונטערגערוקטן פאַרפּראַוועטן שנאַפּס און מיט ווייַן, און האָט מיט נישט גאָר קיין ריינע „באַריטאָנישע" כוונות געטראַכט וועגן דער בכבודיק-גרויער פרוי:

— זי האָט נאָך עפּעס יוגנט אין פנים... אין די אויגן און אַרום מויל האָט זי עס נאָך...

פונם שמועס, וואָס ער האָט מיט איר געפירט, האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז קיין מאַן האָט זי נישט — ער איז געשטאָרבן נאָך צודיק מיט צוועלף יאָר און אַז קיין קינדער האָט זי אויך נישט — זי האָט געהאַט סך-הכל איין מיידל, אַ זעלטן מיידל... געהאַט אַ זעלטענע שטימע, דאָס מיידל... אויך געזונגען פאָלקס-לידער. נאָר „דאָמאַשנע". צוריק מיט אַנדערטהאַלבן יאָר געשטאָרבן...

— פון שקאַרלעטינע,—האָט עפּעס זייער מאָדנע שטיל, ווי היי־זעריקלעך אַ זאָג געגעבן די פרוי, און ביי איר זענען געבליבן הענגען צוויי גרויסע טרערן אויףביידע אויגן.

— פון שקאַרלעטינע?.. — האָט ער, אויפהערנדיק אַ ווײַלע צו עסן, איבערגעפרעגט מיט גרויס מיטגעפיל, און דערביי דערפילט, אַז ער, דער באַריטאָן, איז ווירקלעך אַ לייטישער מיטפילנדיקער מענטש, נישט אומזיסט איז ער אַמאָל אָנשטאָט טעאַטער אַוועק צו יידישע פאָלקס-לידער.

פול-אָנגעגעסן און האַלב-מבושמדיק איז ער אויפגעשטאַנען פון טיש, אויפגעלייגט אונטערגעזונגען, בעת מען האָט אים אָפּגעפירט אין באַזונדערן צימער כאַפּן אַ בייטאָגעדיקן דרעמל. און ווייל אין דער גאַנצער וווינונג איז אויסער אים מער קיין מאַנסבילן נישט

געווען, האָט ער דעריבער דערפילט, אַז ער איז דאָ נישט בלויז דער איינציקער מאַנסביל, נאָר אויך דער איינציקער באַלעבאָס. זיין פענצטער איז אַרויסגעגאַנגען אין אַ קליין סעדל אַריין. דאָס צימער איז געווען נישט קיין גרויס, אַ געמיטלעכס, נאָר אַ ליידיקס, כמעט אָן שום מעבל. אויסער דעם באַקוועמען ווייכן בעט, אויף וועלכן ער איז געלעגן אַ האַלב-מבושמדיקער, אַ אינעווייניק-זינגענדיקער, זענען ביי דער זייט געשטאַנען אַ פּאָר שטולן, און פּונקט אַקעגן, אויף דער וואַנט, איז אין אַ הילצערנער רויט-פּאָליטורטער רעם געהאַנגען אַ פאַרגרעסערטער פּאָטאָגראַפישער ביוסט פון אַן אומגעוויינלעך שיין מיידל. אירע אויגן האָבן געקוקט מיט אַ מאָדנע אָפענער איבערגעגעבנקייט און אַזוי צאַרט, ווי די דין-געאַרבעטע שפּיצן פון איר קאָפּטל, און איבער איר גאַנצן צייטיקן פּנים איז געווען צעגאָסן יענער חנעוודיק-רייצנדיקער שטריך, וואָס די בכּבודיק-גרויע באַלעבאָסטע האָט אים נאָך בלויז אין די אויגן און ערגעץ-ווו אין די ווינקלען, וואָס אַרום איר מויל. דאָס איז, אַפּנים, געווען דער באַלעבאָסטעס טאָכטער — דאָס איין-און-איינציקע מיידל, וואָס האָט אויך געהאַט אַ שיינע שטימע, און האָט אויך געזונגען פאָלקס-לידער און איז צוריק מיט אַנדערטהאַלבן יאָר געשטאָרבן פון שקאַרלעטינע.

ליגנדיק אַקעגן אויפן בעט אַ האַלב-מבושמדיקער, אַן אינעווייניק-זינגענדיקער, האָט ער נישט אויפגעהערט צו קוקן אויפן בילד.

— אַ שטיק מיידל, וואָס?... אַ צייטיקע און אַזאַ שיינע!.. אַ זעלטן שיינע...

דערביי האָט ער מבושמדיקערהייט געפילט צו איר ליידנשאַפטן, ווי צו אַ לעבעדיקער — אים איז גאַנץ ווייניק אָנגעגאַנגען, וואָס געשטאָרבן איז זי צוריק מיט אַנדערטהאַלבן יאָר פון שקאַרלעטינע... ער איז אַנטשלאָפן געוואָרן מיט אַ זיסן דרעמל און מיט אַ זיסער פאַנטאַזיע, אַז ער האָט מיט אָט דעם שיינעם פאַרמעגלעכן מיידל חתונה געהאַט, אַז ער איז איצט געקומען צו איר אַהיים. דערביי איז אים לחלוטין נישט אָנגעגאַנגען, וואָס ערגעץ-ווו ביי זיך אינדערהיים, האָט ער צו לאַנגע יאָר אַ ווייב מיט צוויי קינדער.

— אַ טייער שטעטעלע, — האָט ער אַלץ געדענקט, — אַ זעלטן שטעטעלע...

נאָר מיט אַ פּאָר שעה שפּעטער, ווען ער האָט זיך פון שלאָף אויפגעכאַפּט, האָט ער בײַ זיך אין צימער דערזעען דעם קליינעם און רירעוודיקן געל־בלאָנדן יונגנמאַן, אָט דעם, וואָס אויפן וואָקזאַל האָבן צו אים אַלע געשריגן: „מאַרטכע, מאַרטכע!". ער האָט זיך פון אים דערוווּסט, אַז דער טעאַטער, ווו ער דאַרף אײַנאָרנט אַרויס־טרעטן, איז אַ הילצערנער, נישט קיין געהייצטער — אייגנטלעך אַ קינאָ, נישט קיין טעאַטער, דער יונגערמאַן האָט געהאַט אַ בוכהאַל־טעריש־אומעטיק פּנים און האָט זיך ענדלעך אויסגעקוועטשט, אַז אייגנטלעך...

— אייגנטלעך פעלט נאָך היפּש געלט צו דער צוגעזאָגטער סומע... הלוואי זאָל איך עס פאַרדינען אין צוויי חדשים... דער פּדיון בײַ דער קאַסע איז עפּעס גאָר קיין פּדיון נישט... קוים וואָס עס ציִ־קעט זיך... נאָר וואָס זשע דען? מען האָפט אַלץ, אַז אין דער לעצ־טער שעה פאַרן אָנהויב וועט זיך פאַרבעסערן... אוודאי מוז זיך פאַר־בעסערן, וואָרים אַז נישט?..

דער יונגערמאַן האָט אויף אים אַ קוק געגעבן מיט צוזאַמענ־געצויגענע אייגעלעך פון אַ קלוג שרעטעלע, געעפנט דאָס מויל, באַ־וויזן אַ שאַרף ציינגעלע מיט שאַרפע צײַנדעלעך און האָט זיך פו־נאַנדערגעלאַכט מיט אַ דריבנע געלעכטערל:

— וואָרים אַז נישט, — האָט ער אויסגעלאָזט, — אַז נישט איז דאָך טאַקע שלעכט!..

און דעם באַריטאָן האָט צום אַלעם ערשט פאַרדראָסן אָט דאָס געלעכטערל — עפּעס צו אַ היימיש... צו אַ פּאַניבראַטסקי... ער האָט פון נאָכן שלאָף געקוקט אויף אים מיט רויטלעכע, בייז־אויס־געגלאָצטע אויגן.

— איר האָט פאַרן אַריינקומען צו מיר געדאַרפט אָנקלאַפּן אין טיר,—האָט ער בייז אַ כאָרכל געטאָן אויפן יונגן מאַן, — יאָ, יאָ... וואָס קוקט איר אַזוי?.. איר זייט קליינשטעטלדיקע דריפּקעס... איר ווייסט ווּעמען איר האָט אַראָפּגעבראַכט צו זיך אין שטעטל?!.. גייט געזונטערהייט..

דער איבערגעשראָקענער יונגערמאַן איז געוואָרן פריער בלאַס און נאָכדעם רויט, און שעמעוודיק זיך אַרויסגערוקט פון צימער. דער

בּאַריטאָן האָט אין גרויס כּעס אָנגעהויבן אַרומשפּאַנען הין און צוריק איבערן צימער, אַרומגעשפּאַנט לאַנג, נאָר בּאַרויקן זיך נישט געקאָנט און געגעבן אָן עפּעס אַ קלאַפּ מיטן פויסט, אַזוי אַז אַקעגן אויף דער וואַנט האָט זיך ווי פאַרשעמט דאָס מיידל, וואָס איז געשטאָרבן פון שקאַרלעטינע, און אין נאָענטן עס-צימער, ווו עס האָט שוין געוואַרט דער סאַמאָוואַר, האָבן זיך אַלע דערשראָקן און גענומען זיצן זייער שטיל און זיך איינהערן. אין עס-צימער האָבן אַחוץ דער בּכּבודיק-גרויער בּאַלעבּאָסטע מיטן געל-בּלאָנדן יונגערמאַן געוואַרט פרישע יונגעלייט מיט מיידלעך. דער פּאָנפּעוודיקער זייער געזונטער בחור איז געווען גרייט צו פרעגן נאָכאַמאָל אַן עצה. דער בּאַריטאָן איז אַריינגעקומען אַהין, געבּליבּן שטיין אינמיטן צימער, אַרומגעקוקט אַלעמען מיט בּייזע אויגן און נישט אויסרעדנדיק קיין וואָרט זיך צוגעזעצט צום טיש, נאָר פּלוצלינג אויסגעפּלאַצט אויפן גאַנצן שטיל-וואַרטנדיקן עולם:

— וואָס קריכט איר אַהער וואָס?.. ווער האָט געשיקט נאָך אייך?! ווען נישט קיין יידישער אַרטיסט קומט אַהער, ווען שאַליאַפּין קומט אַהער, וואָלט איר אויך געוואַגט צו אים צו קריכן?.. גייט אייך פונדאַנען!.. ס'אַראַ עזות!..

דער דערשראָקענער עולם האָט זיך אָנגעהויבן מאָדנע פּאַמעלעך פונאַנדערגיין. די אויפגעשטאַנענע בּאַלעבּאָסטע האָט אַ רגע אין פאַרלוירנקייט אַ בּראָך געגעבן די הענט. דער בּאַריטאָן האָט זיך צו קיינעם נישט אומגעקוקט און ווי אויף צו-להכעיס בּרייט זיך אַוועקגעזעצט טרונקען טיי, נאָר פּלוצלינג איז ער אויפגעשפּרונגען און גענומען מיט גרויס כּעס צו קלאַפּן אין טיש:

— ווען גייט אַוועק פונדאַנען דער צוג?!.. אַ פור זאָל מיר זיין!.. די רגע זאָל מיר זיין אַ פור צום וואָקזאַל!

עס איז געווען פאַרנאַכט, ווען ער האָט זיך געטרייסלט איינער אַליין אויף דער פור צום וואָקזאַל. דער רעגן האָט ווידער געגאָסן אין אַלכסון און זייער געדיכט, אין שמאָלע געסלעך איז מען אַרויסגעלאָפן פון פאַרבּייגעפאָרענע הייזער און געקוקט ווי אויף אַ בּייז-

וווּנדער, ווי ער טרייסלט זיך איינער אַליין מיט זיינע פּעקלעך. פונ-
אונטן בײַ דער גרויסער הילצערנער געבײַידע האָבן מאַמעס, האַלטנ-
דיק קינדער אויף די הענט, זיך געקריגט בײַ דער קאַסע און געפּאָ-
דערט צוריק זייער געלט. פונפאָרנט, אויפן בלאָטיקן באַרג, האָט מיט
געלע קאַלטע פייערלעך זיך געלויכטן די הילצערנע געבײַידע פונם
קליינעם ברודיקן וואָקזאַל. דער באַריטאָן האָט זיך געטרייסלט אויפן
וואָגן, ווי נישט קיין היגער, ווי גלייך צווישן אים און צווישן שטע-
טעלע איז גאָרנישט נישט געשעען. אים איז נאָר געווען ביז גאָר
אָנגעזאַלצן אויפן האַרצן, און געפילט האָט ער אָן אויפהער, אַז
מען קען גאָרנ׳שט נישט העלפן—ער, דער באַריטאָן, איז שוין אַריבער
פערציק:

— ער ווערט אַלט... ער ווערט אַלט...

דער קבצן

דער קבצן

1

— רב זאַלי, איר וועט אונז אַלע איבערלעבן, אַז רב זאַלי זאַלי האָט פײַנט, אַז מען זאָגט דאָס אים; ער ענטפערט אי־בערקרימענדיק:

— טיע, טיע, טיע... איבערלעבן... טיע, טיע, טיע.

ער איז אַ שמש אין דער חברה־קדישא, ער האָט איבערגע־לעבט זײַן ווײַב, זײַנע זין, זײַנע שניר, זײַנע מומעס, פעטערס, גע־שוועסטער־קינדער און דעם גרעסטן טייל פון זײַנע אייניקלעך.

ביז פינף־און־זיבעציק יאָר האָט ער געגלייבט, אַז ער עלטערט זיך, ווי אַלע מענטשן אין זײַן שטאָט; אַ סימן האָט איר: ער ווערט גראָלער; אויף זײַן שטערן, אויף זײַנע באַקן און אויף זײַן שטייפן רויטן האַלז באַווײַזן זיך קנייטשן.

נאָך פינף־און־זיבעציק יאָר האָט זיך זײַן גראָקייט אָפּגע־שטעלט און איז ווײַטער נישט געגאַנגען; זײַנע קנייטשן — אויך: זיי האָבן זיך פאַרהאַרטעוועט און האָבן אויסגעזען ווי אײַנגעווייקט אין ספּירט. זאַלי האָט עס באַמערקט, אַלע האָבן דאָס באַמערקט.

— זאַלי,—האָט מען געזאָגט,—האָט אויפגעהערט צו ווערן אַלט.

אַ מאָדנע זאַך איז דאָס געווען. נאָר גלויביקע מענטשן האָבן דאָך געהאַט צו דערציילן וועגן דעם אַ מעשה:

געווען איז דעמאָלט זאַלי נאָך אַ בחור, געוווינט אין אַ דאָרף אין אַ קרעטשמע, קומט איינמאָל אין יענעם דאָרף דער גרוי־

פער מגיד און שטעלט זיך אָפּ אין קרעטשמע דאַווענען. און אין קרעטשמע איז גראַדע קיינער חוץ זאַלין נישט געווען. אַלע זענען אַוועקגעפֿאָרן אויפֿן יאַריד. נאָכן דאַווענען פֿרעגט דער גרויסער מגיד ביי זאַלין:

— הער נאָר, יונגער בוים, וואָס קאָנסטו מיר געבן עסן?

זאַלי האָט געענטפֿערט:

— קרעפּלעך, רבי, איך קאָן קלעפּן קרעפּלעך.

— גוט, — האָט געזאָגט דער מגיד, — וויפֿל קרעפּלעך דו וועסט אָנקלעפּן, אַזויפֿיל יאָר וועסטו לעבן.

זאַלי האָט אָנגעקלעפּט קרעפּלעך אַ פֿולן טאָפּ, און אַז ער האָט איבערגעציילט זיין געווען פּונקט הונדערט מיט אַכצן.

פֿונדאַנען האָט מען געדרונגען, אַז זאַלי וועט לעבן הונדערט מיט אַכצן יאָר.

— ער האָט באַצאָלט, — האָט מען געזאָגט, — פֿאַר יעדן יאָר — אַ קרעפּל.

נאָר זאַלי האָט פֿיינט געהאַט צו הערן, ווי מען דערציילט דאָס הונדערט מיט אַכצן יאָר איז אים געווען קאַרג, און אַחוץ דעם האָט ער געגלויבט, אַז יאָרן זענען ווי קרעפּלעך — אַז מען ציילט זיי נישט איז בעסער — עס קאָן אין זיי אַריין די ברכה.

אַ קרעפּטיקער איז זאַלי געווען פֿון תמיד אָן. אַ ייד — אַ גבר מיט אַן אייזערנעם קאַרק, מיט אייזערנע גלידער, דערצו נאָך — אַ פּויליאַק אַ גרויסער: זיינע קרעפּטן האָט ער קיינמאָל אין דער פֿולער מאָס נישט אויסגענוצט און זיי קיינמאָל מיט קיינעם נישט געמאָסטן, נאָר נאָך פֿינף-און-זיבעציק יאָר האָט ער פּלוצלינג אָנגעהויבן צו גלויבן, אַז זיין פֿוילקייט איז אַ באַזונדערע. אַ גאַנץ אַנדערע ווי ביי אַלע מענטשן — דאָס האָבן זיך די קרעפּטן אין אים פֿאַרשלאָסן, ווי אין אַ קליינער פֿעסטונג און ווילן פֿון אים נישט אַרויס, און אַט זאָל קומען דער טויט און זאָל קלאַפּן אין דער טיר, וויפֿל ער וויל, נעבעכטיקע טעג... די כוחות וועלן אים נישט אַריינלאָזן.

נאָך פֿינף-און-זיבעציק יאָר האָט ער דעריבער שוין אויפֿגעהערט צו דערציילן זייטיקע מענטשן, וויפֿל ער איז אַלט, נאָר אויך

פאַר זיך אַליין אויפגעהערט צו ציילן. ער האָט ווי געדרעמלט, און אין אים האָבן געדרעמלט די יאָרן.

ביסלעכווייז האָט ער אויפגעהערט מורא צו האָבן פאַר ראש־השנה, פאַר יום־כפור און פאַר הושענא־רבה, ווען אויפן הימל התמעגט מען אונטער זיין „קוויטל". ימים נוראים האָבן אים אויפ־געהערט צו שרעקן; זיי זענען געווען פאַר אים פשוטע וואָכעדיקע טעג, ווייל פון שטאַרבן, האָט ער געפילט, האַלט ער ווייט. דערצו באַך האָבן אים די יאָרן אַליין אָנגעהויבן אויסצוזען זייער קורץ, ווי די קליינע קאַפּיטלעך אין סוף פון תהילים: אַ יאָר — אַ געגעץ; אַ יאָר אַן אָטעם; אַ יאָר אַ רויכל פון אַן אויסגעשאָסענער קויל. אויפן אָרט פון יאָרן האָט ער דעריבער די צייט פון זיין לעבן אָנגעהויבן צו ציילן לויט די דורות, וועלכע ער — דער שמש פון דער חברה־קדישא — ברענגט צו דער קבורה, און נישט אַזוי לויט די קבצני־שע דורות, ווי לויט די פאַרמעגלעכע און אָנגעזעענע — לויט די „פני" פון שטאָט, ווייל אַזעלכע דורות געדענקען זיך.

פריער האָט ער געבראַכט צו קבורה די רב יוזעפס, די רב שבתיס, די רב קלמנס, די רב ישראלס און זייערע ווייבער — די האָדעלעך, די ציזעלעך מיט די יוכבדס — הייליקע ווייבער, כמעט רביצינס.

דערנאָך האָט ער אָנגעהויבן אַריבערצופעקלען אויפן בית־עולם זייערע זין און איידעמס — די ליפשיצעס, די גראָסמאַנס, די קאַ־מינסקיס.

נאָך שפּעטער האָט ער אויפן בית־עולם געסאָרטעוועט זייערע אייניקלעך — די מאַקסעס, די איזידאָרס, די מיראָנס, די אַלעקסאַנ־דערס מיט די קלאַודיעס, בערטעס, קלאַרעס און מינעס.

ער האָט שוין געהאַלטן ביי די אוראייניקלעך פון די דאָזיקע חשובע משפחות, געווען גראָלעך, געקנייטשט און אַליין די מיטות נישט געטראָגן און מיט די מתים זיך נישט געפּאָרעט. ער האָט בלויז געקאָמאַנדעוועט מיט די גרעבער, מיט די משניות־לערנער און תהילים־זאָגער און מיטן לייוונט, וואָס קהל פאַרקויפט אויף תכריכים. קיינער אין שטאָט האָט שוין נישט געוווּסט, וויפל ער איז אַלט; ער אַליין — אויך נישט. ער האָט זיך באַוויזן אין גאַס נישט אַנ־

דערש, ווי אונטערגעגאַרטלט, מיט זיין גראָבן אַלטן און גלאַנציק-גלאַטן שטעקן אין האַנט, און ווי ער האָט זיך געוואָרפן אין די אויגן דווקא דאַן, ווען אין שטאָט איז געווען אַ מת, און ווען לעבן דער שטוב, וווּ דער מת ליגט, שטייט אַ גרויסער עולם; ווייל דער עולם האָט דאַמאָלס נישט געהאַט וועגן וואָס צו רעדן, האָט מען גע-רעדט וועגן דעם, וואָס ער איז נאָך אַלץ קרעפטיק, אָט דער זאַלי:

— און זע, עס איז דאָך אַ קונץ.

— ער טראַכט גאָרנישט פון שטאַרבן, זאַלי.

— דער מלאך המות האָט אים איבערגענומען אויף זיין זייט.

— ער דינט אים געטריי.

— דער טויט האָט אויף אים קיין שליטה נישט.

— ער וועט נישט שטאַרבן, ער וועט נישט שטאַרבן.

ביסלעכווייז האָט מען אָנגעהויבן אין דעם צו גלויבן.

צוערשט האָבן אין דעם גלויבן אָנגעהויבן קליינע קינדער, חדר-ייִנגלעך. קינדער האָבן דערפילט, אַז ער איז אַ טייל פונם מלאך המות, ווייל ער הייסט אַוועקטראָגן פון זייער היים זייערע געשטאָר-בענע ברידערלעך און שוועסטערלעך און אַמאָל אויך דעמס אָדער יענעמס אַ געשטאָרבענעם טאַטן, צי אַ מאַמען. ער בייזערט זיך תמיד, פאַרוואָס מען וויינט צו לאַנג און פאַרוואָס מען לאָזט נישט טאָן דעם מת „זיין רעכטס". פון אַלע פנימער, וואָס שווינדלען דורך צווישן די ברענענדיקע ליכט אַרום אַ געשטאָרבענעם, האָבן קינדער בלויז געדענקט זאַליס פנים, זיין אַלטע אונטערגעגאַרטלטע פיגור. דערצו האָבן נאָך קינדער געדענקט, ווי מען שעלט זיי:

„זאַלי זאָל נאָך דיר קומען!"

קינדער האָבן דעריבער אין זיין פיגור, אין זיין פנים און אין זיין נאָמען אָנגעהויבן צו דערפילן עפּעס אַזוינס, וואָס איז אומ-פאַרמיידלעך און אייביק; זיי האָבן אָנגעהויבן צווישן זיך צו רעדן:

— זאַלי וועט נישט שטאַרבן, קיינמאָל... ק יי נ מ אָ ל...

— אַ צדיק האָט אים געבענטשט.

— ניין, נישט קיין צדיק, נאָר דער מלאך המות. איינמאָל איז דער מלאך המות געקומען נאָך זאַליס נשמה. רופט זיך אָן צו אים זאַלי: „טשעפּע מיך נישט, איך בעט דיך". זאָגט צו אים דער מלאך

המות: „ווען איך זאָל לייגן כּבֿוד אויף יענע וואָס בעטן מיך, וואָלט קיינמאָל אין לעבן קיינער נישט געשטאָרבן”. ענטפערט זאַלי: „טשעפּע מיך נישט, וועל איך דיר דערפאַר העלפן· איך וועל דיר באַגראָבן אַלע דאָ אין שטאָט”. „נו, גוט — האָט געזאָגט דער מלאך המות — אָבער געדענק, דו טאָרסט נישט ורדכלאָזן קיינעם; ווי נאָר דו לאָזסט דורך איינעמס אַ קבֿורה, אַזוי באַלד שטאַרבסטו!” דעריבער כאַפּט זיך אַזוי זאַלי, דעריבער לויפט ער דער ערשטער צו יעדערנס קבֿורה.

גרויסע האָבן אין דעם נישט געגלויבט. אין אַ הייסן זומערדיקן בייטאָג האָבן אין עק מאַרק, אונטערן ראָטהויז, זיך געקענט לאַנגווייליקן יונגע, אָפּגעריסענע טרעגער, געזעסן אין שאָטנדיקע ווינקלען און געוואַרט ביז מען וועט זיי רופן, איבערטראָגן אַ פּאָר זעקלעך מעל אָדער אַנדערע שווערע זאַכן. זיי האָבן זיך איינער מיט דעם צווייטן געראַנגלט, געזאָגט וויצן, און אַז זיי האָבן דערזען, ווי זאַלי איילט ערגעץ־וווּהין, אַן אונטערגעגאַרטלטער מיט זיין גלאַנציק־גלאַטן שטעקן אין האַנט, האָבן זיי אָנגעהויבן רעדן צווישן זיך הויך, כּדי זאַלי זאָל הערן:

— זאַלי, זאָג איך, וועט נישט שטאַרבן.

— און איך זאָג: ער וועט יאָ שטאַרבן.

— צו וויפל גייסטו אין געוועט?

— צו וויפל דו ווילסט.

— גיב דיין האַנט.

— נאַדיר מיין האַנט.

זאַלי האָט זיך דאַמאָלס אויף די טרעגער געקרימט, זיך געקרימט, פאַרביילויפנדיק:

— טיע, טיע, טיע... צו וויפל גייסטו אין געוועט... טיע, טיע, טיע.

און אַליין האָט ער זיך לעבן זיי נישט פאַרהאַלטן — ער איז אַוועק ווייטער ערגעץ־וווּהין אין אַן הינטער־געסל. און אויב זאַלי איז אַוועק אין אַ הינטער־געסל, האָט מען געוווּסט, אַז ער האָט שוין עמעצן.

— געווים איז דאָרט עמעצער געשטאָרבן.

און מאָדנע איז דאָך געווען צוצוקוקן, ווי ער כאַפּט זיך אַהין, כאַפּט ער איז שוין אַלט, געבויגן, אינדרויסן איז שטאַרק הייס און דער געשטאָרבענער איז זייער אָן אָרעמער — פון זיין קבורה קען זאַלי גאָרנישט האָבן — מאָדנע איז געווען צו זען, ווי ער האָט מורא אַ געשטאָרבענעם דורכצולאָזן... נאָר מעגלעך, אַז ער האָט זיך גלאַט אַזוי אין דעם איינגעגלויבט — אַ מענטש קען זיך צוגעוווי־נען צו טאָן אַלע טאָג איינע און די זעלבע נאַרישקייטן, און אַז ער לאָזט נאָכדעם דורך איינעם אַ טאָג און טוט נישט דאָס זעלבע, וואָס אַלע טעג, קען ער אָנהויבן גלויבן, אַז דאָס איז פאַר אים אַ שלעכטער סימן. ווי די מעשה זאָל נישט זיין, נאָר זאַלי דער קברן האָט אַלץ געלעבט און קיין איין מת אין זיין שטאָט האָט ער קיינמאָל נישט דורכגעלאָזט.

11

אינם זומער פון דער גרויסער מגפה האָט זיך זאַלי פון זיין געזונט אַביסל אָראָפּגערוקט. דער זומער פון דער גרויסער מגפה — אַ זומער, וואָס ליגט אין טעם.

ווו אַ הויז־געזינד — דאָרט אַ לאָך. ווו אַ וווינונג — דאָרט אַ פּוסטקייט. אין יעדער שטוב — אַ ווייגעשריי, אַ קלאָגעדיקער יאָ־מער. אין יעדער משפּחה — אַ טעגלעך באַגרעבעניש, אַ געוויין אי־בער איינעם אָדער צוויי טויטע אָדער גוססדיקע גלידער. גבירים זע־נען שוין לאַנג אין שטאָט נישט געווען — זיי זענען אַנטלאָפן. גע־בליבן זענען אָרעמעלייט, קרעמערלעך, קבצנים, קצבה־נעמער, טרע־גער, בעל־עגלות. זיי זענען געפאַלן שטיל איינער נאָך איינעם, און אַז מען איז געפאַלן, איז מען מער נישט אויפגעשטאַנען. די קרענק איז געווען אַ קורצע. אַז אַ מענטש האָט געלעבט אינדערפרי, האָט דאָס נאָכנישט געהייסן, אַז ער וועט לעבן אינאָוונט, און אַז אַ קינד האָט בייטאָג זיך געשפּילט אינדרויסן לעבן דער שטוב, האָט מען געמעגט אַ ווײַלע לעבן דער שטוב בלייבן און קוקן, ווי עס גראָבט גריבעלעך אָדער עס מעסט מיט די פויסטלעך דעם זאַמדיקן שטויב, ווייל עס איז כדאי צוצוקוקן, ווי אַ קינד שפּילט זיך צום

לעצטן מאָל... קברים אויפן בית-עולם האָט מען געגראָבן גרויסע — פּאַר אַכט, צען מענטשן אויף איין מאָל. און זאַלי דער שמש האָט נישט גערוט, אַרומגעיאָגט איבער דער שטאָט, זיך באַוויזן אין אַלע פּאָרנטיקע און הינטערשטע געסלעך, אַריינגעקוקט אין די הייזער, געפרעגט אויפן ווונק:

— אַ ?.. וואָס.. נאָכנישט ?

און אַלץ מורא געהאַט, ער זאָל חלילה עמעצנס אַ קבורה נישט דורכלאָזן. אין יעדער שטוב, ווו עס איז געשען דער אומגליק, האָט ער געמוזט אַריינלויפן כאָטש אויף אַ ווײַלע, כאָטש אויף אַ רגע, כדי אַ קוק צו געבן, כדי זיך אָנצובייזערן:

— גענוג, גענוג וויינען... לאָזט טאָן דעם מת זיין רעכטס.

עס האָט געקענט טרעפן:

אינמיטן הייסן זומער-טאָג זאָל זיך די מגפה פּלוצלינג אָפּ-שטעלן און אויף צוויי אָדער דריי שעה הענגען בלייבן אינדערלופט. די מגפה האָט דאַן ווי אָפּגערוט, זי האָט ווי געדרעמלט. און דאַן האָט אויך זאַלי דער שמש געדרעמלט, נאָר נישט ביי זיך אינדער-היים — אינדרויסן, אונטערן פרייען הימל האָט ער געדרעמלט. איינ-געהויקערט, אונטערגעגאַרטלט, מיט זיין גלאַנציקן גלאַטן שטעקן אין האַנט איז ער געזעסן אויף די טרעפּלעך פון אַ שטוב, ווו עמעצער איז זייער קראַנק, אָדער אויף די טרעפּלעך אַקעגן אַזאַ שטוב. זיין קאָפּ מיט די פאַרשמאָלטע אויגן האָט זיך געבויגן, זיין גאַנצער קערפּער האָט זיך געהויקערט. נאָר געדרעמלט האָט ער זייער גרינג. עס האָט זיך געדאַכט:

די גאַנצע שטאָט שטאַרבט אויס. אַלע גאַסן בלייבן פאַרלאָזט; פּוסטע הייזער וועלן שטיין דורכאויס אין לאַנגווייליקע געשלאָסענע רייען און וועלן בענקען נאָך זייערע געוועזענע געשטאָרבענע באַ-ווינער. דער לעצטער, ווער עס וועט דאַרפן שטאַרבן, וועט פאַרן טויט איבערקערן אַ שוך און אַקעגן דעם איבערגעקערטן שוך וועלן ערגעץ-ווו אַרויס דער שטאָט זייער שטאַרק בילן הינט. דער בילן וועט זיך ציען סיי ביי טאָג און סיי ביי נאַכט, אָן אויפהער — אַ לאַנגער און נאָגנדיקער בילן, וואָס רייסט זיך אַרויס פון פאַרקלעמטן הינטישן פּיסק. דער בילן וועט דויערן אייביק, און הערן וועט אים

בלויז איין מענטש — דאָס וועט זיין זאַלי. ער וועט זיצן ערגעץ,ווו לעבן די טרעפּלעך ביים אַריינגאַנג אין אַ פּוסטער שטוב, זיין קאָפּ מיט די פאַרשמאָלטע אויגן — פאַרלוירן אויף זיין ברוסט. די עקן פון זיין קאַפּאָטע — פאַרשטעקט אינם גאַרטל. ער וועט האַלטן זיין שטעקן אין האַנט און דרעמלען וועט ער גרינג, גרינג, כּדי ער זאָל נישט פאַרשפּעטיקן און זאָל חלילה נישט דורכלאָזן עמעצנס אַ קבורה...

און מאָדנע איז געווען דאָס, וואָס זאַלי האָט דאָך טאַקע אויסגעלעבט און איז אַרויס פון דער מגפה גאַנץ, כאָטש ער איז שוין געווען זייער אַלט און די מגפה איז געווען זייער אַ מוראדיקע און אַלטע לייט זענען ביי איר אומגעקומען אויפן ערשטן פייער. מען האָט געגלויבט:

— זאַלין האָט דער מלאך המות נישט געטשעפּעט בלויז דערפאַר, ווייל ער האָט אים געהאַלפן — ער האָט קיין איין מת נישט דורכגעלאָזט.

נאָר זאַלין האָט די מגפה געקאָסט פיל געזונט. פון שטענדיקן אַרומלויפן צו די קבורות, האָט ער פאַרלוירן דעם גרעסטן טייל פון זיינע כּוחות.

איצט, נאָך דער מגפה, איז ער שוין געווען געל און שוואַך. אויב אין שטאָט איז עמעצער מיט אַ נאַטירלעכן טויט געשטאָרבן, האָט ער זיך שוין קוים צוגעשלעפּט צום הויז, ווו עס געפינט זיך דער מת, זיך קוים אַריינגעשלעפּט אין שטוב אַריין, זיך געשפּאַרט אין וועג אויף מענטשן, אויף שטולן און אויף טישן, און קוים אויסגעקרעכצט זיינע ביינלעכע קברנישע ווערטער:

— גענוג, אוי... אוי... גענוג ווייגען... לאָזט טאָן דעם מת זיין רעכטס.

נאָר געלעבט האָט ער דאָך נאָכדעם נאָך פיל, פיל יאָרן, געלעבט מיט שוואַכע כּוחות און האָט אַלץ ווי פריער נישט דורכגעלאָזט אין שטאָט קיין איין קבורה.

עס האָט זיך אַזוי ווידער אָוועקגעצויגן אַ שפּאָגל נייע צייט.

איינמיטן ווינטער, אין די גרויסע פרעסט איז איינמאָל אין אַן אָוונט געשטאָרבן אין שטאָט זייער אַ חשובע אלמנה. גערופן האָט מען זי:

— ראָזע פונם אָפּגעפאַרבטן הויז.

אָדער:

— ראָזי מאָניס.

זי איז געווען די לעצטע אין דער אַלטער חשובער משפּחה קאַמינסקיס, וועמענס ערשטע ייִדעס זענען געווען די רב שבתיס פון איין זייט און די רב קלמנס פון דער צווייטער זייט.

ראָזע פונם געפאַרבטן הויז האָט מען זי גערופן, ווייל איר הויז אינמיטן שטאָט האָט זי תמיד געהאַלטן אין איין איבערמאָלן, איז איין איבערפּוצן פון ווייס אויף גרין, פון גרין אויף בלאָ, פון בלאָ אויף רויט, און פון רויט אויף פאַרשידענע אַנדערע קאָלירן. דאָס זעלבע האָט זי אויך געטאָן מיט די פענצטער, מיט די גאַניקעס און מיט די אינעווייניקסטע צימערן. תמיד האָבן ביי איר געאַרבעט טייערע פרעמדע בעלי־מלאכות. תמיד האָט פון דאָרט געשמעקט מיט פרישע אייל-פאַרבן, מיט טערפּענטין און מיט לאַק, און די דאָזיקע פרישע פאַרבן האָבן תמיד געקיצלט אין דער נאָז — איבערהויפּט אום זומער אין אַ הייסן שבת בייטאָג, ווען אַרומיקע רויקע אויגן האָבן ליב צו קוקן אויף עפּעס נייעס, און רויקע נעזער האָבן ליב אַריינצושמעקן אין זיך עפּעס שאַרפס. דאָס דאָזיקע הויז האָט דעריבער תמיד אויסגעזען ווי ניי־פאַרטראַכט, ניי-אויסגעבויט און אויך די באַלעבאָסטע פונם הויז האָט איבער עפּעס תמיד אויסגעזען ווי ניי, כאָטש קיין יונגע איז זי שוין נישט געווען — אַ יאָר עטלעכע און פערציק, אפשר פופציק — נאָר געדאַכט האָט זיך תמיד, אַז זי איז אַ נייע, ווייל אַ שיינע איז זי געווען פון שטענדיק, און איר מאַן איז איר זייער יונג אָפּגעשטאָרבן, און געהאַט האָט זי פון אים סך־הכל איין קינד — אַ מיידעלע — און טאַקע איבער דער דאָזיקער מיידעלע האָט מען זי נאָכדעם אָנגעהויבן צו רופן מיטן נאָמען „ראָזע מאָניס”. געווען איז די מעשה אַזוי:

ווען דאָס מיידעלע איז אַלט געוואָרן סך-הכּל אַ יאָר צוועלף, האָט עס שוין געהאַט אַ זייער שיינעם געשטאַלט, און געווען איז דאָס אי גרויס, אי קליין; עס האָט תּמיד געהאַט רויטע אויערן און האָט זיך תּמיד אַרומגעטראָגן מיטן רויטלעכן פּידעלע, אויף וועלכן עס האָט זיך געלערנט שפּילן — אַ ציכטיק פּידעלע מיט אַ ראָזן באַנד ביי די פּלעקלעך. און אויגן האָט דאָס מיידעלע געהאַט גרוי-סע, לאַנגלעכע, מיט האַלב-ברוינע אַפּלען אויפן אָרט פון שוואַרצע-גאָלדענע אַפּלען, דורכזיכטיקע, ווי דורכזיכטיקער בורשטין, און אַז מאַנסבילן האָבן זיך באַגעגנט מיט אָט דער מיידעלע און מיט אָט דער מיידעלעס אויגן, זענען ביי זיי דאַמאָלס זייערע געדאַנקען גע-ווען סיי אַזעלכע, וואָס מען האָט, ווען מען באַגעגנט אַ קינד און סיי אַזעלכע, וואָס מען האָט, ווען מען באַגעגנט אַ גרויסע.

צו יענער צייט האָט זיך איבערגעצויגן פון דאָרף אין שטאָט אַ רייך-געוואָרענער ייד. אַ פּאָסעסאָר. געהאַט האָט דער פּאָסעסאָר זיי-ער אַ שיינעם, וווילן בחור פון אַ יאָר פיר-און-צוואַנציק, און דער דאָזיקער בחור האָט זיך פאַרליבט אין דער צוועלפיעריקער מיידע-לע. ער האָט אָנגעהויבן צו זאָגן, אַז ער וויל אויף איר „וואַרטן“, ער וויל זי נעמען.

— אָדער זי, אָדער קיינער נישט—אַזוי האָט געזאָגט דער בחור.

קיין בייז האָט אין דעם קיינער נישט געזען. כאָטש טשיקאַ-ווע איז די מעשה געווען: ער — אַ בחור פון אַ יאָר פיר, פינף-און-צוואַנציק; זי — אַ מיידעלע פון אַ יאָר צוועלף. נאָר ווייל דער בחור האָט אָנגעהויבן גאַנצע טעג פאַרפאַלן צו ווערן ביי דער אלמנה אין הויז און איז נאָך דאָרט תּמיד פאַרזעסן ביז שפּעט אינאָוונט; ווייל די אלמנה איז פון איר יוגנט אָן געווען אַ שיינע און האָט זיך צו יענער צייט אָנגעהויבן זייער שטאַרק צו פּוצן, און ווייל אירע אָן אָפּגעזאָגטע דינסט האָט זיך געשווירן: „איך זאָל אַזוי דערלעבן צו זען אַלדאָס-גוטס“, האָט מען אין שטאָט אָנגעהויבן אונטערצורעדן:

— מאַני מיינט נישט אַזוי די טאָכטער, ווי ער מיינט די שוויגער.

— איידער דאָס מיידעלע וועט אויסוואַקסן, וועט ער זיך דער-הייל נישט נאַרן ביי איר מאַמען.

און ווייל די שמועסן האָבן זיך וואָס אַ חודש אַלץ מער פאַרברייטערט, האָט די אלמנה באַשלאָסן וואָס גיכער צו ברעכן טעלער און צו פּראַוועון פאַר אַ גרויסן עולם תנאים, כדי אַלע זאָלן וויסן צוליב וועמען מאָני קומט אַריין צו איר און צוליב וועמען ער פאַרברענגט ביי איר אַלע טאָג ביז שפּעט אינאָוונט. נאָר ווייל די תנאים זענען אַרויס צו רעשיקע און צו מאָדנע — תנאים צווישן אַ צוועלפיעריקע מיידעלע און אַ פיר־און־צוואָנציק־יעריקן שיינעם און געזונטסיקן בחור — האָט מען אין שטאָט נאָך מער אָנגעהויבן צו רעדן:

— די תנאים זענען אַ פאַרבלענדעניש און מער גאָרנישט.

— עס איז לייטן אויף געלעכטער.

— עס איז אויף צו פאַרוואַרפן יענעם די אויגן.

און ווייל די דאָזיקע שמועסן האָבן נישט אויפגעהערט, האָט די אלמנה באַשלאָסן חתונה צו מאַכן איר וואָס גיכער, כאָטש די טאָכטער איז נישט דאָמאָלס קיין גאַנצע פופצן יאָר נישט אַלט געווען. די חופּה איז ווידער געווען זייער רעשיקע, מיט פיל מחותנים, מיט פיל טאַנצנדיקע מיידלעך, און ביים „באַדעקנס" האָט די אלמנה זייער געוויינט, זי איז געפאַלן אין חלשות — פון האַרצווייטיק, צי איבער די ביטערע רכילות, וואָס מען האָט אָן אויפהער וועגן איר געפירט. נאָר ווייל די חתונה איז געווען זייער אַ רעשיקע, ווייל זי האָט שטאַרק געוויינט, האָט מען נישט אויפגעהערט צו רעדן:

— זי באַוויינט מאָני!

— זי געזעגנט זיך מיט אים.

— זי קען אים פון זיך נישט אָפּלאָזן.

די אלמנה האָט דעריבער באַלד נאָך דער חתונה באַזעצט דאָס פּאָרפאָלק זייער ווייט פון זיך, אין צווייטן עק שטאָט, נאָר ווייל זי האָט דאָס פּאָרפאָלק באַזעצט פון זיך צו ווייט, האָט מען אָקאָרשט איבעראַנייס אָנגעהויבן צו רעדן, אַז עס איז אומישנע:

— מען ווייסט צוליב וואָס זי טוט עס.

— ערשט פון היינט הויבט זיך אָן פאַר איר אַ לעבן.

— און וואָס מער די אלמנה האָט זיך פונ׳ם פּאָרפאָלק דערווייטערט, אַלץ מער האָט מען אין דעם געזען סימנים, אַז די שמועסן זענען נישט קיין אויסגעטראַכטע, און גערעדט האָט מען דעריבער

די גאַנצע צייט, גערעדט האָבן אַלע אָן אויפהער, ביז די אַלמנה איז קראַנק געוואָרן און געשטאָרבן.

געשטאָרבן איז ראָזע פונם געפאַרבטן הויז אום ווינטער אַרום ניין אַזייגער אינאָוונט. די נאַכט איז געווען זייער אַ קאַלטע, אַ ברענענדיק־פראָסטיקע. און ווי נאָר אין שטאָט האָט זיך פאַרשפּרייט דער קלאַנג, אַז זי איז געשטאָרבן, אַזוי באַלד האָט זיך יעדערן אָנגעהויבן אויסצודאַכטען, אַז עס איז עפּעס מאָדנע שטיל, אומגעוויינלעך שטיל, כאָטש דער אָוונט איז אַזאַ ווי אַלע אָוונטן, און דער ווינט אינדרויסן בלאָזט און די קעלט איז גרויס, און דער פראָסט ברענט. און אין דער דאָזיקער שטילקייט איז אַלעמען אַרויף אַ געדאַנק, אַז אפשר איז גאָר די גאַנצע מעשה געווען אַן אויסגעטראַכטע, אַ רכילות פון בייזע מיילער. און ווי נאָר מען האָט אַזוי אָנגעהויבן צו טראַכטן, אַזוי באַלד האָט זיך אָנגעהויבן אַרויסווייזן, אַז עס איז טאַקע אַזוי; עס איז קלאָר. אַ סימן האָט מען — דאָס פאָרפאָלק איז גליקלעך, און קיין ריכטיקע באַווייזן איז דאָך גאָר די גאַנצע צייט נישט געווען. און פון אַ דינסט, וואָס איז אויסן צו באַרעדן, איז קיין סימן נישט. יעדערער האָט אָקאָרשט אָנגעהויבן צו דערפילן, ווי שטאַרק די אַלמנה האָט געליטן — אַלץ וואָס זי האָט געליטן, כדי אַראָפּצונעמען פון זיך די שאַנד מיט די רכילות, האָבן מענטשן אויסגעטייטשט פונקט קאַפּויר און האָבן מיט דעם נאָך מער געשאַרפט די ציינער. און ווייל גערעדט אָדער געטראַכט וועגן איר שלעכטס האָבן כמעט אַלע אין שטאָט, האָבן דעריבער כמעט אַלע אין שטאָט געפונען, אַז זיי זענען שולדיק; אַלע האָבן דערפילט, אַז זייער חוב איז איר אָפּצוגעבן דעם לעצטן כבוד. אין דער פינצטער, לעבן דער שטוב פון דער געשטאָרבענער, האָבן דעריבער זיך אָנגעזאַמלט זייער פיל מענטשן, כמעט די גאַנצע שטאָט; מען איז לאַנג געשטאַנען אויף דער קעלט, אויפן ברענענדיקן פראָסט און מען האָט צווישן זיך נישט אויסגערעדט קיין וואָרט, ווייל רעדן האָט געהייסן — זאָגן, אַז זי איז געווען אומשולדיק, און זאָגן, אַז זי איז געווען אומשולדיק, האָט געהייסן — מודה זיין, אַז אַ חשד איז דאָך אויף איר געווען. מען האָט דערי־

בער געשוויגן. נאָר ווייל אַלע האָבן געשוויגן, האָבן אַלע געפילט, אַז דאָס שווייגן איז גלייך, ווי מען וואָלט אויף איר איצט דאָ, לעבן איר הויז, נאָכאַמאָל גערעדט, ווייל אויב נישט דאָס, פאַרוואָס שווייגט מען? פאַרוואָס שווייגט מען נישט, ווען עס שטאַרבט אַן אַנדערער?

עמעצער האָט דעריבער אַ זאָג געגעבן:

— מען טאָר דעם מת נישט לאָזן איבערנעכטיקן. עס איז נישט קיין כבוד. מען דאַרף זי באַלד מקבר זיין.

און ווי מען האָט אויסגערעדט דאָס וואָרט „מקבר זיין", האָט זיך גלייך באַוויזן זאַלי אין זיין שווערן, ברייטן פעלץ, אַן אונטער־געגאַרטלטער, מיט זיין גלאַנציקן, גלאַטן שטעקן אין האַנט.

דער עולם האָט גלייך אָנגעהויבן צו רעדן:

— עס איז נישט קיין כבוד פאַרן מת. מען דאַרף זי באַלד מקבר זיין.

און ווייל אַלע זענען געווען אין דעם אייניק, און קיינער האָט זיך נישט געפונען, ווער עס זאָל הייסן אָנלייגן די קבורה אויף מאָרגן; ווייל אַלע האָבן זיך נאָכדעם געלאָזט נאָך דער מיטה צום בית-עולם, וואָס ליגט ווייט אַרויס דער שטאָט, אויפן באַרג, האָבן אַלע מיטאַמאָל דערפילט, אַז מיט דעם אַליין איז מען ווי מודה, אַז אין משך פון איר לעבן האָט מען געהאַט אויף איר אַ גרויסן חשד, אַז די גאַנצע גרויסע לוויה, וואָס זי האָט, איז מער נישט ווי אַ שפּאָגל-נייער שטומער רכילות-רעדן, וואָרים פאַרוואָס גיט מען עפּעס פּונקט איר אָט אַזאַ כבוד?

מיט איין וואָרט:

פּונקט ווי די אַלמנה האָט זיך ביים לעבן נישט געקענט ריינ־וואַשן פונם שלעכטן שם, וואָס מען האָט איר געמאַכט, אַזוי אויך האָט איצט דער גאַנצער עולם געפילט, אַז ער קען זיך נישט ריינוואַשן פון די שלעכטע רייד און פון די שלעכטע געדאַנקען, וואָס מען האָט וועגן איר געהאַט.

און אַזוי האָט מען אינמיטן אַ ווינטיקער און פראָסטיקער ווינטער־נאַכט זיך גערוקט מיט דער שווערער לוויה צום בית-עולם, וואָס אַרויף באַרג, אַרויס שטאָט—זיך גערוקט און געשוויגן, זיך גערוקט און געשוויגן. גע־שוויגן האָט מען אויך אויפן בית-עולם ביים קברות-מאַן אין קליינעם שטיבל,

חו מען האָט געוואַרט ביז די גרעבער וועלן פאַרטיק ווערן מיט
גראָבן דעם קבר און דאַמאָלסט האָט זיך געטראָפן די באַוווּסטע
מעשה מיט זאַלין.

IV

אין איין האַלב פון דעם קברות־מאַנס שטיבל איז געלעגן דער־
מט, און אין דער צווייטער האַלב האָט זיך אַריינגעשפּאַרט דער גאַנ־
צער עולם. זייט ביי זייט, אין גרויס ענגשאַפט, זענען דאָרט גע־
שטאַנען כמעט אַלע מענטשן, וואָס זענען נאָכגעגאַנגען נאָך דער
לוויה. ביי אַן איינגעדרייטן רויכערדיקן לעמפּל, ביי שוויציקע ווענט
און נידעריקן צעשוויצטן באַלקן האָט די נאַכט אויסגעזען פחדימדי־
קער. ווי די נאַכט פון נעכטן און אייערנעכטן. די מינוטן האָבן זיך
אויסגעצויגן. פונדרויסן האָט דער שטאַרקער ביינאַכטיקער פראָסט
געשטופּט אין שטיבל אַריין אַלץ נייע מענטשן. פאַרפרוירענע פיס
האָבן געטופּעט, אין פאַרגליווערטע פויסטן האָט מען אַריינגעבלאָזן
פון אויסגעקילטע מיילער. און ערגעץ־ווו אין ווינקל, אין הענגענ־
דיקן וויגעלע, וואָס איבער אַן אַלטן שמאַטעדיקן בעט, האָט אָן
אויפהער געוויינט דעם קברות־מאַנס קינד. אַ שמאַטעדיק ווייבל, דעם
קברות־מאַנס פאַררויכערטע ווייבל, האָט מיט פאַרשלאָפענע עלנבויגנס
דאָס קינד געוויגט. פאַרשלאָפענערהייט האָט זי זיך פאַרגעסן
אָן דעם פרעמדן גרויסן עולם, וואָס אַרום אים, און האָט זיי־
ער נודנע און פויל צוגעברומט, צוגעקרעכצט, צוגעכריפּעט און
געמיינט מיט דעם צוצוזינגען דאָס קינד. זאַלי דער שמש האָט זיך
איינגעמאָסטעט לעבן דער שמאַטעדיקער ווייבל אויפן ברעג פונם
שמאַטעדיקן בעט און האָט ערגעץ טיף אין זיך ווי אונטערגעקרעכצט,
ווייל שטאַרק אַלט איז ער געווען, און די לעצטע טעג האָט ער זיך
געפילט נישט מיט אַלעמען, און זיין פנים איז אים געווען אַביסל
פאַררויטלט, ווי פון היץ. ער האָט זיך אַריינגעצויגן אין זיין אַלטן,
אונטערגעגאַרטלטן פעלץ, זיך איינגעהויקערט און געוואָלט אָנהויבן
דרעמלען, נאָר פונדרויסן, פון קעגנאיבער די דיגע ווענטלעך און
קליינע שוואַרצע פענצטערלעך, האָט זיך פּלוצלינג איבעראַביי־ס דער־

הערט אַ שווער טופּען, אַ געררודער, ווי פּאַר אַ קריג. און פון צווישן דעם גערודער האָבן זיך געלאָזט הערן אומצופרידענע קולות, גראָבע ווערטער און קללות — דאָס זענען די גרעבער געקומען צוריק פונם פעלד און האָבן געזאָגט, אַז זיי וועלן בשום אופן ווייטער דעם קבר נישט גראָבן:

— די ערד איז דורכגעפרוירן דורך און דורך.

— ווי אייזן איז זי.

— מען מוז זי האַקן מיט העק.

— עס גליווערן די הענט.

— זאָלן גיין אַנדערע גראָבן.

— זאָל מען איבערלאָזן דעם מת און אַוועקגיין ביז אינ־דערפרי.

— ביי טאָג ברענט נישט אַזוי דער פראָסט.

פונם עולם האָט זיך געלאָזט הערן קולות:

— מען וועט נישט לאָזן דאָ דעם מת!

— עס איז נאָך אַזאַ מעשה אין ערגעץ נישט געהערט געוואָרן.

און אַלע האָבן דערפילט, אַז דאָס וואָלט געהייסן איבעראַנייס הושד זיין זי, רעדן אויף איר שלעכטס. די גרעבער זענען ווייכער געוואָרן.

— זאָל מען ברענגען פון שטאָט אַן אָקע בראָנפן, וועט מען זיך אַביסל דערוואַרעמען; מען וועט נישט פילן אַזוי שטאַרק דעם פראָסט.

— זאַלי זאָל זיך אַראָפּלאָזן אין שטאָט נאָך בראָנפן.

זאַלי האָט זיך געפילט שוואַך, ווי ער האָט זיך נאָך קיינמאָל אין לעבן נישט געפילט, נאָר ווייל ער האָט זיך געפילט שוואַך, האָט ער מסכים געווען זיך אַראָפּצולאָזן אין שטאָט נאָך בראָנפן — ער האָט מורא געהאַט: מען וועט אָפּלייגן די קבורה אויף מאָרגן, און טאָמער בלייבט ער מאָרגן ליגן צובעט; ער וועט דאַן דורכלאָזן די קבורה, און אויב ער לאָזט דורך אַ קבורה, איז ער אַ פּאַרטיקער, און אַחוץ דעם — זאַלי האָט געגלויבט: פון נאָך יעדער קבורה ווערט ער אַביסל שטאַרקער... קרעפּטיקער, און ווער ווייסט? אפשר פילט ער זיך איצט שוואַך נאָר דערפאַר, ווייל אין שטאָט איז שוין

לאַנג קיין קבורה נישט געווען... ער האָט דעריבער אָנגעצונדן זיין לאַמטערן, זיך שטייפער איינגעצויגן אין אַלטן פעלץ מיטן גאַרטל און האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אין שכאַט אַריין. דאָס ערשטע מאָל איז דאָס ביי אים נישט געווען; גיין ביינאַכט מיטן לאַמטערן פון בית־עולם אין שטאָט אַריין איז ביי אים געווען אַ קלייניקייט. ער האָט אין אַ היגטערגעסל אָנגעקלאַפּט צו אַ ווייבל, וואָס האָט בראָגפן צו פאַרקויפן, האָט זיך דאָס ווייבל פונם שלאָף זייער שטאַרק דערשראָקן, ווייל יעדער מענטש דערשרעקט זיך, אויב זאַלי קלאַפּט צו אים ביי־נאַכט אין פענצטער. פון דער גאַנצער מעשה, וואָס זאַלי האָט איר דערציילט, האָט זי פאַרשלאָפענערהייט גאָרנישט פאַרשטאַנען. געקוי־מען צו זיך איז זי אָקאָרשט שפּעטער, ווען זי האָט זאַלין אין שטוב אַריינגעלאָזט און אים דאָרט געגומען אָפּמעסטן דעם בראָנפן. פּלוצים אָבער האָט זי זיך דערפילט אָן דעם אומגליק, וואָס האָט נעכטן איינ־אָוונט געטראָפן איר שכנה, וואָס וווינט אין דער צווייטער העלפט פון שטוב. זי האָט אויפגעפּליעסקעט מיט די הענט.

— אוי, ר׳ זאַלי, נאָר גאָט האָט אייך צוגעשיקט. נעכטן אינאָוונט איז ביי דער שכנה געשטאָרבן אַ פיצל קינד, אַן עופהלע פון אַ חדשים צוויי, און די קינדער אין שטוב האָבן דאָרטן זייער מורא... איך בעט אייך, ר׳ זאַלי, איר גייט שוין אויפן „פעלד״ סיי־ווי־סיי, נעמט עס מיט זיך... איר וועט האָבן אַ גרויסע מצווה.

און ווייל דאָס ווייבל איז צו אים שטאַרק צוגעשטאַנען, און ווייל ער איז געווען איינגעגלויבט, אַז וואָס מער מיט אַ קבורה, איז אַלץ פאַר אים בעסער, איז זאַלי דערויף איינגעגאַנגען:

— איז ווייזט עס אַהער, — האָט ער געזאָגט — נאָר גיכער.

דאַמאָלסט איז דאָס ווייבל אין איילעניש אַריינגעלאָפן צו איר שכנה און האָט אים אַרויסדערלאַנגט אין פינצטערן אונטערהויז זייער אַ קליין פּעקעלע, איינגעוויקלט אין אַן אַלט צעריסן העמד. זאַלי האָט עס נישט געהאַט וווהין אַהינצוטאָן. טראָגן דאָס אין די הענט איז אים געווען קאַלט, און ווייל עס איז געווען זייער אַ קליינס, האָט ער עס אַריינגעלייגט צו זיך אין בוזעם און האָט מיט דעם אָוועקגעשפּאַנט צוריק אויפן בית־עולם.

עס איז שוין געווען אַרום צוויי אַזייגער ביינאַכט, ווען די גרעבער האָבן אויסגעטרונקען דעם בראָנפן און זענען אַוועק צוריק אויפן „פעלד" האַקן אין דער געפראָרענער ערד דעם קבר. דעם קברות־מאַנס האַלבע שטיבל איז נאָך אַלץ געווען פול אָנגעפּאַקט מיט מענטשן. זאַלי האָט זיך ווידער איינגעמאַסטעט אין עק פון שמאַ־טעדיקן בעט לעבן דעם הענגענדיקן וויגעלע. איצט איז דאָס קינד געשלאָפן. זאַלי האָט זיך ווידעראַמאָל איינגעהויקערט, אָן אונטערגע־גאַרטלטער אין זיין שוואַרצן פעלץ. און ווייל ער איז געווען נישט מיט אַלעמען. דערצו נאָך איז ער געווען זייער מיד פונם גאַנג אין שטאָט אַריין, האָט ער גלייך אָנגעהויבן זיצנדיק צו דרעמלען, ער האָט נישט געדענקט ווי לאַנג זיין דרעמל האָט זיך געצויגן, נאָר אַז ער האָט אויפגעעפנט די אויגן, האָט ער דערזען, אַז די פענצטער זענען שוין בלאָס — אינדרויסן הויבט אָן צו טאָגן. דאָס ערשטע געפיל איז ביים עפענען די אויגן געווען ביי אים דאָס, וואָס אים איז עפּעס שווערלעך — אים איז עפּעס ענגער ווי תמיד, אינם בוזעם פון זיין אונטערגעגאַרטלטן פעלץ.

— טפו! — האָט ער אויסגעשפּיגן מיט פאַרדרוס.

ער האָט זיך דערמאָנט, אַז דאָס נפשל ליגט נאָך אַלץ ביי אים אין בוזעם — ער האָט עס פאַרגעסן אַרויסצונעמען.

ער האָט דאָס נפשל פון בוזים אַרויסגעשלעפּט און האָט אויף דעם אַ קוק געגעבן — אַ קליין פּעקעלע, נאָר אַ נפשל איז דאָס — עס האָט אַ קעפּעלע, אַ קערפּערל מיט הענטלעך און מיט פיסלעך, עס פאָדערט קבורה, ווי אַ גרויסער.

און באַלד האָט ער באַמערקט, אַז אין שטיבל אַרום איז איז פּוסט. קיינער איז שוין נישטאָ — הייסט עס: דעם גרויסן מת האָט מען שוין לאַנג מקבר געווען און מען איז איז אַוועק, מען איז זיך פונאַנדערגעגאַנגען אַהיים — ער, זאַלי, האָט פאַרשלאָפן אַ קבורה— איצט איז ער אַ פאַרטיקער...

אין גרויס שרעק האָט ער דאָס עופעלע געשווינד אַריינגערוקט צוריק אין בוזים — גוט, וואָס ער האָט כאָטש צו מקבר זיין אָט דאָס עופעלע... דער עיקר איז: מיט עמעצנס אַ קבורה איז ער באַ־שעפטיקט. ער קען דאָך נישט מקבר זיין צוויי מענטשן אויף איין

מאָל. קיינער קען נישט טאָן אויף איין מאָל קיין צוויי מלאכות. דער עיקר איז, וואָס מיט עמעצנס אַ קבורה איז ער באַשעפטיקט.

און ער האָט אין שרעק ווידעראַמאָל ביי זיך אין בוזים אַ טאַפּ געגעבן דאָס קליינע קערפּערל — עס האָט אַ קעפּעלע, עס האָט הענטעלעך און פיסעלעך — עס פאָדערט קבורה ווי אַ גרויסער...

ער האָט זיך אין גרויס שוועריקייט אויפגעהויבן און זיך גע-לאָזט גיין, אין שטאָט אַריין צו זיך אַהיים. לאָזן דאָ דאָס עופעלע האָט נישט געהאַט קיין שום זין — סיי-ווי-סיי דאַרף מען נעמען אין שטאָט אַ גרעבער און זיך אומקערן צוריק אויפן בית-עולם גראָבן אַ קבר. און חוץ דעם... ער, זאַלי, פילט זיך מאָדנע שוואַך. איז נישט מיט אַלעמען... טאָמער בלייבט ער ליגן צובעט, און פאַר דער צייט שטאַרבט עמעצער אין שטאָט; צו דער קבורה וועט ער נישט קע-נען גיין. טאָ זאָל יעדנפאַלס בלייבן ביי אים דאָס עופעלע. עס איז יעדנפאַלס אַ תּירוץ, ווייל אַ נפל איז דאָס — עס האָט אַ קע-פּעלע, עס האָט הענטעלעך און פיסעלעך — עס פאָדערט קבורה, ווי אַ גרויסער.

אין אַ פּאָר טעג אַרום איז זאַלי געשטאָרבן.

געשטאָרבן איז ער אינדערהיים, ביי זיך אויפן בעט, אַן אָנגע-פּעלצטער אין זיין אַלטן, שווערן פּעלץ, אַן אונטערגעגאַרטלטער, מיט זיין גלאַטן, גלאַנציקן שטעקן אין האַנט — אַ גרייטער צו לויפן צו עמעצנס אַ קבורה און דאָרט אויסצוקרעכצן:

— געוואַלד ווייגעלע, אוי, אוי... לאָזט טאָן דעם מת זיין רעכטס.

ווען מען איז אַריין צו אים אין שטוב, כּדי אים מטהר צו זיין און אים ברענגען צו קבורה, האָבן אַלע גלייך דערפילט, ווי עס פאַרכאַפּט דער אָטעם; אַלע האָבן גלייך אַ כאַפּ געגעבן די הענט און זיך פאַרשטעלט די נעזער.

אָקאָרשט שפּעטער, ווען מען האָט אים אויפגעגאַרטלט און אַראָפּ-געצויגן פון אים דעם פּעלץ, האָט מען דערזען, פונוואַנען דער שרעק-לעכער געשטאַנק קומט — ביי זאַלין אין בוזים האָט מען געפונען אַן עופעלע — אַן עופעלע, וואָס ער אַליין האָט זיך צוגעגרייט, כּדי

ער זאָל תּמיד זיין באַשעפטיקט... כּדי ער זאָל תּמיד ברענגען עמעצן צו קבורה.

קיין קינדער האָט זאַלי נישט געלאָזט, געבליבן איז בלויז דער אָנדענק פון אָט דעם ריח — אַ ריח פון אַ מענטשן, וואָס האָט זיך זיין גאַנץ לעבן באַשעפטיקט מיט קבורה...

סטאַנציע קאָטליעט

סטאַנציע קאָטליעט

פאַראַן אַזאַ סטאַנציע אין איינעם פון די לענדער, וואָס געפינען זיך אין שכנות מיט רוסלאַנד.

מע פאָרט אַרויס גאַנץ פרי פון דער הויפּטשטאָט; מע קומט אָן צו איר אַרום צוויי אַזייגער בייטאָג; מע דערזעט:

אַן אַלטע הילצע וואָקזאַל-געביידע מיט אַן אָפּגעקראָכענעם זשאַווערנדיקן דאַך קוקט אויס די גרינע געגנט אַרום איר באַרג, האַלט אין אויג די ווייטע צעוואָרפענע דערפלעך, ווי אַ הירט זיינע צעוואָרפענע שאָף.

לעבן וואָקזאַל — אַ פלאַצפאָרם, אַ ראַמפּע, עטלעכע גרינע און רויטע לאַמטערנס, אַ שלאַגבוים, אַ וואַסער-טורם — אַלץ, וואָס אַ באַן-סטאַנציע דאַרף האָבן.

און נעמען פאַרמאָגט זי צוויי—אַן אַלטן און אַ נייעם.

דער אַלטער נאָמען ווערט באַנוצט בלויז אין די אָפיציעלע פּאַפּירן, ער דערמאַנט אַביסל אָן די נעמען פון די „עשרת בני המן" און רעדט זיך אויס נישט גאָר גרינג:

— פאַרשעווענשטאַ.

מיטן צווייטן נאָמען באַנוצן זיך די אָפּטע דורכפאָרער, די גאַנצע אַרומיקע באַפעלקערונג, און מע קאָן זאָגן, אַז ער איז אַ לייכטער נאָמען. יעדנפאַלס רעדט מען אים אויס זייער גלאַט:

— סטאַנציע קאָטליעט.

דער צוג לויפט אַהין מיט אַ געשלענגלטן וועג, וואָס זוימט אַרום די ברעגעס ביי אַ קיילעכיקן טאָל. דורך די וואַגאָן-פענצטער

זעט מען: פון גרין־באַוואָקסענע דערפלעך, וואָס אין ביידע זייטן, לויפן שקצימלעך צום וואָקזאַל — זיי לויפן מיט די פעלדער און מיט פאַרקירצטע וועגן; לויפן פונאַנדערגעשאָטן און געשווינד, ווי אין אַ געוועט אָנצוקומען צום וואָקזאַל פריער, איידער אַהין וועט דערגרייכן דער צוג. וואָס נעענטער מע דערזעט זיי דורך די פענצטער, אַלץ מער באַמערקט מען, אַז זיי זענען גראָבינקע, פעטינקע, שמוציק־געשוואָלענע שקצימלעך. זייערע פאַררויטלטע פנימלעך זענען אָנגעגאָסן מיט פרישער בלוטיקער זאַפט. די הענט און די פיס — פעט און אָנגעבלאָזן, ווי לאָמפּנגלעזלעך. זייערע אויגן קוקן פריילעך, ווי די אויגן פון יונגע זאָרגלאָזע פרעסערלעך.

ווען דער צוג בלייבט שטיין ביי דער סטאַנציע, וואַרטן שוין דאָרט די שקצימלעך. זיי פאַרלאָפן פלעצער ביים אַריינגאַנג אין וואָקזאַל, אָטעמען שווער נאָכן געלויף און קוקן צו דער טיר, ווי הינט — צו דער טיר פון אַ יאַטקע; זיי שטויסן איינער דעם צווייטן, ווי חזקה־מענטשן:

— לאָז, אַנישט גיב איך דיר אין פיסק!

— טרעט אָפּ!

— דאָ בין איך געשטאַנען נעכטן.

— סע מיין אָרט! דאָ שטיי איך אַלע טאָג.

און פונם וואָקזאַל טראָגט זיך דערווייל אַ ריח פון פרישע הייסע קאָטליעטן, וואָס זענען איינגעהאַקט מיט אַסאַך ציבעלעס און ווערן געפרעגלט אין הייסער שרייענדיקער חזיר־שמאַלץ. דער ריח שפאַרט אַרויס פון אַלע אָפענע פענצטער און קיצלט אין דער נאָז אַזוי שטאַרק, ביז עס ווערט זייער נאַס אין מויל און עס הייבן אָן צו טרערן די אויגן...

אין וואָקזאַל, לעבן דעם לאַנגן טיש, וואָס איז באַדעקט מיט גאַנצע בעקנס הייסע קאָטליעטן, שטייט דער באַלעבאָס פונם בופעט — אַ ציגיינערש־שוואַרצער גויעץ מיט בייזע אַרויסגעקראָכענע אויגן און מיט ברודיק־שוואַרצע פעטע נעגל. זיין קויטיק העמד איז צעכראָסטעט און אויך זיין מויל מיט די גראָבע ליפּן זעט אויס, ווי צעכראָסטעט. פונם צעכראָסטעטן העמד זעט זיך אַרויס אַ ברודיקע, שוואַרץ־באַוואָקסענע ברוסט, אַ שווייסיקע און מאַנסבילש־ווילדע, און פון זיין

צעכראָסטעט מויל זעען זיך אַרויס שיטערע שוואַרץ-פאַררויכערטע ציין. ער האַלט אין איין גיסן שנאַפּס אין די צוויי אָפּגעטרונקענע גלעזלעך, וואָס שטייען לעבן אים און לעבן דעם וואָקזאַל-זשאַנדאַרם, און רעדט דערביי וועגן זיינע געשעפטן זייער האַרציק, קלאַפּנדיק מיט אַ פויסט אין ברוסט:

— איך בין, ווייסן אַלע, אַן אָרטיקער, אַן אמתער אָרטיקער, און ווי פאַרשטייסטו?.. — פרעגט ער ביים זשאַנדאַרם. — אַז מיר האָבן זיך דערלעבט אַ שטיקל אייגן לאַנד, דאָ וווּ מיר וווינען, דאַרף איך אויך דערצו עפּעס געניסן?.. זאָג: יאָ צי ניין?.. נו גוט! זאָגט מען צו מיר: דו לעקעש איינער, דו נעם אין אַרענדע דעם בופעט אויפן וואָקזאַל, וועסט פאַרדינען אַ בייטל מיט געלט, זאָגט מען מיר, וועסט ווערן רייך. נו געמאַכט, גענומען אין אַרענדע דעם בופעט — סיי-ווי-סיי האָט מיין ווייב פריער געדינט ביים פריץ, פון אירע קאָטליעטן האָבן אַלע געלעקט די פינגער. איז שוין דאַכט זיך גוט, אַ?.. זענען זיך מיישב די זשידעס און ווילן ביי מיר אין בופעט די קאָטליעטן נישט קויפן. וואָס איז? „טרייף" זאָגן זיי. אַך אַזוי גאָר? — נו איז געדענקט זשע, אין אייער מאַמעס קישקעס אַריין! איך וואַרט אַ וואָך, איך וואַרט צוויי און דריי וואָכן — מיינע קאָטליעטן קויפט מען נישט, איך דערלייג דעם קאָפּ. גיי איך אוועק „צו וועמען מען דאַרף" און רוף זיך אָן צו אים אַזוי: „הער-זשע אויס, גוטער-ברודער, האַלב אויף האַלב; מיטן גאַנצן פאַרדינסט פון די קאָטליעטן צעטיילן מיר זיך ביידע, נאָר מאַך, גוטער-ברודער, אַזוי, אַז די זשידעס זאָלן די קאָטליעטן קויפן". טוט ער אַ טראַכט, אונזערער הייסט עס, און ענטפערט מיר אַזוי: „גוט, ענטפערט ער מיר, ס'וועט זיין רעכט. דו הייס, זאָגט ער, דיין ווייב, זי זאָל צוגרייטן וואָס מער קאָטליעטן, אַזוי — זאָגט ער — אַ שטיקלעך פיר-פינף הונדערט קאָטליעטן". איצט איז שוין רעכט. וואָס גייט עס מיך אָן, צי יאָ טרייף, צי נישט טרייף — דאָס איז אייערע זשידאָווסקע מעשיות דאָרטן?.. איך ווייס מיר איין זאַך: איך האַלט דעם בופעט אין אַרענדע אויף צו פאַרדינען און נישט אויף צו דערלייגן, און איר, זשידעס, איר זענט פאַסאַזשירן — צי איר ווילט יאָ, צי איר ווילט נישט — איר מוזט אויסקויפן אַלע טאָג די קאָטליעטן. וועמען גייט עס אָן, צי איר עסט יאָ טרייף, צי

איר עסט נישט טרייף? נישט גערעכט אפשר, וואָס?...

— לאָמיר זיין געזונט! — ענטפערט דער זשאַנדאַרם און קלאַפּט זיך מיט אים מיט די גלעזלעך.

דערביי שמייכלטביים זשאַנדאַרם בלויז די רויטע, שיכּורע נאָז. זיינע באַטרונקענע אייגעלעך דריקן אויס לייטישקייט — לייטישקייט פון אַ מענטשן, וואָס כאָטש מע איז אַקעגן אים אַ חזיר און מע גיט אים קיין חלק נישט, פונדעסטוועגן האָט ער מיטגעפיל און שטערט נישט.

— לאָמיר זיין געזונט! — קערט איבער זיין גלעזל אין צע־כראָסטעטן מויל אַריין דער באַלעבאָס פון בופעט און מאַכט אַ באַ־וועגונג אויף אָנצונעמען די רויטע שמאַטע, וואָס ליגט ביי דער זייט און אויף צו פאָכען מיט איר, כּדי אַראָפּצוטרייבן פון די קאָטליעטן די מחנות שוואַרצע בייסיקע פליגן.

אינדרויסן, אויף דער פלאַצפאָרם, לאַנגווייליקט זיך דער געקוי־מענער צוג. די וואַגאָנעס, דער לאָקאָמאָטיוו, די מענטשן און אפילו די זומערדיקע זון, וואָס באַלייכט זיי, — אַלץ זעט אויס, ווי אין אַ צייט פון פאַרעקשנטן שטרייק, און דער פירער פונם שטרייק — אַזוי דאַכט זיך — איז דער וואָקזאַל־זייגער, זיינע ווייזערס רוקן זיך נישט — ער שטייט. די יעניקע פּאַסאַזשירן, וואָס האָבן נישט קיין פּעקלעך און האָבן נישט מורא, אַז מע וועט זיי באַגנבענען, שטייען אַלע אינדרויסן. אַרויסגערוקט מער ווי אַלע שטייט אַ פעטער ייִד מיט אַ געלער ווייכער באָרד און קוקט צו אַ צווייטן ייִדן, אַ לאַנגן דראָנג, וואָס קומט אַרויס פון וואָקזאַל.

— משה! — שרייט ער מיט אַ קול פון אַ ייִדענע צום לאַנגן, — נו, וואָס הערט זיך? מען וועט אַמאָל פאָרן? משה!

— ווער, וואָס, ווען — ענטפערט יענער, — ס׳איז נאָך פאַר אַלע „היומס״, מע האַלט נאָך גאָר פאַר „מה טובו״.

— וואָס אי־דען, משה?

— הערסטאָך — ענטפערט דער לאַנגער, — די קאָטליעטן... זיי ליגן נאָך אַלע אין בופעט אויף די בעקנס.

אַ ווײַלע איז שטיל. ביידע — דער לאַנגער און דער פעטער — שטייען צווישן די פּאַסאַזשירן און קוקן אַזוי לאַנג צו איינער אַ

וואָקזאַל-טיר ביז פון איר קומט אַרויס אַ האַלב-אויסגעפוצטער יונגער-מאַן, וואָס טראָגט אַ גומענעם קראַגן און אַ שרייענדיק-פאַרביקן ביליקן שניפּס:

— באַרישפּאָלסקי! — שרייען זיי צו אים, — איר האָט גערעדט מיטן נאַטשאַלניק? נו, וואָס זאָגט ער?

באַרישפּאָלסקי קוקט צו דעם גלאַנץ פון זיינע אייגענע פריש-אָפּגעפוצטע שיך און בלייבט שטיין פונווייטנס.

— דער נאַטשאַלניק? — שמייכלט ער, — וואָס זאָל ער זאָגן?... פּכע, ער פאַרלייגט אַ קלאַץ: „דער וועג, זאָגט ער, איז אויף דער אַלטער וויאָרסט פאַרנומען"... ער מאַכט שטיק מאַלט ער. מע ווייסט דען נישט?... ער האָט אַ חלק ביים בופעטשיק אין די קאָטליעטן.

— איז וואָס-זשע וועט זיין, באַרישפּאָלסקי?

— וואָס זאָל זיין? מענטש איינער, ביז וואַנען מע וועט נישט אויסקויפן אין בופעט די קאָטליעטן וועט מען ווייטער נישט פאָרן.

— וואָס-זשע דאַרף מען טון?

— מען דאַרף אויסקויפן די קאָטליעטן.

— וואָס רעדט איר? באַרישפּאָלסקי — באַליידיקט זיך דער פּע-טער מיט דער ווייכער געלער באָרד, — איך וועל גיין עסן טרייפע קאָטליעטן? עפּעס גלאַט אין דער וועלט אַריין רעדט איר!

עס גייט צו אַ נייער ייד, אַן אָרטיקער, זייער אַן אומעטיקער. ער האָט קאַליע ציין, קאַליע אויגן און איז אַ קאַלטער, נאָר ער קאָן נישט ליידן, וואָס מענטשן נאַרן זיך.

— מיט צוויי טעג צוריק — דערציילט ער זייער פּאַמעלעך, זייער אומעטיק און זייער קאַלט, — איז דאָ דער צוג אָפּגעשטאַנען ביז עלף ביינאַכט. וואָס איז? צווישן די פּאַסאַזשירן האָבן זיך געפוי-נען אַ פּאָר הייניטיקע עקשנים, גרויסע חכמים, איר זאָלט מיר מוחל זיין. זיי זענען אַרומגעלאָפן איבער די וואַגאָנעס און האָבן יעדן איינגערוימט אין אויער: „יידן! קויפט נישט קיין קאָטליעטן, לא מיט אַ ספּאָדעק! דער נאַטשאַלניק מיטן בופעטשיק זאָלן אפילו קראַ-פּירן, נאָר איר קויפט נישט. נישקשה, ער וועט מוזן לאָזן דעם פּאָ-יעזד. נאָר נישט נאָכגעבן, יידן!" זיי זענען אַלעמאָל געלאָפן צום נאַטשאַל-ניק און האָבן אים געקלאַפּט אין טיש, ער זאָל לאָזן דעם פּאָיעזד. נו?

האָט ער זיי געהערט? „ביים לאָקאָמאָטיוו, האָט ער זיי געענטפערט, איז אָנגעשפּאַלטן אַן אַקס, איך קאָן נישט לאָזן דעם פּאָיעזד אויף אומקומען". וואָס-זשע, מיינט איר, איז געווען? ס'איז געוואָרן אײַנ-דרויסן פינצטער, ס'האָט אַ בלאָז געטון אַ קיל ווינטל, זענען נעבעך מיינע חכמימלעך אַליין געלאָפן אין בופעט, אַליין געציילט די קאָטליעטן, אַליין אַרומגעלאָפן איבער די וואַגאָנעס צונויפנעמען געלט ביי די פּאַסאַזשירן...

דער פעטער מיט דער געלער ווײַכער באָרד טוט זיך אַ כאַפּ:

— זיי האָבן געגעסן די טרייפע קאָטליעטן?

דער אָרטיקער אומעטיקער ייִד מיט די קאַליע אויגן און קאַליע ציין איז ברוגז וואָס מ'שלאָגט אים איבער. ער קוקט, ווי פאַר-ביטערט.

— וואָס געגעסן?... ווער געגעסן? — בייזערט ער זיך. — איר זענט, איך בעט איבער אייער כּבוד, אַ פּרא-אדם. געגעסן די קאָ-טליעטן האָבן אָט די שקצימלעך. איר זעט אָן דאָרט ביים אַרייַנ-גאַנג שקצימלעך, צי ניין? איר זעט, ווי זיי שטייען אויסגעשטעלט ביי דער טיר? איז צו וואָס, מיינט איר, לויפן זיי אַהער אַלע טאָג פון די דערפלעך? און פון וואָס, מיינט איר, זענען זיי אַלע אַזוי פעט? שוין אַ מעשה פון דריי וואָכן, אַז זיי עסן דאָ אויף די קאָטליעטן, עס הייסט: יידן באַצאָלן אין בופעט פאַר די קאָטליעטן און זיי עסן זיי אויף. איי, עסן זיי! איר מעגט שוין אויף חריפות אָנקוקן, ווי זיי קייען.

אַרום דעם אָרטיקן אייגוויינער וואַקסט אַ מענטשן-רעדל. צוויי יידן קומען אַרויס פונם וואָקזאַל און ביידע שרייען:

— נו, אַן עק.

— אַ סוף זאָל דאָס נעמען!

— קומט אַהער! — שרייט אַ דריטער, וואָס לויפט זיי נאָך פונ-אונטן, — לאָמיר אָנהייבן צונויפנעמען ביי די פּאַסאַזשירן געלט אויף די קאָטליעטן. אָט-אָ דאָרט פון יענעם עק, פון וואַגאָן צווייטער קלאַס. יונגערמאַן, גיט עפּעס צושטייער...

ביים וואַגאָן צווייטע קלאַס שטייט אַ געזונטער געגאָלטער בחור אין אַ וועליסאָפּעדן-מיצל, ער ענטפערט נישט, שווייגט, רויכערט

קאַלטבלוטיק זיין קורצע, שוואַרצע פייקע און קוקט מיט שטיכיקע אויגן אויף די יידן, וואָס ווענדן זיך צו אים, ווי דריי קהלישע גבאים.

— גיט צושטייער, — רעדן צו אים אַלע דריי מיטאַמאָל, — פאַרהאַלט נישט. מ'קאָן דאָך דאָ אייביק נישט שטיין — מ'מוז דאָך אויסקויפן אין וואָקזאַל די קאָטליעטן.

דער בחור, ווייזט זיך אַרויס, האָט נישט אומזיסט די גאַנצע צייט געשוויגן—ער איז אַ שווערער שטאַמלער.

— ננג—יין, — ענטפערט ער מער מיטן קאָפּ, ווי מיטן מויל, — איך גגגגיב נישט... איך בין פפפון אַפפפריקע... איך האָב אַן ענננגלישן פפפפאַס.

— נו אָט, — זענען די גבאים אויסער זיך, — אחינו בני־ישראל... גיי הייב אָן מיט אונזערע...

— איר וועט מיר גלויבן? — רופט זיך אָן דער אָרטיקער, דער אומעטיקער — איך האָב שוין עטלעכע מאָל געוואָלט נעמען אויף זיך דאָס דאָזיקע שטיקל אַרבעט — איך מיין: אָפּמאַכן מיטן בופעטשיק פאַר די קאָטליעטן סטאַביל, אָפּדינגען, פאַרשטייט מען, ביי אים אַביסל און צונויפנעמען דאָס געלט ביי פּאַסאַזשירן. אַליין האָב איך, פאַרשטייט מען, אויך דערפון עפּעס געהאַט. וואָס טוט מען נישט, אַז מ'גייט אַרום אָן פּרנסה? איך האָב שוין געפּרוווט אַזוי מאַכן עטלעכע מאָל, איז דאָס געגאַנגען ביי מיר גלאַט, ווי אַ מזמור, אָט אַזוי, לאָמיר זאָגן, ווי אויף אַ גרענעץ — מ'שטעלט אָפּ דעם צוג, גיי איך דורך איבער די וואַגאָנעס, נעם צונויף אויף די קאָטליעטן, מאַך עס איינס און צוויי און נישטאָ קיין שום מעשׂיות — דער צוג גייט ווייטער. נו, איז עס דערויף עפּעס אונזערע יידעלעך... האָט מען אָנגעהויבן צו מיינען, אַז איך ווער אָפּגעלויעט ווער איך, איך שאַר מיט לאָפּעטעס. האָט מען נישט פאַרגינען, הייסט עס, נו, איז וואָס זשע איז געוואָרן?... נו, שטייט דער צוג. איר מעגט מיר גלויבן: אַמאָל בלייבט מיר דערפון אויף ברויט, און אַמאָל — נאָר אויף וואַסער צום ברויט...

דער עולם שטייט אַרום אַ יידן, מ'קוקט, מ'קוקט אויף אים און מ'זאָגט צו אים ענדלעך:

— איז נו, נעמט זיך, אפשר וועט איר עס מאַכן בעסער.

— אָט אַזוי־זשע רעדט, — ווערט דער אָרטיקער ייד וויניקער אומעטיק, — איר זאָלט נישט געווען וועלן זיין קיין חכמים, וואָלט איר שוין לאַנג געווען אַוועקגעפאָרן.

— גיט טאַקע איר, זייט מוחל, דער ערשטער, — טרעט ער גלייך צו צו דער אַרבעט, — גיט צושטייער אויף די קאָטליעטן.

אין אַ שעה אַרום איז שוין אַלץ פאַרטיק. דער צוג גייט בשלום אָפּ פונעם וואָקזאַל. אין איינעם אַ וואַגאָן, ווו יידן זיצן אין ענגשאַפט, דערפילט מען, אַז אונטער די פלעצער רודערט עפּעס אַ לעבעדיקע זאַך, מ׳דערשרעקט זיך, ווי גלייך עמעצער האָט אַלע מיטאַמאָל אַ ביס געטון אונטן די פיס. פון אונטער דער באַנק הייבט פאַמעלעך אָן אַרויסקריכן אויפן בויך אַ געזונטער ייד אין אַ קורצן גרויען לייבל און אין שטיוול. פאַמעלעך שטעלט ער זיך אויף אויף די פיס; מיט פאַרשלאָפענע באַוועגונגען טרייסלט ער אָפּ פון זיך דעם שטויב און זעט אויס, ווי אַ מענטש, וואָס קער זיך נישט אָן מיטן „כלל״ און פירט אַ זעלבשטענדיקע פּאָליטיק... ער קוקט זיך אַרום זייער פאַר־זיכטיק, טוט אַ גענעץ, בויגט זיך אָן און פרעגט ביי די פאַסאַזשירן מיט אַ האַלב מויל:

— שוין געווען סטאַנציע קאָטליעט?

— שוין געווען, — ענטפערט מען אים, — נאָר איר זייט דאָך צו־פרי אַרויסגעקראָכן פון אונטער דער באַנק, קריכט, זייט מוחל, צוריק אַרונטער, דער קאָנדוקטאָר גייט איצט גראָד איבער די וואַגאָנעס.

— דער קאָנדוקטאָר? — ווונדערט זיך דער אַרויסגעקראָכענער, — וואָס האָב איך עפּעס מורא פאַרן קאָנדוקטאָר? וואָס זשע? איך פאָר, חלילה, אָן אַ בילעט? אָט איז מיין בילעט..

ביים אַרויסגעקראָכענעם פרעגט מען:

— וואָס זשע דען זענט איר געלעגן אונטער דער באַנק?

ער קוקט אויפן עולם, ווי אויף יאָלדן, און ענטפערט:

— וואָס זשע? איך בין אַ נאַר? — איך וועל זיי גיין צאָלן פאַר טרייפענע קאָטליעטן? נישט דערלעבן וועלן זיי...

אַ ראָמאַן

א ראָמאַן

אום זומער בייטאָג, ווען עס גליט די הייסע בעסאַראַבער זון, גייט יאָסל בודיצקי אַרויס פון זיין קליינעם ירושה-שטיבל, וואָס איז איין עק שטאָט, און לאָזט זיך אַוועק צו דער פינפגאָרנדיקער מיל, וואָס טרייסלט זיך אין צווייטן עק.

אין די פאַרבייזיקע פאַרמעגלעכע הייזער שטעלט מען דעמאָלט אָן די זייגערס פונקט אויף האַלב פיר. מ'הייסט די דינסטן שטעלן די סאַמאָוואַרן. מ'זאָגט:

— דער חתן איז שוין דורכגעגאַנגען.

דורך די אָפענע פענצטער רוקט מען די קעפּ אינדרויסן אַרויס.

אַרום-און-אַרום פוסטעוועט די בעסאַראַבער האַלב-ברוקירטע, האַלב-דאָרפישע שטאָט. ווי אין חרם חלומט די היציקע גאַס וועגן אַ לעבעדיקן דורכגייענדיקן מענטשן. אין אַלע פוסטע הייפן זענען פון זיך גרייט צו ברענען די שטויביקע גרעזער, דער בוריאַן, די הויפנס שפענער, וואָס אין די ווינקלען. דאָ און דאָרט דורך אָפענע פענצטער הערט מען, ווי אונטערוואַקסנדיקע מיידלעך לערנען זיך שפּילן פּיאַנע. אַ הינקענדיקער טאַקט פון אַ צעבראָכענעם וואַלץ מישט זיך אויס מיט די טענער פון „אייזיק מזיק”, וואָס עמעצער באַמיט זיך אויסצופּויקן מיט אַן איינציקן פינגער. יאָסל בודיצקיס אויער טוט פון זיך אַ נישטער איבער די דאָזיקע קלאַנגען און גע-פינט צווישן זיי דאָפּלטע—דאָס זיינע שוואַכע קינדערשע פּאָרטעפּיאַנע-קלאַנגען, וואָס ווערן אין איינעם אַ הויז באַגלייט דורך דעם גאַניטן און פעסטן מיטשפּילן פון דער מוזיק-לערערין סאַרע בריסקין. די דאָזיקע פעסטע קלאַנגען, פילט ער, קערן דאָ אין שטאָט נישט צו קיינעם אויסער אים; זיי באַגלייטן אים אַ גוטן שטיק וועג און הערן נישט אויף אים נאָכצושרייען, ווי מיט פאַרקריצטע ציין:

— יאָסל בודיצקי, כ׳האָב אייך פיינט! כ׳האָב אייך פיינט! כ׳האָב אייך פיינט!...

בודיצקי פילט אַ גיפטיקן פאַרגעניגן פונם ענטפער, וואָס ער האָט צו געבן דער מוזיק-לערערין בריסקין:

— גם אתם! גם אתם! מ׳ווייסט נאָך נישט ווער וועמען האָט פיינט שטאַרקער.

דערביי אָטעמט ער שווערלעך מיט נקמהדיקער הנאה, גלייך ער האָט טאַקע אינדערראַמתן דער לערערין בריסקין נאָר-וואָס די דאָזיקע ווערטער געזאָגט. איצט בלייבט אים נישט מער, ווי צו נעמען זיך אין די הענט אַריין און זיך היטן פון אויסלאָזן צו זייטיקע מענטשן דעם האַס, וואָס ער פילט צו דער מוזיק-לערערין. ער הייבט דערביי אָן צו גיין מער פאָרזיכטיק, ווי ער וואָלט אין יעדער רגע מורא האָבן אָנצוטרעטן עמעצן אויף אַ פוס. ער איז אין יעדער רגע גרייט צו זאָגן:

— פאַרדאָן!

פון וועלכן דערווייזן זיך אַליין, אַז צו אַלע מענטשן חוץ דער מוזיק-לערערין איז ער אַ גוטער, באַקומט ער אַ לייכט לייטיש שמייכעלע אויפן פנים. נאָר ביסלעכווייז פאַרגעסט ער זיך; זיין שמייכעלע ווערט פון רגע צו רגע אַלץ מער שטעכיק און גיפטיק. אין געדאַנק רעדט ער צו דער מוזיק-לערערין:

— נו, גוט... למשל איר זענט גערעכט, מאַדעמואַזעל בריסקין: קיין שיינער בין איך נישט, קיין דימענט—אויך נישט... וואָס אמת איז אמת. מילא, האָב איך דערפאַר אַנדערע מעלות: איך בין אַן ערנסטער מענטש, אַ געזעצטער, איך פאַרנעם אַן אָרט אין שטאָט, איך לייען אַסאַך. איר האָט אַנומלטן אַליין געזאָגט (מ׳גיט מיר, דאַנקען גאָט, איבער יעדער וואָרט): „בודיצקי, האָט איר געזאָגט, לייענט אומישנע זייער פיל, כדי ער זאָל נאָכדעם קאָנען זאָגן, אַז אַלע ביכער זענען שמאַטעס", נו איז וואָס?.. וואָס קומט מיר, וואָס איך האָב נישט קיין ציגענעם מוח און כאַפּ נישט קיין התפעלות פון אַלערליי קליינקעפּיקע מעשה-ביכלעך דאָרט?.. „פאַראַן אַ קיילעכיקער יתום — האָט איר זיך נישט לאַנג געהיצט ביים דאָקטאָר ראַכליס אין שטוב— און בודיצקי, האָט איר געזאָגט, איז אַ קיילעכיקער בוכהאַלטער: אַ

בוכהאַלטער לויט זיין פּראָפעסיע און מיל און אַ בוכהאַלטער לויט זיין באַטראַכטן די וועלט", אָבער, חשובע לערערין פון מוזיק, ווער האָט אייך געזאָגט, אַז צו זיין אויסגערעכנט אין לעבן איז אַ שלעכטע זאַך? איך קען אייך ווייזן אַסאַך ביישפּילן, אַז אדרבא — פון נישט-אויסגערעכנטקייט קומט קיינמאָל קיין גוטס נישט אַרויס. נאָר וואָס דאַרפן מיר אַסאַך ביישפּילן? נעמט, למשל, טאַקע אייער איי-גענעם פאָטער, עליו-השלום, אברהם בריסקער, דעם פּאָסעסאָר פון נאָענטן דאָרף. געוועזן איז ער אַלע יאָרן אַ פרייליכער ייד מיט אַ בלאָנדער, ווייכער און שמעקנדיקער באָרד, ווי ביי די אַרומיקע פּריצים און מיט אַ ברייט פּירעכץ, כאָטש קיין געלט, זאָלט איר מיר מוחל זיין, זאָגט מען, האָט ער קיינמאָל נישט געהאַט... נו?... האָט ער דען נאָכדעם—איך מיין נאָך זיין אָנזעץ—נישט געמוזט עוקר זיין מיט זיין פאַמיליע אין דער גרויסער שטאָט און דאָרט זיבן מאָל אַ טאָג שטאַרבן פון הונגער אינאיינעם מיט אייך, דער געפּעסטעטער בת-יחידה זיינער?.. איר זאָגט: „בודיצקי האָט פיינט מענטשן, דער-רימעך קען ער זיי נישט". נו? און ווער האָט דער ערשטער דאָ אין שטאָט דערקענט אייך, מיין ליבער פריינט? ווער האָט דער ערשטער, אויב נישט איך, געזאָגט וועגן אייך: „אַ ווּנקסיק מיידל אין די יאָרן, אַז זי טראָגט ביי אַלע קאָפּטלעך הויכע קראַגנס, איז אַ סימן, אַז איר לאַנגער האַלז געפעלט שוין נישט אפילו איר אַליין". ווער האָט דער ערשטער געזאָגט: סאַרע בריסקין, אַז מ'דערזעט זי צום ערשטן מאָל פאַרליבט מען זיך אין איר און מ'מאַכט איר קאָמ-פּלימענטן; אַז מ'זעט זי צום צווייטן מאָל, האָט מען פאַרדרוס, מ'פילט זיך נישט גוט; אַז מ'זעט זי צום דריטן מאָל, איז מען אין כעס—זי גייט אויף איין טראָטואַר, גייט מען אַריבער אויפן צווייטן"... נו, יאָ... איז ביי וואָס-זשע האַלטן מיר, הויכגעשעצטע פריילין בריסקין?..

בודיצקי פילט כמעט נישט, אַז ער איז שוין אין מיל, אַז ער זיצט שוין אַ שעה דריי אין זיין קאַנטאָר אין זיין באַזונדער צימער און אַרבעט איבער די גראָבע הויפּטביכער. פון שנאה צו דער לערערין בריסקין פליען אים איבער די שעהן פּונקט ווי ביי אַ פאַרליבטן פליען איבער די שעהן דורך די געדאַנקען וועגן זיין געליבטער. דערצו נאָך

איז זיין שטעלע דאָ אין מיל (אַ שטעלע פון אַ בוכהאַלטער—אַ זעלטע־נער ספּעציאַליסט) אַ שטענדיקע און בראַנירטע,—נישט קיין שטעלע, נאָר אַ רענטע: די פינף־גאַרנדיקע מיל האָט אויף זיך אַ שטיק אַכט באַלעבאַטים—שותּפים און בויטיקט זיך מער אין אים, איידער ער—אין איר. ווען נישט ער מיט זיין געזעצטקייט און נקי־כפּימדיקער ווירקונג, וואָלטן די באַלעבאַטים אַלע טאָג זיך געפּאַטשט און געריסן צווישן זיך, און ווען נישט ער, וואָס זידלט זיי יעדערן באַזונדער און אַלע אינאיינעם און מאַכט צווישן זיי שלום, וואָלט די מיל שוין לאַנג געגאַנגען צוגרונט! יעדערער פון די באַלעבאַטים חנפעט אים דערי־בער, ווי אַן אָנגעשטעלטער—דעם באַלעבאָס, און ער איז צו יעדן פון זיי שטרענג, ווי אַ באַלעבאָס צו אַן אָנגעשטעלטן.

— לאָזט מיך צורו, — ענטפערט ער אַ באַלעבאָס, וואָס שטייט צו אים צו, — כ'האָב היינט קיין צייט נישט.

און דערביי טוט אים באַנג, אַלמאַי ביי דער זייט שטייט נישט זיין גרעסטער שונא דאָ אין שטאָט—די מוזיק־לערערין בריסקין—און הערט נישט מיט וואָס פאַראַ אייגנווירדע ער פּירט זיך דאָ:

— קוקט זיך צו, באַרישניע בריסקין, — פאַר מיר האָבן אַלע אי מורא אי אָפּשיי—אפילו מיינע באַלעבאַטים...

און ער באַמערקט כמעט נישט ווי זיין טאָג־אַרבעט איז גע־ענדיקט.

איצט, נאָכדעם ווי ער האָט אין גדאַנק אָפּגעלאָזט דער מו־זיק־לערערין אָן אַ שיעור שטעכווערטער, קערט ער זיך אום באַפרי־דיקט צו זיך אַהיים—ער גייט ווידער איבער דער גאַנצער לענג פון שטאָט.

איצט איז אַרום זיבן אַזייגער פאַרנאַכט. די גאַס בעט זיך איבער מיט מענטשן און ווערט לעבעדיק. דורך אָפענע פענצטער קומען שוין נאָר איינציקע מידע קלאַוויר־טענער; זיי שטאַרבן אָפּ איינער נאָך איינעם און עס בלייבן בלויז די לעצטע דאָפּלטע אַקאָרדן, וואָס זוכן אָפּ אין גאַס בודיצקיס אויערן און דערציילן אים וועגן זייער האַס צו אים—דאָס פאַרענדיקט די לערערין בריסקין אין איינעם אַ הויז איר לעצטע לעקציע. די טענער זענען מיד, ווי נאָך אַ טאָג פון שווערן אַקערן. נאָר בודיצקין ציט צו אָט די טענער,

ווי עס ציט אַ מענטשן צו גיין צו זיין שונא און זיך אויף אים אַרויפוואַרפן. ער גייט ווי אומישנע זייער נאָענט לעבן יענעם הויז, ווו סאַרע בריסקין געפינט זיך. ער קוקט נישט צום הויז און פילט נאָך שטאַרקער ווי תמיד, אַז ער איז זיך ביי זיך מסוכן שטאָלץ.

נישט איינמאָל האָט שוין געטראָפן, אַז פונקט אין דער רגע, ווען ער איז אַזוי געגאַנגען פאַרביי, האָבן זיך די קלאַוויר-טענער געענדיקט. מיט אַ נאָטן-טעקע אין איין האַנט און מיט אַ שירם אין דער צווייטער האַנט איז פונם הויז אַרויסגעקומען סאַרע בריסקין — אַ וווּקסיק און שוואַך מיידל, און דערזעענדיק בודיצקין פאַרבייגיין אַ ציטער געטון מיט איר גאַנצן קערפּער און געבליבן שטיין, ווי פאַר־גליווערט. מיט אַ בלאַס פּנים און מיט פלאָנטערדיקע פיס האָט זי זיך געמוזט אומקערן צוריק אין הויז, פונוואַנען זי איז נאָר-וואָס אַרויסגעגאַנגען, זיך אַראָפּלאָזן ווי אין חלשות אויף אַ שטול און ווי אין חלשות צומאַכן די אויגן.

— גאָט מיינער, — האָט זי שטיל געשעפּטשעט, האַלטנדיק זיך פאַרן האַרץ — איך וועל שוין ווידער זיין קראַנק מאָרגן אַ גאַנצן טאָג... און נאָר פון באַגעגענען אים... בלויז פון אַ קוק טון אויף אָט דער צורה...

צוריק מיט אַ פּאָר יאָר האָט יאָסל בודיצקי דערגרייכט צו יע־נער עלטער, ווען מען זאָגט זיך אַליין:

— אָדער חתונה האָבן באַלד, אָדער קיינמאָל נישט.

געשען איז דאָס פּלוצים, ווען מען האָט אים אין איינעם אַ טאָג ביים פאַבריקמאַכער אונטערגעשוירן די וואָנצעס און ער האָט צופעליק אַ קוק געטון אויף זיך אין שפּיגל.

און ווי נאָר ער האָט עס צו זיך אַ זאָג געגעבן, אַזוי באַלד האָבן זיך זיינע יאָרן ווי אָפּגעשטעלט, און ער האָט זיך אויפגעהערט צו עלטערן.

ער איז געוואָרן אויסערלעך מער רויִק, מער געזעצט, נאָר אי־נעווייניק—מער קאַפּריז און מער איבערקלויבעריש. ער האָט אָנגעהויבן שלאָפן בייטאָג, צונעמען קערפּערלעך מער וואָג און קאַרגן געלט. און

פונקט צו יענער צייט איז אַהער אַראָפּגעקומען סאַרע בריסקין — די בת־יחידה פון יענעם אַברהם בריסקין, וואָס האָט אַמאָל איבער אַן אָנזעץ געמוזט פונדאַנען אַנטלויפן. און ווי נאָר זי איז אַהער אַראָפּגעקומען און אָנגעהויבן געבן מוזיק־שטונדן, אַזוי באַלד האָבן דאָ אַלע באַקומען צו איר גרויס מיטלייד, איר צוגעשאַרט תּלמידעסטעס, געזוכט פון אירעטוועגן אַ צימער, געקוקט אין איר פּנים אַזוי ליבלעך, ווי זי וואָלט אָנקערן אַ בת־יחידה דער גאַנצער שטאָט. מ'האָט זיך געזאָרגט פאַר איר תּכלית, זיך געזאַמלט אַרום איר אַלע אָוונט ביים אָרטיקן דאָקטאָר ראַכליס אין הויז. געזוכט פאַר איר אַ פּאַסיקן שידוך און נישט אָן אַ געוויסן „מיין" זי גלייך באַקענט מיט יאָסל בודיצקי. נאָר בודיצקי, וואָס איז צו אַלע מענטשן גאַנץ קאָרעקט און מענטשלעך, האָט ביים ערשטן שמועס מיט סאַרע בריסקין זיך מיט איר צעקריגט, שיער נישט צעפּאַטשט. ער האָט צום ערשטן מאָל אָן מיט אַ באַזונדער פאַרגעניגן אָנגעהויבן אויסצולאַכן יעדעס וואָרט, וואָס זי זאָגט, זיין צו איר שטרענג, שלעכט, כמעט גראָב, געקוקט אויף איר, ווי מיט אכזריות אין די אויגן; געדאַכט האָט זיך, אַז אָט־אָט וועט ער צו איר אַ זאָג געבן:

— אַבי זי איז כּלומרשט געוואַקסן אַ בת־יחידה ביי אַ רייכן טאַטן... אויף וואָסער סמך... און כמעט דאָס זעלבע האָט מען גלייך אָנגעהויבן צו באַמערקן אויף סאַרע בריסקין — זי מיידט אויס אַ קוק צו געבן בודיצקין אין פּנים; זי וויל נישט הערן זיין קול; אַז בודיצקי הייבט אָן מיט אַן ערנסט פּנים צו רעדן און אַלע אַרומיקע הויבן אָן ערנסט צו הערן, דרייט זי זיך אַוועק אין אַ זייט, זעצט זיך צו צום קלאַוויר און הייבט פּלוצים אָן נעמען שטילע איינציקע אַקאָרדן, וואָס גייען באַלד איבער אין דאָפּלטע זייער שטאַרקע — טאַקע דענטסמאָל האָט בודיצקי גלייך דערפּילט, אַז די דאָפּלטע אַקאָרדן שרייען צו אים, ווי מיט פאַרקריצטע ציין:

— כ'האָב אייך פיינט! כ'האָב אייך פיינט!..

נאָר אין שטאָט האָט מען דאָך מיט אַן עקשנותדיקער זיכערקייט באַשלאָסן, אַז פאַר יאָסל בודיצקי קאָן נישט זיין קיין בעסערער שידוך, ווי סאַרע בריסקין, און פאַר סאַרע בריסקין קאָן נישט זיין קיין בעסערער, ווי — יאָסל בודיצקי.

— ס׳עט זיי העלפן, ווי אַ טויטן באַנקעס.
— זיי׳ן זיך נעמען ?..
— אַ וואָפּראָס !..

און ווייל דער באַשלוס האָט געשטאַמט פון דער גאַנצער שטאָט און פון קיינעם נישט; ווייל אַלע האָבן וועגן דעם געטראַכט און צו קיינעם פון זיי—בודיצקין און בריסקין—איז דאָך קיינער נישט געקומען מיט קיין פּאָרשלאָג, זיי זאָלן זיך נעמען, האָט זיי די גאַנצע מעשה נאָך מער פאַרדראָסן און זיי האָבן אָנגעהויבן נאָך מער פיינט צו האָבן איינער דעם צווייטן. און טאַקע ווייל זיי האָבן אָנגעהויבן אַרויסצובאַווייזן איינער צום צווייטן אַזאַ שטאַרקע שנאה, האָט מען אין שטאָט געקריגן אַ באַזונדער אינטערעס צו יעדערער פון זייערע באַגעגענישן און אַ באַזונדער נייגיריקן חשק זיי צונויפצופירן. מע האָט מיט אַ באַזונדער פרייד אין האַרצן אָנגעהויבן איבערצוגעבן איינער דעם אַנדערן:

— היינט אויפדערנאַכט וועלן „זיי״ זיך טרעפן ביים דאָקטאָר ראַכליס.

— געוויס ?

— ווי מיר האָבן היינט שבת אויף דער וועלט.

מ׳האָט זיי אָנגעהויבן אַליין אונטערגרייטן די דאָזיקע באַגעגענישן; מ׳האָט זיי אָנגעהויבן נאָכשפּירן מיט יענער זעלבער נייגיריקייט, מיט וועלכער אַ קליינע פּראָווינציעלע שטאָט קוקט נאָך דעם היימישן פּראָווינציעלן ראָמאַן פון אַ היימיש פאַרליבט פּאָרל—אַ ראָמאַן, וואָס האָט אויף זיין וועג זייער פיל שטרויכלונגען און מ׳ווייסט נאָך נישט, צי ער וועט זיך ענדיקן מיט אַ גוטן סוף, אָדער פאַרקערט—זיינע העלדן וועלן מוזן זיך שיידן אויף אייביק און בענקען איינער נאָכן צווייטן ביזן גרוב. אין שטאָט האָט מען זיי דענסטמאָל אַ נאָמען געגעבן:

צוערל ט:

— „די ס פּאָרל״.

שפּעט ר:

— „די חתן־כלה״.

נאָך שפּעטער—פּשוט:

— „דער ראָמאַן“.

מ׳האָט מיט אַ באַזונדער פאַרגעניגן געטראָגן איינער צום אַנדערן די נייסן:

— דער „ראָמאַן“ האָט זיך טאַקע באַגעגנט נעכטןביים דאָקטאָר ראַבלים.

— נו ?

— פרעגט שוין נישט—מ׳האָט זיך געריסן, ווי די קעץ.

II

אַ גליק, וואָס יאָסל בודיצקי איז טאָג-טעגלעך באַשעפטיקט אַ שעה דריי-פיר אין מיל און אַ שעה אַנדערהאַלבן מיט מאַכן שלום צווישן די מיל-באַלעבאַטים, וואָס רופן פשוט איינער דעם אַנדערן „גנב“.

אַ גליק, וואָס ער איז נאָך חוץ דעם אַ מענטש אַן ערנסטער, אַ דענקענדיקער, אַ באַלעזענער.

אַז נישט, וואָלט אים אויסגעקומען צו טראַכטן גאַנצע טעג אָן אויפהער וועגן זיין שרעקלעכן שונא דאָ אין שטאָט—וועגן סאַרע בריסקין:

—וואָס פאַר אַ נאַרישן סאָרט לעבן אָט דאָס מיידל האָט פאַר זיך צוגעטראַכט!

פאַרוויינט בת-יחידיש נאָך פון אַמאָליקע צייטן, שטייט זי אויף אַלע טאָג שפעטלעך אַרום האַלב צען, צען.

יאָסל בודיצקי פילט עס, ווייל ער אַליין שטייט אויף אַרום זעקס אַזייגער גאַנץ פרי—ער פילט, אַז זי שלאָפט נאָך.

ער לאָזט זיך דענסטמאָל שפּאַצירן, און ביי איר זענען דאַן די לאָדן נאָך ביינאַכטיק צוגעמאַכט.

יאָסלען אַרט עס ניט. פאַרקערט—עס טוט אים נאָך הנאה, וואָס זי האָט קיין שכל ניט—דער בעסטער טייל פרימאָרגן גייט פאַר איר פאַרלוירן.

אַ צימער האָט זי דאָ אין שטאָט אינם ערגסטן הויז—מע קאָן זאָגן: אין ערגסטן פון אַלע שטאָט-הייזער; זי וווינט ביי דער פרו-

מער אלמנה קיילע שאַפּיראָ, אַ רבנישע יידענע, וואָס דאַוונט אַ גאַנצן פרימאָרגן, ווי אַ מאַנסביל אין איר גראָבן קרבן-מנחה און האָט צוויי עלטערע מיידלעך מיט רויטע פּופּע-פּנימער און נאַרישע איבערגע-שראָקענע אויגן—אַ יידענע, וואָס דאַרף מאַכן חניפהדיקע חנדלעך סך הכל דריי-פיר פאַרמעגלעכע באַלעבאַטים, ביי וועלכע זי האָט אי-געלט אויף ציטעריקן פּראָצענט, נאָר כדי אירס זאָל איבערגיין, מאַכט זי שוין אייגנוועגס חניפהדיקע חנדלעך דער גאַנצער שטאָט, אַלע באַלעבאַ-טים, וועמען מע שאַצט אין מזומן. ווען סאַרע בריסקין זאָל נישט האָבן קיין אַנדערע חסרונות, וואָלט פאַר בודיצקין געווען גענוג דאָס, וואָס זי האָט זיך דאָ אין שטאָט צוגעזוכט אַזאַ „זעלטענע״ וווינונג.

— אידיאָטקע,—טראַכט ער וועגן איר,—קיין ערגער צימער האָט זי שוין גאָרנישט געקאָנט צוזוכן... וווינען אין אַזאַ סאָרט הויז איז גאָר ביי איר אַן אידעאַל...

בודיצקין איז מציל פון אַזעלכע מינים ערגערנישן זיין רגילות צו לייענען ביכער פון אַלערליי געביטן.

— בע!—טראַכט ער אויף צוזעצעניש דער לערערין בריסקין, — זאָל זיין, אַז איך האַלט: „ביכער זענען מערסטנס שמאַטעס״, אָבער ליי-ענען לייען איך.

חוץ דעם איז ער אַ מענטש פון ריינעם געוויסן — וואָס ער טראַכט, דאָס זאָגט ער. זיין מיינונג איז:

— ליבע איז איינע פון די נאַרישסטע זאַכן אין לעבן.

נאָך מער:

— ליב האָבן אַ מענטשן,—דערטראַכט ער זיך,—הייסט אין דער אמתן: זיין צו אים בלינד, נישט זעען זיינע חסרונות, יעדנפאַלס — ווערן גלייכגילטיק צו זיינע חסרונות. איך באַקום ליב אַ מענטשן... וואָס הייסט עס, ווען מע קלערט זיך אין דעם איין? אַ געוויינלעכער מענטש, מיט געוויינלעכע מענטשלעכע חסרונות ווערט פלוצלינג אין מיינע אויגן העכער, פיינער, בעסער, שענער פון אַלע אַרומיקע, און בלויז נאָר אין מיינע אויגן, וואָס הייסט עס? דאָס הייסט, אַז אין באַצוג צו איינעם אַ מענטשן בין איך געוואָרן קורצזיכטיק, גלייכגילטיק, איך האָב אים אויפ-געהערט ווי געהעריק צו פילן און צו זעען, קורץ — איך האָב זיך פון אים דערווייטערט, ווייל אַנדערע, וואָס האָבן אים נישט „ליב״, זעען

דאָך יאָ זיינע חסרונות. און דאָס אייגענע פּאַרקערט: פּיינט האָבן אַ מענטשן הייסט: זעען קלאָר זיינע פעלערן, אַנדערש געזאָגט—זיך דער־נענטערן צו אים, זיך ערגערן, וואָס ער האָט פעלערן, פונדאַנען איז געדרונגען: דאָס וואָס מען רופט געוויינטלעך „ליבע״ איז אין אמתן—גלייכגילטיקייט, שטיין אין אַ זייט פון עמעצן; דאָס וואָס איר רופט אָן גרויסע ליבע איז גאָר, אַזוי־אַרום, די העכסטע שטופע פון פיינט האָבן, און פאַרקערט: דאָס, וואָס איר רופט געוויינטלעך אָן „פיינט האָבן״, איז גאָר די העכסטע מדרגה פון ליבהאָבן, פון נעמען אַ מענטשן נאָענט צום האַרצן. די גרעסטע מענטשן פון דער וועלט, ווי ניטשע און דאָסטאָיעווסקי, האָבן פיינט געהאַט. דאָס הייסט: זיי האָבן געקוקט אויף מענטשן מיט אָפענע אויגן, און אין דעם איז באַשטאַנען זייער גרויסקייט — דערפאַר זענען זיי געוועזן פאַרגעשריטענע מענטשן.

אין אָוונט, אין אַ שעה פון הייסער חקירה, זאָגט יאָסל בודיצקי אַרויס דעם דאָזיקן געדאַנק ביים דאָקטאָר ראַכליס אין שטוב:

— אין דער קומענדיקער געזעלשאַפט,—זאָגט ער,—וועט דער־ליבע נישט שפּילן קיין מינדסטע ראָלע, ווייל מענטשן וועלן קוקן איינער אויפן צווייטן מיט אָפענע אויגן.

אַרום טיש זיצן דער דאָקטאָר ראַכליס, זיין ווייב, אירער אַ ברודער אַ סטודענט, סאַרע בריסקין און נאָך אַנדערע היימישע מענ־טשן, וואָס קוקן בודיצקין אין פּנים אַריין, כאַפּן פון דער זייט אַ בליק אויף סאַרען און וואַרטן מיט נייגיריקייט: מיט וואָס וועט זיך עס אויסלאָזן? סאַרע בריסקין, זעען זיי, זיצט, ווי נישט ווילנדיק, קוקט נישט צו קיינעם, אירע פינגער, וואָס צערייסן דערביי אַ פּאַ־פּירל אויף פיל קליינע שטיקלעך, ווינקען אָן אויפהער:

— כ'האָב אים פיינט... ער איז מיר מיאוס, ווי אַ שפּין...

אירע אויגן גלאַנצן און ציטערן, בעת זיי טוען אויף בודיצקין אַ קוק פון דער זייט.

— אַ בוכהאַלטער—טוט זי ענדלעך אַ שעפּטשע דער דאָקטאָרשע אין אויער — ער מאַכט אַ חשבון... פירט די בוכהאַלטעריע פון דער וועלט... ליבע און בוכהאַלטעריע... הערט, איך בעט אייך... הערט נאָר צו!..

— „די קומענדיקע געזעלשאַפט״...—שעפּטשעט זי ווידער איבער־

קרומענדיקן!.. ער דאַרף עס בכלל האָבן אַ געזעלשאַפט... אָן קיין געזעלשאַפט קאָן ער זיך גאָרנישט באַדרייען.

אין יעדער רגע איז זי גרייט זיך אויפצוהייבן און פאַרשווונדן; אויב זי טוט עס נישט, איז דאָס נאָר דערפאַר, וואָס איבער „אים" אַוועקגיין, וואָלט געווען פאַר „אים" צו אַ גרויסער כבוד.

די דאָקטאָרשע האַלט דענסטמאָל איר קליין מיידעלע אויף די הענט, זי האָדעוועט עס מיט זייער אַ געדיכטער קאַשע און אונטערן טיש שטויסט זי דערביי איר מאַן מיט אַ קני, ער זאָל זיך איינהערן, מיט וואָס דאָס אַלץ וועט זיך היינט ענדיקן.

נאָר דער דאָקטאָר איז קאַלט צו דער גאַנצער געשיכטע; ער ער איז מיד; ער שמייכלט און וויל שלאָפן.

— דעריבער, — זאָגט יאָסל בודיצקי, — דעריבער וועט מען אין דער קומענדיקער געזעלשאַפט גאָר אַנדערש אָפּשאַצן מענטשן.

— אויף כפרות!—קאָן זיך סאַרע בריסקין שוין מער נישט איינהאַלטן און טוט מיט כעס אַ שאַר פון זיך די פיל אָנגעריסענע שטיקלעך פאַפיר, — אויף כפרות אייער קומענדיקע געזעלשאַפט.

איר פנים פלאַמט.

יאָסל בודיצקי טוט אויף איר אַ קוק, באַגעגנט זיך מיט אירע אויגן—בייזע אויגן, דם-שונאים.

— מיין ליבער פריינט, טוט ער צו איר אַ מאַך גאַנץ רויק.

אָבער ווי רויק ער זאָגט עס נישט, קומט דאָך אַרויס אַ רייסעניש.

בודיצקי זאָגט:

— מיין ליבער פריינט,—אויף צו פאַרשטיין אַן ענין איז וויניק צו האָבן אַ קאָפּ; אין קאָפּ מוז מען נאָך דערצו האָבן שכל אויך.

נאָר סאַרע בריסקין קאָן שוין מער נישט איינזיצן ביים טיש. זי לויפט אַוועק אינם דאָקטאָרס דערבייאיקן אויפנעם-צימער, עפנט דאָרט אין דער פינצטער מיט גרויס רעש דעם קלאַוויר און הייבט אָן שפּילן, פון אָנהייב פליסן דאָרט די טענער מיט אַקאָרדן גאַנץ רויק, געלאַשן, פלוצים הערן די טענער אויף: עס הערט זיך, ווי זי ברעכט אויס אין פינצטערן צימער מיט אַ היסטעריש געוויין, און עס לויפן אַהין דער דאָקטאָר, די דאָקטאָרשע און אַלע געסט.

— וואָס ווי̄ל ער פון מיר,—פאַרגייט זיך דאָרט סאַרע מיט גע־וויין און מיט פרישע כ̄ליפּענדיקע כ̄וואַליעס,—וואָס האָט ער צו מיר?!.. איך פרעג: וואָס האָט ער צו מיר?..

בודיצקי בלייבט איינער אַליין אין עס־צימער, שפּאַנט אַרום הין און צוריק מיט אַ ביטערן שמייכ̄ל פון אַ מענטשן, וואָס פילט זיך בלויז אויסערלעך נישט גוט, פאַרקערט, אינעווייניק איז ער ביי זיך גאַנץ „דאָסיק":

— אָט האָסטו דיר,—טראַכט ער וועגן דעם ווייַנענדיקן מיידל,—היסטעריקע... אויך אַ קאַמף־מיטל...

דערנאָך כ̄אַפּט ער פּלוצים אין פינצטערן קאָרידאָר̄ל זיין היטל און גייט אַוועק אַהיים בייז, אָן אַ „גוטער נאַכ̄ט".

אויף מאָרגן רעדט מען וועגן דעם איבער דער גאַנצער שטאָט:

— נעכטן אויפדערנאַכט האָט שוין געהאַלטן אָט־אָט...

— טאַקע דאָרט, ביים דאָקטאָר ראַכ̄ליס אין שטוב.

— נאָך איין רגע, וואָלט מען שוין געווען געשריבן תּנאים און געבראָכ̄ן טעלער.

— די דאָקטאָרשע איז שולדיק... זי איז קיין מענטש נישט...

— זי האָט געזעען, אַז עס האַלט שוין אַזוי נאָענט, איז נאָך וואָס־זשע האָט זי אים אָפּגעלאָזט.

— דער דאָקטאָר אַליין איז אויך אַ רעכ̄טע לעמעשקע... פאַר־וואָס האָט ער אַליין גאָרנישט נישט געטון?..

— איר הערט דאָך: „איך בין געווען מיד, זאָגט ער, איך האָב מסובן געוואָלט שלאָפן"... אַ תּירוץ...

דעם גאַנצן מאָרגנדיקן טאָג גייען צום דאָקטאָר און צו דער דאָקטאָרשע היימישע מענטשן און טענהן, אַז דער דאָקטאָר מיט דער דאָקטאָרשע זענען ביידע פאַרברעכ̄ערס:

— איר האָט געזעען, אַז עס האַלט שוין אַזוי נאָענט, איז וואָס־זשע זייט איר געשטאַנען מיט פאַרלייגטע הענט?

— מע זעט דען נישט, אַז זיי פּגרן איינער נאָכ̄ן אַנדערן?

— מ'דאַרף זיין בלינד, מען זאָל נישט זעען, אַז עס איז אַזאַ סאָרט ליבע.

— עס ציט זיי איינער צום אַנדערן, ווי אַ מאַגנעט.

— איר געדענקט נישט, ווי אַזוי ער האָט אויסגעזעען פאַראַיאָרן, ווען זי איז אַוועקגעפאָרן אויף דריי חדשים אין קאָנסערוואַטאָריע? כ'מיין: יאָסל בודיצקי—אַ טויטער מענטש איז ער געווען... אַרומגעגאַנגען אַ בלאַסער, מיט אַ פאַרבינדענעם האַלז, מיט עפּעס אַ מין שאַלעכל אויף די אַקסלען, מיט וואַטע אין די אויערן און נישט אויסגערעדט צו קיינעם קיין וואָרט... מע האָט נישט געזעען, אַז ער בענקט?—ער צאַנקט ווי אַ ליכט.

— און טאַקע סאַרע בריסקין אויך...

— ס'אַ משל! יענע האָט אין אַלע בריוו זיך געבעטן רחמים, מע זאָל איר שרייבן „וואָס הערט זיך... אין שטאָט", „וואָס הערט זיך" מיט פינטעלעך!..

איצט בלייבט, מע זאָל זיי נאָך אַמאָל צונויפפירן ביים דאָקטאָר ראַכלים אין שטוב. די סיבה אויף זיי צונויפפירן איז דער געבורטטאָג ביים דאָקטאָר ראַכליסעס מיידעלע, וואָס ווערט געהאָדעוועט מיט געדיכטע קאַשקעס. אין שטאָט לייגט מען אויף אָט דעם געבורטטאָג גרויסע האָפענונגען. נאָר פון דער אַנדערער זייט איז מען זיכער:

— אויב נישט דאָס מאָל, וועט זיין אַן אַנדערס מאָל.

— סיי-ווי-סיי וועלן זיי מוזן חתונה האָבן.

— עס וועט זיי העלפן, ווי אַ טויטן באַנקעס.

מיט איין נאַכט וויינבקער

מיט איין נאַכט ווייניקער

I

ביי דער נשמה נאָגט דער בערלינער צען אַזייגערדיקע אָוונט-שעה.

זי איז אַ נעפּלדיק-עלעקטרישע.

אַ דערוואָרגענע.

שטום און פאַרעקשנט מאָנט זי, מ׳זאָל זיך מיט איר באַהעפטן דורך אַ ווונק, דורך אַ בליק, דורך אַרומפירן דעם עצירותדיקן הונט אויפן טראָטואַר — אַרומפירן הין-און-צוריק און שווייגן.

נאַכט-ביי-נאַכט אַזוי — ווען אין ווייט-פאַרוואָרפענע אַרבעטער-פערטלען לייגט מען זיך פרי שלאָפן.

מאַקס וועגצל טראַכט דאַן:

— ווי אין קאַזעמאַטן.

— ווי אין קאַזעמאַטן.

נאַכט-ביי-נאַכט אַזוי, ווען אין רייך-באַלויכטענע שטאָט-צענטרען פאַרהוליעט מען זיך ביז אין גרויען טאָג.

מאַקס וועגצל טראַכט דאַן:

— אויף צו ברעכן!

— אויף צו ברעכן!

און אין מיטן — צווישן דרעמלדיקע אַרבעטער-פערטלען און הוליענדיקע צענטרען — שמעקן נישט-אָרעמע און נישט-רייכע בערלינער מיט זייער אָנשטענדיקן ירושהדיקן גערויך:

— אַ געריך פון גוטאַפּערטש און פון פּיל, פּיל לײדיקע פּעַ־
סער ביר.

זײ שמעקן אַזױ מיט זײערע מײַלער און לײַבער, מיט זײערע
װײַבער און קינדער און מיט אַלע זײערע לאַנגע נישט־אָרעמע און
נישט־רײַכע קוים־באַלויכטענע גאַסן — זײ טרינקען ביר און רויך פון
העל־באַלויכטענע ביר־האַלעס און לאַכן, לאַכן, װי ערב־מענטשן.

נאַכט־בײַ־נאַכט אַזױ — װען קנעכט און הערן טײלן זיך אָפּ
אויף שלאָפן און אויף הוליען.

נאַכט־בײַ־נאַכט, װען אין װעדינג *) טרײַבט אָט די שעה אַרויס
אַלערלײ אײנזאַמע טשודאַקעס אין גאַס, טרײַבט זי דאָרט אויך אַרויס
אין דרויסן דעם צעפּאַטלטן יונגנמאַן אָנם פּאַלטאָ, װאָס האָט אַ טבע
צו שטיפן זײַנע לאַנגע הענט טיף אין די לײדיקע הויזן־טאַשן.

איצט, אין אָט דער שעה, געדענקט ער שטאַרקער, װי תּמיד,
װער ער איז:

— דיכטער מאַקס װענצל.

ער שטײט אין עק טראָטואַר און טראַכט:

— װוּהין גײן?

װיסן װײסט ער גוט:

און אָט דעם ציכטיק־טרוקענעם אומגעהוירען פּרך שליסט מען
פּינקטלעך אַלץ אַזײגער אַלע פּאַראַד־טירן — אַ שלעכטע געװײנהײט.

— נאַר פּאַרפאַלן!

— סדום...

פּרוּװ מאַך איבער די געװײנהײט בײַ אַן אַלטער קאַרגער שװיגער.

און פּאַר װענצלען איז אָט די שטאָט פון אײביק אָן אַזאַ:

אַ קאַלטע, תּמיד־קײַענדיקע שװיגער, װאָס איר טאָכטער איז
שוין לאַנג געשטאָרבן און אַלײן איז זי אין כּעס אויף אים, װענצ־
לען — דעם געװעזענעם אײדעם:

— װאָס האַלט ער נאָך אין אײן קריכן אַהער מיט װיזיטן?

---

*) אַן אַרבעטער־פערטל.

אויב די „קייענדיקע שוויגער" האַלט ביז שפּעט ביינאַכט העל־באַלויכטן אירע קאַפּעס און ביר־הייזער, טאָ זאָל איר דערפאַר גאָט געבן אַ נייע נשמה — אַזוי ווינטשט איר דערפאַר פון טיפן האַרצן מאַקס וועגצל — צאָל דאָרט פאַר קאַווע, צאָל פאַר ביר; טו דאָס, וואָס מאַקס וועגצל האָט נישט די מינדסטע מעגלעכקייט צו טון.

לעבן זאָל דערימעך דער לאָקאָל פון אנקל פריצס ביליקע מיטאָגן און ביליקע אָוונט־ברויטן, וואָס אויף דער הערינג־שמעקנדיקער אווגוסט־שטראַסע.

אַ מענטש ווי וועגצל דאַרף עס שטענדיק האָבן אין זכרון:

— ביים אָנקל פריץ קאָן מען אָפּזיצן האַלב־הונגעריק צוויי און דריי שעה און דערפאַר גאָרנישט באַצאָלן.

עס מאַכט נישט אויס, וואָס דער אַריינגאַנג אַהין איז קיינמאָל נישט באַלויכטן.

די פאַראַד־טיר איז דאָך ברכהדיק־אָפן.

דער אַספאַלט דאָרט אין פינצטערן טיף־גריבלדיקן קאָרידאָר גיט גלייך ביים אַריינקומען אַן התראה:

— כאַפּ נישט... אויף מיר דאַרף מען קענען גיין.

מ'טוט דאָרט ווי וועגצל:

מ'רוקט זיך פאַמעלעך, פאַמעלעך מיט איין זייט, מ'טאַפּט אינ־דערפינצטער די וואַנט ביז מ'טאַפּט אָן אַ טיר; מ'קומט אַריין אין אַ לאַנג צימער מיט לאַנגע טישן און מיט לאַנגע בענק; מ'געפינט זיך אין עפּעס אַ מאָדנע־הפקרדיקן ביינאַכטיק־טונקעלן וואָקזאַל, ווו אין איינעם פון די ווינקלען — אַזוי דאַכט זיך — האַלט אָנקל פריץ דעם בופעט, מעלה־גרהט ווי אַ קו און גיט גוט אַכטונג, מען זאָל ביי אים פונם טיש גאָרנישט אַראָפּגנבענען. אַלץ, וואָס עס קומט פאָר אין די אַנדערע ווינקלען, גייט אים דערפאַר נישט אָן אפילו אין דער לינקער פּיאַטע.

עס מאַכט זיך:

אויף די ווייטע אָדער נאָענטע באַנק גיט מען איינער דעם אַנדערן קלעפּ; עס בלוטיקן פאַריושעטע פּנימער, צעגראַבלטע נעז. אָנקל פריץ — אַ לאַנגער מיט אַ צעקנייטשט פּנים פון אַן אַלטן קסאָנדז שטייט דאַן מיט פאַרלייגטע הענט אויף יענער זייט בופעט; זיין ברייט

מיל הערט אַ ווײַלע אויף צו מעלה-גרהן און זײַנע קלײנע פֿאַרפֿרײַ־טע אײגעלעך קוקן, ווער ווער ווײַסט ווער בעסער שלאָגן. פּאָליצײַ רופֿן גײט ער קײנמאָל נישט — ס׳איז נישט זײַן עסק.

אַהין בענקט אַלע אָוונט דאָס האַרץ בײַ ווענצלען; אַהין ציט עס.

נאָר איצטיקס מאָל האָט מיט ווענצלען געטראָפֿן דאָס, וואָס טרעפֿט אָפֿט מיט ווײַט נישט קײן אויסגערעכנטע און ווײַט נישט קײן אָנערקענטע דיכטער פֿון זײַן גראַד:

ער איז פֿאַרנאַכט אַנדרעמלט געוואָרן מיט גרויס צער, מיט גרויס בענקשאַפֿט צו עפּעס אַן אומבאַשײדן האַרציק ליד, וואָס זאָל מיט זיך אויסגיסן דעם גאַנצן צער און די גאַנצע בענקשאַפֿט פֿונם דיכטער מאַקס ווענצל; — אײנמאָל פֿאַרנאַכט בײַ זון־אונטערגאַנג, ווען פֿון צווישן די זײַלן, וואָס אונטערן הויכן בראַנדעבורגער טויער זע־נען אין פֿיל רײען אײנס נאָך אײנס, ווי אויסגעשאָסענע, געלאָפֿן די יום-טובדיקע אַוטאָמאָבילן, האָט ער דאָרט בײַם ערשטן גרויסן דענק־מאָל געזען, ווי אַ בלאַס מײדל שטײט צוגעטוליעט צום קאַלטן מאַר־מאָר און ברעכט פֿון נאָך טרינקען אָדער פֿון נאָך אַ גרעסערער עבֿרה, וואָס וואַקסט בײַ איר אינעווייניק אונטערן האַרצן — זי ברעכט, ווי־פֿאַר דער גאַנצער אומגעהויער־גרויסער שטאָט בערלין...

איז אָט:

...מיט דעם, אײגנטלעך, זאָלן זיך אָנהײבן די ערשטע פֿערזן פֿון זײַן ליד...

ווען ווענצל איז מיט אַ געפֿיל פֿון פֿאַרשפּעטיקונג נאָך אָט דעם דיכטערישן דרעמל אַרויס אין דרויסן, האָט ער דערזען, ווי אין היץ:

די אומגעהויער־גרויסע שטאָט איז פֿאַרשלאָפֿן און שטום, ווי די נעפּלדיק-עלעקטרישע שעה.

דער שטאָט איז קאַלט, ווי אָט דער שעה, אין װעלכער קנעכט און האַרן טײלן זיך אָפּ אויף שלאָפֿן און אויף הוליען.

דער שטאָט איז קאַלט, ווי אים, ווענצלען — דעם דיכטער אָנם פּאַלטאָ מיט די פֿאַררוקטע הענט אין די לײדיקע הויזן־טאַשן.

אַלץ, וואָס אין שטאָט ווערט בײַנאַכט פֿאָרקומען, איז אים צו־געטרעטן נאָענט צום האַרצן, און ער האָט דערפֿילט:

— עס קומט, ווירקלעך, אַז עמעצער זאָל זי מוציא זיין און זיך פֿאַר איר גוט, גוט אויסברעכן.

זיינע פֿיס האָבן אים דערבײַ פֿון זיך גענומען טראָגן צו אָנקל פּריצס לאָקאַל — אַהין, וווּ ער לעבט איבער זיינע בעסטע דיכטערישע שעהן.

אין שמאָלן לאַנגן אַרייַנגאַנג האָט ער זיך דאָרט אָנגעשטויסן אויף אַ סטאַטעטשנע פּאָרל, וואָס האַלט זיך שטייף אַרומגענומען און בעט זיך בײַ אים זייער שטיל מיט אַ פּאַרטשאַדעט-שלעפּעריק קול:

— פֿאַרצייַונג...

אינם שטילן אַרומנעמען זיך, אינם שטילן געבעט פֿון אָט דעם פֿאַרטשאַדעטן זכר־ונקבה־פּאָרל, האָט ווענצל גלייך דערפֿילט, אַז ער איז דאָס מאָל אַרייַנגעשלאָפֿן אין אָוונט אַריין פֿיל מער, ווי אַ דיכ־טער פֿון זיין גראַד קאָן זיך דערלויבן, און אַז די שעה איז שוין פֿיל שפּעטער, ווי עלף.

די טיר פֿון אָנקל פּריצס לאָקאַל איז דווקא נאָך געווען אָפֿן, נאָר דער לאָקאַל אַליין — אויסגעלאָשן און פּוסט, ווי דער דריטער קלאַס אין אַ וואָקזאַל, נאָכדעם ווי עס זענען שוין דורכגעגאַנגען אַלע צוגן. שיין איז אַהין געפֿאַלן דורך די אומעטיק־אומריינע שויבן פֿון דער טיר, וואָס פֿירט אין אָנקל פּריצס שלאָף-קאַמער.

ווענצל איז געשטאַנען אין אַרייַנגאַנג מיט גרויס באַדויערונג, מיט גרויס פֿאַרדרוס אויף זיך אַליין, אלמאי ער איז פֿאַרשלאָפֿן.

זיינע געפֿילן:

— פֿאַרשפּעטיקט...

— אָנגעוווירן דעם לעצטן צוג.

ער האָט אַליין נישט געדענקט, וועגן וואָס ער האָט, שטייענ־דיק אין אָנהייב לאָקאַל, זיך פֿאַרטראַכט. ער האָט אַראָפּקוקנדיק צו זיינע פֿיס דערזען בײַ דער טיר די פּאָר קאַלאָשן, וואָס אָנקל פּריץ טראָגט בײַ יעדן פֿייכטן וועטער צוליב זיין עלטער געוויינהייט און צוליב זיין רעוומאַטיזם. די קאַלאָשן האָבן צו זיך געצויגן זיין אויג פּשוט, ווייל פּונקט אַזעלכע פֿלעגט בײַ אים אינדערהיים טראָגן זיין פֿאָטער. קינדווייז פֿלעגט ער, ווענצל, ליב האָבן צו שטופּן די קליי־נע פֿיסלעך אינם פֿאָטערס גרויסע קאַלאָשן און אים פֿלעגט דאַן אויפֿן

האַרצן זיין אַזוי גרינג, גרינג... אים האָט זיך געדאַכט, אַז ווען ער שטופט איצט אַריין זיינע פיס אין אָט די קאַלאָשן, וואָס געהערן צום אָנקל פריץ, וואָלט ער זיך באַלד צוריק דערפילט אַזוי גוט און גרינג, ווי אַמאָל, בעת ער איז נאָך געווען אַ קינד. פאַרטראַכטערהייט האָט ער ווירקלעך די פיס אין די קאַלאָשן אַריינגעשטעלט, און ווייל פון יענער זייט אומעטיק־באַלויכטענע שויבן האָבן זיך פונקט אין יענער רגע דערהערט טריט, ווייל ער האָט נישט געוואָלט, מ׳זאָל אים דאָ טרעפן איינעם אַליין מיט פרעמדע קאַלאָשן אויף די פיס און ווייל קיין פיל צייט איז שוין נישט געווען—איז ער געשווינד מיט די קאַלאָשן אויף די פיס אַרויס אין פינצטערן קאָרידאָר. דאָרט איז ער באַלד געקומען צו זיך, און זיך באַלד דערמאָנט, אַז די קאַלאָשן זע־נען דעם אָנקל פריצעס, נאָר אָפּשטעלן זיך איז שוין געווען שפּעט — פון אונטן איז מיט אַ ליכט אין האַנט שוין געגאַנגען דער אָנקל פריץ. — אָפּשטעלן זיך האָט געהייסן: אַריינפאַלן, ווי אַ גנב, אין די הענט פון אָנקל פריץ — אַ צו פשוטן מענטשן אויף צו פאַרשטיין דעם קאָמפּליצירט־פּסיכישן צושטאַנד פון אַ דיכטער, וואָס דורך אַריינ־שטעקן די פיס אין פרעמדע קאַלאָשן איז ער אויסן געווען נישט מער, ווי אומקערן זיך אויף איין רגע צו זיינע אַמאָליקע, קינדער־שע געפילן.

ווענצל האָט דעריבער אין געלויף אַ שליידער געטון פון די פיסביידע קאַלאָשן און איז אַ באַפרייטער אַרויס אין דרויסן.

מאַקס ווענצל האָט אַ געבענשטע נאַטור:

ווי נאָר ער באַפרייט זיך פון אַן אומגליק, אַזוי גלייך פאַר־געסט ער אָן אים.

ווי נאָר ער איז ביים אָראַניענבורגער טויער גאַנץ מיטן לעבן אַריין אינעם מענטשן־פּלאָנטער, וואָס ציט זיך צו די באַנען פון „שטאָט״־, „הויך״־און „אונטערגרונד״־, אַזוי באַלד איז פאַר אים דער אָנקל פריץ מיט זיינע קאַלאָשן געוואָרן נישט מער ווי אַ נעפּלדיק־ווייטער חלום, ווי עפּעס אַן אומגליק, וואָס האָט אַמאָל, אַמאָל גע־טראָפן מיט זיינעם אַן עלטער־עלטער־זיידן. ווענצל אַליין — זיין קאָפּ, זיין האַרץ און אפילו זיינע הענט, די טיף־פאַררוקטע אין די הויזן־טאַשן — אַלץ, וואָס אין אים, איז איצט געווען פול מיט פאַרדרוס

אויף זיך אַליין, אַלמאַי ער האָט איצט, צו נאַכט־צו, זיך נישט פאַר־זאָרגט מיט אַ וועלכן נישט איז באַגער — באַגערן קאָסטן דאָך קיין געלט נישט. וואָלט זיך אים איצט גלוסטן, כאָטש לאָמיר זאָגן:

— עסן.

— שלאָפן

— אָדער אפילו — צו מיידלעך.

שרעקלעך!

אַזאַ לאַנגע קאַלטע אָסיען־נאַכט, און ער — איינער אַליין אין אָט דער נאַכט — אַליין, אָן איין איינציקן באַגער.

— נו גוט.

— זאָל זיין, אַז ער, ווענצל, איז דאָס בילקסטע באַשעפעניש אין דער וועלט.

— דער סאַמע פּוסטער צווישן אַלע מיליאָנען בריאים, וואָס האָבן דאָ אין שטאָט אָפּגעהאָרעוועט אָדער אָפּגעפּוסטעוועט אַ טאָג און זיך צעטיילט אויף שלאָפן און אויף הוליען.

—פונדעסטוועגן בלייבט ער דאָך ווענצל — אַ דיכטער...

— נו, געפּועלט!

— זאָל זיין, אַז גערעכט זענען אַלע, אַלע — גערעכט זענען סיי די אָרעמע, סיי די רייכע, וואָס דאַרפן אים נישט.

— גערעכט זענען צווישן די „הוליענדיקע” אַלע קריטיקער, וואָס אָנערקענען אים נישט; גערעכט זענען אַלע צייטונגען און זשור־נאַלן, וואָס קערן אים אום צוריק זיינע לידער.

— נו גוט.

זאָל זיין, אַז ער איז קיין דיכטער אויך נישט. ער, ווענצל אַליין, איז גרייט אין דעם מודה צו זיין אַלע פרימאָרגן, בעת ער כאַפּט זיך אויף פונם שלאָף, נאָר אַלע פרימאָרגן פאַלן אים בייניים אַריין אין די הענט פרישע צייטונגען און זשורנאַלן, און ער זעט: די לידער, וואָס מ׳דרוקט אין זיי, זענען הונדערט מאָל ערגער פון זיינע, טויזנט מאָל ערגער פון זיינע. אין אַלע רעדאַקציעס זיצן שווינדלער, גראָבע קעפּ, אונטערגעקויפטע מענטשן. בלויז צוויי מענטשן האָבן זיך געקאָנט פאַר־גינען דעם לוקסוס צו זיין אָרנטלעך און פאַרשטענדלעך—איינער פון זיי איז דער האָריקער מאָלער באַבאַ, וואָס וווינט אין זיין שטויביקער

אַטעליע אינם זעלבן הויז, ווו נידעריקער מיט אַ פּאָר גאָרן ווינט ווענצל, און דער צווייטער — דער קריטיקער דאָקטאָר מער — דער איינציקער פון אַלע קריטיקער, וואָס האָט ווענצלען געזאָגט, אַז אין זיינע לידער איז ער גרויס:

— „איך האָב מורא צו זאָגן: גאוניש".

נאָר דער האָריקער מאָלער באַבאָ איז אַליין אויך, פּונקט ווי ווענצל, נישט אָנערקענט נישט פון קאָלעגן מאָלער און נישט פון קריטיקער; ער האָט קיינמאָל גאָרנישט אויסגעשטעלט און גאָרנישט פאַרקויפט. אַלע זיינע בילדער הענגען אויף זיין בוידעם, ווי מתים, וואָס ווילן נאָכן טויט עסן... אָנשטאָט צו געבן זיי עסן, שמירט זיי באַבאָ אַלע מאָל איבער מיט נייע פאַרבן.

און דער קריטיקער, דאָקטאָר מער, איז נאָך צוריק מיט אַ יאָר דריי געשטאָרבן פון אַ פּאָפּלעקציע. אַחוץ דעם, וואָס ער האָט זיך פון צייט צו צייט באַשעפטיקט מיט קריטיק, האָט ער נאָך געהאַט אַ באַקטעריאָלאָגישן קאַבינעט און איז אין לעבן געווען אַ פילאָסאָף.

— איז אַלץ איינס,—האָט ער געלערנט ווענצלען, — ס'איז אַלץ איינס, צי די וועלט אָנערקענט דיך פאַר אַ גאון, אָדער דו אָנער־קענסט זי פאַר אַ טויגנישט — די דיסטאַנץ בלייבט די זעלבע...

איצט איז שוין ווענצל טיף אין יענעם צושטאַנד, ווען ער גייט לאַנגע שעהן איבער די גאַסן און ווייסט נישט, אַז ער גייט איבער זיי; זיינע אַראָפּגעלאָזטע בייז־אויסגעגלאָצטע אויגן זעען נישט, ווי בייז און פעסט עס שפּאַנען זיינע פיס. זיין פּנים איז פאַרקרומט פון עקל צו אַלע גראָבע קעפ — קריטיקער. ער איז פול מיט פאַר־דרוס און באַמערקט נישט, אַז ער גייט שוין לאַנג.

— צום רוח!—שעלט ער אָן לשון און פאַרקוועטשט שטאַרק די ציין, — צום רוח.

ער האָט שוין אַ פּאָר מאָל אַריבערגעשפּאַנט איבער יום-טובדיק־באַלויכטענע קייטן־בריקן; ער, ווענצל, דאַרף אָט די בריקן אויף כפּרות. אונטער די בריקן דרעמלט רויק די וואָלעדיק־בייזע שפּרעע— אַ טייך, וואָס די אומגעהויער־גרויסע שטאָט דאַרף אים האָבן אויף אָפּצושפּיגלען אין אים אירע יום־טובדיקע ליכט און כדי עס זאָלן אין יאושדיקע שעהן האָבן וווהין זיך אַריינוואַרפן אַזעלכע מענטשן, ווי־ער — ווענצל.

— צום רוח,—שעלט ווענצל, און אים איז אַלצאיינס, ווען זיין קללה זאָל אָנגיין.

פּזן מיטן אַ נייער גאַס שיינט אַ נייע אומענדלעכע שורה הענגענדיקע לאַמטערנס. אין אַ צווייטער און אין א דריטער גאַס שיי־נען ווידער אַזעלכע—ווייסע, ווי גרויסע לייכטנדיקע אייער. רויטע גאָלדענע רעקלאַמע־פּייערלעך האָבן אין זינען וויכטיקערע מענטשן, ווי ווענצל, און ווינקען צו אים צופיל גרינגשעציק:

— נישט זיך מיינט מען...

אַ פּאַרמעט־געלער דראָשקער אין אַ הויקערדיקער פּעלערינע איז אַלט, ווי זיין צילינדער און ווי זיין פערד, וואָס קאָן צוויי זאַכן: קייען און פּאַסקודען דאָ אין עק ראָג, וווּ עס שטייט שעהן־לאַנג איינגעשפּאַנט אָן שום נוצן. דער אַלטער דראָשקער דראַפּעט זיך שווער אויף די הויכע קאָזלעס און שעלט די אַרומיקע אומ־רויק־לויפנדיקע אויטאָמאָבילן:

— אין לאָנדאָן,—רעדט ער צו זיך אַליין,—אין לאָנדאָן וועט קיין שום לייטישער מענטש מיט אָט דעם שטינקעכץ נישט פאָרן. דאָרט איז—נאָר מיט פערד, נאָר מיט פערד...

רוישיקע אייזערנע רעדער פאַרטויבן ביי ווענצלען איין אויער, און דער אַנדערער אויער הערט נאָך אַלץ, ווי דער אַלטער דראָש־קער שעלט זיך. ווענצלס פיס וואַרן עפּעס מיט אַמאָל זייער דינע, ווי דרעטלעך, און טוען אין שרעק אַ יאָג הין־און־צוריק. אַרום אים— אַ פלאָנטער, אַ געווירבל פון אויטאָמאָבילן, טראַמווייען, וועליסאָפּעדן, משא־וואָגנס און פיסגייער. אַלץ יאָגט אַהער, ווי צו איין פינטל פון פיר גאַסן. אויף אַ רגע ווערט צווישן זיי פאַרלוירן די מאַנעקעניש־אייזערנע קעפּקע פונם אויסגעצויגענעם פּאָליציימאַן. הויך אויף אַ בלינדער וואַנט בלענדן קרומע רעקלאַמע־אותיות און אין אַ בעכער פון עלעקטרישע לעמפּלעך גיסט זיך אָן אויפהער ווייַן פון אַן עלעקטרישער פלאַש, גיסט זיך און גיסט זיך, און דער בעכער איז אַלץ ליידיק.

— ווי דאָס גאַנצע לעבן דאָ אין שטאָט,—טראַכט ווענצל,— ווי דאָס גאַנצע לעבן...

פונם ראָג טוט אַ בליק דאָס בלאַסע פּנים פון אַ זונה; נאָך

איר געבן אַ שפּאַציר די פיס פון אַ צווייטער, פון אַ דריטער, פון צענטליקער, וואָס שלעפּן זיך אַרום איינציקווייז און פּאָרלעכווייז רעכטס און לינקס אויף די טראָטואַרן. אין איין אויגנבליק דערקענט ווענצל סיי די שפּעטקייט פון דער שעה, סיי די גאַס.

אַך יאָ, אויף באַזונדערע כאַראַקטערן און טיפּן טיילן זיך אין אָט דער גוואַלדאָוונער שטאָט נישט די מענטשן, נאָר די גאַסן. די הויכע בלינדע רעקלאַמע־וואַנט, וואָס האָט אין איר שכנות אַ דאַך פון אַ קליין צווייגאָרנדיק מויערל, מאַכט די גאַנצע גאַס העסלעך, ווי אַ מיאוסע נאָז—דאָס פּנים פון אַ מענטשן. ווענצל דערקענט די גאַס אין אָט דער מיאוסער נאָז אירער—ער איז אויף דער אינוואַ־לידן־שטראַסע, ער געפינט זיך צווישן אומצאָליקע ביינאַלטיקע גאַסנ־מיידלעך, וואָס שפּאַצירן אויף די טראָטואַרן, אויסקוקנדיק און פאַר־טשעפּענדיק יעדן מאַנסביל.

מיט אָט די מיידלעך האָט ער אַלטע פריינטלעכע באַציונגען. די מיידלעך ווייסן: אַזאַ יונגערמאַן אָן אַ פּאַלטאָ, וואָס האַלט די הענט אין די הויזן־טאַשן, וועט זיי פיל גרינגער אָפּגעבן די לעצטע עטלעכע גראָשנס איידער פאַרשידענע זאָרגלאָזע און רייכע יונגע־לייט—זיי טוען זיך צו אים ליבלעך אַ לאָז פון אַלע זייטן.

נאָר ווענצל איז אַ מענטש אַן אָרנטלעכער און זאָגט זיי גלייך אויס דעם אמת: די לעצטע עטלעכע גראָשנס האָט ער שוין לאַנג אָפּגעגעבן איינער פון זיי; ער געדענקט נאָר נישט פּינקטלעך, וועלכער; ער קוקט זיי אין די פּנימער, בעת זיי רינגלען אים אַרום און ווייזט אָן מיט אַ פינגער:

— אפשר אָט דער, אַ?...

— און אפשר דיר... אַ?... נישט דיר?

פאַראַן צווישן זיי בייזע, וואָס טרעטן גלייך אָפּ פון אים, אייבע פרעגט מיט גאַל:

— ננאַ!... וואָס־זשע ביסטו אַהער געקומען? אָנקוקן אַ כלה?

נאָר פאַראַן אַנדערע, וואָס איילן נישט פון אים אַוועקצוגיין. געווען דאָ אַמאָל צווישן זיי איינע אַ קליינוווקסיקע מיט אַ פאַרריסן נעזל, וואָס האָט אים פון רחמנות פאַרבעטן צו זיך אַהיים:

— גיט אים קאַווע! — האָט זי דאָרט אַ געשריי געטון צו דער באַלעבאָסטע, — אויף מיין חשבון!

און אַליין איז זי געשווינד אַוועקגעלאָפן צוריק אין גאַס אויס־קוקן מאַנסבילן.

אויך איצט שטייט לעבן אים, לענגער ווי אַלע, איינע אַ וווק־סיקע, אַ בלאַסע; ערגעץ טיף אין זיך גלויבט זי אַפּנים נישט, אַז ער מיינט עס באמת — אָט דאָס, וואָס ער זאָגט: „די לעצטע עט־לעכע גראָשן האָב איך שוין לאַנג עמעצן פון אייך אָפּגעגעבן", זי האָט אַ חשד, אַז ער זאָגט עס צוליב חכמענען זיך.

— קום, — זאָגט זי צו אים, — קום אַביסל שפּאַצירן.

זי איז אָבער פון דער אַנדערער זייט נישט זיכער, אַז ער פאַרמאָגט נאָך יאָ אַ פּאָר גראָשן; איר איז לאַנגווייליק און, בעת זי גייט מיט אים, לאָזט זי דעריבער נישט אַדורך קיין איין פאַר־ביייגייענדיקן מאַנסביל, זי זאָל אים נישט פאַרטשעפּען.

— איך וואָלט, פאַרשטייט מען, — הייבט ווענצל אָן צו פאַרפירן מיט איר אַ שמועס, — איך וואָלט, פאַרשטייט מען, איצט געקאָנט זיצן אינדערהיים און שרייבן לידער, נאָר אַרומגיין אָט דאָ מיט דיר איז אויך נישט קיין שלעכטע זאַך...

דאָס מיידל קוקט צו צווי ביינאַכטיק-לוסטיקע יונגעלייט, וואָס גייען אַהער פון אַקעגנדיקן ראָג, און הערט וועגצלען נישט מער, ווי מיט איין אויער. וועגצל קוקט אויף איר מיט מורא, אַז אָט־אָט וועט ער איר לאַנגווייליק.

— אָט אַזאַ מיידל, ווי דו, — זאָגט ער צו איר, — וועל איך איצט מאָלן אין מיין גרויסער פּאָעמע „בערלין". איך האָב איינמאָל פאַר־נאַכט, ביי זון-אונטערגאַנג געזען פּונקט אַזאַ בלאַס מיידל, ווי דו. זי איז געשטאַנען צוגעשפּאַרט צום ערשטן גרויסן דענקמאָל, וואָס צווישן זיגעס-אַלעע און בראַנדעבורגער טויער, און האָט געבראָכן מיט נשמה, מיט האַרץ, געבראָכן פאַר גאַנץ בערלין... אָט אַזוי וועט זיך אָנהייבן מיין פּאָעמע...

נאָר דאָס מיידל האָט זיך שוין אַנטוישט אָן די צווי פאַר־ביייגעגאַנגענע יונגעלייט, וואָס האָבן זיך מיט איר בלויז אַ ווייצל געטון; זי קוקט זיי נאָך, ווי פריילעך זיי שטויסן איינער דעם

אַנדערן, איינער רוקט אָן דעם צווייטן דעם הוט איבער די אויערן. ווענצלס פּאָעמע נעמט זי נישט. זי טוט אַ זיפץ:

— איז וואָס וועט זיין דער סוף? — פרעגט זי ביי אים.

— דער סוף?...

ווענצל טוט זיך אַ פּאָמפּע, כדי אַ שיט צו געבן מיט אַפּאָריז־מען און מיט אַמאָל פאַראינטערעסירן מיט זיך דאָס מיידל:

— דער סוף, — טוט ער אַ קייע, — דער סוף איז נישט אינטע־רעסאַנט, עקלהאַפט, מיאוס. ווי דער סוף פון אַ מענטשן, ווי דער סוף פון אונזער פּלאַנעטע, אויף וועלכער איך מיט דיר לעבן איצט; דער סוף איז קיינמאָל נישטאָ און דעריבער איז ער אַן אויסגע־טראַכטער, אַ ליגן. מיינע לידער, זאָגט מען מיר, טויגן נישט, ווייל זיי האָבן קיין סוף נישט. מ'וויל, איך זאָל זאָגן ליגן, וועט מען מיך אָנערקענען. נאָר ווענצל זאָגט קיין ליגן נישט פאַר קיין פּרייז אין דער וועלט, אפילו נישט פאַר אָנערקענונג. ווענצל איז דער אמת, דער ריינער אמת; דו פאַרשרייב עס ביי זיך: אין אַזאַ און אַזאַ אָסיען-נאַכט, אַרום דריי אַזייגער האָסטו באַגעגנט דעם „אמת" פון דער שטאָט בערלין — אָט אַזוי האָט ער אויסגעזען: אָן אַ פּאַלטאָ, מיט העמד פאַררוקטע אין די ליידיקע הויזן-טאַשן, ער האָט זיין אַרומגעדרייט אַ גאַנצע נאַכט אין גאַס, ווייל ער האָט מורא געהאַט, טאָמער וואַרט אויף אים אינדערהיים דער באַלעבאָס פון זיין צי־מער — דער מענטש, וואָס האַלט, אַז יעדער זאַך מוז האָבן אַ סוף — און וועט ביי אים מאָנען דירה־געלט...

איצט האָרט אים שוין מער נישט, וואָס דאָס מיידל הערט אים נישט, וואָס זי האָט אים געלאָזט איינעם אַליין, וואָס זי האָט אין עק קוואַרטאַל געפּאַקט עפּעס איינעם אַ שיכור און איז מיט אים באַ־שעפטיקט אַוועק צו זיך אַהיים. ער אַליין איז פול מיט התפעלות פון דעם, וואָס ער האָט דעם מיידל נאָר-וואָס געזאָגט און פון דעם, וואָס ער האָט נאָך צו זאָגן און צו זאָגן:

— ער אַליין, ווענצל, אָנם פּאַלטאָ, מיט די העמד פאַררוקט אין די הויזן־טאַשן איז דער אמת פון בערלין — ער אַליין איז יענץ מיידל, וואָס ברעכט אויס דעם ליגן פון אָט דער שטאָט לעבן דענק־מאָל, וואָס פאַרן בראַנדעבורגער טויער. ער איז די אייביקייט, ער איז

דער קאָסמאָס, ער איז גאוניש, זיינע פּאָעמען, זיינע לידער פֿאַר־שטייט נישט קיינער פֿון אָט די פֿערד, וואָס זיצן אין די רעדאַק־ציעס. „זיי" שאַצן דאָס לידער!... משכּנות שאַצן אין אַ לאָמבאַרד וואָלט מען זיי באַדאַרפֿט אַוועקזעצן, אָט די גראָבע קעפּ און פֿאַר־שטאָפּטע הערצער. בלויז איין מענטש האָט פֿאַרשטאַנען צו שעצן: דאָס איז געווען דער דאָקטאָר מער, וואָס איז פּלוצים געשטאָרבן פֿון אַ פּאָפּלעקציע און וואָס אַחוץ זיין באַשעפֿטיקונג מיט קריטיק האָט ער נאָך געהאַט אַ באַקטעריאָלאָגישן קאַבינעט און איז אין לעבן גע־ווען אַ פֿילאָסאָף.

איצט געפֿינט זיך שוין ווענצל ווידער אין יענעם צושטאַנד, ווען ער גייט לאַנגע שעהן און באַמערקט נישט, ווי לעבעדיק און פֿעסט עס שפּאַנען זיינע פֿיס. זיין פּנים איז פֿאַרקרומט. ביי יעדן אויסגליטש קלעמט ער די ציין און איז גרייט מכבּד זיין מיט אַ קללה דווקא דעם געשטאָרבענעם דאָקטאָר מער:

— עס זאָל אים כאָטש איבערקערן דאָרט אין קבר!

ווען אָט דער קריטיקער זאָל אים נישט געווען זאָגן, אַז אין זיינע לידער איז ער גרויס, ער האָט מורא צו זאָגן „גאוניש", וואָלט ער, ווענצל, איצט געווען אַ שוסטער, אַ שניידער. יעדנפֿאַלס קומט אים אָט די קללה, — אַזוי מיינט ווענצל — זי קומט אים, ווייל ווען נישט ער, דער דאָקטאָר מער, וואָס האָט זיך זיינס אָפּגעזאָגט און איז געשטאָרבן, וואָלט ער, ווענצל, זיך איצט געוויס נישט געווען אַזוי שטאַרק געמאַטערט אויף דער וועלט.

מיטן גרויען שאַריען דרייט ער זיך אַרום אַ מידער לעבן דעם אַלטן אָפּגעליפּעטן הויז, וווּ ער וווינט. אַ שליסל צו דער טיר האָט ער, נאָר ער האָט מורא אַריינצוגיין, טאָמער וועט דערהערן דער באַ־לעבאָס און וועט צושטיין צו אים מיט די שטענדיקע טענות:

— אָדער נאָך היינט אַרויסקלייבן זיך, אָדער צאָלן דירה־געלט.

פֿון אַקעגנדיקן טראָטואַר קוקט ער אַרויף צום הויכן בוידעם־פֿענצטערל, וווּ עס וווינט דער צווייטער אמת פֿון בערלין, דער האָ־ריקער, פֿון קיינעם נישט אָנערקענטער מאָלער באַבאַ. צולעצט הייבט ער זייער שטיל זיך אויף מיט די טרעפּ ביזן סאַמע בוידעם און גע־פֿינט דאָרט אויפֿן אָפּגעשמועסטן אָרט דאָס שליסעלע צו באַבאָס טיר.

באַבאָ איז נישטאָ אינדערהיים. פון אומעטום, פון די באַנטעס, פון אַלע אַרומיקע בוידעם־שיפּועים קוקן אויף אים אַראָפּ, ווי מתים, וואָס מאָנען נאָכן טויט עסן, באַבאָס הונדערט מאָל איבערגעשמירטע קאַרטאָ־נען און לייוונטן. וועניצל שאַרט צונויף אין הינקל אַריין אַלע מעגלעכע שמאַטעס און לייגט זיך דאָרט אוועק צונויפגעקוצערובעט, מיטן פּנים צו דער שטויביקער וואַנט און מיט אַ האַלב־צופרידענעם זיפץ, וואָס פון אַלע נעכט, וואָס ער האָט אין בערלין אָפּצוקומען, איז אים שוין געבליבן מיט איין נאָכט ווייניקער.

מאָרגן וועט דאָך ווידער זיין אַזאַ נאַכט.

צווישן דרעמלדיקע אַרבעטער־פּערטלען און הוליענדיקע צענטרען, וועלן נישט־אָרעמע און נישט־רייכע בערלינער שמעקן מיט אַ ריח פון גוטאַפּערטש און פון פיל אויסגעטרונקענע פעסער ביר, זיי וועלן אַזוי שמעקן מיט זייערע מיידלעך און לייבער, מיט זייערע ווייבער און קינדער און מיט אַלע זייערע וויאָרסטן־לאַנגע נישט־אָרעמע און נישט־רייכע גאַסן, זיי וועלן טרינקען ביר אין רויך פון העל־באַלויכטענע ביר־האַלעס און וועלן לאַכן. לאַכן, ווי ערב־מענטשן.

איצט שלאָפט וועניצל.

אין חלום קומט צו אים דער געשטאָרבענער קריטיקער דאָק־טאָר מער, אָט דער, וואָס אַחוץ זיינע אַלע באַשעפטיקונגען איז ער אין לעבן געווען אַ פילאָסאָף; ער זיצט איבער וועניצלען אָנגעבויגן, ער פּאַרזיכערט אים, אַז אין זיינע לידער, איז ער גרויס, ער האָט מורא צו זאָגן „גאוניש", נאָר אויפגערעגט איז נישטאָ פון וואָס צו זיין;

— עס איז אַלצאיינס,—לערנט ער אים,—עס איז אַלצאיינס, צי די וועלט אָנערקענט דיך פאַר אַ גאון, אָדער דו אָנערקענסט זי פאַר אַ טויגנישט—די דיסטאַנץ בלייבט די זעלבע!

צוויי רוצחים

צוויי רוצחים

אויף קאַטבוסער־דאַם, ביי דער פֿרוי הילדע גינטער אין קיך ליגט אויף אַ קליינעם געשטריקטן טעפּיכל דער האָריקער טעל — אַ גרויסער וואָלפֿישער הונט מיט אַ שאַרפֿן פֿאַרשפּיצטן פּיסק און האַלט דעם קאָפּ פֿעסט אויף די פֿעדערשטע אויסגעצויגענע לאַפּעס. טעל מאַכט זיך, ווי ער דרעמלט. אין דער אמתן איז ער וואַך. זיינע קליינע, כמעט מענטשלעכע אויגן שליסן זיך מיט ברוגזער און פֿוילער פֿאַרגלאָצטקייט אַלעמאָל, ווען עמעצער וויל אין זיי אַריינקוקן.

און אויף אַריינצוקוקן אין טעלס אויגן זיינען געווען בעלנים אַסאַך, אַסאַך — טעל איז דער סאַמע באַרימסטער צווישן אַלע זעקס הונדערט טויזנט הינט, וואָס די שטאָט בערלין פֿאַרמאָגט, וועגן אים האָט מען איינמאָל געשריבן אין די צייטונגען און פֿונאַנדערגעשיקט דעפּעשן אין אַלע לענדער; וועגן אים האָט געזאָלט פֿאָרקומען אַ געריכט מיט אַן אויספֿאָרשער, מיט אַ באַשולדיקער און מיט אַ פֿאַרטיידיקער. אויב דער געריכט איז ניט פֿאָרגעקומען, איז דאָס בלויז דערפֿאַר, וואָס דער מערדער און רוצח טעל איז סוף־כּל־סוף ניט מער, ווי אַ הונט — פֿון זיין רציחה האָט ער נאָר באַקומען אַ נאָמען אויף דער גאַנצער וועלט און מער גאָר.

די פֿרוי הילדע גינטער, צו וועמען טעל קער, איז אַ קריגס־אלמנה. איר מאַן, דער פֿאָטאָגראַף הערבערט גינטער, איז אומגעקומען אין וועלט־קריג — קאָן מען זאָגן העלדיש, ווי אַ בין ביים מאַכן האָניק. די פֿרוי הילדע גינטער איז אַ מיטלוווקסיקע, פֿעט־געוואָרענע דייטשקע מיט פֿאַרשווומענע שוואַרצע אייגעלעך, מיט אַ בכּבודיקן בוזעם און

מיט אַסאַך גוידערס אונטערן מויל. זי איז אַ גוטמוטיקע, ווי אַ זאַטע גבירישע קעכין איז גוטמוטיק אין דער צייט, ווען אירע באַלעבאַטים זייגען אויף לאַנג אַוועקגעפאָרן און האָבן איר קיין אַרבעט ניט גע־לאָזט. זי זאָגט „יוט” אָנשטאָט „גוט” און נאָך יעדע פּאָר ווערטער, וואָס זי רעדט אויס, גיט זי צו מיט אַזאַ מינע, ווי זי וואָלט זיך באמת געוואָלט מיט אייך אַן עצה האַלטן:

—ניכט?

—ניכט וואַר?

די לעבט פון דער פּענסיע, וואָס זי באַקומט, ווי אַ פרוי פון אַן אומגעקומענעם לייטענאַנט, און אויסער דעם פאַרדינגט זי דאָס גרעסטע און טונקלסטע פון אירע דריי צימערן—קיין קינדער האָט זי ניט.

איצט וווינט ביי איר אין צימער דער אוקראַינישער עמיגראַנט אַנטאָן זאַרעמבאָ—אַ געוועזענער וואָלאָסט־שרייבער, אַן אַנטלאָפענער אַטאַמאַן פון אַ קליינער באַנדע, וואָס האָט באַראַבעוועט און געקוילעט יידישע שטעטלעך אין אוקראַינע. זאַרעמבאָ איז תמיד אויסגעפוצט אין אוקראַיניש־פאַרביקע אויסגענייטע נאַציאָנאַלע קליידער, ווייל ער גע־הערט צו אַן אוקראַינישער קאָמפּאַניע באַלאַלייקע־שפּילער, וואָס שפּילן אַ גאַנצע נאַכט שיכורעהייט ערגעץ אין אַ ביינאַכטיקן רעסטאָראַן־קאַבאַ־רעט. זיין געשטיפּלט פּנים איז פול מיט דרעמל, ווייל ער איז די פריערדיקע נאַכט ניט געשלאָפן און ווייל אויך אין דער הייניטיקער נאַכט שטייט אים פאָר צו זיין וואַך און מיט זיין שיכורן הוליען אָנשטעקן אין רעסטאָראַן די געסט. אין בערלין געפינט ער זיך שוין אַ יאָר פינף און זיך אויסגעלערנט קוים־קוים צו פאַרשטיין און צו בעלעמעטשן אַ ביסל דייטש. ביי דער פרוי גינטער וווינט ער ערשט דעם דריטן טאָג. איצט זיצט ער א שפּעט אויפגעשטאַנענער ביי דער דייטשקע אין קיך און די דייטשקע טוט מיט אים דאָס, וואָס זי טוט אין דער ערשטער צייט מיט אַלע אירע נייע קוואַרטיראַנטן—זי פויעט אים דערווייל נאָך מיט אמתער קאַווע און דערציילט אים די געשיכטע פון איר וועלט־באַרימטן, קלוגן און פאַרברעכערשן הונט:

—אַ הונט,—זאָגט פרוי גינטער,—איז ווי אַ מענטש, ניכט? דאָס ווייסן אַלע, ניכט וואַר? נאָר אַז אַ הונט זאָל זיין אייפערזיכטיק, ווי

אַ פֿאַרשטענדיקער מענטש, זאָגן מיר, ווי אַ מאַן און נאָך מער, ווי אַ מאַן—וועגן דעם האָט זיך קיינעם אפילו קיינמאָל ניט געחלומט, ניכט וואָר?

זי קוקט אויף טעלן מיט אַזעלכע אויגן, ווי זי וואָלט וועלן דעם הונט זאָגן: „ביסטו אַ ממזר!" און פֿאַרשנורעוועט דעם פעטן פּיסק, ווי אויף אַ קוש צו טון:

— און אייפערזיכטיק איז טעל בלויז צו מיר, נאָר צו מיר און ווייטער צו קיינעם נישט.

זי שטרעקט אויס זאַרעמבאָן אַ קורצע רויטע האַנט מיט אַ ווייך־פֿאַרשוואומען פּויסטל, ווי ביי אַ קצבטע, און זאָגט צו אים, אַוועקקוקנדיק כלומרשט אָן אַ זייט:

— אַנו, פּרוווט, ווילט מיך אָנרירן ביי דער האַנט...

דער געשטופּלטער זאַרעמבאָ טוט עס זייער פֿאַמעלעך, זייער פֿויל, נאָר מיט פֿאַרגעניגן. אים געפֿעלט די ווייכע זעקס־פֿודיקע און גוטמוטיקע באַלעבאָסטע. איר טשיקאַווער אַרט גרעגערן אויף דייטש דערמאָנט אים אָן דעם היימישן אַרט גרעגערן פֿון די יידישע ווייבער אין יענע קליינע אוקראַינישע שטעטלעך, וועלכע ער האָט צוזאַמען מיט זיין באַנדע געראַבעוועט און געקוילעט; עס רופֿט אַרויס אין אים אַ בענקשאַפֿט צו זיין אייגן דאָרף.

נאָר איידער ער באַווייזט נאָך ווי געהעריק אָנגעמען פֿרוי גינ־טער פֿאַר דער האַנט, מאַכט טעל אויף די דרעמלדיקע אויגן, די ווייכע ליפּן, וואָס אַרום זיין שאַרפֿן פּיסק, באַווייזן זייער אינעווייניק־סטע בלוטיקע און פֿייכ:ע רויטקייט, און טיף פֿון זיין גאָרגל און פֿון זיינע געדערים דערהערט זיך אַזאַ בייזער כאָרכל, ווי אַ גאַנצער מנין מענטשן וואָלטן מיטאַמאָל געגומען שווענקען די העלזער:

— כעררררר... כעררררר, — בייזערט ער זיך, נישט אויפהייבנדיק דעם קאָפּ פֿון זיינע פֿאָדערשטע אויסגעצויגענע לאַפּעס, און קוקט מיט פֿאַרגלאָצטע רציחהדיקע אויגן אויף זאַרעמבאָן. — כעררררר...

— איר זעט? — זאָגט די גראָבע דייטשקע,—איר זעט צי ניין?...

און אין דעם, ווי אַזוי אירע שוואַרצע, פֿאַרשוואומענע אייגעלעך שמייכלען, איז צו זען, אַז זי איז שטאַרק צופֿרידן, וואָס דער הונט איז אין איר פֿאַרליבט, און איז צו איר אַזוי שטאַרק אייפערזיכטיק.

— ער וועט צו מיר ניט צולאָזן. — זאָגט זי. — אין קיין פֿאַל.

זאַרעמבאָן איז אַ שאָד, וואָס דער הונט שטערט אים די געלעגנ־הייט צו ווערן מיט דער באַלעבאָסטע היימיש. ער מוז זיך אָפּזאָגן פֿון אָננעמען זי ביי דער האַנט. פֿון זיין אַלטער, יאָרן־לאַנגער פּראַקטיק געדענקט ער, אַז אַלע גוטע זאַכן הויבן זיך אָן פֿון „אָננעמען ביי דער האַנט".

דער גרויסער און האָריקער וואָלפֿעשער הונט וואַרפֿט אָן אויף אים אַ שרעק. דערצו נאָך האָט ביי זיך פֿרוי גינטער אַ גאַנצן פּאַק מיט ציישונג־אויסשניטן — גאַנצע פּעק מיט באַווייזן, אַז די שרעקלעכע זאַך, וואָס זי דערציילט וועגן איר פֿאַרברעכערישן הונט, איז אַן אמת; קורץ: פֿון אייפֿערזיכטקייט צו דער פֿרוי גינטער האָט טעל איבערגעריסן דעם האַלז פֿון אַן אַכט־חדשימדיק קינד.

דער פֿרוי גינטער האָט שוין איינמאָל אפֿילו שיער נישט געהאַט דערעסן צו דערציילן דאָס יעדערן באַזונדער. צו איר פֿלעגן דאַן פֿון פֿרימאָרגן ביז נאַכט לויפֿן ציישונגס־לייט, און פֿאַר יעדן פֿון זיי פֿלעגט זי מוזן אויסלייגן די מעשה פֿונם אָנהייב ביזן סוף. אַלע פֿלעגן שלינגען אירע ווערטער און זיי פֿאַרשרייבן אין גרויס כאַפּעניש.

נאָר פֿון דאַן אָן זענען שוין אַריבער פֿיל טעג. אָן טעלן, וועלכן מע האָט דענטסמאָל געמאָלט און פֿאָטאָגראַפֿירט אין פֿאַרשידענע פּאָזעס, האָבן אומדאַנקבאַרע מענטשן פֿאַרגעסן, ווי זיי פֿאַרגעסן בכלל אָן אַלערליי גרויסע זעלטנהייטן.

טעל, זעט אויס, איז אויף אָט די מענטשן באַליידיקט, פֿרוי גינטער—אויך, און מיט אַ באַזונדערע הנאה דערציילט זי איצט ביינייס די געשיכטע איר נייעם קוואַרטיראַנט. ווער איז טעל געווען, בשעת ער איז אַריינגעפֿאַלן צו איר אין די הענט?—אַ גאָרנישט איז ער געווען; אַ באַשעפֿעניש, וואָס איז קוים אַלט אַ יאָר און צייכנט זיך אויס בלויז מיט דעם, וואָס ער איז אַ קלוג נייגיריק הינטל — אַ קאָמיקער. ער האָט ליב געהאַט אומעטום אַריינצושטעקן די נאָז, זיך שאַרן אַרום איר, דער פֿרוי גינטער, און אָן אויפֿהער לעקן, לעקן אירע הענט.

געקויפֿט האָט זי אים אין יענער צייט, ווען איר מאַן איז געפֿאַלן אין קריג, און זי איז געבליבן איינע אַליין. אַלע מאָל, ווען זי פֿלעגט טעלן איבערלאָזן אַליין אין דער געשלאָסענער וווינונג און

נאָכדעם זיך אומקערן, פלעגט ער זיך וואַרפן אויף איר מיט גרויס פרייד, און דאָס קאָן בלויז פאַרשאַפן פיל שפּאַס, ניכֿט וואַר?..

אָט אַזוי איז טעל ביי איר אין וווינונג אָפּגעווען גאַנצע דריי יאָר. נאָר איינמאָל אין אַ זונטיק איז פרוי גינטער געגאַנגען מיט אירע שכנות אָנקוקן אַ יתומים־הויז און האָט דאָרט דערזען אייניקע ביי־געבוירענע קינדער, וואָס האָבן אויך פאַרשאַפט פיל שפּאַס, ניכֿט וואַר?.. איבערהויפּט איז איר דאָרט געפעלן איינס אַ קליינינקס פון אַ חדשים זיבן. דאָס קליינע האָט, ליגנדיק אין די קישעלעך, געשליורנעט, געשטופּט אַ פויסטל אין מיילכל און האָט גערעדט אַזוי פריילעך, אַז די שכנות האָבן זי אָנגעהויבן זייער שטאַרק צוצורעדן, זי זאָל עס נעמען אויף אויפציען צו זיך אַהיים. זי האָט דעמאָלט אפילו צו אירע שכנות געזאָגט, אַז זי האָט שוין טעלן, נאָר די שכנות האָבן זי דאָך צוגערעדט צום קליינעם, ווייל עס איז זייער „קנאַרקע" (טשיקאַווע), ניכֿט וואַר?.. אויסער דעם האָט זי זיך דערוווּסט, אַז אויב מען נעמט פון יתומים־הויז אַ קליין קינד צו זיך אַהיים, באַקומט מען נאָך דערפאַר צוגעצאָלט פאַר אַלע אויסגאַבן. זי האָט דעריבער דאָס קינד צו זיך גענומען. זי האָט עס געבראַכט צו זיך אַהיים אין די קישעלעך און האָט עס באַווייזן טעלן. פון אָנהויב האָט עס טעל מער אָדער ווייניקער רויק אַרומגעשמעקט, נאָר נאָכדעם, אַז ער האָט צווישן די פונאַנדערגעוויקלטע קישעלעך דערזען אַ לעבעדיק קינדעלע, האָט ער אָנגעהויבן דערויף זייער שטאַרק צו בילן, בילן און שפּרינגען, אַזוי, אַז זי האָט געמוזט אויף טעלן זיך אָנבייזערן, טופּען אויף אים מיט די פיס און שרייען:

— פוי!.. פוי!..

נאָר עס האָט נישט געהאָלפן. טעל האָט זיך באַרויקט, ווען זי האָט דאָס קינד אַוועקגעלייגט, און האָט איבער אַ נייעס געשפּרונגען און געמאַכט גרויסע גוואַלדן אַלעמאָל, ווען זי האָט דאָס קינד צוריקגענומען אויף אירע הענט.

אָט אַזוי איז אַוועק אַ וואָך און מער, — אַ וואָך פון גרויסע גוואַלדן, אַזוי אַז די שכנים פון די נאָענטע וווינונגען האָבן זיך אָנגעהויבן קלאָגן אויף איר אין פּאָליצײַ. דעמאָלסטמאָל איז איר, פרוי גינטער, געבליבן נישט מער, ווי קויפן צו טעלן אַ רעכטע לעדערן־

געפלאָכטענע בייטש, ווייל אין יתומים־הויז האָט זי זיך פונאַנדערגע־שריבן, אַז פריער איידער דאָס קינד וועט אַלט ווערן צוויי יאָר, וועט זי עס נישט אָפּברענגען, און אַז מען שרייבט זיך פונאַנדער, דאַרף מען אויספּילן, ניכט? ניכט וואַר?.. מיט דער בייטש האָט זי אָנגע־הויבן שלאָגן טעלן יעדעס מאָל וואָס ער הויבט אויף אַ גוואַלד, פאַר־וואָס זי נעמט דאָס קינד אויף די הענט. פון אָנהויב האָט זי אים געשלאָגן זייער לייכט, נאָר וואָס מער טעל האָט געבילט, אַלץ מער איז אין איר געוואַקסן די איינגעשפּאַרטקייט אים אויסצולערנען, אַז אים זאָל נישט אַרן, וואָס זי האַלט דאָס קינד אויף די הענט. זי האָט אים וואָס אַמאָל אַלץ שטאַרקער מיט דער בייטש געשלאָגן, ביז זי האָט אים אויסגעלערנט: בעת זי נעמט דאָס קינד אויף די הענט, זאָל ער וויסן, אַז ער דאַרף אַוועקגיין אין קיך און זיך דאָרט אַוועקלייגן אונטערן טיש אויפן טעפּיכל. די ערשטע צייט האָט ער, ליגנדיק דאָרט אויפן טעפּיכל, איר נאָך אַלץ נאָכגעקוקט מיט די אויגן און אַלעמאָל, ווען זי האָט גענומען דאָס קינד אויף די הענט, האָט ער דאָרט געמאַכט כררררר... כררררר!.. ווי ער האָט עס געמאַכט איצט, ווען ער—זאַרעמבאַ—האָט זי געוואָלט אָנגעמען פאַר דער האַנט. נאָר ביסלעכווייז האָט ער אויך דאָס אויפגעהערט צו מאַכן. ער איז גע־וואָרן אַ נאַכלעסיקער, שטילער הונט. ער איז שטענדיק געלעגן אין קיך אונטערן טיש מיט אַן אַוועקגעלייגטן קאָפּ אויף די אויסגעצויגע פאָדערשטע לאַפּעס און מיט צוגעשלאָסענע דרעמלדיקע אויגן, אַזוי אַז אַלע שכנות האָבן דאָס באַמערקט. אַלע שכנות האָבן אויף אים געזאָגט, אַז ער איז געוואָרן אַ פוילער. „פוי, טעל,—פלעגן זיי צו אים זאָגן,—פאַאולפּעלצע״. טעל פלעגט זיך צו זיי נישט אומקוקן. נאָר אַמאָל פלעגט זי, די פרוי גינטער, אין דעם שאָקלען פון זיין לאַנגן עק באַמערקן, אַז ער בענקט... ער בענקט זייער שטאַרק... זי האָט געמיינט, אַז זי איז שוין מיט אים פאַרטיק. נאָר איינמאָל, אין אַ זונטיקדיקן פרימאָרגן...

איינמאָל אין אַ פרימאָרגן איז דאָס קינד געלעגן אויפן בעט אין די קישעלעך און געשפּילט מיט זיין אייגענעם פויסטל, געשטופּט דאָס פויסטל צו זיך אין שליונעדיקן מיילכל. זי, די פרוי גינטער, האָט זיך דערמאָנט, אַז עס פעלן איר נאָך איניקע זאַכן צום מיטאָג און

אַז עס איז שוין באַלד צען אַזייגער, באַלד וועט מען די שפּייז־קראָמען שליסן. זי האָט צוגעמאַכט די טיר פון שלאָפצימער, ווו דאָס קינד איז געלעגן, און אַליין איז זי געשווינד אַראָפּגעלאָפן אין קרעמל.

איז אָט... דענסטמאָל איז דאָס געשען. מיט עטלעכע מינוט שפּעטער, ווען זי האָט זיך אומגעקערט, איז שוין געווען נאָך אַ־כעמען: טעל איז געלעגן, ווי תּמיד, אויפן טעפּיכל, וואָס אונטערן קינדטיש, נאָר די טיר אין שלאָף־צימער איז געווען אָפן, און אויפן דיל איז געלעגן דאָס קינד טויט, פאַרבלוטיקט, מיט אַן איבערגעביסן העלזל... זי האָט אויפגעהויבן אַ גוואַלד. עס זענען זיך צונויפגעלאָפן די שכנים. פּאָליציי איז, פאַרשטייט זיך, אויך באַלד געקומען. מען האָט געמאַכט אַ פּראָטאָקאָל. דער אויספאָרשונגס־ריכטער איז, פאַרשטייט זיך, אויך באַלד געקומען. ער האָט אויך געמאַכט אַ פּראָטאָקאָל. טעלן האָט מען אויף אַ פּאָר טעג צוגענומען אין פּאָליציי, נאָר באַלד האָט מען אים אָפּגעבראַכט צוריק — דער וועטערענאַר האָט אויסגעפונען, אַז טעל איז אַ געזונטער הונט — ער איז נישט משוגע.

די פרוי גינטער דערציילט, ווי זי האָט געוואַרט עס זאָל זיין אַ געריכט; זי וואַרט נאָך איצט אויך—זי קלאָגט זיך:

— קיין געריכט איז נישט געווען...

אַנטאָן זאַרעמבאָס געשטיפּלט פּנים איז פול מיט אומעט און מיט בענקשאַפט — אומעט פון די פיל פאַרגאַנגענע שיכּורע נעכט, אומעט פון די שיכּורע נעכט, וואָס שטייען אים פאָר. זיינע אויגן האָבן אַרום זיך געשוואָלענע זעקעלעך און קוקן אויף טעלן. די געשיכטע מיטן פאַרבלוטיקטן קינד, וואָס איז דאָ אין צימער געליגן אויף דער פּאָדלאָגע מיט אַן איבערגעביסן העלזל, דערמאָנט אים אין פיל ענלעכע געשיכטעס אין יענע יידישע שטעטלעך אויף אוקראַינע, ווו ער מיט זיין באַנדע האָט געקוילעט און געראַבעוועט. בלוט... בלוט אין אַלע יידישע הייזער געדענקט זיך אים, בלוט אויף דער גאַס, ווו צווישן צעבראָכן גלאָז און צווישן אַלערליי אַנדערע שמאַטעס און יידישע בעבעכעס וואַלגערן זיך פאַרבלוטיקטע קערפּערס מיט עפּעס אַן

אָפּגעהאַקטן קאָפּ — אַ קאָפּ מיט אַ גראָלעך־שוואַרצער באָרד, און אַליין איז מען אַלע צוזאַמען שיכּור אָדער ניכטער — ער מיט זיין גאַנצער קאָמפּאַניע, און סיי ווען מען איז ניכטער, סיי ווען מען איז שיכּור, הערט מען נישט אויף צו זינגען דאָס דעמאָלדיק־ניי־מאָדנע לידל:

„עפּעלע, עפּעלע!

וווהין דו קול־ליעסט־זיך...“

פון גרויס אומעט און בענקשאַפט פאַרגלוסט זיך אים דערציילן דער באַריידעווודיקער באַלעבאָסטע, ווי אַזוי איז די געשיכטע געווען:

— ניכט? — פרעגט ער ביי איר אַלע מאָל איבער, צופּאַסנדיק זיך צו איר אַרט רעדן, — ניכט וואַר?

די גוטמוטיקע און פלייסיקע דייטשקע פאַרשטייט זייער שלעכט זיין צעבראָכענעם דייטש. איר זענען אַסאַך זאַכן נישט פאַרשטענדלעך, איבערהויפּט איז איר נישט פאַרשטענדלעך, ווער איז שולדיק און פאַר וואָס האָט מען פאַרגאָסן בלוט. קלאָר איז פאַר איר בלויז איין זאַך: אויך דאָרט, אינם לאַנד פונוואַנען דער געשטיפלטער זאַרעמבאָ שטאַמט, האָבן זיך אויף דער פּאָדלאָגע געוואַלגערט פאַרבלוטיקטע קינדער — אַסאַך, אַסאַך פאַרבלוטיקטע קינדער מיט איבערגעריסענע העלזלעך.

— נו, און אַ געריכט, — פרעגט זי מיט גרויס אינטערעס ביי זאַרעמבאָן — אַ געריכט איז געווען?

— ניין,—שאָקלט צו איר זאַרעמבאָ מיטן קאָפּ,—קיין געריכט.

פרוי גינטער קוקט זיך איין אין זיין געשטופּלטן פּנים. זי פאַרטראַכט זיך און זאָגט מיט גרויס באַדויערונג:

— אַרמער, אַרמער! זאָ גענאַו, ווי ביי מיין אַרמען טעל...

און זי כאַפּט זיך ערגעץ אַוועקגיין.

איצט בלייבן זיי ביידע אַליין אין קיך — זאַרעמבאָ און טעל. איינער זיצט אויף אַ שטול לעבן טיש, דער צווייטער ליגט אויפן קורצן טעפּעכל און האַלט דעם קאָפּ אויף די אויסגעצויגענע פאָדער־שטע לאַפּעס. אַרום איז שטיל. ביידע קוקן זיך אין די אויגן מיט גרויס אומעט, מיט בענקשאַפט.

ש ו נ א י ם

שונאים

אַ שוואַרצער וואָכעדיקער רויך זעצט אין איין עק-שטאָט דורכן הויכן קוימען פון דער מיל און אין צווייטן עק-שטאָט — דורכן הויכן קוימען פון דער צוקער-פאַבריק.

דער טאָג איז אַ סוף-זומערדיקער, אַ זוניקער, אַ הייסער — אַ געוויינלעכער וואָכעדיקער דאָנערשטיק.

נאָך דעם לאַנגן און דאַרן יאָסל באָמפּעלדן (אַ געוועזענער סוחר, איצט אַ קוסטאַר אַ קנעפּלמאַכער) ווייזט זיך אויס, אַז היינט איז תשעה-באב; ווי ער וועט זיך נישט בריהן און זיך נישט דרייען, וועט עס אים דאָך העלפן, ווי אַ טויטן באַנקעס און צו פאַרנאַכט-צו וועט ער מוזן אויסטאָן די שיך אַרומשפּאַנען אין די זאָקן און זיך פּילן, ווי מען פּילט זיך בעת מען זעצט זיך צו קינות (כאָטש תשעה-באב איז שוין גאָר געוועזן צוריק מיט אַ חודש און ער, יאָסל באָמ-פּעלד, האָט שוין אוודאי אַ יאָר-זיבן קיין קינות נישט געזאָגט).

די דאָזיקע תשעה-באב-געפילן נעמען זיך ביי אים דערפון, וואָס פּונקט אַקעגן, אין דער זעלבער גאַס, ווו ער וווינט (אַמאָל — קו-פּעטשעסקע, איצט — קראַסנאָאַרמייסקע), איז אַ שמחה ביי זיין עלטערן ברודער אריה באָמפּעלד, מיט וועמען ער, יאָסל, זיין ווייב און קינדער זענען צעקריגט אויף טויט אוןריידן נישט שוין איאָר זייגע ניינצן-צוואָנציק, — ביי אריה באָמפּעלדן (אויך אַ געוועזענער סוחר, איצט — אַ קוסטאַר, אַ צוקערניק) מאַכט מען חתונה דאָס יינגסטע מיידל אַליען מיטן לערער פון דער אַרטיקער זיבן-יאָריקער שול אַרקע זיידמאַן.

— אַ מזל פון אַ גוי — קאָן יאָסל פון גאַנץ-פּרי-אָן נישט פאַר-געסן, — אַ קרענק אים אין דער טרייפענער קישקע... ער האָט נאָך אין זיין לעבן גאָר פון קיין שלעכטן טאָג נישט געוווסט... ער מאַכט שוין כאָסליערע די מעזינקע...

יאָסלס פּנים — תּמיד אַ לאַנגס, תּמיד פאַרדאגהטס, מיט אַ פאַרב פון געבייטלט קאָרן-מעל, מיט שיטערע וואָנצעלעך און מיט גלאַנציקע באַקן, אויף וועלכע עס וואַקסט קיין באָרד נישט — זעט איצט אויס שוואַרצער ווי אַלע מאָל און איז געראָטן אין אַ רעטשעניק. די ליפּן זענען אים בלאָס, אַרום די אויגן איז אים טרוקן ווי נאָך אַ לאַנגן געוויין; ער קאָן זיך צו קיין אַרבעט נישט נעמען, דרייט ער זיך אַרום זייער פאַמעלעך לעבן זיין שטוב און לעבן זיין גאַניק, האַלט די הענט טיף-פאַררוקט אין די אַרבל, און די געדאַנקען, וואָס קומען אים אַרויף אויפן זינען, זענען איינער טרויעריקער פונם אַנדערן.

— דאָס גאַנצע קוסטאַרנע געשעפט מיט די קנעפּלעך — געדענקט ער, — טויג אויף סים-סאָט-טעשטשע כּפּרות... ס'איז נישט קיין פּרנסה — ס'איז אַ פיבער...

אַרבעטסט אָפּ איין וואָך, איז אָט... דריי זיך איצט אַ גאַנצע וואָך אַרום אין זיך וועמען צו פאַרקויפן די סחורה...

— נאָך אַ שטיקל גליק, וואָס מען איז דיד-טאַי-באַבע...

די צוויי קינדער, וואָס מען פאַרמאָגט — צוויי איבערגעוואָקסענע מיידלעך — זענען ביידע „זובאָדראַלקעס" ערגעץ אַרום איוואַנאָווא-וואָז-ניעסענסק, פאַרדינען צום לעבן און שיקן נאָך אַמאָל צו אַ קערבל אַהיים. נאָר וואָס קומט אַרויס?.. אַז צו היינטיקע צייטן טויגן זיי ביידע נישט...

— היינטיקע צייטן, — געדענקט יאָסל באַמפעלד, — אַז איר זייט מיידלעך און דערצו נאָך — נישט קיין איבעריקע פאַרשוינען, איז אַז איר פאַרטשעפּעט שוין דאָרט אַ יונגנמאַן, צי אַ בחור, טאָ האַלט אים פעסט... געדענקט! לאָזט אים נישט אַרויס... פאַרציט נישט אין אַלף השישי... איז דערויף האָט מען ביידע קיין שכל נישט... אַבי מען הייסט כאָטש מיט קנאַקעדיקע נעמען... יעווגעניע און קאַטיע הייסט מען... פאַלט שוין יאָ אַמאָל אַריין עמעצער צו זיי אין די הענט, הייבט מען אָן מיט אים צו פיליסיפּסטעווען... זיך דורכשרייבן מיט אָט די שיינע בריוו. פיליסיפּסטעוועט מען אַזוי אָפּ אַ יאָר און אַנדערט-האַלבן און צוויי, ביז מען דערוויסט זיך: פּיף-פּוף-פּאַף! דער פויגל האָט שוין חתונה געהאַט מיט אַן אַנדערער... גייט, שיט אים אָן זאַלץ דאָרטן... און אָט דער-אָ, „דער ליוראַנט" (אַזוי רופן ער און זיין

ווייב דעם ברודער אריהן זינט זיי האָבן זיך מיט אים צעקריגט; אַזוי רופן זיי אים פאַר זיין געפּאַקטקייט, פאַר זיין קיילעכדיקער באָרד און פאַר זיין פריש-רויטן, תּמיד שמייכלדיקן פּנים), דער „ליווי-ראַנט" מאַכט שוין אַזוי פּאַמעלעך חתונה די מעזינקע... אַ בראָך צו אים דאָרטן... אין משך פון די לעצטע צוויי יאָר האָט מען ביי אים אין איין שמיי-דריי געגעבן אַ כאַפּ-צו אַלע דריי מיידן.

— איז מילא, — קאָן יאָסל נישט פאַרגעסן, — די ערשטע צוויי האָבן כאָטש כאַסליערע געהאַט אונטער די אויגן — ערגעץ אין אָדעס, ווו זיי זענען אויפגעוואַקסן אין אַ קינדער-הויז?.. עפּעס בובעס זענען זיי דאָרטן... אָבער אָט דאָס דאָזיקע-אָ, דאָס זניקל זיינס... ס'איז נאָך גאָר אפשר קיין גאַנצע צוואַנציק יאָר נישט אַלט... אין דער טעלעפאָן-סטאַנציע דינט עס... די מילך אויף די ליפּן נאָך אפילו נישט אָפּגעטרוקנט...

באַמפּעלדן וואָלט אפשר די גאַנצע מעשה נישט אַזוי פאַר-דראָסן, ווען עס זאָל נישט זיין אין די אויגן, אין דער אייגענער גאַס, ווו ער וווינט, ווען דער לערער אַרקע זיידמאַן, וואָס האָט מיט איר חתונה, זאָל נישט זיין אַזאַ יונגער, אַזאַ ציכטיקער, אַזאַ רייניקער און ווען ער, יאָסל אַליין, זאָל נישט געווען האָבן פיל מאָל געזאָגט ווענן אים זייטיקע מענטשן און אפילו זיין ווייב:

— זעסטו? אַ לייטישס דערקענט מען באַלד אין פּנים... אפילו צווישן „זיי" — די קאָמוניסטלעך... וואָס גייט מיך אָן, ווער ער איז און וואָס ער איז? אַבי איך זע; דער שטאָף איז אַ רעכטער, אַ פּערוואָסאָרטנע...

ער פילט זיך דעריבער שטאַרק געטראָפן, ווי ער אַליין וואָלט נאָך האָבן ביי אָט דער חתונה צוגעשדכנט, און היט זיך אַ גאַנצן טאָג צו פאַרפירן אַוועלכן נישט איז שמועס מיט אַ זייטיקן מענטשן און אפילו מיט זיין ווייב.

— יאָסל! — שרייט צו אים זיין ווייב פון שטוב אַרויס, — קום נאָר אַריין, יאָסל!..

זי האָט אַ שמאָל פּנים, זייער אַ לאַנגע נאָז און זייער אַ קורצן קין אונטערן ברייטן מויל, איר קול קלינגט פּונקט אַזוי מרה-שחורה-דיק, ווי מרה-שחורהדיק עס קוקן אירע תּמיד-שלעפעריקע אויגן. זי

האָט אַ שטיקל פּעלער, וואָס איז איר פאַרבליבן פון די אַמאָליקע סוחרישע צייטן: עס מלויעט זי שטענדיק אויפן האַרצן און איר מויל גענעצט פון זיך מיט אָפטע קורצע געגעצלעך. ווי אויף צו־להכעיס דער שמחה, וואָס וועט היינט פאָרקומען ביי איר שונא „דעם ליוו־ראַנט״ אין שטוב, טוט זי פון אינדערפרי־אָן זייער אַ וואַכעדיקע אַרבעט — זי שמירט די קיך, פאַצקעט מיט ווייסע ליים די ווענט, די סטעליע, דעם אויוון און נאָך מער ווי די קיך פאַצקעט זי מיט ווייסע ליים זיך אַליין — אויף צעזעצעניש דעם „ליוראַנט״ פאַראומ־ריינט זי די לופט מיט אַ ריח פון קאַלך און פון פערדישע קיזיקעס:

— יאָסל! — הערט זי נישט אויף צו רופן מיט אַ זינגעגדיק־אויסגעצויגן אומעטיק קול, — קום העלף מיר איבערטראָגן דעם טאַפּטשאַן.

יאָסל גייט אַהין אָן חשק; ער האָט מורא — ווי נאָר ער וועט אַריינקומען אין קיך, וועט אים זיין ווייב זאָגן:

— וואָס זאָגסטו שוין אויף דעם ליוראַנטס מזל?.. עס טרעפט זיך איינמאָל אין טויזנט יאָר...

— עס וועט היינט גיין אַ רעגן — טוט ער אַ באָרטשע באַלד ביים אַריינקומען אין קיך.

און ווי גלייך עמעצער זאָגט אים אָקעגן, טוט ער אַ מאַך נאָך מער ביין:

— איך זאָג: ס׳וועט היינט גיסן, זאָג איך...

ער טוט אַ כאַפּ דעם טאַפּטשאַן, ווי א רוח אַ מלמד, און איז קאָנטעט פונם אַרומיקן ערב־פסחדיקן גערודער און פונם שלעכטן ריח אין שטוב.

דערנאָך שווייגט ער, קוקט אויף דער קאַץ, וואָס זשמורעט זיך און פוצט זיך די מאָרדעטשקע, ווי אויף אַ יום־טוב, און דער־לאַנגט איר פּלוצים מיטן פוס אין בויך אַריין.

דערנאָך עסן מאַן־און־ווייב מיטאָג און האָבן הנאה, וואָס אין דרויסן איז ווירקלעך אויף אַ ווײַלע פאַרגאַנגען די זון און עס הייבט זיך אָן כמאַרען, דורך די אָפענע פענצטער, וואָס צו דער גאַס, זעען זיי, ווי זייער שונא — „דער ליוראַנט״ — יאָגט זיך איילִיק פון קאָאָ־פעראַטיוו; פון זיינע טאַשן, פון זיין בוזעם און פון זיין שויס שטעקן

יום-טובדיק אַרויס די פּאַרקאַרקעוועטע קעפּלעך פון פּלעשער-ווייַן. זיין קיילעכיקע באָרד איז ווי פריש אויסגעצוואָגן; זיין געפּאַקט פּנים איז פאַרשוויצט און שטאַרק רויט, ווי באַלד נאָך אַ געשמאַקער שוויץ-באָד; זיינע אויגן שמייכלען צו די דורכגייער, שמייכלען מיט אַלע קנייטשן, וואָס אַרום זיי, און קוקן אַזוי פריילעך, ווי זיי וואָלטן זאָגן:

— מיר גייט עס, ווי איך בין אַ ייד.. אַ?..

— כ'האָב גליק אומעטום, אפילו אין קאָאָפּעראַטיוו...

— מיר לאָזט מען אָפּ סחורה בכבוד גדול — מען האָט נאָך דערביי הנאה...

יאָסל באַמפּעלד פאַרגעסט, אַז ער האָט שוין יאָרן-לאַנג נישט-געבענשט. זיינע ליפּן מאַכן פון זיך אַ באַוועגונג אויף אַוועקצולאָזן זיך אין אַ שאָקלעריי, זיין גאַנצער קערפּער טוט זיך דערביי אויף אַ שאָקל. ער טוט אַ זיפץ, קוקנדיק אויפן ווייב, און אים פאַרווילט זיך אָנהייבן מיט אַ ניגון פון קינות:

— ובנה ירושלים עיר הקודש...

— איך וועל זיך צוליגן שלאָפן, — זאָגט ער צום ווייב, — עפּעס האָט מיר געדרייט אַ פּוס... אַ גאַנצע נאַכט...

דאָס ווייב ענטפערט נישט. איר לאַנגע נאָז קוקט אַ מעטיק אין אויסגעליידיקטן טעלער אַריין, און אָן אויסזעען איז ביי איר אַזאַ, ווי עס מלויעט זי אויפן האַרצן — אָט-אָט וועט זי אָנהייבן געגעצן מיט אָפּטע קורצע געגעצלעך.

אַרום זעקס אַזייגער פאַרנאַכט איז שוין דער הימל דורכאויס פאַרוואָלקנט.

דער רויך פון דער מיל און פון דער צוקער-פאַבריק, וואָס אין ביידע עקן שטאָט, זעט אויס פיל שוואַרצער, ווי געוויינטלעך, און קוליעט זיך דאָרט בידעריק ביי דער ערד.

נאָר קיין רעגן גייט נישט, ווי דורך אַ נס, ווי בלויז צוליב דער שמחה, וואָס מען גרייט ביי אריה באַמפּעלד אין שטוב.

אין גאַס פילט זיך אַ ריח פון פריש געבעקס, וואָס זיצט נאָך אין אויוון — דאָס האָט איינער פון די קאָנדיטעריי-אַרבעטער אויף

גיך זיך אַ נעם געטון ביי אריה באַמפּעלד אין קיך באַקן לעקעכער און פאַרשידענע קונציקע טאָרטן.

— איר וואָלט שוין געמעגט אָנקוקן א״יף חידושים מיט וואָסער אַ שמחה ער טוט עס — שרייט איין שכנה איבער צו דער אַנדע־רער, — איר הערטעך: ער א״ז, זאָגט ער, פון דער גרופּע אין קלוב. דער לערער אַרקע זיידמאַן, זאָגט ער, לייענט אונז אַ קורס.

מיט אַ גאַנצע שעה פּ״יער, ווי אַלע טאָג, טראָגט זיך דורך פון דער טעלעפאָן־סטאַנציע אַליע באַמפּעלד — אַ מיטלוווקסיק, לעבעדיק און שטאַלטנע מיידל, צו וועמען אַלע אין שטאָט האָבן אַזעלכע גע־פילן, ווי צו אַ געשווּעסטער־קינד, אין וועלכער מען איז פאַרליבט און וועלכע האָט צופעליק חתונה מיט אַן אַנדערן. זי זעט אויס אַביסל עלטער פון אירע ניינצן מיט אַ האַלבן יאָר, זי שמייכלט און שעמט זיך צו קוקן אין די ז״מן, ווייל פון אַלע פאַרבייזיקע הייזער קוקט מען אויף איר און מען מאַכט צו איר פריילעך מיט די הענט, און ווייל איר אינטים לעבן מיטן לערער אַרקע זיידמאַן וועט פון היינט אָן זיין דורכזיכטיק און אַלע וועלן קענען אין דעם אַריינקוקן. ווי אין אַ לייכטנדיקן לאָמטערן.

— אַליע! — שרייט מען צו איר פון גאַנעקעס און פון פּי־דאַשקעס, — אַליע, קוק ז״ך אום!

אַליע דערזעט, ווי יאָסל באַמפּעלד — איר פעטער, וואָס האָט אויפגעהערט צו ריידן מיט איר טאָמן איידער זי איז געבוירן גע־וואָרן — דרייט זיך אַרום מיט פאַרלייגטע הענט אין די אַרבל לעבן זיין גאַניק. זי בלייבט שטיין, ווי איינגעוואָרצלט, הערט אויף צו שמייכלען און מאַכט אַ באַוועגונג, ווי אויף צוצוגיין צו אים און אים בעטן אויף איר שמחה. זי איז בלאַס. אירע ליפּן זענען גרייט אַ זאָג צו געבן די ווערטע״, וואָס איר מויל האָט זעלטן־ווען אויסגערעדט:

— פעטער יאָסל...

נאָר דער לאַנגע״ יאָסל באַמפּעלד האָט זיך שוין אויסגעדרייט צו איר מיטן רוקן און זיך אָנגעבויגן צו איינעם אַ ברעטל, וואָס האָלט זיך שלאַבעריק ביי זיי״ן גאַניק. ער קוועטשט מיט אַלע כּוחות אויף יענעם עק, וווּ דאָס ברעטל שטייט אָפּ, פאַרקרומט דערביי שטאַרק זיין צורה און האָט איינצייטיק אין זינען סיי דעם „ליווראַנט״,

פיי דעם געזוגטן און גראָבן טשוואָק, וואָס האָט זיך אָוועקגעבויגן פון ברעטל אָן אַ זייט. ער וויל אַרויסרייסן דעם טשוואָק מיט די הוילע הענט, און קריצט מיט די ציין:

— צו אַלדי רוחות!.. אַ קרענק אים... באַגראָבן... באַגראָבן...

ער ווייסט נאָך דערווייל אַליין נישט וועמען ער שעלט.

— פייגע! — שרייט ער צום ווייב אין שטוב-אַריין, — טראָג אַרויס דעם האַמער... ביסט טויב דאָרטן?!

ער פאַרקעט אַזוי לאַנג ביים ברעטל ביז ער דערהערט פון אונטער די פלייצעס קולות — דאָס באַגריסט עמעצער אַליצן און אַרקען אויפן וועג אין איספּאַלקאָם, וווהין זיי גייען זיך פאַרשרייבן. ער קוקט זיך נישט אום און קלאַפּט מיטן האַמער אומיסטן שטאַרק, כדי ער זאָל די קולות נישט הערן. ער לויפט אַריין אין שטוב און מאַכט צו אַלע פענצטער צו דער גאַס, נאָר באַלד האָט ער דערויף חרטה. ער עפנט צוריק די פענצטער און זאָגט ברוגז צו זיין ווייב, וואָס בענעצט מיט אַפּטע קורצע געגעצלעך:

— פייגע! וואָס האָסטו זיך אָנידערגעסעקט אין שטוב?.. ס׳איז פּאַרנע... קום אַביסל אַרויס אין דרויסן.

סנאָפּעס ליכט רייסן זיך אַרויס דורך אָפענע טיר און פענצטער פון אריה באַמפּעלדס שטוב און שפּאַלטן די שוואַרצע סוף-חודשדיקע פינצטער. דער פאַרוואָלקנטער אָוונט איז זייער אַ שטילער און סטראַשעט פון ערגעץ מיט ווייטע דונערן, מיט בייז-רעגנדיק געוויטער. נאָר קיין רעגן גייט נישט.

די גאַנצע גאַס איז פאַרטייעט און קוקט צו אריה באַמפּעלדס סנאָפּעס ליכט.

פון אָנהייב האָט מען געזאָגט: „די קינדער וועלן זיך נאָר פאַרשרייבן און מען וועט נאָר נעמען אַביסל משקה און מער גאָרנישט — די קינדער ווילן נישט עס זאָל זיין אַ חתונה״. ערשט אַרום צען אַזייגער אינאָוונט האָט מען דערהערט, ווי צווישן די געסט, וואָס האָבן זיך דאָרט פאַרזאַמלט, שפּילט איינער פון די לערער אויף אַ קאָנצערטינע און ווי אַ צווייטער צימבלט דאָרט צו אויף אַ גיטאַרע.

די גאַס האָט געהאַלטן ביי ליגן זיך שלאָפֿן.

נאָר אַרום צוועלף אַזייגער, ווען אין ווייטן עק־שטאָט האָט מען גע־שלאָסן דאָס קינאָ, זענען אויף דער שמחה געקומען אַלע יינגערע מו־זיקאַנטן פון קינאָ און האָבן מיטגעבראַכט מיט זיך די אינסטרומענטן. די סגאָפּעס ליכט, וואָס רייסן זיך פון אריה באָמפעלדס פענצטער, האָבן אָנגעהויבן ווערן ברייטער, גרעסער. פריילעכע קלאַנגען האָבן אַרויפגעגעבן צו זיך די גאַס און פאַרטריבן פון איר דעם שלאָף — דאָס האָט חברה פון קינאָ באַלד נאָכן ערשטן ביסל משקה אַ קנאַק געגעבן, ווי עמעצן אויף צו־להכעיס דעם ערשטן פריילעכן מאַרש. דערנאָך איז דאָרט די קאָנצערטינע אַוועק מיט אַ טריילעכס און נאָך איר — די איבעריקע אינסטרומענטן. דאָס הויז איז גלייך באַלאַגערט גע־וואָרן. צווישן פאַרשוויצטע טאַנצנדיקע מיידלעך האָבן יונגען אין ווייסע אַרבל זיך געהויבן לויטן שפּילנדיקן ריטם און אַראָפּגעקוקט מיט פאַרליבטע אויגן צו די אייגענע קונציק־שפּרינגענדיקע פיס. אין מיטן דעם טאַנצנדיקן רעדל האט זיך פלוצים מיט א גלאָז־ווייַן אין האנט אַריינגעריסן דער פאַרשוויצטער און שטאַרק רויטער אריה באָמפעלד, געשמייכלט מיט אלע קנייטשן, וואָס אַרום זיינע אויגן און געשריגן ביז הייזעריק ווערען:

— שאַ! שאַ!... ששששאַ!

ער האָט געכאַפּט אַ סידור אין דער ציטערדיקער האַנט און האָט אָנגעהויבן צו זאָגן די ערשטע ווערטער פון שבע־ברכות. דער יונגער עולם האָט נישט געוואָלט הערן און האָט אויפגעהויבן אַרום אים אַ גרויסן טומל — וואָס העכער אריה האָט געוואָלט שרייען די ווערטער פון סידור, אַלץ גרעסער איז געוואָרן דער קאַצן־יאָמער, די קוויטשערייען און פייפערייען, וואָס די געסט האָבן אַרום אויפגעהויבן.

— וואָס הער איך אייך, — האָט פריילעך געשריגן אריה, — אַבי איך האָב מיר מיינס אָפּגעזאָגט.

ער איז געווען שיכּור און האָט אַרומגעכאַפּט קושן ווילד־פרעמדע מיידלעך. די שמחה האָט זיך דענסטמאָל אָפּגערוט אַ ווײַלע און זיך באַלד ביינייס אָנגעהויבן, זיך ביינייס פאַרמאָסטן אויף אַ גאַנצער נאַכט.

ביי יאָסל באָמפעלד זענען געווען שטייף און ברוגז צוגעמאַכט סיי די פענצטער, סיי די לאָדן. אָבלדיק ווי אין דער „בלינדער נאַכט"

זענען מאַן־און־ווייב געלעגן אין די בעטן און געוואָלט אָפּנאַרן איינער דעם אַנדערן, אַז זיי שלאָפן. פאַרטאָג האָט יאָסל באַמפעלד דערהערט, ווי צו זיין שטוב דערנענטערן זיך עטלעכע שיכּורע קולות; פון די קולות טיילט זיך אויס איינס אַ מער באַקאַנט קול — אריהס קול — ער קלאַפּט אָן אין פענצטער, אַריה:

— ברודער, — שרייט ער מיט אַ שווערער שיכּורער צונג, — איך בעט דיך אויף דער חתונה, קום זאָג איך... מיר האָבן זיך צעקריגט, ווען מיר זענען נאָך ביידע געווען סוחרים... איצט איז אַ כּוחר אין דער ערד... איצט זענען מיר ביידע קוסטאַרן... קום, זאָג איך, דו נאַר איינער!...

אריה קלאַפּט לאַנג, טוט אַ רעד מיט עמעצן אינדרויסן, וואַרט אָפּ אַ ווײַלע און קלאַפּט ווידער. נאָר יאָסל ענטפערט נישט אָפּ. ער ליגט מיט פאַרמאַכטע אויגן אין בעט און געדענקט:

— אַ בייז מזל אויף אים... אַ מזל פון אַ גוי... אַ קרענק אים אין דער טרייפענער קישקע... ער האָט נאָך גאָר אין זיין לעבן פון קיין שלעכטן טאָג נישט געוווסט... אַט דער ליווראַנט... אַט דער...

איבער איין טריט

איבער אײן טריט

אין איבערגעפּולטן געריכט־זאַל אויף דער ערשטער באַנק, וואָס אַקעגן ריכטערס טיש, זיצט ריוועלע דער נייטאָרינס — אַ מאָגער מיידעלע פון אַ יאָר עלף, אַ זשוואַווע מיט אַ ברייט מויל, מיט ניי־געריקע שוואַרצע אייגלעך און מיט צוויי געדיכטע צעפּלעך, וואָס וואַרפן זיך, ווי לעבעדיקע, איטלעכס מאָל, ווען איר קעפּל טוט זיך אַ דריי אָן אַ זייט.

מיט פאַרווייַנטע אויגן, אויפגערעגט פון דעם, וואָס אין זאַל וועט באַלד פאָרקומען, זיצט לעבן איר אויף דער באַנק איר מוטער ברכה, נאָר ריוועלע קוקט נישט צו איר. זי איז אָנגעטאָן אין אַן אָפּגעבליאַקעוועט ציצן־קליידעלע, אין שטאַרק געלאַטעטע שיכעלעך און פילט זיך יום־טובדיק; אירע נאָכגעהאָנגענע פיסלעך שאָקלען זיך און אין די אויערן קלינגט איר דער ניגון פון אַ באַקאַנט לידל, מיט וועלכע קאָמסאָמאָלצעס מאַרשירן אָפט אין גאַס.

— בירגער נאָטע פּראָסטאַק! — הייבט אָן דער ריכטער, אַוועקרוקנדיק פון זיך די פּאַפּירן, וואָס ער האָט נאָר־וואָס געמישט, — קומט צו נענטער צום טיש און ענטפערט אויף מיינע פראַגן: אין וועלכע באַציונגען זייט איר געווען מיט דער בירגערין ברכה פּאָרטנאָי איידער מען האָט אייך גענומען אויף דער מלחמה?

נאָטע פּראָסטאַק — אַ יונג־באַוואָקסענער, בעל־עגליש־געקליידעטער אויבס־הענדלער דערנענטערט זיך צום ריכטערס טיש מיט שווערע פאַמעלעכע טריט און מיט אַזאַ ענערגיש פאָכען פון ביידע הענט, ווי גלייך מען האָט אים אין שול אויפגערופן צו די הקפות, און ער ווייסט נאָך נישט, וואָס דאַרף מען מיט הקפות טאָן, נאָר גאָרנישט... „מ׳עט שוין זען”... צוזאַמען מיט אים פליסט צו צום טיש

אַ ריח פֿון עפּל אויסגעמישט מיט אַ ריח פֿון קהלישן צאַפּ. ער שטרעקט אויס אַ גראָבן פֿינגער, הייבט אים אויף הויך צום אַקסל און ווייזט מיט אים אָן אויפֿן ווייבל ברכה פּאָרטנאָי, וואָס געפֿינט זיך אונטער זיינע פּלייצעס:

— מיט וועמען — פֿרעגט ער מיט אַ שווערער צונג, — מיט עע... מיט אָט דער־אָ?...

— מיט דער בירגערין ברכה פּאָרטנאָי — חזרט ביידלעך איבער דער ריכטער.

נאָטע פּראָסטאַק פּאַרקנייטשט דעם שמאָלן שטערן און קוקט אַ ווײַלע דעם ריכטער אין פּנים, ווי ער וואָלט וועלן וויסן, פּאַרוואָס איז יענער בייז.

— אַזוי — טוט ער זיך אַ דערמאַן, — אַזוי, אַז קענען האָב איך זי געקענט, נאָר פֿונדערווייטנס... עע... איך — אַ בחור, זי — אַ מויד, איך — אַ בעזשענעץ, זי — אַ בעזשענקע... אַז מען האָט אונדז דעמאָלט געטריבן פֿון צוויי זייטן: אונדז — פֿון האָרעדאָק און זיי — פֿון האָצעקלאָץ דאָרט. נו אוי׳ן וועג, אויף עפּעס אַ גרויסן וואָקזאַל האָט מען אונדז צונויפֿגעטריבן אין איין באַראַק.

— נו, און אין באַראַק — פֿרעגט דער ריכטער, — אין באַראַק האָט איר געהאַט מיט איר באַציונגען?

— וואָע?

— אין באַראַק, — פֿרעג איך, — האָט איר זיך מיט איר באַפֿריינדעט?

— וואָע?

— איר וואַרפֿט בע׃ער אַוועק אייער „וואָע״; ענטפֿערט אויף דער פֿראַגע, וואָס מען שטעלט אייך: אין באַראַק זייט איר מיט איר געווען, ווי אַ מאַן מיט אַ ווייב?

נאָטע פֿינטלט מיט די אויגן. אַ ווײַלע איז שטיל. פֿון צווישן עולם וויל זיך די גאַנצע צייט אַרויסרײַקן אַ געפּאַקט ווייבל מיט העליש־רויטע פֿליישיקע באַקן און מיט אַ ברייט־צעפֿלעטשטער נאָז. אירע אויגן זעט מען נישט אַרויס — זיי זענען זייער קליין און טיף־פֿאַררוקט אונטער די ברעמען; זי פּירט מיט זיך אַ זיבנציאָריק מיידעלע, וואָס האָט אַן אויפֿגעבלאָזן בייכל און איז מיטן פּנים שטאַרק ענלעך צו

דער מוטער. אויף די הענט האַלט זי אַ פאַרמורזעט זויג-קינד, ביי וועלכן עס רינט פונם נעזל. זי לאָזט פלוצים אַרויס אַזאַ קויל, ווי גלייך מען האָט זי נאָר-וואָס באַגנבעט:

— נאָטע!... פאַרוואָס רעדסטו נישט?!.. דאָס לשון האָט דיר אָפּגענומען?..

אין זאַל ווערט די לופט פול מיט געלעכטער און מיט שעפּ-טשעריי. פון די בענק הייבט מען זיך אויף און מען וויל אויף איר קוקן. עס דערהערט זיך אַ קלינגעריי פונם ריכטערס גלעקל.

— ס'איז זי... — טוט נאָטע אויף איר אַ שאָקל מיטן קאָפּ דערקלערנדיק דעם ריכטער, ווער דאָס ווייבל איז, — סאיז מיין ווייב. כ'האָב איר געזאָגט, אַ כאָליערע אויף איר, זי זאָל זיצן אינדער היים און זיך נישט מישן... סע נישט איר עסק... נו איז זי געקומען...

— בירגערין פראָסטאַק, — רופט אויס דער ריכטער, — איר האָט דאָ נישט וואָס צו זאָגן. ווי קיין עדות האָט מען אייך אַהער נישט אַרויסגערופן. איר קאָנט זיצן גלייך ווי אַלע און צוהערן. אויב איר וועט שטערן, וועל איך אייך הייסן אַ ויספירן. פובליקום! דאָרט, אין די אונטערשטע רייען, זעצט זיך אַוועק — די בירגערין פראָסטאַק וועט איר קאָנען זעט אָנקוקן, ווען דער געריכט וועט זיך ענדיקן. נאָטע פראָסטאַק! ענטפערט אויף דער פראַגע, וואָס מען שטעלט אייך: אין באַראַק האָט איר זיך באַקאַנט מיט דער בירגערין ברכה פאָרטנאָי?

נאָטע פראָסטאַק הייבט אויף ביידע הענט און קוקט אויף זיינע לעפיש-צענומענע צען פינגער, ווי ער וואָלט זיך וועלן מיט זיי באַראַטן.

— נו יאָ, — טוט ער אַ שאָקל מיטן קאָפּ, — אין באַראַק האָט מען זיך מיט איר באַקאַנט.

— נישט צי „מען" האָט זיך מיט איר באַקאַנט, פרעגט מען ביי אייך, נאָר צי איר, נאָטע פראָסטאַק, האָט זיך מ ט איר באַקאַנט.

— נו יאָ, זאָג איך דאָך: מען האָט זיך מיט איר באַקענט... וואָס עפּעס נאָר מיט איר?.. געווען אין באַראַק נאָך אַנדערע... גע-ווען דאָרט אַ... ווי הייסט מען עס... אַ גוייש שיקסל איז דאָרט

געווען.. נישט קיין שיקסל, נאָר טאַקע אַ גאַנצע שיקסע, אויך אַ בעֵ־זשענקע פון די דאָזיקע — אָ... ווי רופט מען זיי דאָרט... מיט איין וואָרט אַ „פריילעך שיקסל"... מען האָט זי באַלד דערקאַנט אין געֵלעכטערל... מען זיצט אין באַראַק אין געהאַקטע ווונדן און אין מיטן פּאָוטערגע דערזעסטו: זי בלאָזט די באַקן, דרייט מיט דער נאָז און ווינקט צו דיר מיט אַן אייגל. און דערהערגעט איז מען געווען. עס הערט זיך: מען רופט שוין רויטע בילעטניקעס, און אליין האָט מען אַ רויטן בילעט. און אַז עס האָט זיך אונטערגעוואָרפן אָט די נקבה, איז וואָס פאַרשטייט מען דאָ נישט?.. דאָס דאָזיקע־אָ... פון מרה־שחורה קומט עס...

— וואָרט, — שלאָגט איבער דער ריכטער, — איר האָט נאָר־וואָס געזאָגט: „און אַז עס האָט זיך אונטערגעוואָרפן אָט די נקבה" — וועלכע נקבה?

— וועלכע? די שיקסע.

— ויער פרעגט אייך דען וועגן דער שיקסע? צוליב וואָס דערציילט איר גאָר בכלל וועגן דער שיקסע?

— וואָס?.. הער אַ מעשה!... איר אליין האָט דאָך ביי מיר געפרעגט. געווען צווישן אונז אין באַראַק א רבס אַ בחור, אויך אַ רויטער בילעטניק, אַ פרומאַק אַ גאַנצער, האָט ער אויך לעבן איר, לעבן דער שיקסע קיין 666 תעניתים נישט געפאַסט... נאָך מער, ווי אַנדערע, וואָרים, מיט איין וואָרט, אַפילו קליינע סמאַרקלעך ווייסן: ביי אַ נאַש בראַט, אַ נאָוואָבראַנעץ איז אַן אָט דעם דאָזיקן־אָ... גייט עס נישט... וואָרים אָן דעם... איך מיין: ווען מען זאָל פאַר אָט־דאָזיקן־אָ אַריינדערלאַנגען אויף אַלע נאָוואָבראַנצעס... אַ־אָ!... וואָלט איר, פאַרשטייט איר מיך, געדאַרפט אַהער די גאַנצע שטאָט רופן, אַלע שיינע מענטשן וואָלט איר באַדאַרפט אַהער רופן...

— גענוג — רייסט אים איבער דער ריכטער, — געדענקט איר אפשר איינע אַ נאַכט טאַקע דאָרט אין באַראַק: לעבן וואָקזאַל האָט געברענט אַ געביי ע. אַלע זענען אַוועקגעלאָפן צו דער שרפה און נאָר איר זייט געבליבן אין פינצטערן באַראַק — איר און נאָך איינע אַ פערזאָן... צי געדענקט איר אפשר, ווער די פערזאָן איז געווען?

— פערזאָן?... וואָס פאַר אַ פערזאָן?..

נאָטע פּראָסטאַק קוקט זיך פּאָרזיכטיק אום צום פּובליקום, צווישן וועלכן עס זיצט זיין ווייב, דערנאָך בויגט ער זיך צו נעענטער צום ריכטערס טיש. באַקומט אַ פּנים פון אַן מענטשן, וואָס האָט אויסצו־זאָגן אַ וויכטיקן סוד און טוט שטיל אַ זאָג:

— ס'איז געווען טאַקע זי... די שיקסע איז דאָס געווען...

דער עולם אין זאַל שיסט אויס אַ געלעכטער. דער ריכטער קלינגט מיטן גלעקל.

ריוועלע קוקט, ווי איר מאַמע איז שטאַרק רויט געוואָרן. זי הערט אויף צו שאָקלען מיט די פּיסלעך, פּאַרגעסט אינגאַנצן אַרומיקן עולם און לאָזט פון דער מוטער קיין אויג נישט אַראָפּ. קיין מאָל האָט זי נאָך נישט געזען, אַז איר מאַמע זאָל האָבן אַזעלכע פייערדיק־הייסע באַקן, און די נאָז זאָל ביי איר אָן אויפהער אַזוי אונטער־שמאָרען, און אַז פּינטלען זאָלן ביי איר נישט נאָר די אויגן, וואָס קוקן צום ריכטער, נאָר דאָס גאַנצע פּנים. לעבן ריכטערס טיש שטייען שוין איצט חוץ דעם אויבס־הענדלער נאָך דריי מענטשן — צוויי ווייבער און אַ קליינוווקסיקער אָרעמער און האַלב־בלינדער זקן, וואָס זעט אויס ווי פון אַ פרומען מושב־זקנים. אַלע דריי זענען זיי געווע־זענע בעזשענצעס — מען האָט זיי געטריבן אין איין פּאַרטיע מיט ברכה פּאַרטנאָי און מיט נאָטע פּראָסטאַקן; זיי שטעלן פּעסט די פּלעצער, וואָס יעדערער אין באַראַק האָט פאַרנומען: די שיקסע איז געלעגן אין ווינקל, רעכטס, און באַלד נאָך איר איז געשלאָפן ברכה — אַ פּלאַץ לעבן אַ פּלאַץ.

ריוועלע זעט, ווי איר מוטער האָט זיך שוין אַ פּאָר מאָל אַ כאַפּ געטון פון דער באַנק און, קוקנדיק צום ריכטער, אויפגעהויבן אַ פינ־גער אין דער הויך, ווי מען טוט עס אין שול, ווען מען וויל וויי־זן דעם לערער, אַז מען ווייסט צו ענטפערן אויף זיין פראַגע. זי פילט צו דער מוטער אַ טיפן רחמנות, אַ רחמנות ביז טרערן, און קאָן זיך בשום אופן נישט קלאָר מאַכן, פאַרוואָס יענע איז אַזוי אויפגעערעגט.

— מאַמע! — שלעפּט זי די מוטער פאַר אַן אַרבל, — מאַמע!...

פון אַלץ, וואָס דאָ אין זאַל קומט פאָר, ווי אויך פון פאַרשיי־דענע שמועסן, וואָס שכנות האָבן געפירט מיט איר מאַמען, ווייסט רי־וועלע, אַז עס האַנדלט זיך וועגן דעם, וואָס „די וועלט איז נישט

הפקר — ס'איז היינט „סאָוועטסקע וולאַסט"; עס האַנדלט זיך וועגן דעם, אַז מיידלעך אין הויף זאָלן זיך שוין מער נישט אָנזאַמלען לעבן זייערע קיך-טירן און איר שוין מער נישט שרייען פונזוייטנס: „ים-קאַטער — אָן אַ פאָטער! ים כאַמזער — ביסט אַ ממזר!". אַזוי האָבן טאַקע שכנות די גאַנצע צייט געטענהט מיט איר מאַמען: ווילסט שטאַרבן זיבן מאָל אין טאָג פון הונגער — שטאַרב, אָבער צום קינד וואָס האָסטו? קוי-מענדיק פונם מאַרק, זענען די דאָזיקע שכנות שטענדיק געלאָפן גראַ-גערן צו איר מוטער אין קעלערדיק-נאַסן אַלקער:

— מען קען עס שוין פשוט נישט צוזען.

— יענער, דער אויבס-הענדלער, ער שאַרט מיט לאַפּעטעס.

— אָפּגעלויעט ווערט ער...

— אַזאַ רייכער חזיר!

— בהמה! פאַרוואָס דערלאַנגסטו נישט אַריין? — ס'איז היינט סאָוועטסקע וולאַסט...

ריוועלע האָט נישט געהאַט גאָרנישט אַקעגן דעם, וואָס די „סאָוועטסקע וולאַסט" וועט איר אומקערן איר טאַטן. נאָר דערזעענדיק דאָ אין זאַל אָט דעם ברודיקן יידן מיט דער שרעקלעך-רויטער נאָז און מיט דער שלעכט-געשווירענער באָרד, באַמערקנדיק, ווי דער עולם שיסט אויס אַ געלעכטער פון די ווערטער, וואָס ער זאָגט, האָט זי באַלד געוואָרפן אויף אים אַן אומחן. זי האָט באַטראַכט אויף אים די וואַטאָווע בעל-עגלישע בגדים, געקוקט לאַנג אויף זיינע גראָבע שטיוול, אויף די לעפּישע פינגער פון זיינע קורצע הענט, און איר איז שוין פון אָט דעם קוקן אַליין געוואָרן ביז גאָר לאַנגווייליק און אפילו פאַרדריסלעך — זי האָט געמיינט, אַז אויב די סאָוועטסקע וולאַסט וועט איר שוין יאָ אומקערן דעם טאַטן, וועט עס כאָטש זיין עפּעס אַ רעכטס. זי זעט, ווי די מוטער איז אין יעדער רגע גרייט זיך פונאַנדערוויינען, שטייט זי אויף פון דער באַנק, זי שלעפּט די מאַמע פאַרן אַרבל און איז אַליין אויך גרייט צו וויינען; זי וויל שטאַרק זאָגן:

— מאַמע, קום אַוועק פונדאַנען... מאַמע מען דאַרף אים נישט אָט דעם-אָ... איך וויל אים נישט פאַר קיין טאַטן!...

נאָר די מוטער וואַרגט זיך מיט די ווערטער, וואָס זי דער-

ציילט דעם ריכטער, און קוקט זיך צו איר נישט אום. דער ריכטער' זעט זי, קלינגט אין גלעקל — דאָס לאַכט שוין דער עולם ווידער פון יעדער קלאַנג, וואָס דער אויבס-העגדלער לאָזט אַרויס פ ן מויל. דער אויבס-הענדלער הערט אָבער נישט, ווי מען לאַכט פון אים, פינטלט מיט די אויגן, דרייט מיט דער גראָבער צונג און הערט נישט אויף צו טענהן:

— וואָס-זשע? איך בין, חלילה, עפּעס אַ הולטאַי בין איך?.. איך וועל גיין אומגליקלעך מאַכן אַ יידישע טאָכטער, וועל גיין אומגליקלעך מאַכן?.. אַז אין באַראַק, הערט איר דאָך, איז געווען ימש חושך... מען זאָל עס זען אפילו די אייגענע נאָז... איך ווייס, אַז אַט-אָ ליגט די שיקסע און אָט-דאָ ליגט זי... כ'מיין, אָט די ברכה... און דאָ איז פינצטער... איין טריט אינגאַנצן... און פאַרשלאָפן איז מען אויך... איז וואָס-זשע... א ז דאָס גאָר געווען זי?... אָט די ברכה איז דאָס גאָר געווען?... הער אַ מעשה! סך-הכל איבער איין טריט...

ריוועלע זיצט ווידער צוריק אויף דער באַנק, און פילט, אַז איר איז לאַנגווייליק. דער פאַרגאַנגענער האַלבער טאָג, דער פריי-מאָרגן, ווען זי מיט דער מוטער זענען געגאַנגען אַהער אין געריכט, דאַכט זיך איר, איז שוין געווען אַזוי לאַנג, לאַנג, מיט אַסך יאָרן צוריק, אין קעפל בלאָנזשען ביי איר אַרום פאַרשידענע בילדער, וואָס זענען ענלעך אויף נעפּלדיקע שווימענדיקע וואָלקנס. דער זאַל פון געריכט, די מענטשן, דער ריכטער, איר מוטער, דער אויבסט-הענדלער, די עדות, — דאָס אַלץ האָט זיך שוין לאַנג פאַרצויגן, ווי מיט אַ הייטל, זיך אויסגעמישט און זיך צונויפגעגאָסן אין איינעם אַן אומגעהויער-גרויסן גרויען פלעק. דער פלעק באַוועגט זיך, ווי אַ ים, אין זיין טיפעניש הערן זיך קולות, עס קלינגט דעם ריכטער'ס גלעקל, עס ווערט פונט דער ריכטער-טיש, מען שטויסט זיך אַרום דער באַנק, וווּ זי מיט איר מוטער זיצן, מען גראַגערט אַרום זיי:

— קוים זיך אויסגעקראַצט... צוועלף קערבלעך אַ חודש האָט מען אים געפּסקנט אויפן קינד צאָלן...

— אַזאַ פעטער חזיר!

— עמעצער היצט זיך...

— איך וואָלט אים געפּסקנט פינף און צוואַנציק...

ריוועלע דערזעט, ווי איר מוטער ווײַנט זייער שטאַרק — אַלע גלידער אין איר בליבן. זי פאַרגעסט אָן די געפּלדיקע שווימענדיקע וואָלקנס, אינם גרויען פלעק, וואָס באַוועגט זיך, ווי אַ ים און הייבט אויך אָן צו ווייגן; זי יאָמערט נאָך שטאַרקער פון דער מוטער:

— מאַמע, — שרייט זי, — קום אַוועק פונדאַנען... מען דאַרף אים נישט... איך וויל אים נישט פאַר קיין טאַטן!

און עס פאַרדריסט זי ביז גאָר. אַלמאַי קוקן איר מענטשן אַריין אין פּנים, אַלמאַי זיי וווּנדערן זיך:

— זע נאַר!... וווּנדערן זיי זיך, — אָבער ווי צווײַ טראָפּן ער, דער אויבס-הענדלער... זיין פּנים, זיין מויל...

איצט איז שוין פאַרנאַכט. דער עולם שיט אויס פונם זאַל אין הויף אַרײַן, און פונם הויף — אין דער שמאָלער גאַס. אויף איין טראָטואַר גייט ריוועלע לעבן איר מאַמען; זי האָט רויטלעכע שטאַרק-אָנגעווייַנטע אויגן און פילט, אַז פונם געריכט אויף וועלכן זי האָט אַזוי לאַנג געוואַרט איז גאָרנישט נישט אַרויסגעקומען די סאָוועטסקע וולאַסט האָט איר געוואָלט אומקערן עפּעס אַ פאַרשיוועע טאַטן... גאָרנישט דעם וואָס זי האָט געמיינט... אין איר אָפענעם מיילכל איז איר צונגל פאַרבויגן, ווי אויף אַ קנאַק צו טאָן. זי טראַכט וועגן די מיידעלעך, וואָס וועלן זיך אָנזאַמלען אין הויף לעבן די קיך-טירן און וועלן איר פונוויטנס שרייען: „ים-קאָטער — אָן אַ פאַטער!". אין די אויערן קלינגט איר אָן אויפהער דער ניגון פון אַ באַקאַנט לידל, מיט וועלכע קאָמסאָמאָל-צעס מאַרשירן אין גאַס...

און אַקעגן, אויפן צווייטן טראָטואַר, שפּאַנט פאַמעלעך נאָטע פראָסטאַק, דער אויבס-הענדלער:

— לאָז מיך צורו, — שרייט ער דאָרט אָן אויף זיין ווײַב, — הער מיך אויף צו הריזן, דו כאָליערע איינע!

ער איז אויך שטאַרק פאַרטראַכט, פאַרכמורעטעהייט קאָן ער גאָך אַלץ נישט שלום ווערן מיט דעם, וואָס אין באַראַק איז אַמאָל פאַר-געקומען. ער האַלט די אויפגעהויבענע שווערע הענט אין איין הויך מיט זיין ברוסט, ער קוקט אויף זייערע לעפּיש-צענומענע קורצע פינגער און רעדט צו זיך אַליין:

— איך זאָל דאָרט אין פינצטערן באַראַק געווען מאַכן נאָר נאָך איין טריט... אַ?.. אַהין צום ווינקל־צו... בלויז נאָך איין טריט... אַ?.. אַט האָסטו דיר... גיי צאָל איצטער צוועלף קאָרבן אַ חודש... און איבער וואָס, אַ?.. אינגאַנצן איבער איין טריט...

אַן אייביקער קנעכט

אַן אייביקער קנעכט

די לבנה וועט אויפגיין שפּעט, ערשט אַרום צען אַזייגער.

דער פאַרנאַכט איז אַ שטילער, אַ קילער, אַן אלולדיקער.

אַ בענקענדיק ווינטל שאַרט זיך אַרום אין מאַרק, זוכט שטויב, כאַפּט זיך אַרויף אויף די אַלטע אַקאַציע־ביימער, וואָס פאַר אַ שטוב מיט צעבראָכענע שטאַכעטן און שרייט פון דאָרט אַראָפּ מיט אַ קול פון אָפּגעשלאָגענער הושענא.

דאָס גאַנצע שטעטל — בעל־מלאכות, ערד־אַרבעטער, אַ הייפעלע צאַנקענדיקע קרעמער — איז מיד און שלעפעריק, ווי אַמאָל נאָך אַ ווימלדיקן יריד. אין הייזער איז מען גרייט אַנשלאָפן צו ווערן אין די קליידער. אין דער נאָז שלאָגט אַ ריח פון פרישן קאַלטן קאַוואָן. דאָ און דאָרט הערן זיך קולות, זיי קלינגען הייזעריק און בייז — מען איז אין כעס: דריי פאַרזאַמלונגען, אויף וועלכע מען האָט שוין לאַנג געוואַרט, זענען הייַנט אין אָוונט אויסגעפאַלן אַלע מיט אַ מאָל; מען ציילט זיי אויף די פינגער:

— אין שטאָט־ראַט.

— אין דער ליי־ און־שפּאָר־קאַסע.

— אין דער זיבניאָריקער שול.

מען איז פול מיט גרימצאָרן:

— פונקט הייַנט האָט עס אים באַדאַרפט אָנטראָגן — דעם בילדונג־אינספּעקטאָר.

אויף יעדער איינער פון אָט די פאַרזאַמלונגען האָט מען ווע־מען „אָנגורייבן אַ מאָרדע". אוועקגייענדיק פון דער היים קלאַפּט מען שטאַרק מיט די טירן. אַ ייִדענע שרייט נאָך איר מאַן:

— עס אָפּ... עס אָפּ וועטשערע!

דער מאַן ענטפערט נישט; אַקעגן רעדט עמעצער אויפן וועג צו זיך אַליין:

— גיי!.. כאַטש נעם צעררייס זיך...

מיט שטילע טונקעלע שאָטנס גובעט זיך אַהער די נאַכט. פונם װעלדל און פון די פעלדער, װאָס אויף יענער-זייט טייך, ציט מיט פייכקייט און מיט נעלי. װי פון בענקשאַפט נאָכן אַװעקגעגאַנגענעם זומער בילט ערגעץ אַ הונט. דערנאָך שטאַרבן פלוצים אָפּ די לעצטע קולות און די לעצטע טריט — אַפּנים אַלע זענען שוין אויף די פאַרזאַמלונגען. דאָס גאַנצע שטעטל זעט אויס, װי אַמאָל, בעת אַלע פלעגן אַװעקגיין און די דריי שטאַרק־באַלויכטענע בתי־מדרשים צו „סליחות". מען זעט שוין מער נישט אַרויס נישט די שילדן, נישט די דעכער, נישט די אָפענע טירן, װאָס ביי די פינצטערע הייזער, און איבער די פוסטע געסלעך דרייט זיך אַרום בלויז איינער אַ פריש־אָנגעטוענער יונגערמאַן, אַ געגאָלטער און דאַר־ביינעדיקער. ער האַלט זיין גראָבן יאַמשאָװע שטעקן טיף אונטער דער פאַכװע און רויכערט װי אַן רקשן זיין קורצע פייקע, װאָס שמעקט מיט אַ ריח פון פרעמדן זיסלעכן טאַבאַק, — דאָס איז דער גאַסט פון אַמעריקע נחום גליװער, אָדער — װי מען האָט אים אַמאָל דאָ אין שטעטל גערופן:

— ניוקע דעם איינבינדערס.

דער נייער אַמעריקאַנער אַנצוג איז אויף אים זייער ברייט און זעט אויס װי נישט אויף זיין מאָס געניייט. זיינע אויגן אונטער די צוזאַמענגעװאַקסענע געדיכטע ברעמען, זיין געגאָלט מויל, זיין פאַרדומפּענע שטימע, דער גראָמער אייזערנער סיגנעט, װאָס הענגט אויף זיינעם אַ פינגער, װי אַ טאַטערשע קמיע, — דאָס אַלץ זעט דאָ אַלעמען אויס זייער פרעמד און פיל װייטער, איידער אַלע לענדער, װאָס אויף יענער-זייט אָקעאַן. קיין קרובים האָט ער דאָ שוין נישט: אַלע זענען זיי אָדער אַװעק פונדאַנען אין אַנדערע שטעט, אָדער אויסגעשטאָרבן. קיינעם האָט דאָ נישט הנאה געטאָן, װאָס ער איז געקומען, און קיינעם װעט דאָ נישט באַנק טאָן, יוען ער װעט אַװעקפאָרן. און דאָך דרייט ער זיך דאָ אַרום שוין די צװייטע װאָך, טוט גאָרנישט, רויכערט פאַרעקשנט זיין פייקע און זעט אַלץ אויס, װי אַ מענטש, װאָס האָט עפּעס אויפן האַרצן — ביז ער װעט זיך דאָ פאַר עמעצן נישט אויסריידן קאָן ער פונדאַנען נישט אַװעקפאָרן. פון אומרויקן װילן זיך אויסצורײדן בלאָנקעט ער אַרום, אַזוי זעט אויס.

אויך איצט, אין אָט דעם שטילן פינצטערן אָוונט, ווען אַלע זענען אַוועק אויף די פאַרזאַמלונגען. אַלע מאָל, ווען ער רייבט אויף אַ שוועבעלע אויף אָנצוצינדן די פייקע, ווערן ווי שטאַרקער באַלויכטן סיי די הייזער, ווו עס גייען די פאַרזאַמלונגען, סיי ער, דער געגאָל־טער און דאַר־ביינערדיקער, און דענסטמאָלט דאַכט זיך אויס, אַז ער איז דאָ אין שטאָט נישט געגאַנגען, ווי אַלע צו „כל־נדרי", און אים טוט עפעס באַנק און אַ געפיל איז ביי אים אַזאַ, ווי גלייך מיט אָנצינדן איצט דאָס שוועבעלע טוט ער אַ כל־נדריקע עבירה — ביים שטיפן דאָס ברענענדיקע שוועבעלע אין דער פייקע טוט דעריבער ביי אים אַלע מאָל, ווי אַ ציטער די האַנט. אַקעגן, אויף דער פריז־בע פון פראַים טעפליצקיס גוועזן־פאַרמעגלעכער שטוב, דערזעט ער זיצן רחלען — אַ צעפאַטלט און פעסט פופצניאַריק מיידל, וואָס קאָן נישט אַוועקפאָרן פונדאַנען אין אַ שטאָט זוכן אַ תכלית, ווייל איר מוטער איז איר פאַר־צוויי־יאָרן געשטאָרבן און זי מוז אָנפירן דעם פאָטער די באַלעבאַטישקייט און זיין אַ מאַמע איבער אירע צוויי קלענערע שוועס־טערלעך.

— אַלאָ! — טוט ער אַ מאַך צו איר אויפן אַמעריקאַנישן שטייגער: דער „אַלאָ!" איז אַ פרייליכער און דאָס פנים איז קאַלט און פאַרגליווערט.

ער גיט איר אַ שטעק־אָפ די האַנט און זעצט זיך צו לעבן איר אויף דער פריזבע:

— און ווו איז דער טאַטע? אין דער לייי און שפאָר־קאַסע?

— ווי דאָס האַרץ זאָגט אייך — ענטפערט פריילעך רחל.

זי פאַרשעמט זיך פאַרן אַלטן קליידל, פאַר איר קאַפטל, וואָס מיט די אויסגעריבענע געלאַטעטע עלנבויגנס און קאָרטשעט זיך צונויף, כדי זי זאָל אויסזעען ווייניקער צעבראָסטעט.

— ער איז דאָך דאָרט גלאַוונע בוכהאַלטער — ווייל זי כאַטש מיט אַ שיין וואָרט פאַרגיטיקן איר אָרעמען הילוך, — הייבט אָטשי־טעוועט ער זיך...

— ווען וועט ער קומען?

— שפעט — הלוואי צוועלף.

נחום גליווער רייבט אויף אַ שוועבעלע און שטופט עס אין

דער פייקע, כאָטש די פייקע איז נאָך נישט אינגאַנצן צוגעלאָשן; ער צינדט דאָס שוועבעלע מערער צוליבן ווילן זיך איבערצייגן, אַז עס איז ווירקלעך נישט יום-כיפּור צי „כּל נדרי", ביי דער שיין פון שוועבעלע דערזעט רחל דעם גראָמען אייזערנעם סיגנעט אויף זיין פינגער און קאָן נאָכדעם פון אים נישט אָפּרייסן איר בליק.

— הערט, — פרעגט זי ענדלעך אַ פאַרשעמטע מיט איר אייגענער נייגעריקייט, — איאָ איר זייט אין אַמעריקע אַ פעלדשער?

— נאָ — טוט ער גלייכגילטיק אַ דריי מיטן קאָפּ.

און ערשט נאָכדעם פרעגט ער האַלב-באַליידיקט:

— פאַרוואָס גאָר אַ פעלדשער?

— איבערן אייזערנעם סיגנעט...

רחל זעט שוין, אַז זי האָט געזאָגט אַ נאַרישקייט, זי ווערט שטאַרק רויט, וויל פאַרגלעטן און מאַכט נאָך ערגער:

— פאַר-צוויי-יאָרן, ווען די מאַמע איז געווען שלאַף, פלעגט מען רופן דעם ליבעדינער פעלדשער — ער איז דאָ געזען צוגאַסט ביי זיין טאָכטער — האָט ער אויך געטראָגן... אַן אייזערנעם סיגנעט...

— נאָ... — האָט אירער אַמעריקאַנער גאַסט איבערגעשלאָגן, — איך בין אַ טשערמאַן.

— איר וועט נישט לאַכן פון מיר? — וואָס איז אַ טשערמאַן?

— אַ טשערמאַן —

נחום גליווער האָט אַרויסגענומען די פייקע פון מויל, געקוקט אין אַ זייט, ווי אַלע אַמעריקאַנער קוקן און אָנגעהויבן געבן צו פאַרשטייען אַזוי פאַמעלעך און אַזוי לאַנג, ביז רחלען האָט דערעסן:

— איר זאָגט בעסער, וויפל פאַרדינט איר?

גליווער האָט געענטפערט זייער אומעטיק, ווי אַלע אַמעריקאַנער:

— איך פאַרדין? — זיבעציק טאָלער אַ וואָך.

— נו איז שוין גוט — האָט רחל פריילעך באַהאַלטן די הענט אין פאַדעלעך פון איר אַלטן קליידל, — אויב זיבעציק דאָלאַר אַ וואָך, פאַרשטיי איך שוין, וואָס איז טשערמאַן. טשערמאַן איז אַ גביר, נישט אמת?..

— נאָ...

גליווער פאַרלייגט איין האַנט טיף אונטער דער פּאַכווע פון דער

צווייטער, פֿאַרוואָרפֿט דעם קאָפּ מיט דער פּייקע צום הימל און בלייבט אַזוי לענגער זיצן, ווי גלייך ער זעט מאָדנע זאַכן צווישן די שטערן. רחל מוז שוין אויך אַהין אויפֿהייבן דעם קאָפּ — זי וויל וויסן: וואָס זעט ער דאָרטן? זי זעט אַ געדיכט-אויסגעשטערנטן הימל, אַ טונקעלן, אַ בייזלעך-קילן. זי וואַרט, ער זאָל אויפֿהערן קוקן, נאָר גליווער לאָזט דאָך דעם קאָפּ נישט אַראָפּ; ער טוט פּלוצים אַ פֿרעג מיט זיין פֿאַרשלאָפֿענער שטימע, וואָס קלינגט דאָ אַלעמען זייער פֿרעמד און פֿיל ווייטער איידער אַלע לענדער, וואָס אויף יענער-זייט אָקעאַן:

— איר ווייסט נישט ווו געפֿינען זיך איצט די אָווערבוכס?

— וועלכע אָווערבוכס?

גליווער נעמט אַרויס די פּייקע פֿון מויל, קוקט נישט צו רחלען און קייעט פּאַמעלעך דעם רויך:

— נחום אָווערבוך, שלמה אָווערבוך... אַ פּאָטאָמסטווענע, פּאָ-טשאָטנע גראָזשדאַנין... פּערווע גילדי קופּעץ... פֿלעגט פֿאָרן מיט אַ גלאָקביים דישל פֿון קאַליאַס... קיינער האָט נישט געטאָרט פֿאָרן מיט אַ גלאָק ביים דישל, און ער האָט געמעגט... ער און דער איס-פּראַווניק. זיי האָבן געוווינט אין גרויסן ווייסן הויז, אָן דאָרט... ווו עס איז איצט דער איספּאָלקאָם, און אין מאַרק, אין הויכן הויז, וואָס די אַקאַציעס פֿון פֿאָרנט, נאָר איצטער איז דאָס הויז שוין אָפּגעוואַלעט... די שטאַכעטן פֿון פֿאָרנט זענען שוין צעבראָכן...

— די שטאַכעטן — טוט זיך רחל אַ כאַפּ, — וועט מען מאַכן נייע... און די ווענט וועט מען אויך פּאָפּראַווען, דאָרט איז דאָך אונזער זיבני-יאָריקע שול... מען האָט שוין געמאַכט גענוג גוואַלדן. מען האָט אונז נאָך פֿאַראַיאָרן צוגעזאָגט פֿונם אָקרוג געלט אויף איבערבויען... אָט דאָס איז ער היינט אַ־אָפּגעקומען דער אינספּעקטאָר, איר מעגט אים שוין מקנא זיין, דעם אינספּעקטאָר מיטן בלינדן אייגל — ער וועט איצט אויף דער פֿאַרזאַמלונג האָבן אַ ווויסטן סוף...

נחום גליווער וואַרט מיטן גרויסן אַמעריקאַנער געדולד ביז רחל וועט ענדיקן, נאָר הערן, וואָס זי רעדט וויל ער נישט און קוקן צו איר קוקט ער נישט.

— געווען רייך — זאָגט ער, — די אָווערבוכס, גרויסע גבירים.

— אהאַ! — פאַרשטייט שוין רחל, — בורזשועס, הייסט עס. דער טאַטע זאָגט: ער איז אויך געווען אַ מאָל... אַ... בוכהאַלטער ביי בורזשועס.

גליווער עפנט דאָס געגאָלטע מויל און קלאַפּט פאַרטראַכט מיטן פּיסקל פון דער פייקע אָן די פעדערשטע ציין.

— אײנאײנעם מיט די גלינסקיס, די געשוועסטער־קינדער זייערע, — רעדט ער ווי צו זיך אַליין, — זענען די אָווערבוכס אַוודאי ווערט געווען ביי דריי פערטל מיליאָן...

— גלינסקי? — טוט זיך רחל אַ כאַפּ, — ישראל גלינסקי? ער איז דאָך דער פאָרזיצער אין ראַט. ער איז אַ פאַרבער, נאָר ער האָט לעבן זיין שטוב אַנדערטהאַלבן דעסיאַטין יונגן ווייַנגאָרטן. אַ ציקוועסט מיט אים, מיט גלינסקין — ער קאָכעט זיך אין זיין ווייַנגאָרטן! ער מעג שטיין אויף אַ דאַך און פאַרבן, נאָר אַז עמעצער פאָרט אַן אין שטאָט אַריין, שפּרינגט ער באַלד אַראָפּ פונם דאַך און לויפט ווייזן זיין ווייַנגאָרטן. ער באַרימט זיך: ער וועט באַקומען אַ פאָכוואַלגע ליסט. וואָס ער פאַרדינגט אין פאַרבעריי קנאַקט ער אַריין אין ווייַנגאָרטן און אַליין קומט ער צו אונז צולויפן אָנקלייבן אַ רובל־פופציק אויף מעל. דער טאַטע לאַכט פון אים: „ישראל, פרעגט מען אים, ווען שיקסטו שוין דיין ווייַנגאָרטן אויף דער ווייסטאַווקע?.. יאָ, יאָ, ישראל גלינסקי... ער לייענט ביכער וועגן ווייַנטרויבן. און אַז דער אַגראָנאָם קומט אַראָפּ זאָגט אים ישראל: „איר הייבט, במחילה, נישט אָן צו פאַרשטיין, וואָס אַזוינס איז אַ ווייַנגאָרטן". דער אַגראָנאָם לאַכט און אַלע האַלטן זיך ביי די זייטן...

— נו! נו! — גיט זיך גליווער אומצופרידן אַ קרום, — דער איז אַ קבצן, פון אַלע יאָרן ווי זיין טאַטע. ער האָט זיך מיט די אמתע גלינסקיס גאָר נישט אָנגעקערט. איך מיין די גרויסע גלינסקיס — פּאָדריאַטשיקעס... נאָר נישט אַזעלכע רייכע ווי די אָווערבוכס. די אָווערבוכס האָבן געבויט וואָקזאַלן, באַנען, און די גלינסקיס — קאַזאַרמעס, טורמעס. די אָווערבוכס האָבן געהאַלטן צו די קינדער סטודענטן און באָנעס, און די קינדער זייערע — גימנאַזיסטן, גימנאַזיסטקעס.

גליווער צעוואָרעמט זיך אַלץ מער און מער, דערציילנדיק ווי

אזוי די גימנאַזיסטן מיט די גימנאַזיסטקעס פלעגן אַראָפּקומען אַלע זומער אויף קאַניקולעס, ווי אַזוי זיי האָבן די ערשטע איינגעפירט דאָ אין שטאָט, מען זאָלריידן נאָר רוסיש, ווי אַזוי זיי האָבן געהאַט אַן אייגענע קופּאַלניע ביים טייך, ווי אַזוי זיי פלעגן אַלע פאַרנאַכט פאָרן אַהין זיך באָדן... אויף צוויי נייע אייגענע פייעטאָנעס מיט שוואַרצע פייערדיקע פערד.

— אַהאַ! — כאַפּט זיך אַרויס ביי רחלען, — דער טאַטע דערציילט טאַקע: געווען אַ מאָל פּריצים, גראַפן, זאָגט ער, און קניאַזן, זיי פלעגן אַליין גאָרנישט טון, און אַלע פלעגן אויף זיי אַרבעטן, האָבן זיי געהאַט אַ וויסטן סוף, זיי זענען זיך צעלאָפן, ווייל מען האָט זיי גענומען אין חד-גדיא. אין דאָרף, הייסט עס...

נאָר גליוּוער הערט נישט. זיין קול ווערט אַלץ מער און מער פאַרטרוימט:

— געווען ביי שלמה אַוועראָוך אַ מיידל זשעניע אַוועראָוך, אַ שוואַרצע, אין זיידנס פלעגט זי שטענדיק גיין, מיט אַסך גאָלדענע בראַסליעטן אויף די הענט, מיט בריליאַנטן...

— זי איז געווען אַ שיינע?

— נאָ! אַ ברען... מיט וועמען האָט זי זיך נישט אויסגעוואָלגערט?! מען פלעגט זאָגן: אפילו מיט די קוטשערס. אַלע האָבן געשפּילט מיט איר ליבעס.

— איר אויך? — ווערט רחל פון רגע צו רגע בייגעריק.

— נאָ! — טוט גליוּוער ביינלעך אַ דריי מיטן קאָפּ, — איך? ווי קום איך צו איר? איך בין געווען דאָ אין שטאָט דעם איינבינדערס יינגל. ביוקע דעם איינבינדערס, נאָך מיין טאַטנס טויט האָט מיין מאַמע נישט געהאַט צו צאָלן דעם מלמד, האָב איך זיך אַרומגעדרייט... אַרום דעם אַפּטייק-מאַגאַזין האָב איך זיך אַרומגעדרייט, איך האָב דאָרט געוואַשן פלעשלעך, גלאַט אַזוי, אָן געלט. נאָר אין אַפּטייק-מאַגאַזין האָט מען ביי מיר אויך קיין געלט נישט גענומען, דאָס הייסט: דערפאַר, וואָס מען לאָזט מיך וואַשן די פלעשלעך. און איך האָב זיך געגרויסט. ס'איז אויסגעקומען, אַז איך לערן זיך אומזיסט אויף אַפּטייקער: אַז מען פלעגט קומען פון די אַוועראָוכס עפּעס קויפן, פלעגט מען דאַרפן גוט, גוט וואַשן די פלעשעלעך... און נאָך

פריער, אַז מיין טאַטע האָט נאָך געלעבט, פלעג איך גיין אָפּטראָגן צו די וואָרבוכס די איינגעבינדענע ביכער. איינמאָל, ווען איך האָב אָפּגעטראָגן איינגעבינדענע ביכער, האָט מיך דאָרט דערזעען זשעניע וואָרבוך. זי האָט אַזוי געקוקט אויף מיר... שטאַרק געקוקט. דערנאָך האָט זי בײַ מיר געפרעגט, צי איך וויל, זי זאָל מיט מיר לערנען רוסיש. זי האָט מיר געהייסן, איך זאָל אָנהייבן קומען צו איר פון מאָרגן אָן, גלייך צו איר אין צימער זאָל איך קומען, און אויף מאָרגן, אַז איך בין געקומען, האָט זי שוין געוואַרט אויף מיר. איך האָב געזען: ווי נאָר איך בין אַרייַנגעקומען, פאַרשליסט זי אונטער מיר די טיר...

— זי האָט מיט אייך געלערנט? — פאַראינטערעסירט זיך זייער נאַיוו רחל.

— נאָ! אַזוי... אַ טאָג דריי, — שמייכלט איבער עפּעס בײַ גליווערן אייגנס אַ באַק, — דערנאָך האָט זי געזאָגט, אַז ס׳האָט איר דערעסן... און אַז זי האָט קאָפּ־שמערץ, זי וועט בעסער צאָלן פאַר מיר אַ לערער, ער זאָל מיך גרייטן צום עקזאַמען.

— זי האָט טאַקע געצאָלט?

— נאָ... נאָר דעם ערשטן חודש... דערנאָך איז זי ערגעץ אַוועקגעפאָרן. דערנאָך איז מיין מאַמען און מיר אָנגעקומען שיפס־קאַרטן פון אונזערן אַ פעטער אין אַמעריקע, און מיר זענען אַוועקגעפאָרן...

— ווער?

— איך און מיין מאַמע.

— וווּהין?

— קיין אַמעריקע. און אין אַמעריקע...

גליווער דערציילט, ווי אַזוי ער און זיין מאַמע האָבן זיך אין אַמעריקע די ערשטע צייט שטאַרק געמאַטערט, ווי אַזוי ער, נחום גליווער, האָט נאָכדעם אָנגעהויבן ביסלעכווייז צו פאַרדינען, און נאָך מער, ווי ער דערציילט, געדענקט ער, ווי אַזוי ער האָט דאָרט, אין אַמעריקע, אָנגעהויבן אָפּצולייגן געלט; ער האָט דאָרט זיין אָפּגעלייגט געלט תּמיד געמאָסטן אין געדאַנק מיטן געלט, וואָס עס פאַרמאָגן דאָ, אין דער אַלטער היים, די וואָרבוכס און די גלינסקיס. ער האָט דעריבער קיינמאָל נישט געהאָלפן זיינע קרובים. ער האָט געשפּאָרט

און האָט אַפילו נישט געטראַכט חתונה צו האָבן מיט אַבי וועמען; ער האָט געקלערט: אַז ער וועט אַהער אַראָפּקומען, וועט ער דאָ צום אַלעם ערשטן אַרײנקומען צו די גלינסקיס און צו די אַווערבוכס...

און אָט איז ער איצט אַראָפּגעפאָרן און האָט אָנשטאָט די אַווערבוכס און די גלינסקיס געטראָפן עפּעס אַן „איספּאָלקאָם", אַ „ליי-שפּאָר-קאַסע" און אַ „זיבניאָריקע-שול"... עס קומט עפּעס אויס, ווי ער, נחום גליווער, האָט אומזיסט געשפּאָרט געלט, אומזיסט נישט געהאָלפן זײַנע קרובים, אומזיסט נישט חתונה געהאַט... עס קומט אויס, אַז מען דאַרף דאָ שטומערהייט רויכערן די פּייקע און זיך צוקוקן, ווי דאָס שטעטל איז פאַריתומט... פאַרלאָזט — עפּעס גלאַט אַ שטעטל, אָן גבירים...

— וואָרים, איר פאַרשטייט, צי ניין? — קלאַפּט ער אויס זײַן אויסגעלאָשענע פּייקע אויף דער פּריזבע, וווּ ער זיצט מיט רחלען, — וואָרים אַ שטעטל אָן אַ גבירישער שטוב איז... ווי זאָל איך אײַך אויסמאָלן... איר פאַרשטייט?.. איך האָב קיין מורא נישט... איך בין אַן אַמעריקאַנער בירגער, בין איך...

רחל שלאָגט אים שוין מער נישט איבער און קוקט אויף אים מיט צעשראָקענע אויגן — זי איז אַלט טופּצן יאָר. זי איז אָנגעטון אין זײַן אַלט קליידל, און אַ צעבראָכטעט קאָפּטל, וואָס האָט אויסגעריבענע געלאַטעטע עלנבויגנס, און טראַכט, אַז אָט דער גאַסט, וואָס זיצט מיט איר אויף דער פּריזבע, איז פון אַמעריקע און אַז אין אַמעריקע זענען מן הסתם אַלע מענטשן אַזעלכע, ווי ער — מען רעדט דאָרט נאַרישקייטן רעדט מען, עפּעס גלאַט אין דער וועלט אַרײַן רעדט מען; זי באַשליסט, אַז קיין אַמעריקע וואָלט זי בשום אופן נישט געפאָרן. נאָר גליווער גייט נאָך אַלץ נישט אַוועק.

איבערן שטעטל איז שוין לאַנג אויפגעגאַנגען די לבנה. מען שיט אויס פון אַלע דרײַ פאַרזאַמלונגען, ווי אַ מאָל יום-כפור אויפדערנאַכט — פון אַלע דרײַ בתי-מדרשים: מען פירט נאָך וויכּוחים אין דרויסן, מען זאַמלט זיך אין רעדלעך, מען שרײַט זיך איבער אין גאַס; פונוויטנס דאַכט זיך: מען איז דאָרט מחדש די לבנה.

עס דערנענטערט זיך אַהער אַ לאַנגער ייִד, אַ דאַרער מיט אַן אויסגעצויגן פּנים, מיט אײַנגעפאַלענע באַקן און מיט אַ קליין בערדל—

דאָס איז רחלס פאָטער פראָים טעפּליצקי, דער בוכהאַלטער אין דער לייי-און-שפּאָר-קאַסע. ער בלייבט שטיין, הערט זיך איין, ווי נחום גליוֹוער רעדט וועגן די גלינסקיס און וועגן די אָווערבוכס און קוקט אים אָן מיט אויגן, וואָס זעען אויס בייז, ווי שבת-צו-נאַכטס נאָך הבדלה.

— הער נאָר, דו — שלאָגט ער איבער דעם גאַסט, — פאַרוואָס פּרעגסטו בעסער נישט אויף חיהן, אויף דער שוועסטער אויף דיי-נער?... מען זאָגט: ס׳גייט איר גאַנץ גוט, איר און די קינדער. זיי זענען אין אָדעס, טאַנדייטניקעס זענען זיי... קום אין שטוב, רחל..

רחל גייט אַוועק מיטן פאָטער אין שטוב, אים געבן וועטשערע. גליוֹוער זיצט אַ ווײַלע פאַרזאָרגט אויף דער פּריזבע. דערנאָך הויבט ער זיך אויף און שפּאַנט פּאַמעלעך אַוועק אונטער דער שײַן פון דער לבנה. ער רייבט אַלע מאָל שווצבלען, שמיפּט זיי מיט אַ ציטעריקער האַנט אין דער צוגעלאָשענער פּיקע און טראַכט:

— וואָרים אַ שטעטל אָן אַ גבירישע שטוב איז, ווי זאָל איך אײַך אויסמאָלן?... איר פאַרשטייט?... איך האָב קיין מורא נישט... איך בין אַן אַמעריקאַנער בירגער בין איך...

שכר־טרחה

שכר־טרחה

— שפּאָליאַנסקי, דער רוח זאָל אייך נעמען!

— שפּאָליאַנסקי, אָן די ידים, זאָגט מען אייך!

— איר הערט, צי ניין?

שפּאָליאַנסקי — אַ פּריוואַט־אַדוואָקאַט אין די פּערציקער — דער־פילט אַ ווייבערשן שטויס פּונקט אינם ווייכן אָרט, וואָס צווישן בויך און צווישן דער ברוסט. זיין גאַנצער דאַרער און לאַנגער קערפּער, די אומגעהויער גרויסע און רויטע וואָנצעס, די געגאָלטע בלאַסע באַקן מיטן געשווירענעם שאַרפן קמצל, וואָס אונטערן מויל, — דאָס אַלץ טוט אַ ציטער. זיינע הענט ווילן נאָך אַלץ עפּעס טון, נאָר באַלד קומט אַ צווייטער שטויס פּונקט אויפן פריערדיקן אָרט און פּונקט אַזאַ ווייבערשער און ווייכער:

— מממ... די הענט זאָלן אייך אָפּגעדאַרט ווערן, שפּאָליאַנסקי...

ביי שפּאָליאַנסקין אויפן פּנים, אויף דער בלאַסער הויט, וואָס אין ביידע זייטן שאַרף־ביינערדיקער נאָז, באַווייזט זיך אַן אָפּשיין פון וואַקס. ער טוט זיך אַ וואַקל און פאַלט אַרונטער אין דער ווייכער קאַנאַפּע, וואָס אין איין הויך מיט זיינע קניען. זיינע קליינע טונקעלע אויגן פאַרציִען זיך מיט אַ בוימלדיק הייטל, פאַרגלאָצן זיך צו די וויעס צו און קוקן פון דאָרט אויף דער מאַדאַם רויטע קופּטשיקס פולן ביוסט, אויף אירע פלאַמענדיקע באַקן און גלאַנצנדיקע יונג־ווייבערשע אויגן. ער זעט, ווי עס פאַרשנורעווען זיך איר ליפּן, איר פליישיק פּיסקל גרויסט זיך, אירע הענט — די הענט פון דער שענסטער נקבה אין שטאָט — טוען זיך אַ הויב־אויף, ווי אויף צו דערלאַנגען די סטעלי און הייבן אָן בריהש צורעכט מאַכן די קעמע־לעך מיט די האָר־באַדלען, וואָס אין איר טונקל־בלאָנדן געקרויזטן פּאַרקעם. אירע לאַנגע שוואַרצע וויעס טוען עטלעכע מאָל אַ פינטל איי. ער זיי מאַכן זיך איינגאַנצן צו.

— איר זאָגט בעסער, — פרעגט זי מיט פּאַראיבל — וואָס וועט זיין מיט מיין שטוב: איך וועל האָבן צוריק מיין שטוב, צי ניין?

— מיט דער שטוב?..

שפּאָליאַנסקיס קול איז מיד און מאַט, ווי דער גליענדיקער זומערטאָג אין דרויסן, ווי די הייסע זון, וואָס בראָט קעגנאיבער די פאַרהאָנגענע פענצטער אַזוי שטאַרק, אז האָגען פאַרגעסן דאָרט צו קרייען. ער הויבט זיך אויף פון דער קאַנאַפּע, גלייכט אויס פון אונטן אין סטאָן די צוויי קנעפּלעך פון זיין קורצן אַדוואָקאַטישן וויזיטקעלע און שפּאַנט זיך דורך איבערן צימער. זיינע אויגן מעסטן שייגעצדיק אָפּ די מאַדאַם רוטע קופּטשיק פון אונטן ארויף און פון אויבן אַראָפּ.

— מיט דער שטוב, מאדאם, — טוט ער אַ זיפץ — מיט דער שטוב, האָב איך מורא, וועט גאָרנישט זיין...

ביי רוטע קופּטשיק שטשערען זיך די ווייסע ציין, ווי אויף אי־בערצוקרימען:

— אַזוי?.. עס וועט גאָרנישט נישט זיין?

זי פּלעכט איבער די הענט אויף דער ברוסט און פאַרלייגט דעם קאָפּ אויפן לינקן אַקסל. איין אויג מאַכט זיך ביי איר צו, דאָס צווייטע קוקט אין דער קרום צו שפּאָליאַנסקין.

— שפּאָליאַנסקי, — זאָגט זי — די כפּרה זאָלט איר ווערן...

זי טוט זיך אַ וויג אויף איין אָרט און לאָזט אויס:

— איך ווייס דען נישט וואָס איר מיינט?

שפּאָליאַנסקי קוקט אויף איר, אַראָפּוואַרפנדיק דאָס בוימלדיקע הייטל פון זיינע אויגן. ער הייבט אויף די ברוסט צום קאָפּ־צו.

— נו, גוט, — פאַרדרייט ער די נאָז אין אַ זייט — אַבי איר ווייסט כאָטש...

דערנאָך טוט ער אַ לעק מיט דער צונג די רעכטע און די לינקע וואָנצע, געפּינט זיין שטעקעלע, וואָס מיט דער ווייסער ביינערדי־קער גאָלקע, און גייט אַוועק אָן אַ זיי־געזונט.

איצט גייט ער מיט דער הויפּט־גאַס און מיטן מאַרק צוריק צו זיך אַהיים, און אַ געפיל איז ביי אים אַזאַ ווי גלייך ער איז אין געריכט נאָר־וואָס דורכגעפאַלן מיט אַ פּראָצעס, אָדער ווי גלייך ער

האָט שוין וואָכן־לאַנג גאָרנישט נישט געטון און גאָרנישט נישט פאַר־דינט. דער זומערדקער בייטאָג נאָגט אים ביים לעפעלע, די גאַנצע שטאָט מיט איר אָרומיקן נאָקעטן באַרג אַרויף, מיט די פּאָר בעל־עגלישע פּייטאָנעס, וואָס לאַנגווייליקן זיך אויפן שלעכטן מיסטיקן ברוק, מיטן שניידערשן שטעפּן, וואָס דערגייט פון זייטיקע סיטקעלעך, — דאָס אַלץ דערעקט אים ביז גאָר; די הייזער, די מענטשן זעען אים אויס פיל פּשוטער, ווי זיי זענען אין דער אמתן. לעבן קאָאָפּעראַטיוו — אַמאָל פּאַרטאַקאָווס מאַגאַזין, אָדער „די רוסישע קלייט" — שטייט מען אין אַ רייע און אַלע איבעריקע יידישע קלייטלעך זענען אָדער איינגאַנצן געשלאָסן, אָדער זיי באַווייזן פון זייער טיפער טונקעלער בלינדקייט, ווי זיי לופטערן די ליידיקע פּאָליצעס. פון איינער אַזאַ קראָם — אַ קראָם מיט אַ שילד: „פּישטשע־בומאַזשני מאַגאַזין" — יאָגט ארויס מיט לאַנגע טשי אווע טריט אַ דאַרער גאַלאַגאַנער האָן, און נאָך אים יאָגט איבער דער גאַנצער ברייט פון גאַס דער באַלע־באָס פון „מאַגאַזין" — אַ צעפּלאָכטענער יונגערמאַן מיט אַ בילמע אויף אַן אויג און מיט שטאַרק־געלאַטעטע געלע הויזן. ער איז אַ היקע־וואַטער און זייער אַ בייזער:

— כאַפּ אים! ככאַפּ אים! — געוואַלדעוועט ער, כאָטש אין גאַס איז קיינער נישטאָ.

ער בויגט זיך שטאַרק אָן, צענעמט אין געלויף די הענט ווי אויף לאָזן זיך פליען און שרייט נאָך דעם האָן:

— אָנ־גנוווווערן זזזאָל איך דיך!.. זאָג איך דיר! אַממממיתה־משונה אויף דיר!.. די כפּרה זאָלסטו ווערן!

שפּאָליאַנסקין קלינגט אין רעכטן אויער, ווי נאָך אַ מסוכּנעם פּאַטש, און דאָס לינקע אויער חלומט זיך אַ ווידער־קול:

— שפּאָליאַנסקי, די כּפּרה זאָלט איר ווערן... אַנישט ווייס איך נישט, וואָס איר ווילט?

ער דערמאָנט זיך אָנם וויג, וואָס די מאַדאַם קופּטשיק האָט זיך געטון, בעת זי האָט אים אָט די ווערטער געזאָגט, און אם טוט ווי־דער צו איר אַ צי, ווי צו דער שענסטער נקבה דאָ אין שטאָט. יעדנפאַלס האָט ער שוין איצט מער קיין חשק נישט גיין צו זיך אַהיים, צו זיין פּאַרוואָקסן שטיבל, צו זיין צעקנייטשטן קראַנקלעכ

ווייב, צו די צוויי רויט-האָריקע קינדער, וואָס יאַקסן ווילד, ווי דער בוריאַן אין זיין פאַרטרוקנטן גאָרטן, און צו דער אַלטער גוייע, וואָס באַדינט זיי. רעכטס אין גרויס ריין-אויסגעקעטן הויף, וואָס פאַרן איספּאָלקאָם, אַרום אַ בריטשקעלע, וואָס מען האָט נאָר-וואָס אַרויסגעשלעפּט פון שאָפע, דערזעט ער דעם גאַנצן אָרטיקן גרויסן „קאָמכאָז". לעקנדיק מיט דער צונג די וואָנצעס, שפּיליעט ער צו אויף זיך דאָס וויזיטקעלע און פאַרטראַכט זיך אַ ווײַלע. דערנאָך כאַפּט ער אָן זיין שטעקעלע, ווי אַ קאָמעדיאַנט, פונקט אין מיטן גלייכט זיך אויס און שפּאַנט אַוועק צום „קאָמכאָז" מיט זיינע וויגנדיקע רעסאָרן-פיסלעך.

„זדאָראָווע בולע! — באַגריסט ער זיך אויף איינמאָל מיטן גאַנצן „קאָמכאָז" און טוט אַ הייב אויף זיין ברוסטל.

אויף זיינע רויטע וואָנצעס בלייבט הענגען אַ גרייטקייט צו דינען. כאָטש אַליין ווייסט ער נאָך נישט מיט וואָס עס וועט זיך אָנהייבן און מיט וואָס עס וועט זיך אויסלאָזן; אפשר — מיט אויסקנאַקן אַן אַנעקדאָט און דורך דעם ווערן מיטן גאַנצן עולם נעענטער, היימישער, און אפשר — מיט רעדן וועגן פאַך-זאַכן, מיט דערציילן וועגן דעם פּלאָנטער, וואָס איז אַרויס פאַראַיאָרן ביים אַראָפּגעזעצטן „קאָמכאָז", ווי אַזוי מען האָט דענסטמאָל איבערגעפּלאָנטערט אַלע געזעצן און ווי אַזוי די רעכטע האַנט האָט נישט געוווסט, וואָס טוט די לינקע.

נאָר פונם גאַנצן באַקאַנטן „קאָמכאָז"-עולם, וואָס באַטראַכט דאָס בריטשקעלע, קוקט זיך צו אים אום בלויז דער נייער אומבאַקאַנטער פּאָרזיצער — אַ פאַרעקשנט-איינגעהויקערט גוייעצל מיט געלע ציין און מיט אָפּגעהאַקטע פיר פינגער אויף דער לינקער פאַרהאָרעוועטער האַנט — אַ האַנט פון אַ געוועזענעם אַרבעטער. אומקוקנדיק זיך, הערט ער נישט אויף צו רעדן מיט די אַרומיקע וועגן דער געגנט, וווהין ער גרייט זיך נאָך היינט מיט אָט דעם בריטשקעלע אַרויספאָרן.

— וועל איך זיין — ציילט ער אויף די אָפּגעהאַקטע פיר פינגער — אין קוצעבעיעווקע.. אין מאידאַנאָווקע, אין ליכאַטש, אין ברוקי, און פאַטאַשעווקע... אַ? וואָרט... וואָס אין פּאַטאַשעווקע? ניין. ווי קומט אַהער פּאָטאַשעווקע?

פון אָט דעם גוי הענגט עס אָפּ, צי די מאַדאַם רוטע קופּטשיק וועט האָבן צוריק איר שטוב, צי ניין. עס געווענדט זיך בלויז אין איין זאַך: אַז מ׳וועט אים אונטעררוקן דאָס פּאַפּירל וועגן קופּטשיקס שטוב — דאָס פּאַפּירל מיט דער מאַנ־פּאָרגע, וואָס ער, שפּאָליאַנסקי, האָט פאַרדרייט איז צי וועט ער זיך נישט כאַפּן אויף דער מאַניפּאָרגע און וועט עס אונטערשרייבן, צי ניין.

— אַ כאַמולע, — באַטראַכט אים פון דער זייט שפּאָליאַנסקי — אַ גראָבער קאָפּ... נאָר ער וועט זיך כאַפּן... ווי איך בין אַ ייד... ער וועט נישט אונטערשרייבן, זעסט צי ניין?.. זעסט, ווי ער טראַכט צען מאָל איבער אפילו וועגן יעדן דאָרף, וווהין ער גרייט זיך אַרויספאָרן... נעכטיקע טעג! ער וועט נישט אונטערשרייבן... נאָר אויב אַזוי איז וואַרט... אפשר אַליין מאַכן ווייטער די מאַני־אָרגע?.. אַליין אונטערצושרייבן דעם פּאָרזיצער און איר ווייזן, אַז ס׳איז אונטערגעשריבן... אַ?.. סיי־ווי־סיי בלייבט נאָכדעם דאָס פּאַפּירל ביי מיר אין קעשענע... איך נעם נאָכדעם און צערייס עס...

אביסל שפּעטער שטייט שפּאָליאַנסקי אין גאַס לעבן דעם אויסגעליידיקטן הויף פון איספּאָלקאָם און טראַכט בייבייס א קאָן וווהין ער זאָל גיין. רעכטס געפינט זיך זיין פאַרוואָקסן שטיבל, זיין צעקנייטשט קרענקלעך ווייב מיט די רויט־האָריקע קינדער און מיט דער טויבער גוייע, וואָס באַדינט זיי. און לינקס איז דער קאָאָפּעראַטיוו, דער מאַרק, די בעל־עגלישע פייטאָנעס, די געשלאָסענע אין פּוסטע קלייטן און, צולעצט, זי — רוטע קופּטשיק, די שענסטע נקבה אין שטאָט, וואָס מיינט, אַז ער, שפּאָליאַנסקי, וועט זיך אומזיסט דרייען פאַר איר זיין קאָפּ...

איצט האָט ער נאָך אמאָל אָן אויסרייד אויף אַריינקומען צו איר, זיך געפינען מיט איר אויג אויף אויג אינם באַזונדערן צימער, וואָס מיט די אָראָפּגעלאָזטע פאָרהאַנגען.

— איר האָט מזל, — וועט ער ביים אַריינקומען איר זאָגן — כ׳האָב נאָר־וואָס געזען דעם פאָרזיצ ר...

שוין אַ חדשים פיר זינט מען האָט אראָן קופּטשיקן פּארשיקט און קאָנפיסקירט ביי אים זיין שטוב מיטן גאַנצן פאַרמעגן פאַר שפּעקולאַציע — זייענדיק אָנגעשטעלט און או פקויפנדיק ברויט פאַר דער מלוכה, האט ער ביי זיך אין שאָפע אויסבאַהאַלטן אַ פאָר טויזנט פוד ווייץ און זיי געהאַלטן אויף אַ יקרות.

שוין אַ פאָר חדשים זינט זיין ווייב, רויטע קופּטשיק — אַן אויסגעפּאַשעטע, אַ פאַרצויגענע אין גאָרסעט, אַן אויסגעפּוצטע עגונה, וואָס איז איבערגעגאַנגען צו אַלטע שווער-און-שוויגער אויף קעסט — האָט אָנגעהויבן אויפצורעגן פאַרבייגייענדיקע מאַנסלייט מיט איר לייזיקן שטיין און זיצן אויף די טרעפּלעך פון איר שווערס גאַניק, מיט איר תמיד-געקרויזטן פאַרקעם, מיט איר תמיד-פאַרטשאדעטן בליק — א בליק פון שטענדיקן ערב-חתן-מאָל.

און שוין אַ וואָכן זעקס זינט זי האָט איינמאָל — אין זייער אַ הייסן זומערדיקן בייטאָג — אָפּגעשטעלט דעם פארבייגעגאנגענעם שפּאָליאַנסקין, אים ארייַנגערופן צום שווער אין שטוב, זיך פאַרמאַכט מיט אים אין א באזונדער חדר, ווי די פאָרהאַנגען זענען געווען אראָפּגעלאָזט צוליב דער גרויסער היץ אין דרויסן און צוליב די פליגן, וואָס זשומען שטאַרק אין קיך און אין די ארומיקע צימערן. זי האָט אים דאָרט אפילו נישט געבעטן זיצן; זי איז צוגעגאנגען צו אים אַזוי נאָענט, אַז ער האָט אויף איינמאָל דערפילט סיי די היץ פון איר ברענענדיקן קערפּער. סיי דעם ריח פון איר געפּודערט מויל — א ריח פון נייער לייקענער הענטשקע.

— הערט, שפּאָליאנסקי, — האָט זי אויף גיך געלאָזט לויפן אירע העליש-רויטע פולע ליפּן. און איר ברענענדיקע באַקן זענען דערביי געבליבן אומבאַוועגלעך, גלייך אינם שמועס נעמען זיי קיין אָנטייל נישט, — איר הערט, וואָס איך רעד צו אייך? איך וויל האָבן צוריק מיין שטוב. איך בענק, אז דער רוח נעמט מיך צו, איך וועל עס נישט אויסהאלטן... אין שטוב האָט מען באַזעצט דעם וועטערינאַר, עפּעס א זשלאָב דאָרטן. אַז איך גיי דורך און זע, ווי אָט דער קאָנאָוואל זיצט דאָרט אויפן גאַניק, אָדער ווי זיינע ממזרים שפּילן זיך אויף די טרעפּלעך, פיל איך, אז איך וועל עס נישט אויסהאַלטן, איך

וועל קראַפּירן, איך בין גרייט צו ריסן אויף זיך די האָר, איך ברען ווי אין אַ טיפוס, איר הערט, שפּאָליאַנסקי ?..

שפּאָליאַנסקי האָט זי באַטראַכט פון קאָפּ ביז די פיס, ווי מען באַטראַכט אַ שטיקל סחורה, בעת מען וויל וויסן, וויפל איז עס ווערט.

— איר ברענט ? — האָט ער איבערגעפרעגט און זיך געגעבן אַ שטאַרקן קראַץ פריער אין איין וואַנגע, נאָכדעם אין דער צווייטער, — נו, איז דאָ אַן עצה... אויב איר ברענט, קאָן מען אייך לעשן.

— ניין, הערט אויף, — האָט זי נאָך געשווינדער גענומען שאָקלען מיט די העליש־רויטע צוזאַמענגעצויגענע עגונה־ליפּן — איך רעד צו אייך, וואָרים עס טוט מיר ווי, איך וועל צעריסן ווערן אויף שטיקלעך, איך וועל רייסן אונטער זיך די ערד, איך וויל צוריק מיין שטוב, וויל איך.

— אָט־אָט־אָט — האָט געזאָגט שפּאָליאַנסקי, — איך האָלט שוין מיט אייך אויף אַ דרך: דער עיקר איז וועלן...

ער האָט צוגעמאַכט איין אייגל, און מיטן צווייטן האָט ער ביי־נייס, ווי צום ערשטן מאָל אין לעבן, באַמערקט, אַז שיין און חגעווו־דיק איז איר פּנים איבערהויפּט אַרום דער נאָז און אַרום די אויגן, און אַז אויסגערעכנט צו אָט דעם חן, וואָס אַרום איר נאָז און אַרום אירע אויגן, נאָגט ביי אים אונטערן לעפעלע.

— לאָם איך אַזוי געזונט זיין, האָט ער אויסגעלאָזט, — ווי ביי מיר האָט איר געפעלט, אַלמאַי זאָל איך אייך לייקענען... איך וועל אייך זאָגן דעם גאַנצן אמת: איך וויל אויך...

— שפּאָליאַנסקי, הערט אויף צו מאַכן שטיק.

— וועלכע שטיק ?

— איך מיין איין זאַך און איר מיינט אַ צווייטע.

— וואָב מיינט איר דען ?

— איך מיין די שטוב.

— נו, אויב אַזוי, מיין איך אויך די שטוב, וואָרט, — האָט ער ריי־בנדיק דעם קאָפּ גענומען אַרומשפּאַנען, — ס'אַ אפילו אַ שווערע זאַך... אויפן בוידעם אַ יריד, נאָר גאָרנישט...

און ער האָט ווידער מיטן בליק זי אָפּגעשאַצט, וויפל זי איז ווערט.

— נאָר גאָרנישט, — האָט ער אַ מאַך געטאָן — איך וועל קומען צו אים, וועל איך אַ טראַכט טון.

— זע נאָר! — האָט זי אים אָנגעקוקט, ווי אַ יאָלד — ער וועט ערשט אַ טראַכט טון! וואָס דאַרפט איר טראַכטן?.. איר האָט פאַר דריי וואָכן אָפּגענומען יאַנקל ווייסבערגן די שטוב און שלמה וואָליס די שטוב?... איך דאַרף אייך נישט לערנען.

— ס'אַ משל, — האָט איר שפּאָליאַנסקי איבערגעשלאָגן מיט אַ ניגון פון לערנען אַ פּשטל — ביי יענע זענען די הייזער פאַר פינף יאָרן געווען נישט קאָנספיסקירט, נאָר נאַ-צי-נאַ-לי-זירט — אַ חילוק צוויסל. אויף יענע האָט מען נאָר געדאַרפט דערווייזן, אַז זייער ווערט איז איצטער נידעריקער פון דער נאָרמע...

— וואָס טויג מיר מעשיות? — האָט זי אים אָפּגעהאַקט — איך וויל פון גאָרניש וויסן...

זי האָט געשווינד אַראָפּגעלאָזט דעם לעצטן פאָרהאַנג, וואָס איז אין צימער אויף איינעם אַ פענצטער נאָך געבליבן פאַרהויבן, געשווינד אַ קוק געגעבן, צי אין צווייטן צימער, קעגנאיבער דער צוגעמאַכטער טיר, איז קיינער נישטאָ; זי האָט זיך אָנגערירט אָן שפּאָליאַנסקין מיט איר ברוסט און האָט, ווירקלעך ווי אין גרויס היץ, אַ בליק געטאָן אויף אים מיט די גלאַנצנדיקע יונג-ווייבערשע אויגן:

— קיין זאַך — האָט זי געזאָגט — וועט מיך נישט אָפּשטעלן, איר הערט?... איך וועל באַצאָלן! קיין זאַך וועט פאַר מיר נישט זיין טייער.

שפּאָליאַנסקין האָט איבערגעטרוקנט אין האַלז, און די אויגן האָבן זיך אים פאַרגלאָצט פון איבערלייגן ביי זיך אין קאָפּ, וואָס זי מיינט; ער האָט אַזש אַ קרעכץ געטון:

— נו, גוט... זאָג איך דאָך... איך וועל קומען אַהיים, וועל איך אַ טראַכט טון.

נאָר קומענדיק צו זיך אַהיים, האָט ער גלייך אָנגעהויבן צו טראַכטן נישט וועגן דער קאָנפיסקירטער שטוב, נאָר וועגן דעם זעל-טענעם שטיק נקבה, וואָס הייסט רוטע קופּטשיק, און איר מאַן איז פאַרשיקט אויף לאַנג, לאַנג, און אַליין איז זי אויסגעפּאַשעט, תמיד אויסגעפּוצט, תמיד פאַרשנורעוועט אין גאָרסעט, פאַרצויגן אין העלע זאַקן, אין ליכטיקע טופליעס מיט יצר-הרעדיק הויכע אָפּצאַסן — דער

גאַנצער יצר־הרע הייבט זיך אָן עפּעס ווי פון אָט די היכע אָפּצאָסן, זי זיצט גאַנצע טעג ביי אַלטע שווער־און־שוויגער אויפן גאַניק. זי איז געווען רייך. חוץ דעם, וואָס זי קער זיך אָן די אַלטע קופּטשיקעס אַ שנור, קער זי זיי נאָך אָן אַ געשוועסטער־קינד. זי פּלעגט מיידלווייז קומען אַהער צו גאַסט פונם נאָענטן שטעטל, ווו זי האָט געוווינט, און ער, שפּאָליאַנסקי, איז נאָך ד מאָלט געווען אַ האַלב־סעקרעטאַרל, אַ האַלב־שיק־יונגל ביים געוועזענעם אַלטן פּריוואַט־אַדוואָקאַט. דעם משומד, אַ מין משרתל איז ער געווען...

שפּאָליאַנסקין האָט פּשוט אָ געכאַפּט א רחמנות — א רחמנות, וואָס אזעלכע, ווי רויטע קופּטשיק, האָבן וועגן אים אפילו קיינמאָל נישט געטראַכט. אים איז אויסגעקומען, אז אין דעם זינען איז ער פון תמיד־אָן עפּעס א מ דנער אָרעמאַן. און קיינער האָט זיך קיינמאָל זיין קריוודע נישט אָנגענומען...

און אָט — פון דעמאָלט אָן:

פון דעמאָלט אָן האָט ער אָנגעהויבן צו פילן א פּאָר טשאַדעט מידקייט אין די געהירן און אין אַלע אברים, און אליין האָט ער אויפגעהערט צו וויסן, פונוואַנען די מידקייט קומט צו אים: פון די הייס זומער־טעג, וואָס ברענען אויס די גרעזער, טרינקען־אויס די טייכן ארום דער שטאָט, פאַרפלייצן די געגנט מיט בלעזשעניש פון צעפּרעגלטער זון, צי פון עק הויפּט־גאַס, פון דאָרט, ווו אויף די טרעפּלעך פ שווער־און־שוויגערס גאַניק זיצט גאַנצע טעג רויטע קופּשיק — דיון שענסטע נקבה אין שטאָט, שפּאַרט די אויסגעפּאַשעטע מאָרדע אויפן פויסט מיט די מאַניקירטע נעגל און געדענקט, וואָס זי האָט אים. שפּאָליאַנסקין, צוגעזאָגט:

„— איך וועל באַצאָלן... קיין זאַך וועט מיך נישט אָפּשטעלן”...

פון דעמאָלט אָן גייט שפּאָליאַנסקי אַלע בייטאָג צו די קופּטשיקעס, שטעלט פּעסטע טריט, זעט אויס פאַרמוטשט, באַמערקט נישט קיינעם אויפן וועג און טראַכט מיט אנטשלאָסנקייט:

— זאָל זיין, וואָס ס׳וועט זיין... איינמאָל אין לעבן!

— ווי נאָר ער באַווייזט דאָרט זיין נאָז, אזוי באַלד לויפט רויטע קופּטשיק מיט אריין אינם באַזונדערן חדר, וואָס מיט די אראָפּגעלאָזטע פאָרהאַנגען.

— נו? — פרעגט זי ביי אים — שפּאָליאַנסקי, דער רוח זאָל אייך נעמען, זאָגט גיכער: וואָס הערט זיך?..

דערביי קוקט זי זיך אום צו דער פּאַרמאַכטער טיר אַזוי גע־שווינד, ווי גלייך זי וויל וויסן:

— קאָן מען שוין אָנהויבן זיך פונאַנדערצאָלן?

שפּאָליאַנסקי טוט אַ קוק אויף איר ברענענדיק פּנים און אויף אירע אויגן און באַשליסט, אַז זי איז אַ קרעמערקע... אַ קרעמערקע פון געבוירן. אים ווילט זיך אַזש אַ קריק טון מיט די ציין: „זעסט, צי ניין?.. זעסט, ווי זי האַלט קאַפּ?.. נאַרן וועט זיך אַזוינס נישט לאָזן"...

— וואָס זאָל זיך הערן?.. — טוט ער אַ זיפץ, — ביטער. די שטוב איז קאָנפיסקירט פעסט. איר פאַרשטייט, צי ניין? וואָס קומט אַרויס, וואָס מען קאָן זי איצטער אָפּשאַצן נידריקער פון דער נאָר־מע?.. אַז סע גאָרנישט דאָס וואָס נאַ־צי־נאַ־לי־זירט ...

דעמאָלט ווערט רויטע קופּטשיק מיט אַמאָל געלאָשן און טרעט־אָפּ פון אים אַן אייז־קאַלטע אָן אַ זייט. אירע פאַרשנורעוועטע ליפּן פאַרקרומען זיך:

— איז דאָס — פרעגט זי — זענט איר מיר געקומען זאָגן? אַ דאַנק אייך פאַר אַ בשורה!

פייל־אויס־בויגן פאַרהייבט זי די פאַרהאַנגען און פראַלט פו־נאַנדער מיט כעס אַלע פענצטער אין גאַס אַריין.

— נו, איז זיצט, — זאָגט זי אומישנע הויך און ברייטלעך און קוקט אויף אים, ווי אויף אַ יאָלד — זיצט, איך בעט אייך... סקאָצל קומט מיט אַ וויזיט.. אפשר וועט איר טרינקען טיי?.. אפשר וועט איר עסן איינגעמאַכץ?..

שפּאָליאַנסקי קוקט אויף איר, ווי אויף אַ גזלן. ער איז גרייט אָנהייבן צו רעדן וועגן דעם, וואָס ער איז נישט איר טאַטנס משרת — שוין זעקס וואָכן, אַז ער דרייט זיך אַ קאָפּ מיט איר שטוב און האַלט אין איין אומזיסטיקן אַרומלויפן...

נאָר פּונקט דעמאָלט ווערן אין צווייטן צימער אָדער אויפן גאַ־ניק מיטאַמאָל לעבעדיק אירע שוועראון־שוויגער — זייער אַלטע און זייער קאַרגע לייט, וואָס מעלה־גרהן פון זייער אויסבאַהאַלטענעם

קניפּל און זענען נאָך פון אמאָליקע גביריש־קמצנישע יאָרן געווינט צו ענטפערן יעדן אָרעמאַן, וואָס קומט נאָך א נדבה: „גייט געזונ־טערהייט, מיר האָבן אייך נישט וואָס צו געבן". ווי נאָר די שנור זייערע הייבט אָן צו פאַרהויבן די פּאָרה־נגען און עפענען מיט כּעס די פענצטער, אַזוי באַלד הייבן זיי אָן שנייצן זייער הויך די נעזער, זיך קראַצן און הוסטן, און פון דעם דרינגט תמיד שפּאָליאַנסקי, אַז די אַלטע לייט ווייסן שוין פון לאַנג, מיט וואָס זייער שנור מיינט זיך פונאַנדערצאָלן. עס דאַכט זיך, אַז עס גייט זיי נישט אָן, עס אַרט זיי נישט, אַבי יענע, די שנור זייערע, זאָל האָבן צוריק די שטוב און זאָל אויפהערן צו עסן ביי זיי קעסט. און נאָך דאַכט זיך: מיט יעדן מאָל שנייצן די נעזער זענען זיי דאָך אויסן צו לאָזן הערן אים, שפּאָליאַנסקין:

„— זי איז דאָך גערעכט, די שנור... דאָס דאָזיקע־אָ... אויף באמנות קאָן מען עס נישט גלויבן. און איינלייגן... איינלייגן איז דאָ, אויך נישט שייך".

איצט אָבער גייט שפּאָליאַנסקי צו דער מאַדאַם רוטע קופּטשיק צום לעצטן מאָל, ער גייט שטאַרק פאַרמוטשט, באַמערקט נישט קיינעם אויפן וועג און איז פול מיט באַשלאָסנקייט, אַז זיין טרחה וועט ער נישט לאָזן פאַרפאַלן ווערן. די שטוב מעג טאַקע זיין יבש, אָבער ער, שפּאָליאַנסקי... ער האָט זיך געדרייט זעקס וואָכן דעם קאָפּ, צי ביין?.. ער איז נישט פון די מענטשן, וואָס לאָזן זיך שפּייען אין דער קאַשע... וואָס־זשע? אומזיסט?..

— איר האָט מזל פון אַ גוי, — האָט ער ביים אַריינקומען גלייך אַ זאָג געגעבן מיט אַזאַ פאַרשטיינערט און אומעטיק פּנים, ווי ער אַליין וואָלט איר אַזאַ טרייפענעם מזל נישט פאַרגינען — כ'האָב גאָר־וואָס געזען אים, דעם פּרידסעדאַטעל אַליין... איר פאַרשטייט, צי ביין?.. איך גיי מיר אַזוי גאָר־וואָס צוריק פון אייך און טראַכט: „וואָס וועט דאָ זיין? די שטוב, טראַכט איך, איז אין פּעסל", און ווי איך שטיי אַזוי און קראַץ זיך, דערזע איך דעם מר־בר־רב־אשי אַליין. איך קוק זיך צו: יאָ, ס'איז ער, ווי איך בין אַ ייד. איר קאָנט אים?.. מיט די אָפּגעהאַקטע פיר פינגער... דער אמתער כאַמולע ער שטייט זיך איינער אַליין אין הויף פון איספּאָלקאָם און באַטראַכט

דאָרט עפּעס אַ בריטשקעלע, באַטראַכט ער, און דער איספּאָלקאָם איז שוין גאָר געשלאָסן, ס'איז שוין גאָר נאָך אַלע זאַניאַטיעס. טו איך מיר אַ טראַכט אויף גיך: „ווי גאָט וועט געבן! איך וועל צוגיין און וועל אים דאָ אויפן אָרט דערלאַנגען דאָס פּאַפּירל וועגן דער שטוב, מה נפשך: וועט ער דערשמעקן די מאַניפּאַרגע, בין איך דאָך פאַרפאַלן, וועט ער מיך הייסן איינזעצן און שוין, אלא נישט, איז דאָך גוט, בין איך דאָך אויפן פערד"... אקיצור, איך ווייס נישט, וואָס מיט דעם גוי איז געווען, דאָס פּאַפּירל האָט ער דווקא איבערגעליינט איין מאָל און צוויי מאָל, אַ קוק געגעבן אויף מיר, איז מיר געוואָרן פינצטער און ווייסט אין די אויגן. כ'האָב אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ. מיטן דערין הער איך: „נו, גוט, זאָגט ער, איך פאָר איצטער אַוועק אויף עטלעכע טעג, וועל איך עס דיר אונטערשרייבן שוין טאַקע דאָ אויפן אָרט"... אָט האָט איר עס, דאָס פּאַפּירל – אונטערגעשריבן, איר זעט?.. מיט אַ טשערנילנע קאַראַנדאַש... קוקט, איך בעט אייך, ווי אַ בחור לייגט אַוועק אַ חתימה... אַ מין קוואַס – קאָטשערעס מיט לאָפּעטעס...

– גיט אַהער... קומט אַהער... ווייזט!..

ביי דער מאַדאַם רוטע קאָפּטשיק האָט זיך דער ביוסט געהויבן געשווינד. ווי נאָך אַ לאַנגן טאַנץ, די צונג האָט געלעקט די פאַרטרוקנטע פולע ליפּן, די העליש-רויטע באַקן האָבן ווירקלעך געברענט מיט אַזאַ היץ, ווי אין העכסטן גראַד טיפוס. זי האָט אַ קוק געגעבן זייער געשווינד פריער אויף שפּאָליאַנסקין, נאָכדעם אויף דער חתימה, אויפן גאַנצן פּאַפּירל, וואָס שפּאָליאַנסקי האַלט אין די הענט פעסט גרייט אויף אַריינצולייגן עס צוריק צו זיך אין טאַש. דערנאָך איז זי געשווינד צוגעלאָפן צו איין אָפן פענצטער, צו אַ צווייטן, געשווינד זיי פאַרפאַלט אויף די קייטעלעך, געשווינד אַראָפּגעלאָזט די פאָרהאַנגען. איר שנעלער און שווערער אָטעם האָט געבריט און פאַרטשאַדעט, ווי די גלי בדיקע זומער-טעג, וואָס ברענען-אויס די גרעזער און טרינקען-אויס די טייכן.

שפעטער, ווען שפּאָליאַנסקי איז אַרויסגעקומען פונם צימער, וואָס מיט די אַראָפּגעלאָזטע פאָרהאַנגען, און פון די קופּטשיקעס הויז, איז אים מער נישט אָנגעגאַנגען סיי דאָס, וואָס די אַלטע זייער קאַרגע שווער-און-שוויגער שנייצן אונטער זיינע פּלייצעס זייער היל-כיק די נעז, סיי דאָס, וואָס מיט יעדן נייעם שנייץ זענען זיי אויסן אים, שפּאָליאַנסקין, לאָזן הערן:

„— דאָס דאָזיקע-אָ... אויף נאַמנות קאָן מען דאָס נישט גלויבן...״

שפּאָליאַנסקי האָט זיך צו זיי אפילו נישט אומגעקוקט.

— שנייצט, שנייצט, — האָט ער געטראַכט — כ׳האָב איך שוין אין דער ערד. איך בין נישט אייער טאַטנס אומזיסטקער משרת. איך האָב מיר מיינס אָפּגענומען.

נאָר אַרויפקומענדיק אויף דער מיט פון הויפּט-גאַס, האָט ער פּלוצים דערזען, ווי דער פאָרזיצער פון „קאָמכאָו״ פאָרט-אָן אַקעגן אויף יענעם זעלבן בריטשקעלע, וואָס איז פריער געשטאַנען אין הויף פון איספּאָלקאָם, ער טרייבט אַליין אָן דאָס פערד און די לינקע האַנט, וואָס מיט די אָפּגעהאַקטע פיר פינגער, איז ביי אים אונטער-געהויבן, גלייך ער וויל נאָכאַמאָל אויסציילן די דערפער, וווהין ער לאָזט זיך איצט פאָרן:

— „וועל איך זיין, הייסט עס, אין קוצעביעווקע, אין מאידאַ-נאָווקע, אין ליכאַטש און אין פּאָטאַשעווקע?... וואָס האָב איך צו טון אין פּאָטאַשעווקע?...״

שפּאָליאַנסקי האָט אַזש אָפּגעטראָטן אין אַ זייטיק סיטקעלע אַזוי שטאַרק האָט ער זיך דערשראָקן, כאָטש דאָס פּאַפּירל איז גע-לעגן ביי אים פעסט אין טאַש — אָט קומט ער אַהיים און פאַרברענט עס. אַ פאַרציטערטער האָט ער איבערגעוואַרט אין סיטקעלע ביז יע-נער איז דורכגעפאָרן, און אַ געפיל איז געווען ביי אים אַ מאָדנער — ווי גלייך דעם פאַרברעכן איז ער באַגאַנגען נישט אַקעגן דער חתן-מאָלדיקער מאַדאַם רוטע קופּטשיק און נישט אַקעגן איר איז ער שול-דיק — שולדיק איז ער בלויז, וואָס אין אָט דער געשיכטע האָט ער אַריינגעמישט דעם נאָמען פון דעם איינגעהויקערט-פאַרעקשנטן גוי, דעם געוועזענעם אַרבעטער מיט די געלע ציין, וועמען זיין אַרבעט

האָט איצט צערויסגעשיקט אויף דער געגנט און וועמען עס קומט אָן אַזוי שווער אויסצורעכענען אויף די אָפּגעהאַקטע פינגער:

„— קיין קוצעבעיעווקע, מאַידאַנאָווקע, ליכאַטש ברוקי און פּאַ־טאַשעווקע... וואַרט, פּאָטאַשעווקע אויך?.. וואָס דאַרף איך דען טון אין פּאָטאַשעווקע?..“

בּירגער וואָלי בּרענער

בירגער וואָלי ברענער

אַלע זונטיק פֿאַרטאָג, פּינקטלעך ווי אַ זייגער, קומט מיטן געפּאַקטן פּאָסט-צוג קיין מאָסקווע דער וואַלד-בראַקער וואָלי ברענער.

— הער אַ מעשה! — וווּנדערט ער זיך מיט אַזאַ אויסזען, ווי גלייך ער וואָלט האָבן קפיצת-הדרך — ננאַ!.. שלום-עליכם, מאָסקווע.

אויפגעלייגט, מיט אַ געפּיל פֿון אַ ברייטלעכן שטאָט-באַלעבאָס נעמט ער אַראָפּ זיין האַנטרענצל פֿון דער פּאָלעצע און פֿאַרלאָזט, ווי אַ גרינגער פּאַרשוין, דעם וואַגאָן.

— נו, נו, נו, -- שמייכלט ער צו מענטשן, וואָס שטייען שוין פֿאַר אים אין דורכגאַנג — סע דאָ צייט, סע דאָ צייט.

אַרום לאַנגן צוג איז אַ שטופּעניש. אונטער די פֿיס וואַלגערן זיך קלענערע און גרעסערע פּעק. קולות פֿון פּאַסאַזשירן, פֿון גוייעס, וואָס זענען איבערגעלאָדן מיט מילך-קריגלעך, מישן זיך אויס מיטן צעשראָקענעם געפּילדער פֿון הינער און פֿון קאַטשקעס, וואָס האָבן פֿון האַלבער נאַכט אָן געקריעט און געקוואָקעט אונטער די בענק. שווערע איילִיקע שטיוול זענען ניעס, וווהין און אויף וואָס זיי שפּאַנען!

— אוי, פּעטער, שרייט עמעצער — האָט איר מיר אָנגעטראָטן אַ מכּה!

נאָר דאָס אַלץ איז וואָלי ברענערן שוין פֿון לאַנג באַקאַנט און רופט גישט אַרויס ביי אים קיין שום פּראָטעסט-געפֿילן, ווי, למשל, אַ רעגן אָדער אַ שניי. כּמעט אַלע פּנימער זענען אים דאָ אויס היימיש.

— דאָ סווידאַניאַ! — שרייט ער צום קאָנדוקטאָר און טוט צו אים פּונוויטנס אַ הייב די האַנט — דאָ סווידאַניאַ טאָוואַרישטש!

און ער שפאַנט אַוועק צופוס פון וואָקזאַל.

ער איז אַ מיטלוווקסיקער פעסטער ייד אין די זעכציקער: זיין קליינע ציכטיק-גראָלעכע באָרד — אַ באָרד פון אַ געוועזענעם שיינעם בלאָנדן מאַנסביל — בעט זיך מען זאָל זי שערן האַלב אויף רעכטס, האַלב אויף לינקס. אויף זיין לינקער באַק, אַרום דער קליינער בראָדעווקע, שוועבט אַ חנדל פון אַמאָליקע יונגע יאָרן — אַ חנדל, וואָס שדכנט אים תמיד זייער גרינג צונויף מיט ווילד-פרעמדע מענטשן. אויפן קאָפּ טראָגט ער אַ קעפקע, ווי אַלע סאָוויעטישע מענטשן, נאָר די קעפקע איז אים אָנגערוקט אַ ביסל אָן אַ זייט, ווי ביי אַ האַלב-אויסגעלאָזטן בחורל. זיין פנים איז גרייט תמיד צו שמייכלען, תמיד צו באַווייזן, אַז פון פאָרנט פעלט אים שוין אַ צאָן. פון זיין עלטן לעדערנעם וועג-רענצל שמעקט מיט אייער-בייגל, ווי אַמאָל, ווען ער איז נאָך געווען אַ האַלבער וואַלד-סוחר, אַ האַלבער וואַלד-מעקלער; פון אים אַליין שמעקט מיט ביינאַכטישן איבערגעפולטן וואַגאָן, מיט זיצן צוגעשפאַרט אין אַ ווינקל און דרעמלען, נאָר אינעווייניק, אין זיך, איז ער וואָכעדיק און פריילעך!

— לאָם-טע-דערי-טאָם, לאָם-טע-דערי-טאָם — זינגט זיך אים אינעווייניק אַ לידל.

אַרום-און-אַרום פוילן זיך גרויז צו ווערן די פענצטער. אויף די גאַסן צו די פאַסאַדן פון די מויערן טוליעט זיך נאָך די נאַכט. אָן איינציקע דראָשקע, אַז זי פאָרט דורך, קלאַפן אירע רעדער הויך, ווי אויף אויפצוּוועקן זיך אַליין. דאָ און דאָרט, ביי רויטע און גרינע פייערן, לייגט מען איבער די רעלסן פונם טראַמוויי און מען וואַרפט איבער די שטיינער פון ברוק. וואָלי ברענער קוקט צו אָט דער אַרבעט מיט מבינות פון אַ תושב און איז פאַרבייגייענדיק גרייט צו שמייכלען און צו באַווייזן, אַז פון פאָרנט פעלט אים שוין אַ צאָן:

— אָט אַזוי... איך האָב אַריינגעלייגט מיין פרייטיק-צונאַכטס, טאָ לייגט, זייט מוחל, אַריין אייער זונטיק-צונאַכטס... אָט אַזוי, חבריאַ-לעך — שותפות איז שותפות.

ער פאָרט שוין אַזוי אַרום אַ יאָר דריי. אַלע מאָנטיק קריגט ער אָרדערס אויף אָפצוקלויבן מאַטעריאַל אין די וועלדער אַרום

מאָסקווע, און אַלע זונטיק פּאַרטאָג קומט ער צוריק קיין מאָסקווע פֿאַרברענגען אַ טאָג מיט זײַנע קינדער. ער האָט זיי דרײַ געראָטענע פֿאַרשוינען פֿונעם צווייטן געשטאָרבענעם ווײַב:

גוסטע,

לאָטע

און פּאָליע.

— „דרײַ זאָלן געזונט זײַן״ — רופֿט ער זיי אין האַרצן.

— „סאָסנעס, קיין עין-הרע״ — רופֿט ער זיי אין געדאַנק.

די עלטערע צוויי זענען מאַשינעסטקעס, די דריטע לערנט זיך.

אַז ער קומט מיטן גרויען טאָג-ליכט צו זיך אַהיים אינעם געסל, וואָס אַרום טרובנע-פּלאַץ, שלאָפֿן זיי נאָך אַלע דרײַ. אינעם טונקעלן קאָרידאָר קעגנאיבער דעם האַלב-פֿאַרהויבענעם פֿאָרהאַנג דערזעט ער פּייכטע עמאַלירטע שיסלען, הויכע בלויע קריגן, נאַסע שמעקעדיקע שטיקלעך זייף און נאָך אַנדערע סימנים, וואָס באַווײַזן, אַז „חברה״ האָט זיך נעכטן ביז שפּעט אין אָוונט אָנגעטון וווילטאָג, זיך געצוואָגן די קעפּ, זיך געוואַשן די יונגע שיינע לײַבער. ער קוקט אַ ווײַלע אויף אָט די סימנים מיט אַ שמייכל אין די אויגן. זײַן רעכטע האַנט איז גרייט אַ שאַר צו טון די באָרד אויף רעכטס און אויף לינקס, דער נאָז ווילט זיך פֿון פֿאַרגעניגן געבן אַ שמאָרע, זײַן מויל וויל אַ לאַך געבן און באַווײַזן דעם לאַך פֿון פֿאָרנדיקן צאָן:

— אָט אַזוי... מאָלאָדצי רעביאַטאַ!

אויפֿן הילצערנעם נישט געפֿאַרבטן טאַבורעט, לעבן דער עמאַליעווע שיסל, דערזעט ער אַ קײַלעכדיק רייפֿעלע פֿון צונויפֿגעדרייטע האָר. זײַן בליק קאָן זיך אַ ווײַלע פֿון דאָרט נישט אָפּרײַסן. ער נעמט די האָר אין דער האַנט, באַטראַכט זיי און טוט זיי אַ שמעק.

— לאָטעס האָר, — דערקענט ער זיי אין זייער שוואַרצער קוים-קוים רויטלעכער פֿאַרב — נישקשה, אַ רעכטע פּאַטלע ביי איר... וויפֿל זי וועט נישט אויסרײַסן מיטן קעמען, וועט איר נאָך אַלץ בלײַבן מער האָר איידער אַנדערע צוויי... קיין עין-הרע אַ מויד...

דערנאָך הענגט ער אויף דעם מאַנטל, וואַשט זיך שטיל אָפּ און עפֿנט שטיל די טיר אין צימער אַרײַן. אין דער נאָז טוט גלײַך אַ שלאָג אַ וואַרעמער ריח, אַן אָנגעגעמער, ווי דער ריח אין אַ מע-

סיק באַהייצטער אָראַנזשעריי, אין וועלכער עס ווערן אויפגעצויגן לויטער זעלטענע צוגעקליבענע געוויקסן.

— מען שלאָפֿופעט, — טוט ער ווינקענדיק אַ שמייכל און באַווייזט דעם שפּיץ פון זיין צונג — מען שיינט אפילו אין שלאָף.

דאָס צימער איז אַ פּירעקכיקס, אַ גרויס צימער — אַ מאָסקווער צימער פאַר דריי מיידלעך, צו וועלכע עס קומט נאָך אַלץ זונטיק דער טאַטע. דריי גרויסע פענצטער זענען פאַרהאָנגען מיט פאַרוסי־נענע שטאָרן און מיט טוליענע ווייסע גאַ־דינען, וואָס די מיידלעך אַליין וואַשן און פרעסן. אין ווייטן עק, אונטער אַ וואַנט־טעפעכל, איז די קאַנאַפּע ווייס אויסגעבעבעט און פאַרשפּרייט מיט אַ וואַרעמער קאָל־דרע צוליב אים, דעם פאָטער — אויסגעבעטערהייט ווערט זי אַזוי אויף אים אַ גאַנצע נאַכט.

אויף ביידע בעטן, אויף דער אַריינגעשטעלטער קויקע שלאָפֿן דריי צייטיקע מיידלעך געדרוקט איינע פון דער אַנדערער מיט אַנ־דערטהאַלבן און מיט צווי יאָר — דריי יונגע שיינקייטן, וואָס באַהאַלטן אויס אונטער די קאָלדרעס זייערע שלאַנקע וווקסיקע לייבער.

פון די געלעגערס שווינדלען האָר, צעוואָרפענע אויף ווייסע קישנס, זיס־פאַררויטלטע באַקן, אַנטבלויזטע שטיקער אַקסל און שטי־קער פּלייצע, אַ וואַלגער פון שלאַנקע נאַקעטע הענט און אַ ייִנג מויל, וואָס איז אין שלאָף האַלב אָפֿן און וויל אין שלאָף עמעצן אַ קוש טון — פּאַליעס חנעוודיק מויל.

וואָלי ברענער שטייט דאָ אַ ווילע און קוקט אויף אָט דעם גוטס מיט אויגן פון אַ יידענע, וואָס די חלה איז איר גוט אויפגע־גאַנגען. זיינע אויגן־לעפעלעך זעגען פול אי מיט וווּנדער אי מיט שמייכל:

— גוסטע — קוקט ער — אַז.. ליגט ווי אַ מלכות...

ער קאָן נישט אָפּרייסן פון איר די אויגן:

— אַ סטאַטוע... זע נאָר, זע נאָר, ווי די נאַקעטע האַנט איז ביי איר אַריבערגעוואָרפן איבער דער קאָלדרע... ווי אומיסטן. די וויעס — לאַנגע־לאַנגע, דער האַלז — מערמלשטיין און אַלץ אַזוי גדול־דיק ביי זיך... זע נאָר דעם האָנער אין דער געמבעטשקע.

נאָך זיין מיינונג פעלט איר בלויז אַ קרוין אויפן קאָפּ, נאָר נאָך וואָס דאַרף זי די קרוין?.. אויף כפּרות! זי איז אַליין אַ קרוין... לאָטע אָבער וועט איר נישט נאָכמאַכן מיט גאָרנישט, אפילו נישט, ווען זי ליגט ביינאַכט אין טיפן שלאָף... זעסט, צי ניין?.. לאָטע ליגט נאָר אויפן בויך... די הענט פאַרוואָרפן און אויסגעצויגן אויפן קישן, ווי בעת מען לאָזט זיך שווימען, און איר פּנים איז דערביי פאַרדרייט אָן אַ זייט, ווי זי וואָלט זיך באַרימען: „איך שווים גוט?.. אַ?..” זי איז איינגאַנצן עפּעס ווי אַ מין קידער-ווידער צו דער עלטערער, און נישט נאָר מיטן פּנים — מיט יעדער תנועה: יענע — אַ בלאָנדע, זי — אַ ציגיינערין, אין דער מוטער, לשלום, געראָטן. די עלטערע — אַ מין אַבישג השונמית, און די — אַ שטיק יינגע, פייער-דיקע בת-שבע. האָט זיך אַליין שטאַרק ליב, האַלט פון זיך סכּנת-נפשות, האָט אין איר לעבן קיין צירונג אפילו נישט געזען, נאָר אַז זי פאַרפּוצט זיך, איז ווי זי זאָל טראָגן אָן אַ שיעור גאָלדענע שלענג-לעך אויף די הענט און אויפן האַלז. אויגן האָט זי נישט קיין בלאָע און נישט קיין גראָע, דאָך עפּעס אי טיף בלאָע אי גראָע, און דער עיקר — שאַרפע, ווי אַ ביינציקער שנאַפּס... איינמאָל, ווען ער, דער פאָטער, איז צו איר אַריינגעקומען אין אַנשטאַלט, וווּ זי אַרבעט, ווי אַ מאַשיניסטקע, האָט ער דאָרט גראָד געטראָפן עפּעס אַ גרויסן טומל; איינער, אַפּנים, גאָר אַ גרויסער „יאַ-טעביע-דאַם” איז פון אַ צווייטן אַנשטאַלט אָנגעלאָפן מיט פּאַפּירן, וואָס מ'דאַרף זייער געשווינד איבער-שרייבן; ער איז אַריין מיט אַ טאַראַראַם, מיט אַ געוואַלד: „די מינוט!”, נאָר לאָטע, וואָס האָט דענטסמאָל געקלאַפּט אויף דער מאַשין אַנדערע פּאַפּירן, האָט זיך בלויז אומגעקוקט צו אים, איז דער „יאַ-טעביע-דאַם” איין רגע געבליבן גאָר אינגאַנצן אָן לשון, דערנאָך האָט ער אפילו ווידער אָנגעהויבן צו זאָגן, אַז די פּאַפּירן זענען זייער בּויטיקע, מ'מוז זיי באַלד פאַרטיק מאַכן, אָבער שוין אָן אַ טאַראַראַם, שטיל, ווי אַ מענטש... נו, און די דריטע, די קליינע...

וואָלי ברענער באַטראַכט זי, ווי זי שלאָפט אין מיטן צימער אויף דער קויקע:

— ס'איז נאָך אַ קעצל... זיבעצן אַ האַלב יאָר איז עס אַלט — ס'איז נאָך געפּאַקט, האַלט נאָך אין וואַקסן און איז נאָך אָנגעגאָסן

מיט זאַפט; ס'איז נאָך נישט פאַרטיק, עס ליגט נאָך צונויפגעפקוצירו־בעט. אָבער זע־נאַר, ווי סע שמייכלט מיט פאַרמאַכטע אויגן און עס זוכט שוין אין שלאָף מיט די ליפּלעך עמעצן אַ קוש צו טון... זעסטו? זעסטו, ווי סע שטעלט אָן די ליפּלעך?.. גיי ווייס, וועך עס חלומט זיך דעם...

נאָר לאָטע טוט זיך פּלוצלינג אין שלאָף געשווינד אַ דריי־אי־בער אויפן רוקן. די קאָלדערע טוט זיך אַ גליטש, פאַלט אַראָפּ און עס אַנטפּלעקן זיך שלאַנקע נאַקעטע טיילן פון אַ פרעכטיקן מיידלשן קערפּער — זיי גליען און זענען פול מיט פאַרשלאָפענעם הפקר. וואָ׳י ברענער הויבט געשווינד אויף די קאָלדערע און פאַרדרייט דעט קאָפּ אויף צוריק. ער דעקט־צו די טאָכטער און געדענקט דערביי פון חומש, ווי אַזוי שם מיט יפתן האָבן צוגעדעקט זייער נאַקעטן פאָטער נחן: אין קאָפּ דרייט זיך אים דער פסוק:

— ופניהם — און זייערע פּנימער, אחרנית — אַרונטער, וערות — און די שאַנד, אביהם — פון זייער פאָטער, לא ראו — האָבן זיי נישט געזעען...

ער טוט זיך אויס, דעקט זיך צו מיט דער קאָלדערע און קוויקט זיך נאָך אַ וואָגלדיקער וואָך מיטן ווייכן ווייסן געלעגער, וואָס די קינדער האָבן אים צוגעגרייט.

— אַ מחיה, — טוט ער אַ זיסן גענעץ — או־או־הא!.. עולם־הזה... אָט דאָס הייסט עולם־הזה.

ער קראַצט זיך אונטער דער באָרד און טראַכט וועגן פאַרשיי־דענע זאַכן.

— איך? — טראַכט ער וועגן זיך אַליין — איך בין שוין באַ־שטאַט, ווי זאָגט מען: אויסגעגעבן בין איך...

און ער באַוווּנדערט זיך אַליין, ווי אַזוי ס'איז אים קיינמאָל נישט לאַנגווייליק — איבערהויפּט די לעצטע יאָרן.

— אויף צו פאַרטרייבן די פרייע צייט האָט מען אַמאָל געמוזט אַריינקוקן אין אַ ספר. היינט אָבער — זינט דער רעוואָלוציע מיט דער סאָוויעטסקע וולאַסט — איז דאָס לעבן אַרום־און־אַרום אַזוי טשיקאַווע, אַז מען קאָן אויסקומען מיט לייענען אַ בלאַט־צייטונג און אָפט — אפילו אָן אַ צייטונג אויך. מען קוקט־זיך־צו צו דעם, וואָס אין לאַנד

און אויף דער וועלט טוט זיך, און פון דעם אַליין קומען שוין אַרויף פאַרשידענע געדאַנקען.

— ווייל דורך דער רעוואָלוציע און דורך דער סאָוויעטסקע וולאַסט, — פאַרווילט זיך אים אַ קיצל טון זיך אַליין — זענען מיר מיט דער גאַנצער וועלט געוואָרן, ווי אַ שטוב מיט אַן אַלקער... פכע!.. אומעטום האָבן מיר א פוס אין טשאָלנט: היינט — כינע, מאָרגן — ני-קאַראַגוּאַ...

— דו חכם, — ווילט זיך אים ווידער זיך אַליין אַ קיצל טון, — האָסט אַמאָל, פאַר דער רעוואָלוציע, געוווּסט, אַז דו האָסט ערגעץ אויף דער וועלט אַ פריינטל, וואָס הייסט ניקאַראַגוּאַ? ני-קאַ-ראַ-גו-אַ... אַ תרגום-וואָרט... האָסט עס פריער געקאָנט אויסרעדן?..

צופרידן מיט אָט דעם אויפטו דערמאָנט ער זיך אינם וויכּוּח, וואָס ער האָט נישט לאַנג געהאַט אין וואַגאָן מיט אַ פּאָר אַלטע באַ-קאַנטע, מיט וועלכע ער האָט זיך צופעליק באַגעגנט.

— „רב וואָלי ברענער, — האָבן יענע צו אים אַ ווונק געגעבן אויפן גאַנצן אַרומיקן סוד — זאָגט דעם אמת: איר האַלט טאַקע פון „אָט דעם אַלעם", צי איר מאכט זיך נאָר אַזוי"...

— „פאַרדאָ, — האָט ער זיי געענטפערט — ראשית הייס איך נישט רב וואָלי ברענער, נאָר בירגער וואָלי ברענער".

— „והשנית, — האָט ער זיי געענטפערט — בהמות! פאַרוואָס זאָל איך עס נישט מיינען באמת? ווער בין איך געווען ביז דער סאָווי-יעטסקע וולאַסט? — אַ קליין סוחרל, אַ האַלבער וואַלד-הענדלער. אַ האַל-בער וואַלד-מעקלער, און איצט בין איך, גאָט צו דאַנקען, אַ קאָמפּאַ-ניאָן, אַ שותּף צו דער גאַנצער סאָוויעטסקע וולאַסט, אַן אַקציאָנער, הייסט עס. און פאַרוואָס עפּעס נאָר צו סאָוויעטסקע וולאַסט! פאַר-וואָס טאַקע נישט צום קאָמינטערן אויך? או-וואַ! איר שפּילט זיך, וואָס, קיין עין-הרע, פאַרא געשעפט דאָס איז?.. און וואָס פאַרא גע-שעפט דאָס וועט נאָך ווערן!.. וואַרט, ס'האָט ערשט אָנגעהויבן זיך צעוואַקסן. איר זענט קאָפּייעטשניקעס, זענט איר. ביי אייך איז דער עיקר: קלאַפּן און ציילן. קליינע בעלי-גופים־לעך ווילט איר זיין, איר האָט אפילו קיין השגה נישט, וואָס הייסט אַ רעכט געשעפט, און איך ווייס איין זאַך: איך האָב אַקציעס, מיינע קינדער — אויך. וואָס-זשע?

דער שטרייק פון די קוילנגרעבער אין ענגלאַנד האָט אונז, חלילה־גאָר־נישט נישט געקאָסט? פּראָצענטן פון אונזער זשאַלעוואַניע האָבן מיר זיי געגעבן... איך און מיינע קינדער. גלויבט מיר: עס וועט גאָר, נישט נישט פאַרפאַלן ווערן... סע וועט זיין ריווח, סע וועט זיין".

— „אייסעך וואָס — האָט מען אים, ברענערן, איבער־געשלאָגן, — מיר פרעגן אייך אויף אַן אמת און איר מאַכט זיך אַ לצנות".

— „בהמות, האָט ער זיי געענטפערט — פאַר אייך איז עס אַ לצנות, און פאַר מיר איז עס אַן ערנסט. וואָס בין איך אייך שולדיק, אַז איר האָט קליינע קעפּ? איך שווער אייך, אַז איר זענט אפילו נישט תופס דאָס עסק, מיט אייך דאַרף מען ערשט זיך אַוועקזעצן קנעלן, נאָר איך האָב דערויף קיין צייט נישט — איך בין מיר אַ בראַקער אויף האָלץ, בין איך"...

אים, וואָלי ברענערן, טרעפט זיך אָפט צו פאַרפירן אין וואַגאָן שמועסן. אָקאָרשט היינט בייגאַכט אין געפּאַקטן וואַגאָן אין פּאָסט־צוג איז אים אויך אויסגעקומען צו פירן אַ שמועס — ס'איז געווען ענג ווי אונטער אַ יום־טוב, מען איז געזעסן כמעט איינער ביים אנדערן אויף די הענט, ס'האָט זיך געוואָלט דרעמלען, אַז סכנות, נאָר אַקעגן אויף דער באַנק האָט פלוצים אָנגעהויבן צו רעדן דער אומבאַקאַנטער אויסלענדער, וואָס קערט זיך אום, משמעות, פון אָנקוקן פאַבריקן אַרום מאָסקווע — גאָר אַ וואַזשנע ספּעץ, אַפּנים, כאָטש מיט דער נאָז האָט ער זיך געדאַכט אַ קאַפּעלע ווי היימיש, קוים־קוים ווי באַקאַנט. אַרויסגעוויזן האָט זיך: ער איז אַ געבוירענער דייטשישער ייד, טאַקע אַ גרויסער ספּעץ, אַן אינזשינער און נאָך אַ פרומער דערצו... פאַרשטייט אַ לשון־קודש וואָרט.

— „אין דייטשלאַנד — האָט ער געזאָגט — איז דאָ אַסך אַזעלכע ווי איך — געענדיקט דאָס אוניווערזיטעט און בענטשן אַליין אַלע פרייטיק ליכט".

— און דאָ אין „זאָוועט־אוניאָן", — האָט ער געזאָגט, ווי מיט אומעט פון דעם, וואָס ער בענטשט אַליין ליכט — דאָ אין „זאָוועט־אוניאָן" וואָלט איך נישט געבליבן".

— „פאַרוואָס?"

—„פאַרוואָס? — זאָגט ער — ווייל אָט דער שאַכטינער פּראָ־

צעס... אַ לאַנד מיט אַזעלכע גרויסע אידעאַלן און מען שיסט נאָך אַלץ מענטשן".

דערויף האָט אים ער, וואָלי ברענער, אויפן אָרט געענטפערט:

— „איר בענטש נאָך אַליין ליכט און קאָנט נאָך אַ לשון-קודש וואָרט. — האָט ער אים געענטפערט און זיך דערמאָנט, ווי אַזוי מען רעדט אין קורלאַנד און ווי עס האָט אַמאָל געשריבן ש׳מר, — טאָ הערן זי מיך אויס: עס וואַר איינמאָל ביי אונז איין גרויסער תגא און צוואַר: שמעון בן שטח האָט מען אים גערופן. און דיזער שמעון בן שטח, אַזוי שטייט געשריבן, תלה — האָט אויפגעהאָנגען פ׳ — אַכציק נשים — ווייבער — באשקלון — אין דער שטאָט אַשקעלון. פרעגט דע-רויף די גמרא: והלא האיש תלוי ואין האשה נתלית, דאָס הייסט: מיר האָבן דאָך געלערנט, אַז נאָר דעם מאַנסביל מעגסטו אויפהענגען און ניכט די פרוי? ענטפערט די גמרא: שעת חרם שאני, דאָס הייסט: אין אַ צייט פון חרם מעג מען הענגען אפילו פרויען; און ביי אונז, וויסן זי, איז היינט אַ צייט פון חרם, פאַרשטייען זי מיך — דער גאַנצער וועלט-קאַפּיטאַליזמוס וויל אונז דערקוועטשן. והשנית, וועל איך אייך זאָגן: אָט בין איך אויך אַ ספעק, א בראַקער אויף האָלץ בין איך, און מיך שיסט מען נישט און מען וועט מיך נישט שיסן. וואָרים? — ווייל איך טו נישט דאָס, וואָס יענע האָבן געטון... ווי איך בין מיר בירגער וואָלי ברענער"...

איצט אנטשלאָפן ווערנדיק און געדענקענדיק, ווי אַזוי דער דייטש איז נאָך זיין ענטפער געבליבן זיצן אין וואַגאָן מיט אַ קלוגער נאָז און מיט אַ נאַריש פנים, טוט אים זייער באַנג, פאַרוואָס ער האָט דאָרט דעם דייטש נישט אריינגענאַקט נאָך אַ פסוק:

— „לא תחיה כל נשמה — שטייט דאָך בפירוש אין דער תורה, איר זעט דאָך, אַז אָן דעם אָ, אָן טויט-שטראָף הייסט-עס, האָט אפילו משה גאָרנישט געקאָנט אויפבויען".

— איי, איי, איי — פאַרקרומט זיך וואָלי ברענער און קראַצט זיך מיט גרויס באַדויערונג אין דער באָרד — א שאָד, א שאָד!.. גע-ווען באַדאַרפט אריינקנאַקן דעם דייטש נאָך אָט דעם פסוק... סע דאָך אַ טייערער פסוק!.. איי, איי, איי!.. אַ שאָדן אַ שאָד...